

TADHKIRA-I-HUMĀYŪN
WA AKBAR
OF
BĀYAZĪD BIYĀT

A HISTORY OF THE EMPEROR HUMĀYŪN FROM A.H. 949
(A.D. 1542) AND OF HIS SUCCESSOR THE EMPEROR
AKBAR UP TO A.H. 999 (A.D. 1590)

EDITED BY
M. HIDAYAT HOSAIN

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS
PUBLISHED BY THE ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

—
CALCUTTA

1941

PREFACE

There are very few contemporary accounts¹ of the reign of Emperor Humāyūn (A.H. 937-963; A.D. 1530-1556), and the number of manuscripts of these works regarding which information is available is very limited. With the exception of Jauhar Āftābchī's *Tadhkirat-al-Wāqī'āt*, of which a few manuscripts are listed in the catalogues of Indian Libraries, none of the other works are available, so far as I have been able to ascertain, in any library or MSS. collection in the country. Research on Indian Mediaeval History has been greatly handicapped in the absence of these original sources of information. The late Mrs. A. S. Beveridge did a real service to the cause of historical studies when she published the text and English translation of Gulbadan Begam's *Humāyūn-nāma* in 1902 (reprinted 1927). The text of Khwandamīr's *Humāyūn-nāma* or as it should more correctly be styled *Qānūn-i-Humāyūnī* based on a rare manuscript in the Library of the British Museum, London, edited by the undersigned, and an English translation of it by Dr. Bains Prashad were published by the Royal Asiatic Society of Bengal in 1940. I have now the satisfaction of being able, through the courtesy of the authorities of the India Office Library, and the kindness of the Council of the Royal Asiatic Society of Bengal, to be able to publish the text of the unique manuscript (No. 216) of Bāyazīd Bayāt's *Tārīkh-i-Humāyūn*. The only contemporary work dealing with Humāyūn's reign, the text of which has not been published so far, therefore, is Jauhar's work² mentioned above, and I hope that the Council of the Society will arrange for its publication at an early date.

Bāyazīd Bayāt's work is a history of Emperor Humāyūn from A.H. 949, A.D. 1542 and his successor the Emperor Akbar (A.H. 963-1014, A.D. 1556-1605) up to A.H. 999, A.D. 1590. Bāyazīd, as he states in the introduction, dictated this work to a clerk of Abul Faḍl at Lāhūr in A.H. 999 (A.D. 1591). It contains much valuable information

¹ For details of the works, etc., see Storey, C. A.—*Persian Literature—A Bio-Bibliographical Survey*, Section II, fasc. 3, pp. 536-539 (London, 1939).

² An abridged English translation of Jauhar's work was published by Major Charles Stewart in 1832 for the Oriental Translation Fund, but no edition of the text has, as noted above, been printed so far.

regarding both the Emperors, and Abul Faḍl made full use of it in the compilation of his famous work, the *Akbarnāma*; he mentions Bāyazid in Vol. II ¹, p. 188, of the said work. Erskine ² was the first to direct attention of the European scholars to this valuable source, and frequently quoted it in his valuable history of Humāyūn's reign. Beveridge ³ in his descriptive article on this work stated, 'There is a copy of Bāyazid's Memoirs in the India Office MS. No. 216 (see Ethé, India Office Cat. No. 223) I hope that other copies may turn up, and also that some scholar will one day undertake the editing of the text. If any one undertakes the task, he will do well to consult MS. Additional 26, 610 of the British Museum.'⁴ This is a nearly complete translation of the Memoirs by Mr. Erskine and which might almost be printed as it stands'.

In Ethé's India Office Cat. No. 223 the work is named *Ta'rikh-i-Humāyūn*, but this name is not given by the author. He only refers to it by the words *Mukhtaṣar* ⁵ and *Tadhkira* ⁶. As the latter part of the work deals with events of the reign of Akbar, the name *Tadhkira-i-Humāyūn wa Akbar* would be more appropriate than *Ta'rikh-i-Humāyūn*, and this is the name which I have adopted for the work.

¹ Bāyazid's name also occurs in the *Ā'in-i-Akbarī* under the title of Bāyazid Beg Turkmān as a commander of three hundred; see Blochmann's Translation, Vol. I (2nd edn.), p. 501.

² William Erskine was born in Edinburgh in 1773 and died in his native city on the 28th of May, 1852; see Rieu, *Cat. Br. Museum*, Vol. 3, pp. xix-xx, *Journal Royal Asiatic Society*, XV, *Proceedings*, p. 2, and *Calcutta Review*, XXV, p. 287. The work referred to is his *History of India* in two volumes, published in 1854. Humāyūn's reign is dealt with in Vol. II, and references to Bāyazid's work under the name *Mem. of Bayezid* will be found in footnotes from p. 276 onwards.

³ *Journ. As. Soc. Bengal*, LXVII, 1898, pp. 296-316. In reference to the Bāyazid's *Memoirs* and the copies prepared, see the same author's valuable note in his translation of *Akbarnāma*, I, pp. 29, 30, footnote 4. The unique India Office MS., which was loaned to the Royal Asiatic Society of Bengal for my edition, unfortunately bears no indication as to whether it is one of the original 9 copies or a later transcript.

⁴ *Vide* Rieu, *Cat. III*, p. xx. I have had the advantage of being able to consult this translation, a rotograph copy of which is now available in the Library of the Royal Asiatic Society of Bengal.

⁵ See *infra*, pp. 2, 11, 68, 148, 235, 273, 310, 311, 312, 333, 366, 371, 373, 374 and 377.

⁶ See *infra*, pp. 136, 220 and 269.

The work is divided into four parts or chapters:—

The first deals with the period A.H. 949 (A.D. 1542) to A.H. 953 (A.D. 1546).

The second deals with the period A.H. 953 (A.D. 1546) to A.H. 959 (A.D. 1551).

The third deals with the period A.H. 959 (A.D. 1551) to A.H. 961 (A.D. 1553).

The fourth deals with the period A.H. 961 (A.D. 1553) to A.H. 999 (A.D. 1590).

Beveridge in his paper cited above gave an account of the author and briefly referred to the contents of the work. Regarding the style of the work he remarked (p. 297), 'The facts that he was old and frail and that he had to dictate his recollections from memory account for their rambling character and for the inconsecutive style of the sentences. The Memoirs contain much valuable information and in particular they give elaborate lists of Humayun's followers'.

Prof. Banarsi Prasad Saxena of the Allahabad University who also published an account of the author and the book¹ remarked (p. 43), 'The value of information furnished by this writer excels both in volume and quality Of course the language used by him is rather shaky and rustic, and his sentences are often incomplete. But this is, in the first place, due to the fact that he did not himself write out this Memoirs, but dictated them to another man; secondly, he was not master of the style then in vogue and was but too poorly educated to be able to write or speak polished language; and thirdly, he was suffering from a stroke of paralysis when he did this work'.

Prof. Saxena also began an English translation of the Memoirs.² In this part of the translation several pages were, however, omitted. In the same *Journal* he published in 1939 (History Section, pp. 1-82) the translation of another part of the Memoirs. The translation of about one-third of the work still remains to be published.

The work has been edited in the following pages from the unique MS. (No. 216) in the India Office Library. I take this opportunity of expressing my thanks to Dr. B. S. Guha, the Honorary General Secretary of the Royal Asiatic Society of Bengal, to Dr. Bainsi Prashad, the Honorary Treasurer of the Society, to Dr. Muhammad Zubayr

¹ *Vide Journal of Indian History*, IV, Parts 1-3, Madras, 1926, pp. 43-60.

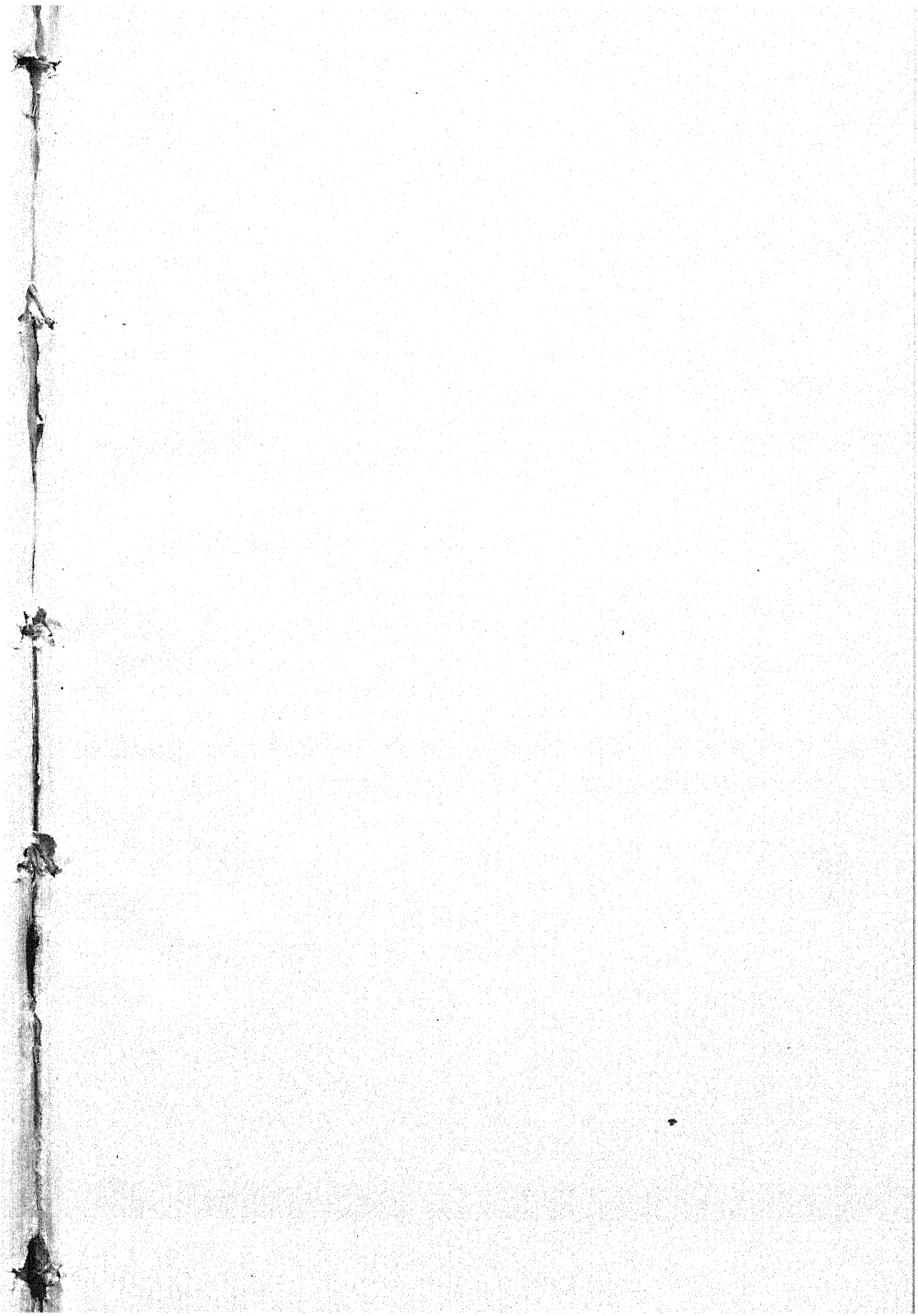
² *Vide Allahabad University Studies*, IV, Part 1 (Arts, Law and Commerce), Allahabad, 1930, pp. 71-148.

Siddiqi, Sir Asutosh Professor of Islamic Culture, Calcutta University, for the help I received from them, and to Prof. Sukumar Ray, M.A., of the Midnapore College, who very kindly placed at my disposal the transcript copy of the India Office Persian MS. which had been prepared for his personal use. The difficulty in editing a work on the basis of a single manuscript, especially when the language and style are so faulty and archaic, need not be emphasized. All the same, I crave the indulgence of my readers in reference to the unavoidable defects which are but natural in a work of this nature.

بپوش اگر بخطائی رسی و طعنه مزین
که نفس هیچ بشر خالی از خطا نبود

CALCUTTA,
November 17, 1941.

M. HIDAYAT HOSAIN.

صواب	خطا	سطر	صفحه
عم	عمو	۱۷	۲۵۳
دوست محمد گرماتی	دوست محمد کرماهی	۱۸	۲۷۴
خواجه جهان محمود	خواجه خان محمود	۱۵	۲۷۷
حسن پتی	حسن تبی	۱۷	۲۹۲
پل طالبی	پول طالبی	۱۲	۳۲۷
اتک	کتک	۶	۳۴۴
”	”	۷	۳۴۶
تنکر قلی	تنکری قلی	۱۱	۳۴۷

صواب	خطا	سطر	صفحه
سلطان محمد آخته	سلطان محمد رخنه	۲	۱۰۰
رسید	رشید	۹	۱۰۷
مشورت دادند؟	شهرت دادند	۶	۱۱۳
قورچی	قوجی	۷	۱۱۹
”	”	۱	۱۲۳
برف	برفت	۱۳	۱۲۶
احسن	احس	۴	۱۳۶
تولک	تولکه	۱۰	۱۴۰
حینی	حبنی	۱۸	۱۷۱
”	”	۱۱	۱۷۷
میربر	میر برکه	۱	۱۷۸
ترقی	ترنی	۲	۱۸۰
قورچی	قوجی	۱۷	۱۸۱
سرناهی	سرنامی	۱۹	۱۸۲
قبضی	قبضی	۳	۱۸۳
خالق بردی	خانسق بردی	۱۷	۱۸۶
قورچی	قوجی	۱۶	۱۹۷
”	”	۵	۱۹۸
کرم نکدری	کرم و نکدری	۹	۲۰۳
قورچی	قوجی	۲	۲۰۷
اتکه	آتکه	۲	۲۰۸

غلطنامه

صواب	خطا	سطر	صفحه
سنه ۹۵۲	سنه ۹۴۲	۱	۴
تغائی	نفاهيء	۴	۴
مهتر	میر	۵	۶
شاهزاده	شاهزاه	۶	۸
استوارت	استورات	۱۳	۱۲
تغائی	نفائی	۴	۳۵
”	”	۱۲	”
بورنی جیق	بورنی حیق	۳	۴۳
تولک قورچی	تولک قوچی	۱۴	۵۲
بایزید کرنائی	بایزید کونانی	۴	۵۳
سرناهی	سرتاهی	۱۵	”
کابل	کامل	۵	۶۷
حسین قلی سلطان مهردار	سلطان قلی حسین مهردار	۱۵	۷۶
لعل	لعلی	۱۵	۷۷
ملازمت	ملامت	۱۴	۹۲
تاخچی بیگ	تاقچی بیگ	۸	۹۷
قوندک	قوندق	۶	۹۹
قورچی	قوچی	۱۵	۹۹

۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۶، ۲۰۹	یارک	۲۰۵، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲۱۲
۱۴۳	یرم	۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰
۱۷۳	یزد	۲۲۱، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۳
۲۵۷، ۲۶۰	غلامان	۲۳۲، ۲۳۲، ۲۵۳، ۲۵۵
۲۶۲، ۲۵۷	یساول دیه	۲۵۶، ۲۵۹، ۲۶۱، ۲۶۲
۵۷	یسل	۲۶۵، ۲۶۶، ۲۷۵، ۲۷۷
۱۷۷	ین	۳۰۷، ۳۰۸، ۳۳۸، ۳۵۸
۵۴، ۵۵، ۵۷	یورت شیخ علی	۳۵۹، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۵
۱۶۸	یونان	هندو کوه ۱۲۲، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۶۵
		۳۶۶
		هودل ۲۸۲
۳۶	ییلای سدیق	
۳۲، ۳۶	ییلای سلق	یابوی بوز قرغری بولاق ۱۴۰

میو ۳۰۲، ۲۹۶

نیول (قصبه) ۳۷۷

نارن ۱۰۷، ۱۰۳، ۱۰۲، ۷۰، ۱۵۲ ودق

۱۴۳ ورسک ۷۱

نارنول ۲۸۲، ۲۸۱، ۲۷۷ وزفار ۳۶۰

ناگور ۲۷۸ ویسی ۶

نخاس ۱۹۹، ۱۹۸، ۱۹۷، ۸۳

ندربار ۳۳۴ هرات (یا) هری ۱۱، ۱۰، ۷، ۳

ندوهی ۳۱۴ ۱۰۱، ۳۱، ۲۹، ۲۶، ۱۹، ۱۲

نذر الناظرین ۱۱۵ ۱۱۵، ۱۱۴، ۱۰۷

نراین پور ۲۸۹ هریالا ۲۷۸

نرهن ۳۵۱، ۳۱۶، ۳۱۴، ۲۹۵ هزاره لاغری ۱۵۲

نغز ۱۷۱، ۱۶۷، ۱۵۰، ۵۴ هلمند ۳۸

نور ۱۷۵ هندال پور ۲۲۱، ۲۲۰، ۱۴۵

نوسح ۳۱ هندوستان (یا) هند ۴، ۱۰، ۵

نیشاپور ۳۲، ۳۸ ۱۰۹، ۶۷، ۶۴، ۵۹، ۵۳

نیک نهار ۲۱۹، ۲۱۴، ۲۱۱، ۱۷۴، ۱۷۲، ۱۷۱، ۱۳۳

نیلاب (دریای سند) ۱۶۰، ۱۵۳، ۱۸۲، ۱۸۰، ۱۷۹، ۱۷۸

۲۶۰، ۲۵۶، ۲۵۵، ۲۲۱، ۱۹۱، ۱۹۰، ۱۸۸، ۱۸۷

۳۶۹، ۳۶۶، ۳۶۵، ۳۶۴، ۲۰۲، ۱۹۶، ۱۹۳، ۱۹۲

مالستان ۱۷۴	مکہ معظمہ ۱۰۲، ۹۶، ۹۳، ۹
مالیز ۲۷۷	۱۵۷، ۱۳۶، ۱۳۱، ۱۰۳
مامکان ۲۸۱، ۲۸۸	۱۸۳، ۱۷۹، ۱۶۰، ۱۷۹
مانکپور ۳۰۷، ۲۳۹	۲۶۹، ۲۶۸، ۲۳۳، ۲۲۸
ماوراء النہر ۳۶۰، ۱۰۹، ۶۷	۳۰۸، ۲۸۱، ۲۷۷، ۲۷۳
ماہی پر ۱۳۴	۳۶۰، ۳۵۸، ۳۴۰، ۳۱۸
ماہی پروژالہ ۱۳۳	۳۷۲، ۳۶۵، ۳۷۲
متبرہ ۲۴۴	منا ۱۶۰
محمد آباد ۳۰۲، ۲۹۵، ۲۸۹	منارہ بکو ۳۶۸
محلہ آوا ۲۴۴	منبر ۱۵۳
محلہ چرم گیران ۲۲۲	مندراول ۲۲۲، ۲۲۱، ۲۲۰، ۲۱۸
محولات ۳۱	منقط ۳۰۷
مدینہ شریفہ ۳۵۷، ۳۴۰	منکیر ۴۳
مشاشان ۷۰	منگیر ۳۴۰
مشہد ۳۲، ۳۱، ۱۸، ۱۰، ۹	مینکر ۱۶۷، ۱۶۶
۳۸، ۳۷	موضع دوری ۵۶
معلا ۳۵۷	میدان ۴۴
معمورہ ۱۴۴، ۱۲۴	میدان رستم ۱۵۲
مقام ابراہیم ۳۵۶	میدان محبت ۸۴
	مینہ ۱۰۷

(۴۴۳)

کولاب ۱۲۵ ، ۱۰۷ ، ۱۰۴ ، ۹۲ گنبد سرواز ۱۷۳	
۱۴۱ ، ۱۴۳	گنگ ۳۳۵ ، ۳۱۴ ، ۳۱۰ ، ۲۸۶
کوملیز ۳۳۹	گوالیر ۲۵۵
کوه دامن ۲۲۶	گورک پور ۳۱۶ ، ۳۱۵ ، ۳۱۴
کوه سوالک ۲۲۶	
کوه عقابین ۱۳۱ ، ۸۳ ، ۸۳ ، ۸۰	لاهور ۱۹۲ ، ۱۹۱ ، ۱۹۰ ، ۶۷ ، ۲
۱۹۷	۲۲۷ ، ۲۲۶ ، ۲۲۵ ، ۱۹۴
کوه نخچی ۱۲۹	۲۵۳ ، ۲۵۱ ، ۲۴۶ ، ۲۴۵
کوی شادی ۱۷۲	۲۸۳ ، ۲۷۴ ، ۲۷۰ ، ۲۶۷
کهل گام ۳۳۰ ، ۳۳۱	۳۷۱ ، ۳۷۰ ، ۳۶۸ ، ۳۶۴
که مرد ۷۹	۳۷۴
	لغلو ۲۱۰
	لغمان ۲۱۲ ، ۲۱۱
گجرات ۳۳۴ ، ۳۱۸ ، ۲۸۹ ، ۱۸۳ ، ۲	لکهنو ۳۱۴ ، ۳۰۷ ، ۲۸۶
۳۷۴ ، ۳۵۸ ، ۳۷۶	لنگر ۳۶۷ ، ۳۶۶
گذر روپر ۲۲۸	لودیانہ ۲۷۷
گردیز ۱۳۸ ، ۵۴ ، ۵۰ ، ۴۹ ، ۴۷	لہر ۲۸۸
۱۶۷ ، ۱۵۲ ، ۱۴۷	
گرگاہ ۱۷۴	ماچیوارہ ۲۲۸ ، ۲۲۶
گرھی ۳۳۲ ، ۳۳۰	مارکوه ۳۶۸
گریو ۴۹	ماشور ۴۰

کره سو ۲۶۳، ۱۳۵	کوتل چار چشمه ۱۱۸
کرهی ۲۹۸	کوتل درنتی ۲۵۸
کشتی محمدی ۳۵۴	کوتل سارو اولنگ ۸۷
کشم ۹۶، ۸۹، ۸۸، ۷۲، ۷۱	کوتل بیجاوند ۸۲
۱۳۷، ۱۳۶، ۱۰۷، ۱۰۷	کوتل سناره ۲۵۵
کشم شاخ دان ۷۲	کوتل سه پنج ۱۲۳
کشمیر ۳۷۰، ۳۶۹، ۱۵۴، ۱۵۳	کوتل سیاه ۲۲۱
کلل کو ۱۶۸	کوتل قبقاق ۱۲۷
کلانور ۲۷۷، ۱۹۵	کوتل کون ۲۱۸
کلاوکان ۱۳۳، ۱۳۷، ۷۱	کوتل گردیز ۱۵۰
کلکنه ۱۹۹، ۱۹۷	کوتل منار ۴۹
کلکی ۱۲۰	کوتل نو ۱۳۳
کنبایت ۳۶۱	کوتل هندوکش ۱۳۳، ۱۳۸
کندا ۲۸۶	کوتل هندو کوه ۲۰۵، ۱۲۶
کندلان ۳۲۰	کوت مته زخی ۱۵۲
کندنه ۲۹۵، ۲۹۱، ۲۹۰	کوره گهات ۳۳۷، ۳۳۱
کنکهر ۲۴۹	کوسو ۳۱
کوتل بادبج ۱۳۳	کوکنبلنیر ۳۵۳
کوتل پنچهر ۱۳۹، ۱۲۷، ۸۹، ۸۷	کول ۲۸۳، ۸۴، ۶۲
کوتل تنگ گاو ۲۲۲، ۲۱۸	کول جلالی ۲۸۵

۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱،	قهر قلات ۱۷۳
۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵،	قیلش گنگ ۲۹۵
۲۱۶، ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۲۲،	
۲۲۳، ۲۲۴، ۲۳۳، ۲۵۴،	کابل ۴۶، ۴۴، ۴۷، ۱۰۰، ۶، ۴
۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸،	۵۱، ۵۰، ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۶
۲۶۱، ۲۶۶، ۲۶۹، ۲۷۰،	۵۹، ۵۷، ۵۵، ۵۴، ۵۲، ۵۱
۲۷۱، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷،	۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۵، ۶۶، ۶۷
۲۸۱، ۲۸۴، ۳۶۴، ۳۶۷،	۷۰، ۷۳، ۷۴، ۷۶، ۷۷، ۷۸
۳۶۸، ۳۷۰	۸۵، ۸۴، ۸۰، ۷۹، ۷۸، ۷۷
کاروان سرا ۲۱۸	۹۳، ۹۱، ۸۹، ۸۸، ۸۷، ۸۶
کاروان سرای تردی بیگ ۱۹۷	۱۰۶، ۱۰۵، ۱۰۴، ۱۰۳، ۱۰۲، ۱۰۱
۲۰۰	۱۱۸، ۱۱۷، ۱۱۶، ۱۱۵، ۱۱۴، ۱۱۳، ۱۱۲، ۱۱۱، ۱۱۰
کاروان سرای مهتر دوست ۲۱۷	۱۲۴، ۱۲۳، ۱۲۲، ۱۲۱، ۱۲۰، ۱۱۹
کاشان ۱۷۳	۱۳۰، ۱۲۹، ۱۲۸، ۱۲۷، ۱۲۶، ۱۲۵
کاشغر ۲۲۴	۱۳۵، ۱۳۴، ۱۳۳، ۱۳۲، ۱۳۱، ۱۳۰
گاه مردویکه اولنک ۷۶	۱۴۱، ۱۴۰، ۱۳۹، ۱۳۸، ۱۳۷، ۱۳۶
کنتک ۳۴۴، ۳۴۶	۱۵۲، ۱۵۱، ۱۵۰، ۱۴۹، ۱۴۸، ۱۴۷
کتور ۳۶۶، ۱۰۵، ۸۸	۱۶۰، ۱۵۹، ۱۵۸، ۱۵۷، ۱۵۶، ۱۵۵
کجوه ۱۵۳	۱۶۲، ۱۶۱، ۱۶۰، ۱۵۹، ۱۵۸، ۱۵۷
کرشو ۳۱	۱۷۸، ۱۷۷، ۱۷۶، ۱۷۵، ۱۷۴، ۱۷۳
کره ۳۱۸، ۲۹۹، ۲۹۸، ۲۹۷، ۲۸۷	۱۹۶، ۱۹۵، ۱۹۴، ۱۹۳، ۱۹۲، ۱۹۱

قلعہ چشمہ ۱۷۳	قلعہ لاہور ۳۷۶
قلعہ چلوپارہ ۲۹۶	قلعہ مانکیپور ۲۹۸، ۲۸۶
قلعہ چنار ۲۹۴، ۲۵۰، ۱۸۴	قلعہ مانکوت ۲۱۲، ۱۹۵، ۱۹۴
۳۱۰، ۳۲۲	قلعہ مدن بنارس ۲۹۷
قلعہ حصار ۳۷۹	قلعہ نارنول ۲۷۸
قلعہ رھتاس ۳۳۴، ۲۸۶، ۲۶۹	قلعہ نیمکار ۲۸۶، ۲۸۵
۳۷۰، ۳۶۸، ۳۳۵	قلعہ قلات ۱۷۴
قلعہ زمانہ ۳۱۸	قندوز ۱۰۷، ۱۰۵، ۸۹، ۷۸
قلعہ سرسی ۳۲۲	۲۰۴، ۱۳۸، ۱۳۷، ۱۲۶، ۱۲۰
قلعہ سروہی ۳۳۳	قندھار ۳۹، ۳۷، ۹، ۸، ۷، ۳، ۲
قلعہ سرھند ۱۹۳	۵۰، ۴۹، ۴۷، ۴۲، ۴۱، ۴۰
قلعہ سفیدگاو ۱۵۲	۶۰، ۵۹، ۵۵، ۵۲، ۵۱
قلعہ سنگین ۱۷۹، ۱۷۱	۸۳، ۸۲، ۷۴، ۶۶، ۶۵، ۶۲
قلعہ سورت ۳۳۲، ۳۱۸، ۲۱۶	۱۶۵، ۱۶۴، ۱۶۳، ۱۶۲، ۱۶۱
قلعہ ظفر ۷۷، ۷۵، ۷۳، ۷۲، ۶۵	۱۷۰، ۱۶۹، ۱۶۷، ۱۶۶
۱۴۱، ۱۴۰، ۱۳۹، ۷۹، ۷۸	۱۷۵، ۱۷۴، ۱۷۳، ۱۷۱
قلعہ کابل ۲۵۳، ۲۱۷	۲۱۸
قلعہ کافران ۲۳۲، ۲۳۰، ۲۲۹، ۲۲۸	قنوج ۲۸۵
قلعہ گوالیر ۲۵۲	قور ۴۹
قلعہ گورک پور ۳۱۷، ۳۱۷	قوربند ۱۳۰، ۱۲۴، ۸۸، ۷۶

فتح پور ۲۵۲، ۳۳۳، ۳۳۳، ۳۰۶	قلعہ ج ۱۶۸
۳۶۲، ۳۶۲، ۳۵۴، ۳۵۳	قلعہ اتک ۳۶۹، ۳۶۵، ۳۶۴
۳۷۲، ۳۷۳	قلعہ اوک ۱۱
فتحہ (نام فیلی) ۳۳۰	قلعہ ایبک ۱۱۰، ۱۰۸
فرخ ۳۵	قلعہ بابا حاجی ۹
فرخار ۱۴۳، ۱۳۷، ۷۱	قلعہ بروج ۳۶۲
فرہ ۲۵	قلعہ بست ۲۹، ۱۰
فوشنج ۳۱	قلعہ بکرام ۳۶۵، ۲۶۶، ۱۶۱
فیروز پور ۲۸۴	قلعہ بکسر ۲۹۳، ۲۸۹
قاشغر ۱۵۴	قلعہ بنارس ۲۹۶
قباچاق ۱۳۳	قلعہ بندان ۲۱۰، ۲۰۸، ۱۹۶، ۱۶۲
قبیلہ ہزار میشی ۲۱۸	قلعہ بیست ۴۰، ۳۹
قرا باغ ۱۰۶، ۸۸، ۸۷، ۶۵	قلعہ پریان ۱۰۵، ۸۸
۱۶۹، ۱۲۴	قلعہ تالیقان ۱۲۷، ۹۲، ۹۱، ۷۳
قرۃ باغ ببینید قرا باغ	قلعہ جلال آباد ۲۵۸، ۲۵۵، ۲۱۸
قرغہ ۵۷	قلعہ جو شاہی ۲۱۹، ۲۱۸، ۱۶۱
قروین ۶۲، ۳۲	قلعہ جونپور ۳۰۹
قصبہ الور ۲۴۸	قلعہ چار باغ صفا ۲۲۲
قلات ۱۷۴	قلعہ چتور ۳۰۱

عراق ۶۸، ۶۲، ۳۱، ۱۰، ۸، ۶، ۳

۱۸۰، ۳۶۱

عدن ۳۵۵

عقابین ۸۱

علی مسجد ۲۶۶

عمر کوٹ ۴۶

عنقد ۳۲۲

غازی پور ۲۸۹، ۲۸۷، ۲۳۹، ۲۲۳

۳۱۳، ۳۱۲، ۲۹۵، ۲۹۴

۳۲۲، ۳۲۱، ۳۲۰، ۳۱۹

۳۳۸، ۳۳۷، ۳۲۷، ۳۲۴

غزنین یا غزنی ۵۵، ۵۰، ۴۳، ۴

۱۳۷، ۱۳۸، ۸۲، ۷۷، ۵۸

۱۶۷، ۱۶۵، ۱۶۳، ۱۴۹

۱۷۱، ۱۷۰، ۱۶۹، ۱۶۸

۲۱۱، ۱۷۵

غوربند ۲۶۷، ۱۹۶، ۵۵

غوری ۸۴، ۳۱

فتح آباد ۲۸۳

سنبلہ ۱۵۱، ۱۵۰

سنجد درہ ۸۴

سنجمولی ۳۱۲

سند ۱۶۰

سیالکوٹ ۲۸۴، ۱۵۳

سیاہ آب ۳۲۸، ۳۲۵، ۳۲۱

سیاہ آب گندمک ۱۴۵

سیاہ سنگ ۲۱۷، ۴۷

سید پور ۳۲۱، ۳۱۹، ۳۰۱

سیستان ۳۱، ۱۱، ۹، ۸

سیلاب ۱۶۰

شال ۷

شال مشانک ۷

شام ۱۳۶

شاہ پور ۲۷۰، ۲۴۴

شنیر ۱۶۵، ۴۴

شیرازاد ۳۶۵

شیرتو ۷۹

ضحاک ۱۲۶، ۷۶، ۵۵

سروہی ۲۷۷	سار باغ ۱۰۷
سرہند ۲۲۷، ۱۹۴، ۱۹۲	سارنگپور ۳۵۳، ۳۶۱
سسرام ۳۱۲، ۳۴۸	سارو اولنگ ۱۲۶
سفید کوہ ۱۴۵	سال زمستان ۷
سفیدون ۲۸۴	سال و ہستان ۷
سلطان پور ۳۰۰، ۲۸۸، ۲۶۹، ۲۲۶	ساوق یلاق ۳۲
۳۳۴	سایہ غنچہ ۱۱۸
سلطانیہ ۳	سبزوار ۳۲
سمرقند ۱۶۴، ۱۴۷، ۱۰۹، ۱۰۲	سپہندہ ۳۱۸
۲۶۶، ۲۳۵، ۱۸۹، ۱۸۸	سرآب ۱۰۵
سمتان ۳۲	سرام ۳۰۷
سوات ۱۵۴، ۱۵۳	سرای تردی گاو ۱۹۸
سواد ۳۶۹، ۳۶۸، ۳۶۶	سرای کراکت ۳۰۳
سوج بلاق ۳۳	سردیہ ۱۶۹
سورت ۳۵۶، ۳۵۵، ۳۲۵، ۳۲۴	سرکار اتاوہ ۲۴۴
۳۷۲، ۳۶۳، ۳۶۲	سرکار چنار ۲۵۰
سوق اللیل ۳۰۸	سرکار حصار ۲۵۳، ۲۵۰، ۲۴۹
سنارگام ۳۴۱	سرکار کالی ۲۴۴
سنام ۳۷۳، ۳۷۲، ۳۶۳، ۲۷۷	سرکار مندون ۲۴۳
۳۷۴	سروار ۳۳۵، ۲۹۷، ۲۹۶

دہلی ۱۹۲، ۸۶، ۸۳، ۸۱، راہ نو ۱۲۷	
۲۰۱، ۱۹۹، ۱۹۵، ۱۹۳، رای برولی ۳۲۲	
۲۲۲، ۲۱۲، ۲۰۹، ۲۰۲، رز داسون ۱۴۳	
۲۳۷، ۲۳۷، ۲۳۳، ۲۳۳، رستاخ ۷۳	
۲۸۳، ۲۸۲، ۲۷۷، ۲۵۰، رسید پور ۳۰۱	
۳۷۰، ۳۶۳، ۲۸۵، ۲۸۳، روپر ۲۳۳	
۳۷۶	
دیبال پور ۳۵۳، ۲۳۷، ۲۲۶، ۱۹۰، ۱۶۳	روضۂ خلد یا روضۂ رضوان ۲۸
دیری ۲۱۸	روم ۳۰۸
دیگدان ۱۷۳	رونگر پور ۳۵۳
دیو ۳۵۸، ۳۵۵	رہتاس ۳۳۵، ۱۵۳
دیودھی ۳۷۶	ریکک ۷۹
دیہ افغانان ۲۱۳	زاوہ ۳۱
دیہ النکار ۲۱۹	زمانیہ (نام قلعہ بنارس) ۲۱۷
دیہ غلامان ۲۶۳، ۲۵۷	۳۱۲، ۳۰۰، ۲۹۹، ۲۹۶
دیہ معمورہ ۲۱۱	زمین داور ۵۱، ۴۹، ۴۱
دیہ نو ۲۰۰، ۱۳۳	۲۶۷، ۱۷۱
ذقی ۳۸، ۳۷	زنکان ۷۶، ۵۳، ۳۲، ۳، ۲
رامک ۱۶۸	سات گام ۳۳۱، ۲۳۰

دره علنکار ۱۳۴	خواجه ریواس ۶۳، ۶۴
دره علی سنگ ۱۳۴	خواجه سیاران ۱۲۴، ۷۹، ۶۰
دره غوربند (قوربند) ۱۳۴، ۱۲۶	خواجه شمو ۸۳
دره قبیچاق ۱۳۴، ۱۲۷، ۱۲۵	خوجه ۲۶۱
دره قوربند ۱۳۴، ۱۲۶	خوربند دمن ۳۵۵
دره که مرد ۱۲۳، ۱۲۲	خوست ۱۰۵، ۷۱
دره گز ۱۱۳	خوست لورسک ۱۳۷
دره نمک آب ۱۳۳	خیبر ۲۵۷
دروازه دهلی ۲۷۹	خیرآباد ۲۹۳، ۲۷۰
دریاباد ۳۰۲	
دریای جون ۲۴۱	دامنه سفید کوه ۲۶۳
دریای سند ۱۶۰	دروازه آب ۲۴۶
دریای شور ۳۴۵	دروازه تالیقان ۹۶
دک ۱۵۰	دروازه دهلی ۲۲۳
دمغان ۳۲	دروازه کافران ۲۲۹
دمکوت ۲۷۳، ۱۵۳، ۱۵۱	دروازه ناگور ۲۸۰
دمیک ۳۳	دره ارباب ۱۵۲
دور ۱۵۱، ۱۵۰	دره سرخاب ۳۶۶
دوشین ۱۲۰	دره سمند ۱۵۱، ۱۵۰
دهر پور ۳۳۴، ۱۵۹	دره صوف ۱۱۴

چنار ۳۲۲، ۳۱۳، ۳۱۲، ۲۱۶، حصار فیروزه ۲۳۸، ۲۳۳، ۲۳۳،

۳۳۲، ۳۳۱، ۳۳۰، ۳۳۳، ۲۴۹، ۲۴۸، ۲۴۷، ۲۳۹،

۲۹۹، ۲۸۸، ۲۸۱،

۳۵۲، ۳۵۱، ۳۳۹، ۳۳۸،

حضرموت ۳۶۰

چنار سوخته ۱۴۲، ۱۲۷،

حلق ناق ۹۲، ۹۱، ۸۹،

چوچک پور ۳۳۳، ۳۳۲،

حمام تردی گاو ۲۲۲، ۷۹، ۷۷،

چوسا ۲۹۱، ۲۸۹، ۵،

حوض سلیمان ۳۳

چار کند ۳۳۰

چیریار ۱۴۵

خاف ۳۱

خراسان ۳۱، ۱۲، ۱۱، ۸، ۳،

حاجی پور ۳۱۴، ۳۱۳، ۲۸۶، ۱۰۷، ۶۸،

۳۳۵، ۳۳۲، ۳۱۶، ۳۱۵، خرم ۱۰۷،

۳۳۲، ۳۳۱، ۳۳۸، ۳۳۷، خروار ۱۶۵،

خلم ۱۱۰، ۱۰۹،

۳۶۸، ۳۳۸،

خم لنگان ۱۳۰، ۱۳۹، ۷۵،

حجاز ۱۳۶

حرمین شریفین ۲۳۳، ۱۸۴، ۱۷۷، خنجان ۱۴۳،

خواجه بسته ۵۶

۳۵۴، ۳۰۸، ۲۶۸،

خواجه بند کشا ۱۴۳،

حصار ۲۸۳، ۲۵۰، ۲۴۰، ۱۱۱،

خواجه خضر ۱۹۸، ۱۹۷، ۸۱،

۲۸۹، ۲۸۶، ۲۸۵، ۲۸۴،

خواجه ریگ روان ۶۰

حصار شادمان ۳۶۰، ۵۶،

جولک ۸۱	جول مورى ۸۷
جولک ۲۱۹ جلمنى	جهونجهون ۲۷۸
جولک ۸۵ خواجه ريواس	جيت ۳۱۹، ۳۱۴، ۳۰۱
جولک ۸۴ مصاحب بيگ	
جلندر ۲۷۷، ۲۷۰	چار باغ ۶۰، ۴۴، ۲۸
جنگل حصار ۲۳۸	چار باغ صفا ۲۵۹، ۲۵۸
جوزبون ۱۳۹، ۱۳۸	چار باغ عليقلی اندرابى ۱۴۳، ۶۴
جون ۲۸۶	چار پا ۱۶۸
جونپور ۲۵۰، ۲۴۴، ۲۳۹، ۱۴۸	چار چشمه ۱۲۲
۲۸۸، ۲۸۷، ۲۸۶، ۲۸۵	چارىک کار ۱۴۴، ۸۲، ۷۹
۲۹۳، ۲۹۲، ۲۹۱، ۲۸۹	چانه نير ۳۶۱، ۳۵۹
۲۹۷، ۲۹۶، ۲۹۵، ۲۹۴	چرخ ۱۶۵
۳۰۴، ۳۰۰، ۲۹۹، ۲۹۸	چشمه دست رود ۱۲۲
۳۰۷، ۳۰۶، ۳۰۵، ۳۰۳	چشمه بند کشا ۱۰۲
۳۱۲، ۳۱۱، ۳۱۰، ۳۰۸	چلک ۲۲۲، ۲۰۰، ۱۷۶
۳۱۹، ۳۱۸، ۳۱۷، ۳۱۴	چلک ۲۶۵ يساول
۳۲۸، ۳۲۰، ۳۳۷، ۳۲۱	چلوپاره ۲۹۶
۳۵۲، ۳۵۱	
جول خواجه رستم ۲۶۲، ۲۵۹	چمپانير ۶۱
جول شاهى ۱۴۷	چناب ۲۶۰، ۲۵۵

(۴۳۲)

تاندہ ۳۴۳، ۳۴۲، ۳۴۱، ۳۴۰،	تلوارہ ۲۲۶
۳۵۲، ۳۴۸، ۳۴۷	تمان النکار ۲۱۸
تاوہ ۸۸	تمان اوکر ۱۴۹
تبت ۱۵۴	تمان مندراول ۲۵۸، ۲۱۹
تبریز ۱۸۷، ۱۳۳، ۳۷، ۳۶، ۳،	تمان نیک نہار ۱۸۷، ۱۶۳، ۱۵۱،
۲۴۴	۲۰۰، ۲۲۱، ۲۲۲
تبس کیلکی ۱۰	تمغاچی توختہ ۲۲۷
تہرندہ ۲۳۷، ۲۲۵	تنگی گاو ۲۱۸
تیچاق ۲۱۴	توپچاق ۱۷
تہ ۱۶۰	تیرگران ۷۰
تخت سلیمان ۷۵، ۳۶، ۳۳، ۳۳،	تیرہ ۱۵۱
۱۷۹	تیری ۵۰
تخت شاہ ۸۳	
تختمل ۳۱۷، ۲۲۶	جالہ ۷۸
تختہ پل ۱۱۲	جام فرہاد ۳۱
تردی گاو ۲۲۲	چچکتو ۱۰۷
ترشیز ۳۱	جدہ ۳۵۵
ترکستان ۶، ۵۴	جلال آباد ۱۶۳، ۱۶۱، ۱۴۵،
ترہت ۳۴۱	۲۶۶، ۲۶۱، ۲۵۷، ۲۵۶،
تسر الناظرین (نام لہپ) ۱۱۴	۳۶۸

پرگنہ بجوارہ ۲۲۶	پل جونپور ۱۶۱
پرگنہ پونیا ۲۷۸	پل سیر ۷۳
پرگنہ پونیالہ ۲۷۸	پل طالبی ۳۲۶، ۳۲۵، ۳۲۳، ۳۲۲
پرگنہ توهانہ ۲۸۳	۳۲۷
پرگنہ جھونجھون ۲۸۲، ۲۷۸	پل غوربند ۲۲۳، ۸۷
پرگنہ چلوپارہ ۲۹۶	پل کشم ۱۳۱
پرگنہ روبرو ۲۲۷	پل ککچہ ۷۵
پرگنہ سرام ۳۰۷	پل مستان ۲۰۰
پرگنہ سکری ۳۱۶	پنجاب ۳۶۳، ۲۷۰، ۲۳۵
پرگنہ سکیت ۲۹۹	پنجر ۱۰۵، ۸۱
پرگنہ سنام ۳۷۲	پونیا ۲۷۸
پرگنہ سنحمولی ۳۱۲	پونیالہ ۲۷۸
پروالہ ۲۷۷	پہر حالہ ۳۷۰، ۳۶۸
پہرہ ۱۵۳	پہرہ ۳۵۳
پشتہ سیاہ سنگ ۷۹	
پشور ۲۶۰، ۲۵۷، ۲۵۵	تاج پور ۳۵۱
۲۶۸، ۲۶۷، ۲۶۶، ۲۶۱	تازی ۱۷۲، ۱۷۱
۳۶۸، ۲۷۳، ۲۶۹	تاسان ۱۶۸
پغان ۵۳	تالیقان ۸۹، ۸۳، ۷۸، ۷۰
پل آب چکان ۲۰۲	۱۰۲، ۱۲۶

۳۳۹، ۳۳۷، ۳۳۴، ۳۱۵، بهوجپور ۲۱۹	
۳۳۷، ۳۳۵، ۳۳۲، ۳۳۰، بهیه ۳۱۹	
۳۶۹، ۳۵۰، ۳۳۹، ۳۳۸، بیاک ۲۱۲	
بنگش ۱۵۱، ۱۵۰، ۱۴۵، ۱۴۳، بی بی ماه روی ۲۷۱، ۱۹۰، ۷۹	
۱۵۲، ۱۸۷	بیر مستوره ۳۵۷
۱۵۲	بیکانیر ۲۲۵
بورنی جیق (نام اسپ) ۴۷، ۴۳	بیلاق سورلیق ۳
۱۵۰	بینی حصار ۵۸
۳۳۷، ۳۳۲، ۳۱۴، ۳۱۳، ۷	بهار ۱۴۹
۳۳۸، ۳۶۸	پاقغاد شخنه ۱۴۹
۳۰۴	پای دولت خان ۲۲۶، ۲۲۵
بهانیر ۲۲۵	پای مناره ۲۲۳، ۲۱۱، ۴۹، ۴۸
بهتوهانه ۲۷۷	پتن ۲۳۴
بیرایج ۳۱۸	پتنه ۳۱۳، ۳۰۲، ۳۰۱، ۳۰۰، ۲۹۸
۳۳۴	۳۳۴، ۳۳۲، ۳۱۵، ۳۱۴
بیره ۲۶۰، ۱۵۳	۳۳۸، ۳۳۷، ۳۳۶، ۳۳۵
بیزادی ۱۳۰	۳۳۸، ۳۳۷، ۳۳۲، ۳۳۹
بهسودی ۲۲۰	پتھاره ۲۲۶، ۲۲۵
۲	پرانه زمین دار ۱۵۳
	پرگنه اول ۳۷۲

بجور ۳۶۹، ۳۶۸، ۳۶۶، ۱۵۴، بلخ ۱۰۲، ۱۰۱، ۸۴، ۸۲، ۶۷

بخارا ۲۲۵، ۱۶۴، ۱۱۳، ۱۰۹، ۱۱۱، ۱۱۰، ۱۰۹، ۱۰۸، ۱۰۷

بداؤن ۶۴ - ۱۲۷، ۱۲۶، ۱۱۹، ۱۱۳، ۱۱۲

بدخشان ۶۳، ۶۱، ۵۱، ۴۸، ۵ - ۲۱۸، ۱۶۳، ۱۳۶، ۱۳۵، ۱۳۱

۲۲۷

۷۸، ۷۳، ۷۰، ۶۷، ۶۵

بلند خیل ۱۵۰

۸۸، ۸۶، ۸۵، ۸۴، ۸۰، ۷۹

بلیه ۳۱۹، ۳۱۴، ۳۰۱

۱۰۴، ۱۰۲، ۹۲، ۹۱، ۸۹

بنارس ۲۴۴، ۲۳۹، ۲۱۷، ۱۴۸

۱۳۸، ۱۳۵، ۱۲۶، ۱۲۵، ۱۰۷

۲۹۵، ۲۹۴، ۲۶۷، ۲۵۰

۲۰۵، ۱۹۶، ۱۴۴، ۱۴۲، ۱۳۹

۳۰۳، ۳۰۱، ۲۹۹، ۲۹۸، ۲۹۷

۲۲۳، ۲۱۱، ۲۰۹، ۲۰۷، ۲۰۶

۳۱۲، ۳۱۱، ۳۱۰، ۳۰۶، ۳۰۴

۲۸۵، ۲۸۴، ۲۵۹، ۲۲۷

۳۴۴، ۳۲۲، ۳۲۱

برج قاسم برلاس ۱۸۷، ۱۵۲

بندر دمن ۳۵۸، ۳۵۵

۲۴۲، ۲۲۳، ۱۹۰

بندر سورت ۳۷۱، ۳۶۲، ۳۵۴

بردوان ۳۴۱

بندر گووه ۳۶۱

برکس ۱۰۳

بندر مکلا ۳۵۸

بروج ۳۶۸، ۳۵۹

بندر وزفار ۳۵۸

بروده ۳۶۸، ۳۵۹، ۳۴۴

بنگاله ۲۳۹، ۱۴۸، ۱۴۴، ۷

بکر ۷۷، ۶۲، ۵۸، ۴۷، ۴، ۲

۲۵۶، ۲۵۱، ۲۵۰، ۲۴۰

۲۷۳، ۱۲۶، ۸۰، ۷۸

۳۰۰، ۲۹۸، ۲۸۶، ۲۷۴

۳۱۴، ۳۱۳، ۳۰۵، ۳۰۳

بکسر ۲۹۲، ۲۹۱

اشکمش ۱۰۲، ۷۰۰	بابا شیر ۷۹
النکار ۲۱۹	باریک آب ۲۲۱، ۲۱۸، ۲۱۷، ۱۳۵
الهاباس (الهاباد) ۲۹۸، ۲۱۲	بازار بابا لولی ۷۹
آله پاچه (نام اسپ) ۲۲۳	بازار گوسفند ۲۰۲
اندراب ۱۰۵، ۸۹، ۷۳، ۷۰، ۶۵	باغ بابا حسن ابدال ۱۷۰
۱۳۳، ۱۳۷، ۱۳۱	باغ بت ۲۱۳
انکه در فاصله چهل کوه از پشته	باغ خواجه معین ولد خواجه محمود خان
۳۳۵	۱۳۸
اودهه ۳۱۸، ۲۸۶، ۲۳۹	باغ داین ۸۳
اوزبک کلتکی ۴۴	باغ دیه افغانان ۲۱۱
ایبک ۱۱۸	باغ شهر آرا ۲۰۱، ۱۶۲، ۸۰، ۴۷
ایلابحق ۱۱۸	۳۷۰، ۲۲۳، ۲۲۳
ایلاق (ئیلاق) سورتق ۳	باغ صورت خانه ۱۳۴
ایلانچقان ۱۲۱	باغ غلچک ۱۷۰
ایمان ۷۶	باغ میر تولک ۹۴
بابا حاجی (قلعه) ۹	باغ وفا ۱۶۳
بابا حسن ابدال ۳۷۰	باغچه شاهی ۲۹
بابا دشتی ۱۹۸، ۱۹۷، ۸۱	بامیان ۱۲۶، ۷۶، ۵۵
بابا شش پر ۷۹	بتخاک ۱۱۷، ۱۸۹، ۱۸۸، ۱۸۷
	۲۲۲

ادیسه ۳۳۵، ۳۳۲، ۳۳۱	آذربایجان ۳
ارتهه باغ ۸۸، ۸۶، ۶۲، ۶۰، ۵۹	آق زیارت ۳۶
۱۶۲، ۱۲۹، ۱۳۵، ۱۲۵	آگره ۱۹۳، ۱۶۱، ۱۵۳، ۶، ۵
۱۶۳، ۱۷۵	۲۲۳، ۲۳۲، ۲۳۰، ۲۲۵
ارغنداب ۴۱	۲۵۳، ۲۵۱، ۲۴۶، ۲۴۴
ارقندی ۵۶، ۵۴	۲۴۳، ۲۴۲، ۲۴۱، ۲۵۴
ارک ۲۰۶، ۱۶۲، ۶۲، ۵۹	۲۸۲، ۲۷۷، ۲۷۶، ۲۷۵
ارک غزنی ۱۶۹	۲۹۹، ۲۹۸، ۲۹۷، ۲۸۳
اسپ آله خانه زاد ۱۱۷	۳۳۵، ۳۳۳، ۳۲۶، ۳۱۶
اسپ بوز ۳۷۲، ۲۶۳، ۲۳۹	۳۳۸
اسپ بوز کدا ارغون ۱۷۵، ۱۶۲	آهر ۳
اسپ شرغه ۲۸۸	اتالیق ۱۰۹
اسپ طرق خانه زاد ۲۲۳	اتاوه ۲۷۰، ۲۵۳، ۲۲۱، ۱۵۰
اسپ قراطاق ۱۱۷	اتک ۳۴۷، ۳۴۶، ۳۴۴، ۳۴۲
استالف ۱۳۰، ۶۵	۳۶۹، ۳۶۶
اسکندره ۲۵۴	اجورستان ۱۷۴
اشترگرام ۱۳۳، ۱۳۳، ۱۳۲، ۱۰۶	اجین ۳۵۳
۱۹۸، ۱۳۵	اچنه ۳۱۹
اشترگردن ۲۱۰، ۲۰۹، ۱۹۸	احمدآباد ۳۵۳، ۳۴۴، ۳۳۳، ۲۸۱
اشترگیران ۱۳۲	۳۸۵، ۳۶۱، ۳۵۹

اسماء مواضع و آبها وغیره

آب سیاه ۳۲۷	آب ارغنداب ۴۱
آب شیرگزہ ۲۸۵	آب اندراب ۱۲۷
آب عمو ۱۱۳	آب باران ۲۸۳، ۱۳۳، ۱۳۲
آب قنوج ۲۸۵	آب بنگی ۹۶
آب قوربند ۶۵	آب بہت ۲۷۷، ۲۶۹
آب کشم ۱۳۸	آب پن پن ۳۳۸، ۳۳۷
آب ککچہ ۱۲۶، ۷۷، ۷۵، ۶۷	آب پنجہر ۱۰۶
۱۳۰، ۱۳۹	آب تالیقان ۸۹
آب گنگ ۳۱۵، ۲۹۱، ۲۱۷، ۵	آب جمجمہ ۹۰
۳۳۴، ۳۲۱، ۳۱۹	آب جون ۳۳۴، ۳۲۱، ۵
آب ماچھی وارہ ۲۲۶، ۱۹۱	آب چناب ۳۵۳
آب ماران ۶۵	آب دھرپور ۳۳۴، ۳۳۲
آب نیکی ۹۶	آب راہری ۳۱۷، ۳۱۶
آب نیلاب ۱۵۳	آب سروار ۳۳۴
آب ہلمند ۳۹، ۳۷، ۹، ۸	آب سلوار ۲۹۰، ۲۸۶
آب ہیرمند ۸	آب سورج گزہ ۳۳۹
آدیتہ پور ۱۶۳، ۱۶۳	آب سون ۳۱۳، ۳۰۰، ۲۸۶، ۲۳۹
	۳۳۷، ۳۳۶، ۳۳۵، ۳۳۱

یادگار ناصر میرزا ۵۱، ۴۹، ۴۷	یعقوب ولد یوسف خان ۳۷۰، ۳۶۹
۸۲، ۶۳، ۶۲، ۶۱، ۶۰	یعقوب همدانی ۱۸۷
۲۶۷	یوسف ۱۵۹
یار حاجی برادر محمد قاسم ۱۸۶	یوسف تنبوره (استاد) ۱۸۶
یار محمد برادر جان محمد ۱۸۲	یوسف چولی (شیخ) ۱۸۰، ۶
یاری ۲۷۵	یوسف خان زمین دار کشمیر ۳۶۹
یاری تواچی باشی ۲۶۶، ۲۶۰	یوسف خان مرزا ۳۳۸
۲۶۸، ۲۶۷	یوسف خان مشهدی (نواب مرزا)
یاری توشک تواچی باشی میرزا ۳۶۹	
کامران ۱۸۲	یوسف خزینه دار (مہتر) ۴۲، ۶
یاری سلطان تواچی باشی ۲۶۹	یوسف غلام ترکی ۳۱۵
۲۷۴	یوسف محمد ۳۲۰، ۳۰۶
یحیی (خواجہ) از فرزندان	یوسف محمد سلطان پسر سلیمان
حضرت خواجہ احرار ۳۵۶	سلطان اوزبک ۳۱۹
یسل خان ۱۷۲	یوسف محمد قرغی ۱۵۸
یعقوب خواجہ رشیدی	یوسف محمد کوکہ خان ۱۸۳
یعقوب میرزا تغائی سلطان محمد	یوسف محمد ولد سلیمان اوزبک ۳۱۵
خدا بنده ۳۵	یوسف (مولانا) ۶۹

ولد بیگ قورچی ۶۵، ۶۴ هجیری بسینید علی بن عثمان

الجلانی

ولی اتکه ۱۲۳

ولی بیگ ذوالقدر ۱۹۳، ۱۸۶ هریه (هریا) آبدار (مهر) ۵۳

۱۱۷، ۱۸۲

۱۹۵، ۲۲۶

همام گیلانی (نواب - حکیم) ۳۷۶

ولی جان ۲۶۳

همایون بادشاه (جنت آشیانی) ۱، ۲

ویس زرکش (استاد) ۶۹

۱۳، ۱۰، ۷، ۶، ۵، ۴

۳۷، ۵۷، ۶۴، ۱۱۹، ۱۳۸،

هاشم حینی برادر شاه ابوالعالی

۱۳۹، ۱۴۸، ۱۶۷، ۲۲۰،

(داروغه کتابخانه) ۱۷۱، ۱۷۷

۲۲۹، ۲۵۲، ۳۰۴، ۳۶۱،

۱۸۰

۳۷۷

هاشم خان ۳۲۳، ۳۲۳، ۳۱۲

۳۳۸

هندال میرزا ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۵،

۶۰، ۵۷، ۵۲، ۵۱، ۵۰،

هاشم خان نیشابوری قرابت

۸۹، ۸۴، ۸۱، ۷۸، ۷۳،

شهاب خان ۳۱۵

۱۰۵، ۱۰۱، ۹۹، ۹۷،

هاشم (شاه) برادر شاه ابوالعالی

۱۲۶، ۱۱۳، ۱۱۲، ۱۰۷،

۲۷۴، ۲۶۶، ۲۲۵،

۱۳۶، ۱۳۸، ۱۳۳، ۱۳۲،

هاشم (میر) برادر قرابت شهاب خان

۱۷۲، ۱۶۵، ۱۶۱، ۱۴۷،

۱۷۹

۱۹۳

همون ۲۱۳، ۲۱۲، ۱۸۱،

هانسو پسر عماد ۳۱۳

۲۱۷، ۲۱۴

هجری جامی (خواجه) ۱۷۷

نور الدین محمد مرزا خواهرزاده	نصیر خان ۱۹۰
قاسم نیشاپوری ۳۵۹، ۳۵۵	نظام الدین احمد بخشیه سرکار
۳۶۲	گجرات ۳۷۶
نور الدین محمد نجستانی دیوان	نظام الدین اولیاء ۲۳۳
میرزا کامران ۱۷۹	نظام سور (شیخ) ۳۳۶
نور محمد خواجه خضری ۱۹۸	نظام (قاضی) ۲۰۵
۱۹۹	نظر بهادر ۳۲۲، ۳۲۱
نورم سلطان اوزبک خسروپوره	نظر ترکستانی ۶
عباس سلطان قرادیانی ۳۲۳	نظر چولی ترکستانی (میر عدل)
نورنگ خان ۲۶۳، ۳۶۲	۵۲، ۱۷۹
نورنگ محمد ولد میر قطب الدین	نظر ملا بخشیه بیگئی منعم خان
محمد غزنوی ۱۸۳	۲۱۸
نوروز بی قونجی ۱۱۰، ۱۰۸	نعمت لغ لقب بیرم خان ۱۸۸
نیاز نوکر بهادر ۲۹۳	۲۳۳
واصل مهتر ۱۸۲، ۷۸، ۵۳	نقیب خان قزوینی (نواب) ۳۷۶
وزیر خان جمیل ۳۲۶، ۳۲۱، ۲۸۹	نواب میرزا ولد میرزا سلیمان ۸۸
۳۳۱، ۳۲۹	نوح ولد مهتر هریه آبدار ۱۸۲
وطی محمد کلانتر قافستان ۱۳۳	نور الله منشی ۱۷۹
وکیلہ مهتر (خزانچی) ۵۳، ۷، ۶	نور چنگی ۷۲
۷۵، ۷۶، ۷۸، ۱۸۲	نور الدین محمد خان ترخان
	جاگیردار سفیدون ۱۷۸، ۵۲
	۱۸۹، ۲۸۳

میرک مارستانی ۴۲	میر رنگ ریز ۱۹۷
میرک میرزا انکه سلیمه سلطان بیگم	میرزاده قره قوت ۲۷۸
۲۱۸، ۳۵۲	میر شاه ۱۹۷
میرکی جنگجگ ۱۸۰	میر قالی ۱۲، ۸
میرکی خان ۳۱۰، ۳۰۹	میر قلی ولد استاد یوسف تنبوره
میرم بیگ اندجانی ۱۷۰، ۵۶	۱۸۶
میرم شقاوول بیگی ۱۸۱	میر قلیچ برادر التون قلیچ ۱۸۰
میرم طوغبای ۱۹۳	میر کلان آخوند (ملا) ۱۸۵
میرم قلیچ برادر قلیچ خان ۱۹۳	میر محمد منشی ۹۷
۲۸۳، ۳۷۱	میر محمد موجی ۱۸۱
	میر نقاش ۱۳۸
ناصر (حافظ) برادر حافظ مهری	میر هزار (مہتر سنبل) ۲۰۱
۱۸۳	میرک بیگ ۱۰۵
ناصر علی قوشچی ۱۳۷، ۱۶۲	میرک بیگ حاکم حصار فیروزه
۱۹۳	۲۷۹
ناصر میرزا ۱۶۸، ۶۲	میرک حکیم ۷۰
ناہید ۳۷۴	میرک علی تنبل برچی ۱۸۵
ندیم سلطان جاگیردار پرگنہ	میرک قارلغ ۱۸۱
دوست پور ۳۱۴	میرک فورچی ۳۳۵
نسیمی (شاه) ۵۵	میرک کولابی ۱۹۳، ۱۹۱

ملک محمد (خواجه) ۳۶۲	موسی آهنگر ۳۷۴
ملک محمد مندراولی ۱۳۳	موید بیگ دولدی ۵۹، ۵۲، ۴۱
منعم خان (ولد میرم بیگ اندجانی)	مهر ثانی هروی ۱۸۴
۹۲، ۹۱، ۸۶، ۶۲، ۵۱، ۶	مهر دوست ولد مهر کپسه ۱۷۶
۱۳۸، ۱۳۷، ۱۳۶، ۱۲۶، ۹۷	مهر سبهاکه ۱۳۵
۱۵۳، ۱۵۳، ۱۵۲، ۱۵۱	مهر سکائی توشکچی ۱۲۹
۱۵۹، ۱۵۸، ۱۵۷، ۱۵۷	مهر سنبل میر هزار ۲۰۱
۱۷۲، ۱۷۰، ۱۶۵، ۱۶۱	مهر لام پیغمبر ۲۱۸
۱۸۹، ۱۸۸، ۱۸۷، ۱۷۶	مهر واصل ۱۸۲، ۶
۱۹۷، ۱۹۶، ۱۹۵، ۱۹۰	مهر وکیل ۱۸۲
۲۰۲، ۲۰۱، ۲۰۰، ۱۹۹، ۱۹۸	مهدی خان ۲۳۷، ۲۳۴، ۲۳۲
۲۰۷، ۲۰۶، ۲۰۵، ۲۰۳	مهر شاه ۲۰۷
۲۱۲، ۲۱۱، ۲۱۰، ۲۰۹، ۲۰۸	مهر محمد قراکوز ۵۳
۲۱۶، ۲۱۵، ۲۱۴، ۲۱۳	مهری (حافظ) بکاول ۱۳۸، ۱۰۰
۲۲۲، ۲۱۹، ۲۱۸، ۲۱۷	میر برکه ۱۴۱
۲۲۶، ۲۲۵، ۲۲۴، ۲۲۳	میر توقای کلانتر توقائیان ۱۸۱
۲۳۴، ۲۳۳، ۲۳۱، ۲۲۹	میر جان پیوندی جلایران ملقب
۲۵۳، ۲۳۵	منکر نکیر فرشته ۵۹
منیر خان غلام سلطان محمد قیق	بضرب زن ۱۸۳، ۱۰۰
۲۹۱، ۲۷۲، ۲۴۷، ۲۳۱، ۲۳۰	میر خاوند کاتب حضرت ۱۸۰
موجی یا موجی ببینید محمد قاسم ۶۲	میرداد ۱۴۱

معز الدین حسین مکال ۲۹	پسر زین الدین سلطان ۳۱، ۳۶
معز الملک (میر) ۲۹۳	۹۹، ۵۲، ۳۲
معظم خواجه تغائی میرزا جلال الدین	مقصود دمنه داروغه دارالضرب
محمد اکبر ۶۳، ۵۲، ۳۳، ۸، ۳	۱۸۵
۲۵۶، ۱۷۶، ۷۸، ۷۴، ۶۵	مقصود علی دیوان میرزا کامران
۲۵۳	۱۷۸
معین (خواجه) قرابت خواجه	مقصود قورچی همایون بادشاه ۱۸۱
نظام الملک دیوان مرزا	مقیم قره پیر محمد عرب ۱۹۸، ۱۹۷
سلطان حسین بن قره ۱۸۳، ۳۴	۲۱۷، ۲۰۹، ۲۰۷، ۲۰۲
۳۳۸، ۳۳۷، ۳۳۱	۲۵۱، ۲۳۲، ۲۳۱، ۲۲۳، ۲۲۰
معین الدین چشتی خواجه رضی الله عنه	مکمل بیگ ۱۸۷
۳۳۹	ملا زاده پسر ملا حسام الدین ۱۳۷
مغل خوانجیان ۱۵۱	ملا میر کلان آخوند ۱۸۵
مغل قانچی ۱۵۱	ملک امیر ولد میر سبز علی کلنکاری
مفلس مرزا ۳۰۸، ۳۰۷	۲۲۵
مقبول خان ۳۳۸، ۲۳۹، ۲۳۱	ملک بند علی ۱۶۸
مقبول ملا ۳۴	ملک حسین (خواجه) دیوان
مقدم کوکه ۲۰۱، ۲۰۰، ۱۹۷	نواب قلیچ خان ۳۶۲
مقصود بنگالی ۲۱۳، ۱۸۵، ۷۸، ۷	ملک علی پدر ملک کوچک علی
مقصود بیگ آخته بیگی شاملو	۱۶۸
	ملک محمد آتکه ۸۸

مخدوم الملک (عبدالله سلطان پوری) مزین کتابدار ۱۸۰

مست علی قورچی غلام شیخ ۳۰۸، ۳۰۷، ۲۸۸، ۲۸۷

مخصوص برادر محمد سعید ۱۸۵ خواجه خضری ۱۲۹، ۱۲۷

مخلص قبضی ۱۸۳، ۹۹ ۱۳۴، ۱۳۰

مراد بیگ قزوینی (خواجه) ۲۱۰ مستور بیگ بکاول ۱۸۳

مراد جوینی ۱۱ مستون ۷

مراد بن شاه طهماسب ۵۰، ۳۵، ۳، ۶۳، ۶۳

مراد میرزا ۱۶۸ مستی (کلانتر) ۱۶۸

مرزا بیگ ۲۹۳، ۱۹۳ مصاحب بیگ ولد خواجه کلان بیگ

مرزا خان ولد نواب بیرم خان اندجانی ۸۲، ۸۱، ۶۲، ۴۵

مخاطب بخان خانان ۳۵۹، ۳۵۸، ۹۵، ۹۴، ۹۳، ۹۲، ۸۵

۳۷۰ ۱۲۷، ۱۲۰، ۱۱۵

مرزا خان هزاره ۲۰۸ مظفر خان ۳۴۸، ۳۳۸، ۲۸۷

مرزا شاه ولد حضرت جنت آشیانی مظفر صدیقی ۳۶۳

۲۷۸ مظفر علی تربتی ۲۳۸، ۲۳۷

مرزا قلی چولی ۱۲۸، ۵۲ مظفر علی دیوان (خواجه) ۱۸۶

مروارید غلطان (خواجه مرزا) ۲۵۰، ۲۴۰، ۲۲۶

۱۷۸ مظفر کوکه میرزا عسکری ۶۱

مریم مکانی ۶۰، ۵۱، ۹، ۸، ۴ مظفر گجراتی ۳۵۸، ۳۴۸، ۳۳۲

۲۱۵، ۲۱۰، ۱۴۷ ۳۶۲، ۳۶۱، ۳۶۰، ۳۵۹

محمد نوین برادر محمد مراد ولد	۲۲۲، ۲۲۳، ۲۵۵، ۳۱۶، ۳۱۷،
امیر بیگ ۱۷۸	۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۳۰،
محمد وفا غلام بیرم خان ۱۸۶	۳۳۱
محمد یار سلطان برادر اسکندر	محمد قلی شغالی ۱۹۷، ۲۰۳
سلطان قراق ۱۷۶	محمد قلی شیخ کان ۱۵۶، ۱۰۲، ۹۶،
محمد یار سلطان خواهرزاده اسکندر	۱۹۲، ۱۸۲
محمدی ۲۹۳	محمد قلیج خان برلاس (نواب) ۲۱۵
محمدی ۳۱۰	۲۵۴، ۳۷۱
محمدی میرزا نبیره جهان شاه بادشاه	محمد کوکه (حاجی) ۴، ۳۳
۴۳، ۴۲، ۴۱، ۳۶	محمد کوکی ۱۳۲، ۸۹، ۶۵
محمود خان نوحانی برادر کاسو ۳۱۳	محمد مالکی قاضی ۳۶۰
۳۲۲	محمد مراد ولد امیر بیگ نبیره بیگ
محمود (خواجه خان) ۶۳، ۵۷	میرک مغل ۱۷۸
محمود شیروانی ۶۶	محمد مستوفی مشهدی ۳۷۱
محمود غازی سلطان ۱۶۶، ۴۳	محمد معصوم ۲۵۶
محمود کرکراک ولد سلطان محمد کرکراک	محمد منشی میر ۹۹
۱۸۳	محمد موجی (میر) ۱۸۱
محمود گیسودراز (میرسید) ۲۷۷	محمد مومن خوش میر منزل ۱۸۱
محمود منشی (میر) ۱۷۸	محمد مومن فرخودی ۱۵۷
محمود نیشاپوری (حافظ) ۳۰۵	محمد میرزا ۴۳
۳۳۸	

- محمد صادق ولد محمد خواجه باقر محمد فرخ فال ۱۷۶
 میر سامان بیرم خان ۱۸۶ محمد قاسم خان خواهرزاده پهلوان
 محمد صالح خواجه برادر خواجه دوست میر بر ۲۰۹، ۲۰۲، ۸۱
 عبد الله مروارید ۱۸۱ ۳۶۹، ۲۳۸، ۲۲۵
 محمد طاهر بخشی (خواجه) ۱۷۹ محمد قاسم کوه بر ۱۹۳، ۱۷۸، ۸۷
 محمد طاهر میرک ملازم میرزا هندال ۲۸۳
 ۱۳۷ محمد قاسم مستوفی ۳۷۰
 محمد طاهر ولد میر بردی بیگ از محمد قاسم مشهدی ۳۷۵، ۳۷۴
 امراء بابر بادشاه ۱۷۸ محمد قاسم خان نیشابوری جاگیردار
 محمد عبد الحی شیبی ۳۵۶ حصار ۲۸۱، ۱۸۵، ۲۸۱
 محمد عرب ۳۷ محمد قاسم موجی بخشی بیگی حضرت
 محمد علی برلاس داماد قاسم برلاس ۸۷، ۸۳، ۷۸، ۶۲، ۵۲، ۵۱
 ۱۷۷ محمد علی تغائی ۱۵۲، ۷۷، ۶۲
 محمد علی رکابدار فردوس مکانی کابلی محمد قاسم مهرداد سبزواری ۲۷۶
 خوجه بسته ۱۸۰ محمد قاسم ولد خواجه محب علی
 محمد علی المحتسب ۶ تمناچی ۱۸۶
 محمد علی میر خاک ۱۸۰ محمد قره سلطان ۱۸۵
 محمد علی میر خاکا بخشی ۵۲ محمد قره کوز (میر) ۷۴
 محمد غزنوی (میر) برادر کلان محمد قلی خان برلاس (نواب) ۷۰
 نواب شمس الدین محمد خان اتکه ۲۱۱، ۱۳۴، ۱۰۹، ۱۰۸، ۸۶
 ۳۳۳، ۱۷۸ ۲۲۱، ۲۱۸، ۲۱۵، ۲۱۳، ۲۱۲

محمد خان کوکی (حاجی) ۱۲۶	محمد حیدر آخته بیگی ۵
محمد خان ولد ولی جان ۳۱۸	محمد خان شرف الدین اوغلی ۱۲۰
محمد خلیج خان برلاس ۲۰۰	محمد خدا بنده (پسر بزرگ طهاسپ)
محمد حسین ۲۰۲	۱۲
محمد حسین باغی ۳۷۱	محمد دلال تاتوجلایان (سید) ۲۰۱
محمد حسین (خواجگی) ۲۵۸	محمد زکریا ولد خواجه دوست خاوند
محمد حسین خواهرزاده پهلوان دوست	۲۵۱، ۱۷۷
میربر ۲۲۵، ۲۰۹	محمد سعید ولد یعقوب بیگ برادر
محمد حسین سمطی ۱۷۸	جهانگیر قلی بیگ ۱۸۵
محمد حسین گنگ یکۀ فردوس مکانی	محمد سلطان بابا قشقه ۸۱، ۷۰، ۵۶
بابر بادشاه ۱۸۰	محمد سلطان (حاجی) ۱۱۲، ۸۹
محمد حسین مرزا ۳۳۳، ۳۳۲	۱۳۸، ۱۲۲، ۱۱۳
محمد حسین میربر ۲۰۵	محمد سلطان کوکی ۱۱۲
محمد حسین ناظر مخاطب بلشکر خان	محمد سلطان مستوفی (خواجه) مخاطب
۱۶۳، ۱۶۲، ۱۵۵، ۱۲۰	به منصف خانی ۱۸۵
۲۲۹، ۱۷۹	محمد سیستانی (حاجی) ۱۸۶
محمد حکیم میرزا نواب ۲۲۳، ۱۷۶	محمد شریف قرابت بایزید ۲۵۱
۲۵۷، ۲۵۳، ۲۲۵	۲۶۷، ۲۶۶، ۲۶۲، ۲۶۱
۲۶۸، ۲۶۷، ۲۶۶	۲۹۷، ۲۸۰، ۲۷۹، ۲۷۴
۳۶۵، ۳۶۳، ۲۸۳، ۲۷۵	محمد شیروانی (ملا) ۶۵

محمد (حاجی) ۱۶۷	محمد تابوت (میر) آخته بیگی نواب
محمد امین ۱۴۲	منعم خان ۲۱۰، ۲۰۱
محمد امین (ملا) برادر ملا میر کلان	محمد جالهبان (میر) ۵
آخوند ۱۸۵	محمد جان ترکان ۱۱۱، ۱۱۰، ۹۹
محمد امین خواجه صاحب توجیه ۲۵۱	۱۹۳، ۱۸۲، ۱۱۲
محمد امین دیوانه ولد خالق بردی	محمد جان قانونی ۱۸۳، ۱۰۰
۱۹۳، ۱۸۶	محمد خان آخته بیگی ۳۳۱، ۲۶۹
محمد امین شیرازی ۱۴۲	محمد خان اوغلی (شرف الدین)
محمد امین نیشابوری قرابت مهر قریش	لله سلطان محمد میرزا حاکم هرات
۲۲۵	۱۱۴
محمد بابا قشقه (حاجی) ۱۴۹، ۱۰۰	محمد خان بابا قشقه ۱۳۲، ۱۳۱
محمد باقی کوکه خان ۱۸۳	محمد خان ترکان ۱۱۱
محمد بخشی ۲۴۹	محمد خان حاجی ۱۳۸
محمد بیگ ۱۹۳	محمد خان (میر) ۳۳۴، ۳۳۳
محمد بیگ پسر بابا بیگ جلایر ۹۹	محمد خان (میر) حاکم بلخ ۲۲۸
محمد بیگ ترکان ۳۲۵	محمد خان خوانزاده ولد کوچک
محمد بیگ قیچاق ملازم مرزا کامران	علی خان ۳۴۳
خسر بابا سعید قیچاق ۱۸۰	محمد خان سیستانی (حاجی) ۲۲۹
محمد بیگ قرابت بیرم خان ۱۸۶	۳۳۸، ۳۳۱، ۳۳۴، ۲۳۱
محمد پکنه (سید) ۹۵، ۴۲، ۴۱	محمد خان شرف الدین اوغلی ۱۱
۱۹۳، ۱۵۶، ۱۱۰	

لغ (منعم خان) ۲۲۲	محب سرناهی ۱۸۲، ۵۳
لودی ۳۱۶، ۳۱۵، ۳۰۱، ۳۰۰	محب علی ۱۹۳، ۱۷۷، ۱۶۲، ۱۴۷
۳۲۳، ۳۲۱، ۳۱۹، ۳۱۸	محب علی بخشی برادر خواجه امینا
۳۳۵، ۳۳۳، ۳۳۱، ۳۲۴	بخشی بیگی، جلال الدین محمد اکبر
۳۳۳، ۳۳۷، ۳۳۶	مرزا ۱۷۸
لودی کرانی وکیل سلیمان ۳۱۳	محب علی بیگ ولد میر خلیفه اندجانی
ماوس سلطان ۷۰	وکیل فردوس مکانی بابر بادشاه
ماه جیجک یا چوچک بیگم والدۀ	۱۷۷
مرزا محمد حکیم ۲۱۰، ۱۷۶	محب علی خان ۳۰۲
۲۸۴	محب علی خان قوشچی حاکم قلعه
ماه جیجک خلیفه ۲۱۶	رهتاس ۳۷۰
مانسنگه کنور ۳۶۸، ۳۶۷، ۳۶۵	محب علی (خواجه) ۲۰۹، ۲۰۱
ماه بیگه ۲۳۲، ۸۶، ۴۶، ۴۵	محب علی قوشچی ۱۸۵
۲۳۲، ۲۳۹، ۲۳۸، ۲۳۳	محب کلانتر قاقشال ۲۹۳، ۱۸۵
۲۵۲، ۲۳۸، ۲۳۶، ۲۳۳	محبت خان غزنوی ۱۹۳، ۱۹۲
مبارز بیگ ولد خواجه کلان بیگ	محبت خان قزوینی ۲۲۵
۹۲، ۸۱، ۶۲، ۴۵	محرم کوکه ۵
مبارک ملا ۲۸۲	محسن خان ۳۳۷، ۳۱۲، ۳۰۵
مجنون خان قاقشال ۱۹۳، ۱۸۰	۳۳۸
۲۳۳، ۳۲۱، ۲۹۳، ۲۹۰، ۲۸۹	محسن (میر) خویش شهاب خان
۳۳۷، ۳۳۱، ۳۳۷	۲۵۶، ۲۵۸

کمال الدین شاه قلی بیگ حاجی گدا علی ملک ۲۲۵	طفایلو ۱۲
گلبدن بیگم نواب فرزند حضرت	کمال میر ۱۹۹
فروس مکانی بابر بادشاه ۱، ۲	کوجر وکیل بایزید ۳۱۳
۲۱۰، ۳۵۵، ۳۷۷	کوچک علمدار ۸۱، ۸۲، ۵۳
گلچهره بیگم نواب ۲۱۰	۲۵۶
گلغزار بیگم دختر نواب مرزا کامران	کوچک علیخان پسر اوئیس بیگ
۳۵۶	کولابی ۳۱۷، ۲۹۲
گوجر وکیل بایزید ۳۱۳	کوچک فتح (مہتر) ۷
گوجر ولد قطب الدین محمد ۱۸۴	کوچک فتح بہوادر ولد کوچک
۳۱۴، ۳۱۵، ۳۳۶، ۳۴۲،	۱۸۲
۳۴۳	کوچک ولد محمد علی رکابدار ۱۸۰
گیسو (میر) ۲۸۳، ۲۸۲	کورک جلاد ۲۲۸، ۲۲۷
لام پیغمبر (مہتر) ۲۱۸	کوکلتاش ۳۲۵
لشکر خان ۲۳۲، ۲۳۰، ۱۵۵	کوکی حاجی ۹
۲۶۹، ۲۴۸، ۲۴۷، ۲۳۴	کولی وکیل سلطان آدم ککر ۲۶۹
۲۳۶، ۲۸۶، ۲۸۳، ۲۸۲	کومش فوقنطار ۵۳، ۷
۳۳۸، ۳۴۱	کیستن قرا ۱۰۷
لطفی سرھندی ۱۸۲، ۹۹، ۹۶، ۴۴	کیفیت لغ (منعم خان) ۲۹۱، ۱۸۸
لعل خان بدخشی (بیگ) ۱۸۰	گچتی ۳۲۰
۳۲۴، ۳۰۲، ۱۹۳، ۱۹۱	

۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸،	قونور بهادر ۱۰۱
۵۹، ۶۶، ۷۵، ۷۷، ۷۸،	قیا بیگ جوان قرابت مام بیگه ۱۸۲
۷۹، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۵،	قیا خان ۳۲۱، ۳۲۳، ۳۲۹، ۳۳۷
۸۸، ۸۹، ۹۱، ۹۳، ۹۶، ۹۹،	۳۳۱، ۳۳۳
۱۰۰، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴،	قیای گنگ ۱۷۷
۱۰۷، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۲۵،	قی تمش خلیل الله دولدی ۱۸۲
۱۲۶، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۳۳،	
۱۳۱، ۱۳۵، ۱۳۷، ۱۳۹،	کابلی برادر محمد قاسم موجی ۱۱۰
۱۵۲، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۶۲،	۱۱۱
۱۸۲، ۲۶۰، ۲۶۹	کابلی خوجه بسته ۱۸۰
کتابداری مولانا ۱۸۲	کاتیانی ۳۶۲
کرچه حسین ولد مردان بیگ ۷۴	کاسو ۳۱۳
کستن قره جچکتو ۱۰۸، ۱۰۱،	کا کر علی ۱۹۳، ۱۵۰،
کستن قره سلطان ۱۰۷	کا کر علی بیگ ولد سید علی بیگ
کشمش (مهر) ۱۸۲	۹۹، ۱۸۱
کلی ۴۵	کا کر علی خان ۳۳۹، ۳۳۷
کلی سلطان ۲۶۲، ۲۶۰، ۴۴،	کا کو (شیخ) ۳۷۴
کل کافر ۲۲	کالا پهاڑ ۲۹۲
کال حسن ۱۹۹	کامران قلی ۱۲۱
کال الدین حسین (حافظ) ۱۰۰	کامران مرزا ۴۳، ۷، ۵، ۴
۱۸۳	۵۱، ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۴،

- قره آخته بیگی (حاجی) ۱۸۶، ۱۷۳ قلی (مرزا) برادر حیدر محمد آخته
 قره بهادر میرزا قرابت میرزا بیگی ۲۰۷، ۱۸۰
 حیدر کشمیری ۱۷۷ قلی چولی (مرزا) ۱۸۰، ۱۲۸، ۵۲
 قره طاق غلام ابراهیم ۱۸۶ قلی حیدر (مرزا) ۳۴۱
 قره قوت میرزاده ۲۷۸ قلی سلطان مرزا جاگیردار پرگنه
 قره مندی ۲۰۳ ندوهی ۳۱۴
 قراق خان ۱۱ قلی قورچی (امام) ۶۰
 قراق سلطان ۲۳، ۱۶ قلیج خان نواب ۳۳۳، ۳۰۷، ۲۵۲
 قطب الدین بختیار کاکی خواجه ۳۶۲، ۳۵۴
 (رضی الله عنه) ۲۳۴ قنبر بیگ ایشک آغا باریگی قاشغری
 قطب الدین پدر قاضی علی بخشی ۱۷۷، ۸۷
 قطب الدین ترقی (میر) صاحب قنبر دیوانه ۶۴
 توجیه ۱۸۱ قنبر علی بیگ ولد سلطان اویس
 قطب الدین خان ۳۳۴، ۲۷۰ کولابی ۲۰۴، ۱۸۵، ۱۸۰، ۱۶۳
 قطب الدین محمد اتکه غزنوی برادر قنبر علی سہاری ۱۹۳
 شمس الدین محمد اتکه ۲۰۹، ۱۸۴ قوج بیگ ۱۶۸
 قل محمد اغولق ۲۶۵، ۲۲۰ قوچقار ۲۶۳
 قلندر (میر) ۱۸۶ قورچی؟ ۱۸۴
 قورق سای ۲۱۳ قوندک سلطان برادر بیرم اغلن
 ۱۳۴، ۱۳۳، ۱۲۸، ۹۹، ۱۷۷، ۱۷۷

قاسم حسین خان شیبانی برادر قاضی خواجگی قاضی گردیز ۲۶۶

۲۶۷

حیدر سلطان ۸۷

قاسم حسین خان شیبانی حاکم قلات قالی (مہتر) ۱۸۵، ۷

قبول پروانچی برادر میر بخش

۵۱، ۸۳

قاسم حسین سلطان شیبانی ۵۲ میرزا کامران ۱۹۳، ۱۸۵

قتلو قدم کابی خادم چار آستانی

۹۷، ۹۹

قاسم خان خواهرزادہ پهلوان ۱۸۴

قدش اوغلان ۱۱۰

دوست ۳۰۹

قربان محمد خان شرف الدین اوغلی

قاسم دیوانہ (میر) ۱۸۵

تکلو حاکم ہری ۳۵

قاسم علی برادر مقصود علی ۱۷۸

قرا سلطان ۲۳، ۱۲

قاسم علی خان ۲۱۶، ۱۳۸

قراکوز بیگم ۱۳۸

قاسم قاضی جوزبون ۱۴۰

قربان قراول ۱۵۱، ۹۵، ۵۶

قاسم قانونی ۲۵

۱۹۳، ۱۵۳

قاسم کاهی (ملا) ۱۸۵

قرجہ (یا) قراچہ خان ۶۲، ۴۵

قاسم مخلص تربی میر آتش مرزا

۸۵، ۸۴، ۸۲، ۸۱، ۸۰، ۷۳

کامران ۱۸۰، ۵۶، ۵۴، ۴۷

۹۳، ۹۲، ۹۰، ۸۹، ۸۸، ۸۷

قاسم موجی بخشی بیگی (محمد) ۵

۱۲۷، ۱۰۹، ۱۰۸، ۹۵، ۹۴

قاسم موشکی جاگیردار قلعه زمانہ

۱۳۴، ۱۳۲، ۱۲۹

۳۱۸، ۳۰۰

قرسان قراول - قراول شاہی بیگ

قاضی جهان وکیل شاہ ۱۹۰

خان ۱۸۱

(۳۰۹)

نفر مجلد (ملا) ۶۹، ۶۷، ۶۵، فورچی ینی ۱۸۳
فرحت خان ببینید مهر سکاکی فیروز شاه ۲۸۳
توشکچی

فرخ سلطان پور قلغ ۳۱۳ قاسم آب بارانی قورچی همایون
فرخ محمد برادر فاضل محمد ۱۸۳ بادشاه ۱۸۱
فرخ مولانا ۳۶۰ قاسم ابول ۲۲۲
فردوس مکانی بابر بادشاه ۵۵، ۴ قاسم ارسلان ۱۶۱
۲۹۰، ۲۵۹، ۱۳۷، ۱۰۲ قاسم انوار شاه ۵۵، ۲۳۵
۳۳۹، ۳۵۵ قاسم برلاس ۱۳۱، ۸۱، ۵۹، ۵۴
فرهاد خانی ۱۹۲ قاسم ۲۱۶، ۲۱۳، ۱۸۷، ۱۷۷
فرید بخشی (شیخ) ۳۶۷، ۲۵۷ قاسم بیگ تبریزی ۳۷۶
فریدون ۲۰۹ قاسم بیوتات (خواجه) دیوان
فریدون تغائی نواب حکیم میرزا مرزا کامران ۱۱۹، ۸۵، ۷۴
۲۳۸، ۲۳۱، ۲۲۵، ۱۲۸ قاسم ۱۷۹، ۱۳۰
۳۶۵، ۲۷۸، ۲۷۶ قاسم تغائی ۶۱
فریدون (سید مشهدی) ۱۸۷ قاسم چنگی غلام خسرو بادشاه
فریدون (میر) صدر خان خانان ۳۰۹ قاسم ۱۸۳، ۱۰۰، ۷۲
۳۳۸، ۳۱۰ قاسم حسین خان ۱۲۹
فضایل بیگ برادر نواب منعم بیگ قاسم حسین خان گرگ انداز ۱۱۶
۷۸، ۷۳، ۵۶، ۵۲، ۴۹ قاسم ۱۱۷
۲۵۳ ۱۱۷

- علیقلی میر سامان ۳۰۹ غنی بیگ ولد منعم خان خانان ۱۶۱
علیقلی نوکر خان خانان ۳۳۵ ۲۵۶، ۲۵۳، ۲۲۴، ۲۱۵،
علیقلی یغلغچی ۲۶۵ ۲۶۱، ۲۷۵
علی محمد ۲۵۶، ۲۲۳ غوغائی گوینده ۱۸۶
علی محمد قندوزی ۱۸۱، ۱۲۰، ۶ غیاث بیگ خواجه دیوان خان خانان
۳۶۱ ۳۳۸، ۳۳۰، ۳۲۹، ۳۲۳
علی مراد پسر توغلان ۳۲۲ غیاث الدین علی مرزا ۲۹۱، ۲۹۰
علی (مرزا) ۲۶۷ غیب الله چنگی همایون بادشاه ۱۸۳
علی مرزا برادر علم شاه ۱۸۲ فاضل محمد پسر محمد غزنوی ۱۸۴
علی موسی رضا ببینید علی الرضا فاطمه بی بی ۱۴۱، ۱۳۷، ۷۳
ابن موسی الکاظم علیهما السلام ۲۵۳، ۲۵۲، ۱۴۳، ۱۴۲
عماد الدین حسین برادر قاسم ۱۸۲ فتح الله (میر) ۳۷۱، ۳۷۰، ۳۶۴
عنبر (ناظر خواجه) ۵۳، ۸، ۳۷۲
۲۲۰، ۲۱۴، ۱۶۵ فتح الله بیگ برادر روشن کوکه ۹۱
۲۸۶ فتح خان
غازی شیرازی (خواجه) ۱۷۹ فتح شاه ۱۵۲، ۱۵۱
غلام تونقطار ملقب باشر ۷۷ فتحی (ملا) ۳۰۳
غلام سایره ۳۴۸ نخر الدین والد شمس الدین رئیس ۱۶۶
غلام علی شش انگشت ۱۵۶، ۵۳ نخر علی کولابی نوکر قنبر علی بیگ
۱۹۵ ۳۰۲، ۲۰۴

(۴۰۷)

- علی بن ابی طالب علیه السلام ۱۰۰ علی سلطان سبزواری (شمس الدین)
 علی (ملک) پدر ملک کوچک علی ۳۲
 ملک گردیز ۱۶۸ علی سلطان قورچی باشی تکلو
 علی خان ۱۷۴ ۱۱، ۳۵
 علی خان مرزا ۳۶۹ علیشیر میر ۳۹
 علی دوست ایشک آغا ۱۵۶ علی بن عثمان الجلابی الهجویری ۱۶۶
 ۱۶۷، ۱۸۰ علیقلی ۲۲۳، ۲۱۲، ۱۵۰، ۹۹
 علی دوست تواچی برادر حیدر ۲۹۱، ۲۸۹، ۲۸۷، ۲۸۶
 بخشی ۱۸۲ ۲۹۵، ۲۹۴، ۲۹۳، ۲۹۲
 علی دوست یساول ولد حسن علی کرد ۲۹۹، ۲۹۸، ۲۹۷، ۲۹۶
 ۱۰۶، ۹۸، ۹۵، ۵۲، ۶، ۳۱۰، ۳۳۱
 علیقلی آب بارانی ۲۶۷
 علیقلی اندرابی حاکم کابل ۱۶۷
 علیقلی اوغلی ۷۷
 علی دیوان مرزا کامران ۱۸۵
 علی الرضا بن موسی الکاظم
 علیهما السلام ۳
 علی سلطان بابننی بیوک تکلو ۳۵
 علی سلطان باشی بیوک ۳۹
 علی سلطان بخشی (قاضی) ۳۶۶ علیقلی جوان ۱۹۷
 علی سلطان تکلو کدول اوغلی ۳۵ علیقلی لعل ۱۵۲، ۷۷

عبد العظیم میر ۳۹	عرب زرگر (میرزا) ۸۶
عبد القادر آخوند هروی (ملا) ۱۸۳	عرب (میرزا) ملازم علیقلی
عبد الکریم جفری ۶۷	خان زمان ۲۸۸، ۲۳۹
عبد اللطیف غزنوی (میر) ۱۹۰	عرش آشیانی ببینید اکبر جلال الدین
عبد المجید مستوفی مخاطب به	عزیز بکاول ۱۸۱
آصف خان ۲۸۷، ۱۷۹	عزیز کوکه ۳۳۳
عبد المجید مشرف باورچیخانه ۵۳	عسکری (میرزا) ۹، ۸، ۷، ۶، ۳
عبد المنعم قزاق ملقب بخواجه	۳۹، ۴۰، ۵۰، ۵۲، ۷۳
پادشاه (عبد المنعم خواجه)	۹۷، ۹۹، ۱۰۲، ۱۰۷
۳۲۳، ۳۱۹، ۲۲۲، ۱۷۷	۱۳۶، ۱۳۵، ۱۲۶، ۱۲۵
عبد الوهاب ۱۳۶، ۱۰۶، ۹۸، ۹۵	۲۳۲، ۱۷۰، ۱۳۸
عبدی ۲۵۸	عطاء الله نجستانی مشرف باورچیخانه
عبدی سرمست ۲۵۸، ۲۵۷، ۲۵۶	۱۷۹
عبید الله خان ۱۰۰	عطاء الله یزدی دیوان خاک
عبید خواجه ۱۸۷	(خواجه) ۱۷۹
عثمان مره بادی (خواجه) ۱۶۶	عطا بیگ برادر تولک قورچی ۵۲
عدلی ۲۱۲	۱۹۳، ۱۸۱، ۹۹
عرب بی ۱۸۳، ۱۰۹، ۱۰۸	علاء الدین لاری (ملا) ۱۸۸، ۱۷۷
عرب خواهرزاده محمد قاسم کوه پر	علم شاه ولد میر پهلوان ۱۸۲
۲۸۳	علی برادر مولانا عبد الباقی صدر
	ترکستانی ۱۶۰

- عبد الله پسر خواجه محمد زکریا ۱۷۷۷ عبد الله (میر) ۱۵۹
- عبد الله تغلقچی ۵۶ عبد الباقي صدر ترکستانی ۶۲، ۵۳
- عبد الله خان استجلو داماد شاه ۲۲۵، ۲۲۲، ۱۸۹، ۱۷۷، ۶۳ اسمعیل ۳۳
- عبد الله خان چوگان (سید) ۳۶۹ عبد الحق (خواجه) ۵۷
- عبد الله خان قزاق داماد قاسم برلاس ۱۵۰ عبد الحی میر ۱۷۷، ۱۵۹، ۷۴
- عبد الخالق آخوند مرزا کامران ۳۸ عبد الرحمن ۲۰۶، ۲۰۱
- عبد الله خانه زاد جمیل بیگ ۵۵ عبد الرحمن ۱۵۰
- عبد الله سلطان پسر اسکندر سلطان ۱۱۲ عبد الرحمن پسر موید بیگ ۱۷۸
- عبد الله سلطان پوری مخدوم الملک ۳۰۷ عبد الرحمن قصاب ۷۷
- عبد الله سلطان قزاق داماد قاسم برلاس ۲۳۳، ۱۹۳، ۱۹۰، ۸۶ عبد الرحمانی ۳۶۵
- عبد الله صدر فریکنی (میر) ۱۸۳ عبد الرحیم برادر محمد سعید ۱۸۵
- عبد الله مرزا داماد مقیم قره پیر محمد ۳۷۴ عبد الرحیم بهاری ۳۳۱
- عرب ۲۵۱، ۱۲۶ عبد الصمد شیرین قلم مصور ۶۵
- عبد الله مروارید (خواجه) ۱۸۱ عبد الله مغل داماد منعم بیگ ۸۹
- عبد الله مغل داماد منعم بیگ ۲۳۲، ۲۲۵، ۱۷۷، ۱۶۳ عبد الصمد کابلی ۴۵
- عبد العزیز خان ۱۱۳ عبد العزیز خان ۲۳۳

(۴۰۴)

صاحب قران (تیمور) ۱۰۵، ۸۸ طاهر قبضی خانه زاد اتاغ بیگ ۱۸۶

طاهر محمد (خواجه) دیوان ۱۸۶ ۳۰۷، ۲۱۳، ۱۹۶

طوطی میرزا ۱۱۰، ۱۰۸ صادق خان نواب ۳۶۸

طوفان ربانی ۱۸۲، ۱۰۰ صالح سلطان قراکولی ۱۹۸

طوفان عسس قندوز ۲۰۵، ۲۰۴ صالح مشرف اصطبل ۱۸۷

طوفان نائی ۱۸۳، ۱۰۰ صالح مولانا ۳۶۰

طهاس یا طهاسپ ولد شاه اسمعیل ۱۸۰ صالح ولد ملا کتابدار

۳، ۱۲، ۳۷، ۴۳، ۷۲

۷۵، ۱۷۳

ضربی اغولق یابوس ۸۳

عادل خان ولد شاه محمد قلاتی ۲۵۲

عارف بیگ ۱۸۰، ۱۵۹، ۷۴

عارف توشکچی (سید) ۱۸۲، ۵۳

عارف (حاجی) ۱۸۶

عارف (میر) ۱۷۹

عاشق سمرقندی (میر) ۲۷۶، ۲۷۷

عاقل سلطان ۱۷۷، ۵۲، ۷۷

عباس سید ۵۶، ۴۵

عبد الله بخشی احسن ۱۳۶، ۷۴

عبد الله بخشی برادر میر عبدالحی

۱۷۷

طالبی ۳۳۹، ۳۳۸، ۲۷۴، ۲۰۳

طالبی برادر خادم بلحانی ۱۹۸

طالبی بلخ آبی ۲۷۱

طالبی سلطان جاگیردار غازی پور

۳۳۷، ۳۲۰، ۳۱۴، ۳۱۲

طاول اوزبک ۱۲۶

طاهر آخوند بهادر خان ۳۳۸

طاهر بخاری (ملا) صدر بهادر

سلطان شیبانی ۱۸۳

طاهر شاه ۲۰۰، ۱۹۷

(۴۰۳)

شرف الدین حسین ولد خواجه معین شهاب الدین خان نواب ۳۵۳، ۳۴۸

نبیره حضرت خواجه جهان شهاب نيسابوری مير سامان ۱۷۸

محمود ۲۷۷، ۲۲۴ شهباز خان ۳۶۹، ۱۹۰

شرف الدین محمد خان اوغلی لله شهرخ (مرزا) ولد مرزا خان

سلطان محمد ميرزا حاکم هرات انده خوئی ۳۶۲، ۳۶۰

۱۱۴ شهریار ملازم خان زمان ۲۹۰

شريف خان ۳۶۲، ۲۷۰ شهریار ملازم منعّم خان ۲۹۱

شريف سيستانی (مير) بخشى شيخ شاهى ۴۳

وحوش ميزبان ۱۷۹ شيخم خواجه خضريان ۹۰

شريف غزنوى برادر شمس الدین شیر افغن پسر قوچ بيگ ۵۲، ۴۹

محمد اتکه ۱۸۴ ۵۶، ۷۵، ۷۹، ۸۰

شفائی (ملا) ۱۳۲ شیر بيگ تواجی باشی ۳۵۳

شمال خان ۳۳۹، ۳۳۸، ۲۴۱ شیر خان (شاه) ۷

شمس خان ۲۹۹، ۲۶۹ شیر علی ۸۲

شمس الدین علی سلطان سبزواری ۳۲ شیر محمد پکنه ۱۰۷

شمس الدین محمد اتکه ۱۸۳، ۱۴۸ شیر محمد دیوانه ملازم بیرم خان

۲۴۶، ۲۴۵، ۲۲۶، ۲۰۸

۲۲۵

شهاب ۱۳۳

شیرويه ولد شیرافغن نبیره قوچ

بیگ اندجانی ۱۷۸

شهاب خان ۳۵۸، ۲۳۸، ۲۳۷

شهاب خواجه سرائی ماه چوچک

صابر قاق حافظ ۳۱، ۲۵۰

بیگم ۲۰۲، ۲۰۲

شاه قلی سلطان افشار ۳۵	شاه منصور خواجه ۳۲۷، ۳۲۶
شاه قلی سلطان حاکم مشهد ۳۲	۳۲۹، ۳۳۱، ۳۳۰، ۳۲۹
شاه قلی سلطان قرابت بیرم خان ۸۳	شاه هاشم ۲۷۶، ۲۷۷
شاه قلی سلطان مهرداد ۳۳	شاه ولی اتکه ۲۵۸، ۱۵۶، ۱۲۳
شاه قلی سلطان ولد قازق بهادر	شاه ولی بکاول ۵۳، ۶
استجلو ۳۱	شاه هاشم برادر ابوالمعالی ۱۹۶
شاه قلی محرم ۲۱۳، ۱۸۶، ۱۷۳	شاهزاده خانم دختر میرزا سلیمان
شاه قلی ملازم مرزا عسکری ۵۳	۱۳۷
۱۸۲	شاهم بیگ پسر بابا بیگ جلایر ۵۲
شاه محمد ۱۴۹	۱۹۳، ۱۸۱
شاه محمد (میر) برادر شاه	شاهم بیگ جلایر پسر شیخ علی بیگ
شمس الدین محمد اتکه ۲۰۹	۱۱۵، ۹۹
شاه محمد خان قلاتی ۲۸۳	شاهم پسر حیدر بیگ ساربان ۱۶۶
شاه محمد سلطان ولد برونندق سلطان	شاهم خان جلایر ۳۳۱، ۲۹۲
حصاری ۱۱۱، ۱۱۰	۳۳۳
شاه محمد غزنوی برادر شمس الدین	شاهی شیخ ۴۳
محمد اتکه ۱۸۳	شاهین قورچی همایون بادشاه ۱۸۱
شاه محمود (خواجه) مشرف دیوان	شجاعت خان (نواب) ۲۸۲، ۲۰۲
۲۹۷، ۲۳۹، ۲۰۰	۲۸۳، ۳۳۲
شاه فرزا برادر الغ میرزا ۸۰	شرف الدین حسین ۲۲۶

- سید برکه (میر) ۵۲
 سید خان توغابائی ۳۳۱
 سید علی بیگ ۱۹۳
 سید علی سبزواری ۱۳۱
 سید علی غچکی میر ۱۸۲
 سید علی قورچی ۷۹
 سید علی میر ۶۸، ۶۷، ۶۵، ۶۹
 سید محمد پکنه ۱۸۲، ۱۱۱
 سید محمد (میر) منشی دارالعدالة ۱۷۹
 سیف کوکه ۱۸۳
 سینساد چند (راجه) ۳۱۶
 سیور آغا حرم خان خانان ۳۳۹
 شادمان برادر پاینده محمد مغل ۱۸۱
 شاه ابوالعالی برادر کلان ابوالعالی
 ملقب بشاه لوندان ۱۷۷
 شاه اولیا ۱۱۰
 شاه بابا تولکچی ۱۹۳، ۱۱۸
 شاه بداغ ۱۳۵
 شاه بردی ۳۳۵
 شاه بردی بیات ۵۶، ۵۴
 شاه بردی بیگ قرابت بیرم خان
 ۱۸۶، ۱۷۳، ۱۷۲
 شاه بیگ پسر سلطان اويس
 کولابی ۳۱۷
 شاه بیگ پسر کوچک علی خان
 کولابی ۳۱۶
 شاه بیگ خان ۱۵۳
 شاه حسین خان نکدری ۲۹۲، ۲۳۸
 شاه حسین دیه افغان ۱۹۹، ۱۹۸
 ۲۰۴
 شاه حسین مرزا ۶۲
 شاه سلیم شاهزاده ۱۸۲
 شاه علی ایشک آغا ۱۸۵
 شاه قاسم تغائی ۶۱
 شاه قربان ملازم خانخانان ۲۷۸
 شاه قلی ۲۶۷، ۲۳۱
 شاه قلی بیگ قرابت نارنجی سلطان
 ۲۵۴، ۱۸۰، ۱۱۳، ۵۲، ۴۱

۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۱، ۲۲۳،	سلیم خان ولد شیر خان ۱۳۹
۲۶۶، ۲۸۱، ۲۸۳، ۲۸۵	۲۶۹، ۱۹۳، ۱۵۳، ۱۵۳
سلیمان منگلی ۳۲۲، ۲۹۲	سلیمان الف میرزا ۱۸۲
سلیمه سلطان بیگم دختر نورالدین محمد	سلیمان اوزبک ۳۱۶، ۳۰۴، ۲۹۸
مرزا نبیره سلطان حسین مرزا	سلیمان پیغمبر علیه السلام ۳۳
بی قره ۳۵۵، ۲۱۷	سلیمان سلطان اوزبک ۲۹۲
سماجین مغل قرابت حاجی محمد بابا	سلیمان قلی بیگ برادر ابوسعید
قشقه ۱۸۵	تربتی ۱۸۱
سمندر ۷۶، ۵۳	سلیمان قلی پسر شیخ علی جلایر
سنبل میر هزار ملقب به صفدر خان	۱۹۳، ۵۲
۲۱۲، ۱۹۳، ۱۸۲، ۵۳	سلیمان کرانی ۳۰۱، ۳۰۰، ۲۸۶
سنباط سلطان افشار حاکم فره ۳۵	۳۳۵، ۳۱۷، ۳۱۳، ۳۰۲
سنجر پسر سلطان جنید برلاس ۸۱	سلیمان مرزا نواب ۳۸، ۳۷، ۳۳
سنجر مرزا ۱۷۵	۷۳، ۶۵، ۶۳، ۶۱، ۴۹
سناحو سلطان افشار حاکم فرح ۳۵	۹۸، ۹۷، ۸۹، ۸۳، ۷۸، ۷۵
سوکون پسر قرجه خان ۲۲۵	۱۰۷، ۱۰۵، ۱۰۳، ۱۰۱
سوندق اغلن برادر بیرم اغلن ۱۷۷	۱۲۵، ۱۱۷، ۱۱۳، ۱۱۲
سوندک سلطان قورچی ۳۲	۱۳۶، ۱۳۵، ۱۳۲، ۱۲۶
سوندک یرغلق ۲۵۶	۱۳۱، ۱۲۰، ۱۳۹، ۱۳۸
سید بالتو ۱۱۹	۱۹۶، ۱۹۵، ۱۸۰، ۱۴۴
	۲۰۷، ۲۰۶، ۲۰۰، ۱۹۷

سلطان علی دیوان مخاطب به	سعید خان نواب ۲۷۴
افضل خان ۱۸۸، ۱۷۵، ۱۷۷	سقا ۲۳۷، ۲۳۶، ۵۴
۱۹۵، ۲۲۷	سکاین توشکچی ۱۲۹
سلطان قلی دلال ۲۱۵، ۲۰۳	سکندر افغان ۲۱۲، ۱۹۵
سلطان محمد آخته (حافظ) ۱۸۳، ۱۰۰	سکندر بیگ ولد شادی بیگ ۱۸۶
سلطان محمد خان کان لعل داروغه	سکندر خان ۳۲۲
کان لعل ۱۹۳، ۱۸۱، ۵۳	سکندر خان اوزبک ۳۴۰
سلطان محمد قراول ملقب به قبق	سکهائی (مهر) مخاطب به فرهاد خان
۲۱۹، ۱۹۳، ۵۳	۲۵۱، ۱۹۲، ۵۳
سلطان محمد مرزا پسر بزرگ شاه	سلطان آدم ککر ۲۶۹، ۱۵۴
طهاسپ ۱۲	۲۷۶، ۲۷۰
سلطان محمد میر آب ۱۱۰، ۱۰۸	سلطان چغتای (یا) چغتای سلطان
۲۹۱	۶۱، ۶۰
سلطان مراد (شاهزاده) ۳۶۶	سلطان حسن روملو ۳۶
سلطان مراد برادر مقیم خان قره	سلطان حسین بیگ ولد سلطان بایزید
پیر محمد عرب ۲۷۸	بیگ از امرای فردوس مکانی
سلطان مراد پسر شاه طهاسپ ۳	۲۲۹، ۱۹۳، ۱۸۱، ۹۹
۳۸	سلطان حسین مرزا بی قره ۳۵۵
سلطان نو حسن علی خان چناری	سلطان علی برادر خواجه روح الله
۳۲۲	مستوفی ۱۷۹

ساقی دراز ۱۸۳	رمزی هزاره ۴۴
ساقی شیخ کال ۱۹۳	رنگریز (میر) ۲۰۰
ساقی طوقی بیگی ۱۸۱، ۵۲	روح الله مستوفی (خواجه) ۱۷۹
ساقی لنگ برادر باقی بیگ ۱۸۰	روشن کوکه ۳۳، ۴
سام میرزا ۴۴، ۳۴	رومی خان ۲۶۱
سامی طوق بیگی ۶	زاهد بیگ ۷۷
سباکه رکابدار (مهر) ۱۳۵، ۵۳	زاهد غلام بیرم خان ۱۸۶
۱۸۲	زاهد قلی ۲۷۴، ۲۶۷
سپهری (مولانا) پسر نسبی خواجه	زکریا (میر) ۳۶۱
محب علی بخشی ۱۸۳	زلو خان کلانتر ایماق ایلانچقان
سردار بیگ ولد قرجه ۹۵، ۸۴	۱۲۳، ۱۲۱
۱۳۰	زنبل (حکیم) ۱۸۰
سرو قد (آغا) ۲۹۰	زین خان کوکه برادر سیف کوکه
سعادت یار پسر بایزید بیات ۱۳۵	۳۶۸، ۲۶۷، ۳۶۵، ۱۸۴
۳۳۹، ۳۳۷، ۳۱۲، ۳۰۶	زین الدین خواجه ۲۹۷، ۲۹۲
۳۷۲، ۳۶۳، ۳۵۵، ۳۵۱	زین الدین محمود کاکر بدایینی ۱۶۹
۳۷۳	زین العابدین (میر) ۱۹۷، ۱۴۰
سعادت یار کوکه ۱۸۴	۲۰۶
سعد بن شاه ۱۵۰	
سعید (بابا) قبیچاق ۱۷۸	ساقی برادر تردی بیگ اتاوه ۱۸۰

دوندار ترکان ۲۶۷	(حضرت) رسالت پناهی صلی الله علیه
دوندی ۲۵۰	و علی آله و سلم ۳۰۸، ۱۷۰۰
دیندار بیگ ۱۳۳	رستم ۱۸۳
دیوان شلفدار ۵۳	رستم شاه ۶۳
	رستم علی بنی ماه روی ۱۹۸
ذوالفقار پسر بایزید ۳۵۶، ۲۵۵	۲۷۱، ۲۷۴
۲۵۷	رستم علی کره کراغ ۱۸۲
	رستم لنگ ۶۳
راجه ادیسه ۳۳۷	رسول الله صلی الله علیه و سلم ۱۷۰
راجه سینسار چند ۳۱۶	۳۰۸
راجه بجکتی راجه ولایت اچنه	رشید خان بادشاه کاشغر ۶۷
۳۲۱، ۳۲۶، ۳۲۵، ۳۱۹	رشیدی خواجه ۵۲، ۳۵۰
راجه کونچ ۳۳۷	۷۸، ۷۴
راجه گنیس ۲۲۶	رضا امام علیه السلام ۳۷
راجه مستو ۲۵۳، ۲۵۳	رضوان ۱۶۳
رای داودی (دوند) ۲۵۰	رفیع کوکه ۴۲، ۴۱
رئیس پیر محمد استالنی ۱۳۰	رفیق توشکچی ۱۸۲
رئیس نضر الدین والد رئیس	رفیق طوسکی ۵۳
شمس الدین ۴۳	رفیق نوکر خوانزاده بیگم ملقب
رحمان قلی خوش بیگی ۱۸۳	بچار منصب ۲۵۱، ۱۸۲

- خوانزاده محمد بیگ پسر کوچک درویش مقصود بنگالی ۷
 علی خان کولابی ۳۲۳، ۳۱۶، درویش نظر ۲۴۲
 خورد زرگر (ملا) ۲۲۵ دریا خان کلانتر مهمند ۲۶۴، ۲۶۳
 خوشحال قورچی، همایون بادشاه ۱۸۱ ۲۶۵
 دستم خان ۲۳۸
 داؤد ۳۳۶، ۳۳۵، ۳۳۲، ۳۲۲ دلداری آغچه ۴۵
 ۳۳۲، ۳۳۱، ۳۳۹، ۳۳۷ دلو قاسم برادر ولد بیگ ۶۴
 ۳۳۶، ۳۳۵، ۳۳۲، ۳۳۳ دوست (ملا) ۶۶
 داؤد برادر خورد بایزید ۳۱۳ دوست باباء قوربیگی ۴۲
 داودی (رای) ۲۵۰ دوست خاوند خواجه ۶۲، ۵۷
 داهان ترک ۲۴۳ ۱۳۱، ۱۰۷
 دحیلہ ۳۳۸ دوست سہاری ۱۹۳، ۱۸۵
 درویش اوزبک ۲۴۰، ۲۳۸، ۲۲۶ دوست محمد (خواجه) بخشی
 درویش سقا ببینید بہرام سقا خان خانان ۳۱۲، ۳۱۱
 درویش مایلی (ملا) ۱۷۷ دوست محمد پسر بابا دوست ۱۹۷
 درویش محمد (مولانا) ۶۹، ۲۰۵، ۲۰۴، ۲۰۲، ۱۹۸
 درویش محمد خان اوزبک ۱۸۳ ۳۵۱
 ۲۳۷ دوست محمد شیخ ۲۶۷
 درویش محمد خلیج حاکم قلعه بست دوست محمد گرماتی ۲۷۳، ۲۷۱
 ۳۹، ۵۲ دوست مصور ۱۷۷، ۱۳۰، ۶۹

- خضر خواجه سلطان ۹۷، ۵۵، خواجه خان محمود ۱۸۲، ۱۳۸، ۶۳
 ۱۹۳، ۱۹۳، ۱۱۷، ۹۹، خواجه دوست خاوند ۴۴
 خضر سلطان مغل خواجه ۱۷۶، خواجه رشیدی دیوان ۵۲
 خلیفه الخلفا ۳۶، خواجه شاه برادر عبد المنعم قزاق
 خلیفه عارف از اولاد خالد بن ولید ۱۷۷
 ۱۸۴، خواجه غازی ۸۵، ۸۳
 خنجر بیگ قرابت تردی بیگ اتاوه، خواجه کلان ملازم منعم خان ۸۲
 ۱۸۰، ۱۵۹، ۷۴، ۲۳۸، ۲۰۳، ۲۰۰، ۱۹۸
 خواجهگی ابدال ۳۳۲، ۲۶۰، ۲۵۷، ۲۵۰
 خواجهگی (قاضی گردیز) ۲۷۶، ۲۷۳، خواجه محمد سلطان تربتی برادر
 ۲۷۶، خواجه سلطان علی دیوان ۱۸۱
 خواجه احرار ۳۵۶، خواجه معظم ۴
 خواجه باغ اتالغ که اتالغ پیر محمد، خواجه میرکی دیوان نواب مریم مکانی
 خان بود ۱۰۹، ۱۰۸
 خواجه جهان ۲۳۰، ۲۲۹، ۸۶، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۷
 ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۳، ۲۴۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۲، ۲۹۳
 ۲۹۴، ۲۹۷، ۲۲۳، ۲۵۱
 خواجه حافظ شیرازی ۳۰۶، ۲۵۷، خوانزاده محمد بیگ پسر سلطان
 ۳۵۹، اويس کولابی ۳۱۷

۲۳۸، ۲۳۷، ۲۳۶، ۲۳۴	خان زمان ۲۹۰، ۲۳۳، ۲۳۹، ۸۶
۲۵۵، ۲۵۴، ۲۵۰، ۲۲۹	۲۹۲، ۲۹۱
۲۵۹، ۲۵۸، ۲۵۷، ۲۵۶	خان عالم (چلمه کوک) ۳۳۸، ۱۵۹
۲۶۳، ۲۶۲، ۲۶۱	۳۳۳، ۳۳۱
۲۶۸، ۲۶۷، ۲۶۶، ۲۶۵	خان محمد ۱۷۴
۲۷۲، ۲۷۱، ۲۷۰، ۲۶۹	خان محمد توغیای قورچی میرزا
۲۷۶، ۲۷۵، ۲۷۴، ۲۷۳	هندال ۱۸۵
۲۸۵، ۲۸۳، ۲۸۲، ۲۸۰	خان میرزا ۱۱۰، ۱۰۸
۲۹۰، ۲۸۹، ۲۸۸، ۲۸۷	خدا بخشی لولخی ۱۱۸
۲۹۳، ۲۹۲، ۲۹۱	خدا بردی اغلن ۱۰۸
۲۹۹، ۲۹۷، ۲۹۶، ۲۹۵	خدا بنده (سلطان) ۱۱
۳۰۳، ۳۰۲، ۳۰۱، ۳۰۰	خدیجه کبری (رضی الله تعالی عنها)
۳۰۹، ۳۰۷، ۳۰۶، ۳۰۵	۳۰۹
۳۱۵، ۳۱۴، ۳۱۳، ۳۱۰	خسرو پادشاه ۷۲
۳۲۱، ۳۱۹، ۳۱۸، ۳۱۶	خسرو سلطان پسر اسکندر سلطان
۳۲۵، ۳۲۴، ۳۲۳، ۳۲۲	۱۱۲
۳۳۰، ۳۲۹، ۳۲۷، ۳۲۶	خسرو شاه میر ۷۸
۳۳۵، ۳۳۴، ۳۳۳، ۳۳۱	خسرو نای ۷۲
۳۳۹، ۳۳۸، ۳۳۷، ۳۳۶	خشم ملازم ادھم خان کوک ۲۵۱
۳۴۳، ۳۴۲، ۳۴۱، ۳۴۰	خضر خان هزاره ۸۲، ۸۰، ۵۵
۳۴۷، ۳۴۶، ۳۴۵، ۳۴۴	۱۶۳، ۱۷۰، ۱۷۸، ۱۷۷
۳۵۱، ۳۵۰، ۳۴۹، ۳۴۸	۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴
۳۵۴، ۳۵۳	

حیدر قلی برلاس ۹۲	حمید سنبل (شیخ) ۱۸۲
حیدر قلی بی ۱۰۸، ۱۰۹	حمیل ۴۵
حیدر گومیش ۱۸۷	حیدر ۹۹
حیدر محمد آخته بیگی ۵۲، ۴۲، ۵	حیدر (حضرت امیر المومنین علی
۱۱۶، ۱۱۸، ۱۲۲، ۱۲۴،	علیه السلام) ۱۳۴
۱۴۵، ۱۷۸، ۱۹۱، ۱۹۳،	حیدر بخشئی میرزا کامران ۱۷۷
۲۲۴، ۲۵۵، ۲۵۷، ۲۵۹،	حیدر بیگ مغل قانچی ۹۵
۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۱، ۲۹۲	حیدر تبریزی ملازم حیدر سلطان
حیدر محمد خان ۲۶۸، ۲۶۷، ۲۵۶	شیبانی ۴۲
۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳	حیدر دوست مغل قانچی یا حیدر
حیرتی ملا ۳۸	دوست چغلقانچی ۱۳۴، ۸۵
خارجی ۱۰۰	حیدر سلطان شیبانی ۴۲، ۴۱، ۳۶
خاک علی انچلا فوق ۱۸۱	۵۲، ۵۷
خاک علی کلانتر ایماق افلا بنجق ۱۸۱	حیدر سلطان مغل قانچی ۴۵
خالد بن باریگی طوغای ۱۸۵	حیدر علی ۱۳۱، ۱۳۰
خالق بردی ۱۹۳، ۱۹۱، ۱۸۰، ۴۵	حیدر علی آب بارانی تواچی باشی
خان بابا ببینید خان خانان منعم خان	خانخانان ۲۶۷
خان جهان ۳۴۹	حیدر علی تغائی مرزا ابراهیم پسر
خانخانان (منعم خان) ۲۳۸، ۲۳۷	سلطان اویس قچاق ۱۳۷
۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۳،	حیدر علی تواچی ۲۶۰
	حیدر قاسم ۸۷

حسن دوله سلطان ملقب باق سلطان حسین قلی سلطان مهرداد ۶۵، ۶۳،

۷۵، ۷۴، ۷۳، ۷۲، ۷۱،

۵۵

۸۶، ۸۱، ۸۰، ۷۷، ۷۶،

حسن علی ایشک آغا ۹۸، ۵۳، ۶،

۹۹، ۹۷، ۹۶، ۹۵، ۹۲،

حسن علی ترکان آخته بیگی ۱۸۳

۱۰۳، ۱۰۲، ۱۰۱، ۱۰۰،

حسن علی خان ۳۱۰

۱۱۲، ۱۱۱، ۱۰۷، ۱۰۴،

حسن علی کولابی ۲۹۶

۱۱۶، ۱۱۵، ۱۱۴، ۱۱۳،

حسن علی منشی حکیم مرزا

۱۲۱، ۱۲۰، ۱۱۹، ۱۱۷،

برادر زاده شریف سیستانی ۱۷۹

۱۲۸، ۱۲۵، ۱۲۳، ۱۲۲،

حسن علی موجی ۱۸۱

۱۸۸، ۱۳۰، ۱۲۹،

حسین قلی میرزا ۹

حسین بیگ ۷۲، ۶۳،

حسین قلی میرزا شاملو پسر زین الدین

حسین بیگ ولد محمد علی رکیب دار

سلطان ۵۱

فردوس مکانی ۱۸۶

حسین مروی (خواجه) ۱۵۹، ۷۴،

حسین خان نکدری ۲۵۴

۱۷۷

حسین قلی افشار ۱۹۳، ۱۸۲،

حسین میر بر (خواجه) ۲۲۲

حسین قلی بیگ ولد ولی بیگ ذوالقدر

حکیم مرزا ۲۷۰

۱۸۶، ۱۷۳،

حمزه (سید) پسر میر زکریا ملتانی

حسین قلی سلطان برادر احمد سلطان

۳۶۰

شاملو ۵۲

حمزه بیگ ۷۴

حسین قلی سلطان شاملو برادر احمد

حمزه عرب ۲۵۶، ۲۵۵،

سلطان حاکم سیستان ۳۶

چنگیز خان ۱۲۲	حریف بیگ ولد ملا عبد الخالق
چولی بهادر ازبک ۷	۱۲۵، ۲۰۱
چولی فراش مهتر ۵۳	حسام الدین ملا ۱۳۷
حاجی سلطان نو حسن علی خان	حسن (خواجه) ۲۷۵
چناری ۳۲۳، ۳۲۲	حسن (قاضی) ۳۷۶
حاجی لنگ (میر) ۱۸۷	حسن بیگ (سلطان) ولد سلطان
حاجی محمد ۱۶۷	بایزید بیگ ۲۲۹
حاجی محمد سلطان ۱۳۸	حسن پتنی ۲۹۸، ۲۹۶، ۲۹۲، ۲۸۶
حاضر (مهتر) ۳۰۹	حسن چنو ناخدای جهازات سورت
حافظ شیرازی خواجه ۳۰۶، ۲۵۷	۳۵۵
۳۵۹	حسن خان بجکوتی ۳۰۰
حامد قاضی اردو ۱۵۶، ۵۲	حسن خان (مرزا) برادر میر سید
۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۷، ۲۰۹	برکه ۳۱۹
حبیب علی ۱۸۶، ۱۷۳	حسن خان پسر خاک علی ۱۸۱
حبیب کلانتر خلیل ۲۶۶	حسن خان پسر رستم علی کره کراغ
حرم بیگم کوچ نواب مرزا سلیمان	۱۸۲
۱۳۰، ۱۳۷، ۶۷، ۴۹، ۴۸	حسن خان (مرزا) خویش شهاب خان
۲۸۵، ۲۸۳، ۲۲۳، ۱۴۴	۳۲۱، ۳۲۰، ۲۶۱
حریف بیگ قل محمد اغولق منعم خان	حسن (خواجه) ملقب خالدار از
۲۱۰	اولاد خواجه نقشبند ۱۷۸
	۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴

جلال الدین محمود ۶۳، ۵۲، ۹، ۶	جہانگیر قلی بیگ ۷
۱۳۱، ۱۲۶، ۷، ۶۵	جیقون جلایر ۱۹۳، ۱۸۱
۱۳۲، ۱۳۰، ۱۳۶، ۱۳۵	جیحی انکہ کوچ میر شمس الدین
۱۶۲، ۱۵۲، ۱۵۰، ۱۳۵	محمد غزنوی ۳۶
۱۶۸، ۱۶۷، ۱۶۵، ۱۶۳	جیون کوکہ ۱۸۳
۱۸۸، ۱۸۷، ۱۷۱، ۱۶۹	
۲۶۷، ۲۱۵، ۲۱۱	چاکر علی خان حاکم کولاب ۱۰۳
جلال الدین مسعود دیوان ۱۸۳	۱۳۳، ۱۳۱، ۱۰۴
جلال الدین ولد مرزا حسن برکہ	چاکر علیخان ولد سلطان اویس
۱۷۸	۹۲، ۱۲۵
جمال غلام بیرم خان ۱۸۶	چای ازبک ۷
جمشید قورچی* همایون بادشاہ ۱۸۱	چیقون جلایر ۱۳۳
جملة الملکی ببینید محمد قلیج خان	چپی بہادر ازبک ۷
جمیل بیگ برادر بابوس بیگ ۴۵	چراغ کشان ۱۵۱
۸۰، ۵۶، ۵۵	چغتای سلطان یا سلطان چغتای ۴۴
جنت آشیانی ببینید همایون بادشاہ	۶۱، ۶۰
جنید افغان ۳۳۸، ۳۳۷	چلمہ بہزادی دار ۲۲۲
جوہر آفتابچی (مہتر) ۱۸۲، ۵۳	چلمہ حصاری ۲۶۲، ۲۶۱
جوہر بکاول بیرم خان ۲۴۲	چلمہ کوکہ مخاطب، مخاطب خان عالم
جہان خان حاکم کتک ۳۳۳، ۳۳۲	۳۳۳، ۳۳۱، ۳۳۸، ۱۵۹

تودرمل راجه ۳۳۷، ۳۳۵، ۳۱۰،	جان محمد ارلات ۱۸۲
۳۶۸، ۳۶۷، ۳۶۶، ۳۶۳،	جان محمد بهسودی ۱۸۱، ۱۳۳،
۳۷۱	۳۲۰، ۳۱۹، ۳۱۷،
توری ۳۶۵	۳۳۱، ۳۳۰، ۳۲۶، ۳۲۱
توغان بیگ ۷۰، ۶۳،	جان محمد بیگ ولد شیخ علی بیگ
توغلان ۳۲۲	جلایر ۱۸۱
تولک تواچی باشی ۱۳۰	جان محمد جلایر ۱۹۳
تولک چند ۳۵۲	جان محمد کتابدار ۱۸۰
تولک خان ۳۶۲	حانه قربانی ۱۹۳
تولک قورچی ۹۹، ۷۲، ۷۱،	جانی بیگ اوزبک ۷۹
۱۹۳، ۱۸۱، ۱۲۳، ۱۱۹،	جبار بردی بیگ ۲۵۹
۲۰۷، ۱۹۸، ۱۹۷، ۱۹۵،	جی ۱۶۷
۲۰۹	جعفر بیگ ۷۲، ۶۳،
تولک میر ۹۵	جعفر خان پسر قزاق خان ۱۱
تهمتن مرزا برادر دیو سلطان ۳۶	جعفر سلطان ۱۶
تیمور شربی ۱۸۲	جلال دفتردار (سید) ۱۸۵
تیمور یکه ۱۷۳	جلال الدین بیگ ۴۷
جان باقی اغولق خضر خان ۱۸۲	جلال الدین خواجه ۱۵۰
جان قلیچ برادر التون قلیچ ۱۸۰	جلال الدین محمد اکبر بادشاه ببینید
۱۹۳، ۳۷۱	اکبر جلال الدین بادشاه

ترسون برلاس ۵۳	تاجک ۱۳۷
ترسون علی قراول برادر ساقی دراز	تاخچی بیگ قاشغری ۹۷، ۸۶،
۱۸۳	۱۳۰، ۱۲۹، ۱۲۸، ۱۲۷
ترسون محمد خان ۲۳۳	تاش بکرک پسر یوسف تغائی مرزا
ترسون محمد خواهرزاده سیف الملوک	یادگار ناصر ۸۲
ترمتی خان قرابت بیرم خان ۱۹۳	تاش بیگ مغل ۲۰۲، ۱۹۸، ۱۹۷،
تمرتاش ناظر بیوتات - داماد خواجه	۲۰۵، ۲۰۴
معین ۲۴۷	تجپال چودهری بندر سورت ۳۵۵
تمر خان یکه ۲۵۷، ۲۵۴، ۱۸۶،	تردی بیگ خان ترکستانی حاکم اتاوه
۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۷، ۲۹۲،	۱۵۹، ۱۲۷، ۹۷، ۹۴، ۸۶،
۳۴۱	۱۹۳، ۱۷۷، ۱۷۱، ۱۶۱،
تمر قلی شغالی ۸۸	۲۱۸، ۲۱۲، ۱۹۵، ۱۹۴،
تنکر قلی سلطان ملازم خان خانان	۲۲۸، ۲۲۱، ۲۲۰
و داماد بایزید بیات ۲۶۳	تردی گاو ۱۹۹
۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷،	تردی محمد پسر بیگ محمد آخته بیگی
۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۳۳،	۱۸۴
۳۳۵، ۳۳۷	تردی محمد پسر نواب قیا خان ۳۳۱
توالسی قاضی اردو ۱۷۸	تردی محمد خسرپوره نواب قلیچ خان
توخته برادر سان کوکلداس ۳۴۱	۳۶۲
توخته جولاق ۳۲۵	تردی محمد میدانی ۲۱۰، ۲۰۱،
توخته مادر دستم ۲۴۳	۲۵۸، ۲۵۷، ۲۵۶، ۲۵۵

- بی کسی مولانا ۲۰۸، ۱۷۷ پهلوان محب خف عسس قندهار ۵۳
- بیکه بیگم نواب ۲۲۵، ۲۱۷، ۲۱۰ پیر بداغ ولد جهانشاه بادشاه
- بیگ برلاس حاکم غوری ۷۰ ۱۳۳، ۱۳۳
- بیگ محمد آخته بیگی ۱۹۰ پیر علی آغا ۳۰۲، ۱۳۳، ۱۳۲
- بیگ محمد آخنچی تحویلدار محمد قلی پیر علی خواجه سرا ۱۳۱
- آخنچی ۵۳ پیر محمد آخته ۱۲۸، ۱۲۳، ۱۱۲
- بیگ محمد جلایر ولد بابا جلایر پیر محمد استانی ۱۳۰
- ۱۸۱ پیر محمد خان انکه ۲۰۸
- بیگ ملوک ۱۶۰، ۱۵۷ پیر محمد خان حاکم بلخ ۹۳، ۸۳
- بیگ میرک ۲۷۹ ۱۱۱، ۱۱۰، ۱۰۹، ۱۰۸
- پاسای قاقشال ۱۸۵ ۱۲۸، ۱۲۶، ۱۱۳، ۱۱۲
- پاینده محمد پسر قرجه خان ۲۲۵ ۲۷۰، ۲۲۸، ۲۲۷، ۱۳۶
- ۲۳۸، ۲۳۱ پیر محمد خان شیروانی ۲۳۹
- پاینده محمد سلطان سگ کش جاگیردار پیر محمد (ملا) شیروانی ۱۸۶
- گورک پور ۳۱۷، ۳۱۳، ۲۳۳
- ۳۳۱ پیر محمد علمدار منع خان ۲۰۳
- پاینده محمد مغل قرابت حاجی محمد خان
- قشقه ۱۸۱ تاتار خان حاکم دهلی ۲۸۳، ۲۳۷
- پلاس (بابا) ۱۶۷ تاتار خان کاکي ۱۹۱
- پهلوان دوست میربر ۱۰۵، ۸۳ تاتار سلطان ۱۶
- ۲۰۲، ۱۷۸، ۱۶۱ تاج خان ۲۳۹

بوری دیوان بیگی ۱۱۰، ۱۰۸	بهرام غچکی ۱۸۲
بوستان قلی ۳۳۳	بهرام میرزا ۳۶، ۳۴
بولک پسر بی بی فاطمه اردو بیگی	بھگوانداس (راجہ) ۳۶۹
۱۸۰، ۲۵۲	
بہادر ۲۹۶، ۲۹۳، ۲۹۹	بہلول چولی ۱۹۸، ۱۹۷، ۵۲
۲۹۹، ۲۹۸، ۲۹۷	۳۳۱، ۳۱۵، ۲۰۹، ۲۰۷
بہادر برادر خان زمان ۲۶۷، ۲۴۰	بیربل (راجہ) ۳۶۶، ۳۶۵
۲۸۶، ۲۴۰	بیرم افغان ۱۰۸، ۱۰۷، ۱۰۱
بہادر پسر حیدر سلطان شیبانی	۱۱۹
۵۷، ۵۲، ۴۲، ۴۱، ۳۶	بیرم خان بہارلو ۱۸، ۴، ۳، ۲
۸۷، ۹۷	۴۴، ۴۲، ۴۱، ۴۴، ۳۲
بہادر خان شیبانی ۲۴۳	۵۲، ۵۱، ۴۷، ۴۶، ۴۵
بہادر سلطان پسر حیدر سلطان	۱۶۵، ۱۶۳، ۱۶۳، ۱۳۹، ۶۶
شیبانی ۱۶۳، ۱۳۴، ۱۲۳	۱۷۲، ۱۷۱، ۱۷۰، ۱۶۹
۱۷۴، ۱۷۳، ۱۷۲، ۱۷۱	۱۸۵، ۱۷۷، ۱۷۶، ۱۷۳
۲۴۳	۱۹۲، ۱۹۰، ۱۸۸، ۱۸۷
بہادر سلطان مہردار برادر علیقلی	۲۱۲، ۱۹۵، ۱۹۴، ۱۹۳
سلطان سفرچی ۱۷۷	۲۲۱، ۲۲۰، ۲۱۸، ۲۱۳
بہادر ملازم سعادت یار ولد بایزید	۲۲۸، ۲۲۷، ۲۲۶، ۲۲۵
۳۵۷	۲۳۲، ۲۳۱، ۲۳۰، ۲۲۹
بهرام سقا ۲۳۳، ۵۵، ۴۷	۲۳۸، ۲۳۷، ۲۳۴، ۲۳۳
۲۳۳، ۲۳۲، ۲۳۵	۲۵۴، ۲۴۹، ۲۴۲

۲۶۵، ۲۶۴، ۲۶۳، ۲۶۲، بخشی بخشی؟ قرابت محمد بخشی.

۲۶۱، ۲۶۸، ۲۶۷، ۲۶۶، حضرت فردوس مکانی ۱۸۱

۲۴۵، ۲۴۴، ۲۴۳، ۲۴۲، بداغ خان قج (قاچار) ۳۵

۲۴۹، ۲۴۸، ۲۴۷، ۲۴۶، بداغ شاه ۶۳

۲۸۳، ۲۸۲، ۲۸۱، ۲۸۰، بدر خان استجلو ۳۴

۲۸۹، ۲۸۸، ۲۸۵، ۲۸۴، بدیع الزمان ترکان نبیره زین الدین

۲۹۹، ۲۹۵، ۲۹۲، ۲۹۱، سلطان شاملو ۲۷۱

۳۰۴، ۳۰۳، ۳۰۲، ۳۰۱، برج علی (ملا) ۶۷

۳۱۶، ۳۱۳، ۳۱۲، ۳۱۱، برکه میر ۶۳، ۶۲، ۵۶

۳۲۴، ۳۲۳، ۳۱۹، ۳۱۷، برلاس ۲۱۵

۳۲۸، ۳۲۷، ۳۲۶، ۳۲۵، برهان تواچی پسر مهتر سنبل ۲۰۱

۳۳۲، ۳۳۱، ۳۳۰، ۳۲۹، بزمی خان قرابت بیرم خان ۱۸۵

۳۴۰، ۳۳۷، ۳۳۶، ۳۳۴، بزمی شاعر (ملا) مصاحب

۳۵۰، ۳۴۹، ۳۴۸، ۳۴۲، ملا سپهری ۱۸۳

۳۵۷، ۳۵۶، ۳۵۵، ۳۵۱، بقلان ۸۴

۳۶۲، ۳۶۱، ۳۶۰، ۳۵۹، بکاول شاهی ۱۸۶

۳۷۰، ۳۶۶، ۳۶۴، ۳۶۳، بلبل آفتابی ۵۸

۳۷۵، ۳۷۴، ۳۷۳، ۳۷۲، بندعلی ملک ۱۶۸

بایزید طبیب ملا ۷۳ بندعلی میدانی ۲۵۶

بایزید کرنائی ۱۸۳، ۵۳ بوتراب ۱۲۵

۷۰، ۷۱، ۷۶، ۷۷، ۸۱،	باد بهار محمد ولد محمد قاسم موجی ۱۸۱
۸۶، ۹۱، ۱۰۳، ۱۰۵، ۱۰۶،	باز بهادر ۲۳۹
۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵،	باز بهادر ولد میر شریف محمد ۱۸۳
۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹،	باقر (خواجه) ولد محمد صادق خان
۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳،	۱۸۶
۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۸، ۱۳۰،	باقی بغلانی ۱۸۰
۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۳۹،	باقی بیگ پروانچی مرزا هندال
۱۴۰، ۱۴۵، ۱۴۸، ۱۵۰،	۱۳۷، ۱۸۰، ۱۹۳
۱۵۱، ۱۵۲، ۱۶۲، ۱۶۳،	باقی قاقشال ۲۵۶
۱۶۴، ۱۶۵، ۱۷۱، ۱۷۲،	بالتو بیگ (قراوت تردی بیگ خان)
۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۸۷،	۶۳، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۹، ۱۲۷،
۱۸۸، ۱۹۶، ۱۹۸، ۲۰۰،	۱۲۸، ۲۲۰، ۲۲۳
۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴،	بالتو بیگ اوزبک خسرپوره عباس
۲۰۵، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۳،	سلطان قوادیان ۲۷۴، ۲۷۳
۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸،	بالتو بیگ تواچی باشی ۱۷۷، ۹۷
۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲،	۱۹۵، ۲۹۷
۲۲۳، ۲۲۴، ۲۳۰، ۲۳۱،	بایزید ۳۱۳
۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۵، ۲۳۸،	بایزید (ملا) آخوند جلال الدین
۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۴،	محمد اکبر شاهزاده ۱۸۵
۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰،	بایزید بیات ۳۸، ۳۷، ۳۶، ۲،
۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۷،	۳۹، ۴۲، ۴۷، ۵۶، ۶۷،
۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱،	

بایا دوستان بخشی ۱۹۷، ۵۲، ۶	اویکن اغلان ۱۱۱
۲۰۹، ۲۰۶، ۲۰۳، ۱۹۸	ایرج ترسون برلاس ۱۸۳، ۵۳
۲۲۲، ۲۲۱، ۲۲۰، ۲۱۷	ایقوب (یعقوب) خواجه رشیدی
بابا دوست بونقطار ۱۸۲	میرزا تغائی سلطان محمد خدا بنده
بابا دوست چول ۱۸۰	ولد شاه طهاس ۳۵
بابا دوست قوریگی ۴۲، ۶	ایل مرزا ۱۱۰، ۱۰۸
بابا زنبور برادر شاه قلی محرم	ایمن ۱۹۸
۲۳۱، ۱۸۶، ۱۷۳	ایوب خواجه ۷۴، ۶۳
بابا سعید قیچاق ۱۲۸	ایوب ملک کلانتر خلیل ۲۶۶
بابا شاهو ۱۱۰	۲۷۴
بابا شمو ۸۲	
بابا ملازم مقدم بیگ ۱۲۹	بابا ۱۹۳
بابر بادشاه ۱۶۳، ۱۵۴، ۹۳، ۱	بابا بلخی (ملا) ۳۱۱
۲۸۸	بابا پروانچی ۱۸۰
بابوس بیگ ۵۴، ۴۸، ۴۵، ۴۴	بابا پلاس ۱۶۷
۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۳	بابا جان فراش مهر ۵۳
۹۴، ۹۳، ۸۵، ۸۳، ۸۱	بابا چوچک ۱۳۲
۱۹۷، ۱۵۹، ۱۵۱، ۱۵۰	بابا خان قاقشال ۳۳۱، ۲۹۳
۲۰۹، ۲۰۷، ۱۹۸	بابا دوست ۲۰۲، ۱۹۸، ۱۳۰
بابوی منگلی ۳۳۷	۳۵۱، ۲۰۷، ۲۰۴

۲۹۷، ۲۹۲، ۲۵۰، ۲۳۱، التون قلیج برادر قلیج خان ۱۹۳

۲۸۳، ۳۷۱

۳۳۱

اعتماد خان خواجه سرا ۳۳۶ التون قلیج جانه قربانی ۱۸۰

اغلی (حاجی) ۳۰۵ الغ بیگ ولد بلبل سلطان ایلچی

افتخار پسر بایزید بیات ۳۵۵ حضرت شاه ۱۷۳

۳۶۳، ۳۷۲ الغ میرزا ۵۰، ۴۹، ۴۸، ۴۷

افضل خان ۲۳۷، ۲۳۳، ۲۲۸ ۱۹۳، ۱۶۶، ۵۶، ۵۲، ۵۱

اکبر جلال الدین بادشاه ۸، ۷، ۱، الیاس (ملا) ۱۸۹، ۱۷۷

۷۳، ۶۰، ۵۹، ۴۵، ۱۱، امام قلی پسر غضنفر نوکر مرزا

۱۳۱، ۱۲۲، ۱۰۳، ۸۶، ۷۸، یادگار ناصر ۲۶۷، ۲۲۸

۱۵۲، ۱۴۷، ۱۴۴، ۱۳۲، امام قلی قورچی ۱۳۰، ۶۰

۱۶۱، ۱۵۹، ۱۵۵، ۱۵۴، امانی مغیچه میر ۶۰

۱۷۹، ۱۷۶، ۱۷۱، ۱۶۵، امیر بیگ ولد جمیل بیگ ۱۸۰

۱۹۰، ۱۸۵، ۱۸۳، ۱۸۲، امیر خان جمیل ۲۸۶

۲۸۱، ۲۱۳، ۲۱۲، ۲۰۱، امیر شاهی ۳۱

۳۷۵، ۳۷۴، ۳۷۰، ۳۶۱، امینا بخشی بیگی هروی (خواجه)

۳۷۷ مخاطب به خواجه جهان ۷۴

الله بردی ملازم ادهم خان کوکه ۲۲۹، ۲۰۱، ۱۸۴

۲۵۱ انیس خزینه دار (مهر) ۱۸۲، ۵۳

الم برادر سان کولداش ۳۴۱ اوتکن بهادر ۱۱۲، ۱۱۱

ادم مرزا ولد ديو سلطان ۳۶	اسکندر سلطان ولد شادی بیگ
ارغشتی ۳۶۵	ذوالقدر ملازم بیرم خان ۲۳۱
ارغون (مہتر) ولد عاشق ارغون ۲۸۲	
حاکم قلعه بست ۱۸۵	اسکندر سور ۱۹۱
اسحق سلطان قرابت خضر خواجہ	اسمعیل بیگ ۵۲
سلطان ۷۶، ۷۵	اسمعیل بیگ احمد جانی دولدی ۱۷۷
اسد الله خان تبریزی حاکم زمانہ	اسمعیل بیگ دولدی ولد ابراہیم
۲۹۶، ۲۹۹، ۳۰۰	احمد جانی ۸۵، ۸۲، ۸۱
اسد خان ملازم علی قلی ۲۹۷	۱۵۱، ۱۵۰، ۹۰
اسد مشرف (مولانا) ۷۳، ۷۴	اسمعیل حسین شاہ ۷۴
۱۸۰	اسمعیل (شاہ) ۳۴
اسکندر خان افغان ۱۹۳، ۱۹۲	اسمعیل قلی برادر حسین قلی بیگ ۱۸۶
۲۸۶، ۲۸۵، ۲۱۲، ۱۹۴	اسمعیل قلی خان ۳۶۸
۲۹۷، ۲۹۶، ۲۹۳، ۲۹۴	اشرف خان ۲۲۹، ۲۲۸، ۱۹۵
۳۰۶، ۳۰۵، ۳۰۴، ۲۹۸	۲۳۸، ۳۳۹، ۲۳۴، ۲۳۰
۳۱۵، ۳۱۴، ۳۰۹، ۳۰۷	اشرف ملقعی ۵۳
اسکندر سلطان (خان) قزاق ۹۷	اصغر منشی (میر) مخاطب بہ
۱۶۱، ۱۵۱، ۱۵۰، ۹۹	اشرف خان ۹۹، ۹۷، ۷۸
۱۹۳، ۱۹۱، ۱۸۶، ۱۷۶	۱۲۷، ۱۲۰، ۱۰۴، ۱۰۳
۱۹۴	۲۲۹، ۲۲۸، ۱۷۷، ۱۷۶

ابوالفتح ولد فضائل بیگ ۲۲۵	احمد دهلوی کاتب ۳۷۷، ۱۷۹
ابوالقاسم استرابادی ۱۷۷، ۶۶	احمد دیوان ۲۷۴، ۲۶۴
ابوالقاسم ایشک آغا ۱۸۰، ۱۵۱	احمد سلطان ۲۷۸، ۳۱، ۱۱، ۱۰
ابوالقاسم خلفا ۳۶	۲۸۳
ابوالقاسم مرزا پسر میرزا کامران ۱۹۵، ۱۷۶	احمد سلطان برادر ولی بیگ ذوالقدر
ابوالقاسم مشهدی (خواجه) دیوان ۱۷۸، ۱۷۷	احمد سلطان شاملو ۸، ۹
مرزا کامران ۱۷۸، ۷۴	احمد سلطان شاملو حاکم سیستان ۳۵
ابوالعالی ۱۶۶، ۱۵۱، ۱۵۰	۴۲
۲۶۲، ۱۹۵، ۱۹۰، ۱۷۱	احمد سلطان ولد شادی بیگ ذوالقدر
۲۸۰، ۲۷۹، ۲۷۸، ۲۷۷	۲۸۲
۲۸۴، ۲۸۳، ۲۸۲، ۲۸۱	احمد محمودی برادر خواجه مظفر علی
ابوالعالی توپچی غلام شاه نعمت الله ۲۶۱	دیوان ۱۸۶
داماد شاه اسمعیل یزدی ۲۶۱	احمد یسوی ۶
اباق دیوانه نوکر خان خانان ۲۲۳	انفش ۲۷۲
۳۲۵	
اتکه خان ۲۵۱، ۲۲۰، ۲۱۳	ادرن وکیل سلطان آدم ککر ۲۶۹
۲۵۳	ادهم پسر مراد بیگ دیوان کابل ۸۰
احرار (خواجه) ۳۵۶	ادهم خان ۲۲۶
احمد اغولخ مرزا خضر خان ۱۷۲	ادهم کوکه ۲۴۹، ۱۸۳، ۱۳۷
احمد خان ۳۳۸	۲۵۳، ۲۵۲، ۲۵۱

فهرست الرجال

آتش (مہتر) ۵۳	ابراہیم مرزا ۸۸، ۸۴، ۵۸، ۴۸
آخ کوچک بی درمن ۱۰۸، ۱۰۹	۱۲۶، ۱۲۵، ۱۰۷، ۹۶
آدم علیہ السلام ۳۶۶، ۲۶۰	۱۳۱، ۱۳۸، ۱۳۷، ۱۳۲
آدم (ادھم) مرزا ولد دیو سلطان ۳۶	۲۰۲، ۲۰۰، ۱۹۷، ۱۹۶
آصف خان ۲۹۱، ۲۸۹، ۲۸۸، ۲۸۷	۲۱۱، ۲۰۶، ۲۰۴، ۲۰۳
۲۹۲	۲۲۶، ۲۲۸، ۲۲۷، ۲۲۳
آفاق ۳۱۰	۲۸۱
آق سلطان ۱۲۸، ۵۵	ابوالبرکہ ۷۴
آقہ جان میر شکار ۱۸۶	ابوبکر (ابابکر) ۳۶۱، ۳۶۰
ابابکر (سید) ۳۶۱، ۳۶۰	ابوالحسن دیوانہ قرابت قرچہ خان
ابدال بلخی ۱۹۸	۱۸۵، ۱۳۳
ابدالی ۱۷۴	ابوسعید تربتی ۱۸۱
ابراہیم ایشک آغا ۱۳۰، ۵۲، ۶	ابوسعید کروری ۲۲۵
ابراہیم بدخشی (میر) ۱۸۳	ابوالفتح ۲۵۳
ابراہیم خان ۳۰۲، ۲۹۳، ۲۹۲	ابوالفتح حکیم ۳۶۷، ۲۶۵، ۱۰۳
ابراہیم خان شیبانی ۳۲۷، ۳۲۴	۳۷۲، ۳۷۱، ۳۷۰
ابراہیم قاضی ۲۵۶	ابوالفضل ولد شیخ مبارک ۳۶۶، ۱۰
	۳۷۷، ۳۷۷

(۳۷۸)

تمّ الكتاب بعون الملك الوهاب

بنده آل حضرت نبوی از سر صدق احمد دهلوی

وله

زمانی تابجا از خون دل این قصه هجران

نویسد چون ز آب دیده او هر ورق تر شد

اتمام یافت نسخه تاریخ وسط ماه

ماه صیام باد مبارک بمالکش

تواریخ حضرت همایون بادشاه بتاریخ هشتم ماه شعبان تمام شد

در قصبه نیول تحریر یافت

تحریر فی الثانی شهر رمضان المبارک ۱۰۲۵ مقام قصبه نیول

* بیت *

جهانت بکام و فلک یار باد جهان آفرینت نگهدار باد
بکام تو بادا همه کار تو خداوند گیتی نگهدار تو

و این مختصر نه جلد نوشته شد - یک جلد در کتابخانه خاصه است -
و سه جلد در کتابخانه‌های هر سه شهرادها - و یک جلد در کتابخانه
گلدن بیگم که عمه بندگان حضرت است - و دو جلد دیگر در کتابخانه
شیخ ابو الفضل درآمده - و یک جلد دیگر سابقا در کتابخانه خاصه
درآمده بود - و آخر ظاهر نشد که بکدام تحویلدار سپرده‌اند -
و این چند جلد بآن تقریب بقلم درآمد - و ازین مختصر تا غایت
بسیار مردم نقل گرفته‌اند - و من بعد هم بلکه نقل بگیرند - و چون
خلاف و دروغ درین مختصر درج نیافته - امید که منظور نظر
مطالعہ کنندہا شود - و تاریخ این مختصر موافق تاریخ مسجد و سقاخانه
شده - امید که در نفس اخیر هم توفیق ایمان یافته باشیم - و در روز
یک شنبه غره شهر رمضان این مختصر اتمام یافت -

« تاریخ صفه حضرت »

بحمد الله که این عرش معلی نشست شاه دین را درخور آمد
مزمین شد زمین از روی و رایش سپهر چارمین را زیور آمد
برای زینت دنیا و عقبی جلال الدین محمد اکبر آمد
ندا از غیب بهر سال تاریخ منور صفه شاه اکبر آمد
ازان سالی که شه بر تخت بنشست تفأل جستم آگاهی برآمد

و در دروازه قلعه لاهور که بدروازه دهلی مشهور است مسجدی
و سقاخانه بنا کرده - آنرا نیز خواجه مذکور تاریخ یافته و در
سنگ کنده والآن در دیوار شمالی مسجد استوار است - * ابیات *

حاجی دانا دل آگاه سلطان بایزید

آن به نیکی شهره در کار خدا مردانه

ساخت سقاخانه و مسجدی خوبی که هست

بقعه شیرین فیض آثار دل خواهانه

در پی تاریخ او بودم که پیر عقل گفت

وہ چه زیبا مسجدی وہ چه سقاخانه

و در همین چند روز در دیودهی بندگان حضرت بایزید بیات
حکم نشستن سرافراز شد - بندگان حضرت بحضور مجلس که نواب
نقیب خان قزوینی و نواب حکیم همایون گیلانی و قاضی حسن و قاسم بیگ
تبریزی که چند گاه بمنصب میر عدلی سرافراز بود - خواجه نظام الدین
احمد که بخشی سرکار گجرات بوده - فرمودند که قریب بدو قرن است
که بایزید بحضور جنت آشیانی و بما خدمت کرده است - چنانکه حضار
مجلس همه فرمودند که بایزید مردی باخلاص است - و ازان تاریخ
دانستند که بایزید را نسبت سبقت قدیم الخدمتی درین درگاه بوده است -
و تا امروز هنوز بخدماتی که در بالا ذکر شده مشغول است - امید که
تا آخر عمر توفیق یابد که بهمین وضع در سلک چیلای این درگاه باشد -

بنشینند بکام دل یا رب تا بود بر فلک مه و خورشید
 غیر ازین خانه جای دیگر نیست دوستان گر خیال عیش کنید
 سال تاریخ او دبیر قضا زد رقم رشک جنت جاوید
 و دران محل ناله بود که توفیق یافته بسرچشمه پلی بسته - و خواجه
 مشار الیه هم حفیظ تاریخ یافته در سنگ کنده - الآن در دیوار جانب
 قبله پل استوارست - بیتش این است -
 * بیت *

در زمانِ شهنشه عادل خسرو تاج بخش اکبر شاه
 آفتابی که بر فلک هر شب ماه از بهر او زند خرگاه
 خدمت بایزید سلطان ساخت این پل از خود نیاز لطف اله
 شد زبانی پل رضا چو حفیظ سال تاریخش از حفیظ بخواه
 و متصل به پل مسجدی بود - چوب پوش و بمرور اوقات ویران
 شده بود - آنرا هم توفیق یافته گنبدی بسته - و ایوان چوب پوش
 در پیش گنبد راست نموده - و آنرا نیز خواجه محمد قاسم مشهدی
 بفیض تاریخ یافته - و در سنگ کنده و در بالای پیش طاق مسجد
 استوار است -
 * قطعه *

خان با رتبه بایزید بیات بنده خاص بارگاه اله
 اینچنین مسجدی که در نظر است داد اتمام حسبه لله
 چون بفیض آمده ست این مسجد سالش از مسجدی بفیض بخواه

و نود و شش) خود را از جمیع مناصب و جاگیر و ماهیانه گذرانده
 پا در دامن قناعت کشیده بدعای دولتِ بندگانِ حضرت و شهزادهای
 عالمیان و ارکان دولت مشغول شد - و الآن صد نفر برآوردی
 و شصت نفر جدیدی و چهل نفر داخلی مرحومی سعادتیار متصرف
 شده‌اند - و پرگنهٔ سنّام هم تغیر یافته - و در سنه ۹۹۸ (نه صد و نود
 و هشت) - باز مجدداً بمنصب ایشک آغائی سرافراز شد - و در سنه ۹۹۹
 (نه صد و نود و نه) بمنصب داروغگی و امینی جمیع خزانه عامره
 ممتاز گردیده - دران باب فصول چهارده فصل دستورالعمل خزانه
 عرضه داشت کرده بود - بجواب همه سرافراز نموده فرامین صادر شده
 بمهر اشرف یزک و الله اکبر مزین گشته مفتخر شد - و این مناصب هم
 در بلدۀ لاهور عنایت و سه بیگه زمین بجهت حویلی نزدیک قلعه
 در محلهٔ شیخ کاکو متصل بمقبرهٔ پرفتوح شیخ موسی آهنگر مرحمت
 نمودند - و قریب بهشت و نه هزار روپہ خرچ عمارت غسلخانه
 و چاهها و خانها که دران زمین بنا نموده شد - و خواجه محمد قاسم
 مشهدی مستوفی بجهت آن تاریخ که عبد الرحیم ولد حسن علی زیارتگاهی
 که ملازم صاحب این مختصر است رشک جنت جاوید یافته -
 بیتها این است -

* قطعه *

در زمانِ جلال الدین اکبر که کمینِ مطربش بود ناهید
 خدمتِ بایزید سلطان ساخت باغِ واین خانه را بصد امید

کرده‌اند - بنابر خاطرِ فرزندانِ پرگنه سنام را قبول کرد - و همون شب صد نفر برآوردی بایزید و صد نفر داغی فرزندان را بچهارده و نیم لکه تنکه تنخواه شد - و هیژده هزار تنکه فرزندان در دیوان باقی ماند که تا این تاریخ سنه ۹۹۹ (نه صد و نود و نه) که اتمام این مختصر است آن هژده هزار تنکه را تن نیافته‌اند - و تفاوت داغ صد نفر برآوردی بایزید هم تا غایت تن نداده‌اند - و در سنه ۹۹۳ (نه صد و نود و سه) بداروغگی کانات ممالک محروسه و داروغگی دارالضرب هم در فتحپور هم سرافراز شده بوده - و در آواخر همین سال بداروغگی دفتر خانه عالی نیز سرافراز فرمودند - و پنج سال آنخدمت را بتقدیم رسانید - یک دام از هیچ محل متصرف نشد - و در سنه ۹۹۴ (نه صد و نود و چهار) بمنصب دو صدی سرافراز گشته - دو پستی از تابینان مرحومی فرزند سعادتیار داخل شد - و سه پستی دیگر را تابینان جدید بداغ رسانید - و مبلغ یک لکه تنکه کسری در محل داغ بانها مساعدت داده - و تا این تاریخ آن شصت نفر هم از دیوان چیزی نیافته‌اند - و در سنه ۹۹۵ (نه صد و نود و پنج) بمنصب بکاول بیگی و ایشک آغائی دربار حرم نیز سرافراز گشت - و او را نیز بنوعی که لوازم آن بود بجا آورد - و در همین سال باد جهوله بیک جانب مشار الیه اثر یافته - چنانک دست چپ تا غایت کم قوت و بیکار است - و در سنه ۹۹۶ (نه صد

خدمتگاری فراخور احوال هر يك كه بآن بندر رسیده‌اند کرده‌اند -
 امید كه حق سبحانه و تعالی جمیع بندهای خود را در امر خیر توفیق
 رفیق گرداند بِمَنِّهِ وَ كَمَالِ كَرَمِهِ ۝

دیگر در آواخر سنه ۹۹۲ (نه صد و نود و دو) كه بایزید
 بیات در کمال بی‌بضاعتی از سورت متوجه دارالخلافه فتح پور
 شده بیابوس بندگان حضرت سرافراز گشت - حکیم ابو الفتح ببایزید
 گفت كه چون در وقت رفتن مكّه معظمه مبالغه بسیار نموده رخصت
 گرفته بودی - درین مرتبه كه آمده هرچه بندگان حضرت فرمایند
 زهار در صدد جواب نشوی و قبول کنی - بعد از سه چهار روز
 بندگان حضرت فرمودند كه بایزید در چه خیالی - تو هم میخواهی
 كه میل داری ملكی شوی - ببایزید عرض كرد كه هرچه رضای بندگان
 حضرت - بعد از دو سه روز اسپ بوز از اسپان خاصه عنایت
 كردند - و بعد از دو سه روز دیگر پرگنه اول را كه از پرگناب
 خوب فتحپور بود و متصل بقصبه فتحپور تسلیم فرمودند -
 باز در همان شب میر فتح الله ببایزید گفتند كه بندگان حضرت پرگنه
 سنام را بتو و فرزندان بچهارده و نیم لكه عنایت فرمودند - ببایزید
 میخواست كه در صدد جواب شود - سعادت یار و افتخار فرزندان
 مشار الیه استغاثه بسیار نمودند كه دو سال است كه داغ کرده‌ایم -
 و دیوانیان عظام جاگیرتن نكرده‌اند - و در پرگنه سنام ما یان را بتو شریك

تاریخ فوت حکیم ابو الفتح و میر فتح الله گفته - و خواجه محمد مستوفی
 مشهدی بسته - و درین مختصر نوشته تاریخ فوت شاه فتح الله صدر -
 تاریخ میر فتح الله

بحر دانش شاه فتح الله صدر از جهان چون رفت آن نیکو سرشت
 از پی تاریخ سال فوت او دال را کم کردم از صدر بهشت
 تاریخ حکیم ابو الفتح

مفتاح شفا حکیم ابو الفتح که بود نادر بسخنوری و ممتاز بجاه
 غافل ز قضا بعیش و عشرت مشغول کر تیغ اجل ز پا درآمد ناگاه
 چون نافع خلق بود تاریخش را بنوشت قضا که نافع خلق الله
 و راجه تودرمل هم در سنه ۹۹۸ (نه صد و نود و هشت) در
 بلدة لاهور فوت کرد - و قبل از آنکه فوت کند خدمت مشار الیه بنواب
 محمد قلیچ خان فرموده بودند - و تا اتمام این مختصر بآن خدمات مقرر
 بود - و بخطاب جمله الملکی هم سرافراز گشت - و قریب به بیست سال
 باشد که قلعه و بندر سورت را که از مرزا محمد حسین باغی گرفته بود
 بمشار الیه و التون قلیچ که برادر کلانست و میرم قلیچ و جان قلیچ
 جاگیر کرده اند - و تا غایت تغیر نیافته - تغیر نیافتن را صاحب
 این مختصر چنین یافته - که چون سه سال دران بندر بوده دو سال
 در رفتن و یک سال درآمدن که بجهت خدمات حاجیانست که دران
 بندر آمد و شد کرده اند - و این چهار برادر و توابع آنچه توانستند

شهرزادهای و محلهای بسیر کشمیر تشریف بردند - و سه چهار ماه تماشای
 زعفرانزار و گل و ریاحین صحرای کشمیر و آبهای روان را دیده -
 و درین اثنا نواب مرزا خان ولد نواب مرحومی بیرم خان که بخطاب
 خانخانان سرافراز شده یعقوب ولد یوسف خان گناه طلبیده بیابوس
 رساند - از آنجا متوجه بسیر کابل شدند - و چند ماه دیگر بدولت
 و اقبال در کابل در باغ شهر آرا تشریف داشتند - و باز اراده تخت
 حضرت دهلی فرمود متوجه شدند *

در اوائل سنه ۹۹۸ (نه صد و نود و هشت) از کابل برآمده
 منزل بمنزل بلاهور تشریف آوردند - و آئین بندعی نوروز هم در لاهور
 واقع شد - و بایزید بیات برآمدن حضرت را از کابل این تاریخ گفته
 و محمد قاسم مستوفی مشهدی بسته - * قطعه *

بحمد الله که از گلزار کابل بفیروزی شه بحر و بر آمد
 ز شادی عالمی خوش دل که ناگاه جلال الدین محمد اکبر آمد
 شهنشاهی که ذات عالی او میان پادشاهان مظهر آمد
 ز پیر عقل چون تاریخ جستم بگفتا مهر از مغرب بر آمد

و در سنه ۹۹۲ (نه صد و نود و دو) در سفر کشمیر
 میر فتح الله و حکیم ابو الفتح و محب علی خان قوشچی حاکم قلعه رهناس
 از دارالفنا بدارالبقا رحلت فرمودند - و قبر حکیم ابو الفتح در
 بابا حسن ابدال در نواحی ولایت پهرحاله واقع است - و بایزید بیات

و رعایای سواد و بجزر خان مذکور را دیده مال‌گذاری کردند -
و در نوروز سنه ۹۹۸ (نه صد و نود و هشت) شهباز خان را
بآن صوبه تعیین فرموده خان مذکور را بملازمت طلبیدند - و راجه
بهگوانداس را چون از قلعهٔ اتک بکشمیر تعیین فرموده بودند مشار الیه
رفته فتح نموده یوسف خان زمین‌دار کشمیر که حاکم هم شده بود گرفته
آورده در اتک بسپابوس رسانید - و یوسف خان مذکور را در بنگاله
جاگیر عنایت کردند - و کشمیر به محمد قاسم خان خواهرزادهٔ پهلوان
دوست میربر عنایت فرمودند - و چندی از خوانین و احدیان
و غیره را در آن صوبه جاگیر کردند - و چون محمد قاسم خان و این
جماعت بکشمیر رسیدند یعقوب ولد یوسف خان مذکور چون خورد سال
بود از روی بی‌عقلی بعضی زمین‌داران را بخود همراه ساخته در صدد
جنگ و جدل شد - چنانکه سید عبد الله خان چوگان باجل خود فوت
کرده - و مرزا علیخان و چند دیگر از مردم اعیان که درین چند مرتبه
زمین‌داران کشمیر در جاهای مضبوط خود جنگ کردند بشهادت رسیدند -
و از جانبین بسیار کسی کشته شد - آخر الامر کشمیر بمحمد قاسم خان
قرار یافت - و یکسال مشار الیه جاگیردار آن صوبه بود - و سال
دیگر خود عرضه داشت کرد که مرا ارزوی ملازمت است - مشار الیه را
طلب داشته نواب مرزا یوسف خان مشهدی را بکشمیر تعیین فرمودند -
و در سنه ۹۹۷ (نه صد و نود و هفت) بندگان حضرت معه

نموده در ملازمت حضرت آید - و کنور مانسنگه در مناره بکو
 بوده بمهمات یوسف زئی مشغول شود - و در همان چند روز چندی از
 کلانتران یوسف زئی و رعایا آمده کنور مانسنگه را دیدند - و دیهای خود
 را آبادان ساخته مال گذاری قبول نمودند - و راجه تودرمل و لشکری
 که تعیین شده بود مراجعت نموده در مارکوه که یکی از کوههای ولایت
 پهرحاله است به اردو ظفر قرین ملحق شدند - و یوسف زئی آن سال
 به کنور مانسنگه مال گذاری کردند - و سال دیگر اسمعیل قلی خان را
 جاگیردار آن صوبه کردند - در همان قلعه که راجه راست کرده بود
 متوطن شد - و کنور مانسنگه را بقلعه رهناس که به پرگنه
 مشهور است و بهار و حاجی پور جاگیر کردند - و بندگان حضرت
 مراجعت نموده در بلده لاهور نزول فرمودند - و چون یکسال دیگر
 اسمعیل قلی خان دران قلعه بوده ضبط و ربط نموده مال تحصیل کرد -
 سال دیگر بنواب صادق خان جاگیر کردند - و اسمعیل قلی خان (را) بروج
 و بروده و آن صوبه جاگیر نمودند - و در حینی که کنور مانسنگه را
 از کابل طلبیده یوسف زئی جاگیر نموده تعیین کردند - نواب زین خان
 کوکه را بجای مشار الیه بکابل تعیین فرمودند - و مشار الیه چون
 چند وقت حکومت کابل را کرده حکم شد که لشکر کابل و جاگیرداران
 جلال آباد و پشور همه در ملازمت خان مذکور بسواد و ببحور
 درآمده چند قلعه که صلاح دولت دیده راست کردند - و اکثری کلانتران

و آخر الامر قرار یافت که شهزاده و شیخ ابو الفضل در ملازمت باشند -
 خبر آمد که متمرّدان خود را دران نواحی در جای مضبوط کشیده‌اند -
 و درین نزدیکی کسی چنان نمانده که بر سر آنها باید رفت - در نواحی
 لنگر در کنار آب که از درّه سرخاب می‌آید و از ته لنگر رفته به
 نیلاب همراه می‌شود قلعه بجهت جاگیردار طرح انداختند - و این قلعه
 دو دروازه و یک کهرکی دارد و کهرکی بجانب آب آفتاب برآمده بود -
 معه چند برج دیگر مرچل راجه تودرمل شد - و دروازه که بجانب
 لنگر و شمال قلعه بود قاضی علی سلطان بخشی شده - و دروازه که
 بجانب انک بود معه بست گز دیوار قلعه که جانب جنوب باشد مرچل
 بایزید بیات بود و باهتمام مشار الیه باتمام رسید - و بعد از چند روز
 کنور مانسنگه از کابل آمده مهم یوسف زئی را قبول کرد که این
 ولایت‌ها را بمن عنایت کنید - من دانم و یوسف زئی - و دیگران هم
 که سرکش باشند بدولت حضرت من ایشانرا ضبط میکنم - و تا آن
 غایت قلعه هم باتمام رسیده بود - و حضرت فرمودند که پس تو و حکیم
 ابو الفتح و زین خان و شیخ فرید بخشی باتفاق پیش راجه تودرمل
 رفته آنچه قرار یابد بما عرضه داشت خواهید کرد *

و روز دیگر جماعه که ذکر کرده شد همه بمنزل راجه تودرمل
 آمدند و در کنگش همچون قرار یافت که کنور مانسنگه بنوعی که
 در ملازمت حضرت قبول کرده خط سپارد - و راجه و لشکر مراجعت

بکوهها و درّهای مضبوط^(۱) کشیدند - و سرداران و لشکر بی ملاحظه
 بتنگیهای و کوههای ایشان درآمده - و از سرحدِ سواد و بجور گزرانده
 بلکه بکافران کتور که در هندو کوه متوطن بودند رساندند - دیگر
 محل رفتن اسپ و شتر نبود - و در محال متعلقه ایشان حاکم و داروغه‌ها
 گذاشته - و براه و درّه که عبور سپاهی هرگز از زمان حضرت آدم
 تا غایت آنجاها نرسیده بود لشکر بآنجاها رسید - و چون کار دیگر
 نمانده از راه دیگر مراجعت نمودند - و بعضی از دزدان و اوباشان
 آن جماعت بی عاقبت اندیش در کوتلی که مضبوط‌ترین کوههای هندو کوه
 است آمده سر راه گرفتند - و بنوعی جنگ شد که شرح آن
 درین مختصر نگنجد - و در جنگ پای اسپ راجه بیربل بسنگی
 رسیده - مشار الیه همراه اسپ از کوهی پریده بدرّه افتاد - و جمعی
 دیگر باو دران درّه همپائی کردند - و از اسباب لشکر هم پاره بدست انداز
 متمرّدان بردند - و این خبر چون باتک رسید شاهزاده سلطان
 مراد را بجهت تنبیه آن متمرّدان تعین فرمودند - و راجه تودرمل و جمعی
 دیگر از خوانین که بهمراهی^۲ شهزاده نوشته بودند رخصت یافته متوجه
 منزله و کوهها شدند - و چون بلنگر که یکی از مواضع یوسف زئی
 بود رسیدند - و قرار یافته بود که شیخ ابوالفضل در ملازمت
 شهزاده باشند و بندگان حضرت یک منزل آمدند که شاهزاده
 و این جماعت که در ملازمت شهزاده بودند رخصت فرمایند -

(۱) در اصل نسخه «دریای مزبوت».

و نوکران مرزا هر یک بمناسب و جاگیر سرافراز شدند - و کابل را بدستور مرزا محمد حکیم فرزندان مشار الیه عنایت فرمودند - چون فریدون تغائی مرزایان مردی مفتنی بود نحواستند که در گرد ایشان باشد - و سابقاً ازو تفصیلات بسیار واقع شده بود که از برای هر یک قابل سیاست بود - حضرت مرحمت فرموده رخصت مکه معظمه فرمودند - چون مرزایان خورد سال بودند کنور مانسنگه را بجبهت احتیاط بادشاهی از قبل ایشان تعیین فرمودند - و خود بدولت و اقبال در قلعه اتک نزول فرمودند - و کلانتران افغانان مهمند و خلیل و توری و حاجی و شیرازاد و خضر خیل و گلیانی و غوره خیل و عبد الرحمانی و ارغشتی و غیره که مابین کابل و نیلاب هر یک جاهای مقرری دارند همه بیابوس سرافراز شده بعرض رساندند که افغانان یوسف زئی اکثر اوقات تاخت بر سر ما می آرند - و تجاری که از هند بکابل می روند و یا از کابل بهند می آیند مابین بقلعه بگرام و نیلاب دست اندازی می کنند - و ما بجبهت متمرّدی ایشان دایم بدنام ایم - بنابر التماس ایشان جمعی را از سرداران نامی^(۱) مثل نواب زین خان کوکه و حکیم ابوالفتح و راجه بیربل قریب بسه هزار کس بجبهت تنبیه متمرّدان تعیین فرمودند - چون لشکر نصرت آیات از آب نیلاب گذشته آن جماعت بی عاقبت اندیش خبر یافته بسی و روانات خود را

(۱) در اصل نسخه « سرداران نامی مثل حکیم و نواب زین خان کوکه »

جانبین شد میر فتح الله ببایزید گفت که این پرگنه ضایع می شود کوری نام جاگیردار شنیده گذاشته رفته است - و تو کس نمی فرستی - من به بندگان حضرت عرض می کنم - اگر اعتراض فرمائید از من بدانی - بایزید گفت که چهارده و نیم لکه را بهر کس فرمائید سپارد - و زیاده برین قبول ندارد - و چون میر فتح الله بعرض اقدس رسانید حضرت فرمودند که آنهایکه زیاده خیال کرده اند جهک زدند ما دیده و دانسته بجمعی که بالا گذشته به بایزید و فرزندان عنایت کرده ایم *

و در همین چند روز خبر فوتِ نواب محمد حکیم مرزا که در کابل بودند بفتحچور رسید - و بندگان حضرت از برای ملاحظه سپاهگری از فتحچور برآمده متوجه کابل شدند که مبادا اوزبکان خیال خام بکنند - یا ملازمانِ مرزا حکیم از فرزندانِ مشار الیه یکی را کلان ساخته خیال فساد نمایند - پانزدهم رمضان سنه ۹۹۳ (نه صد و نود و سه) متوجه سرکار پنجاب شدند - و عید رمضان را در حضرت دهلی کرده کوچ بر کوچ متوجه شدند - چون قبل ازین در نیلاب کهنه - شهری فرموده بودند که بنا کنند - خبر رسید که قلعه ا تک نام کرده اند - ببودن لاهور مقید نشده بسیر آن قلعه متوجه شدند - دو سه منزل بقلعه مذکور که مانده بود که امرای مرزا حکیم فرزندانِ مشار الیه را گرفته بیابوس حضرت رساندند - و بندگان حضرت از روی شفقت و مهربانی در رنگ شزادها بلکه بهتر عنایت و شفقت ظاهر فرمودند -

برحمت حق پیوست و نورنگ خان را نیز تعزیت رسانده - و از همه رخصت حاصل کرده باز بسورت آمده تا یکسال در سورت بود - بجهت اینکه آب و هوای سورت خوش آمده بود - و قیدی هم نداشت - چون سعادتیار و افتخار فرزندان بمشار الیه که در ملازمت حضرت بودند از دریاخانه چیزی نوشتند که آمدن ترا بسورت بندگان حضرت شنیده اند زیاده برین در سورت بودن لایق نیست *

در آواخر سنه ۹۹۲ (نه صد و نود و دو) در فتحپور بیابوس حضرت جم‌جاهی سرافراز گشت - و حضرت مرحمت بسیار فرمودند - بعد از دو روز اسپ بوز از اسپان خاصه بمشار الیه عنایت کردند - و بعد از سه چهار روز دیگر پرگنه سنم را به بیست و نه لک دام بمشار الیه معه فرزندان عنایت فرمودند - و بالمشافه فرمودند که اگر آن پرگنه آبادان شده جمع زیاده شود زیادتی را هم بمشار الیه مرحمت فرمودیم - و راجه تودرمل به بایزید گفت که مظفر صدیقی بشانزده لکه قبول کرده است تو هم بشانزده (و نیم) لکه نوشته بده تا فرمان عالی‌شان قلمی شود - بایزید در جواب گفت که چون بندگان حضرت بزبان دُر فشان بچهارده و نیم لکه عنایت فرموده اند چه گویان بشانزده و نیم لکه قبول کنم - و اگر بسیار مبالغه دارید چهارده و نیم لک را مظفر صدیقی بمن دهد - و یک و نیم لکه را بخزانۀ عامه رساند - و ازان جائی که راجه بی التفات بودند باین هم راضی نشدند - چون چند روز مبالغه از

که داشتند هنوز نه برآورده بودند - آشنائی و مسلمانی را بگوشه مانده اسباب را غارت کردند - و بایزید و مرزا نور الدین محمد و خواجه ملک محمد برادر کلان خواجه ملک حسین دیوان نواب قلیچ خان و مرزا شهرخ ولد مرزا خان انده خوئی و تردی محمد خسروپوره نواب قلیچ خان را به بندیخانه داده اسباب و اشیائی که از مکه معظمه بجهت سوغات حضرت و مردم هند آورده بودند گرفتند - آخر آنجماعت را که بندیخانه داده بودند بعد بایزید یکه یکه را رخصت دادند - و از نگاه داشتن بایزید غرض این بود که بشهادت رسانند - خدای تعالی چون بر جمیع امور بندهای خود مطلع است و بایزید مذکور بی گناه بود در همون چند روز مظفر را خدای تعالی از جنگل برآورده بآن بندر آورد - و بایزید خلاص شده از مشار الیه رخصت گرفته متوجه بندر سورت شد - و در حینی که خسروپوره مظفر در قلعه بروج بود و قلیچ خان و نورنگ خان و تولک خان و شریف خان مشار الیه را قبل داشتند بسورت آمد - و قلیچ خان خبر یافته به بایزید نوشتند که چون میانه تو و مظفر ملاقات واقع شده - اگر اینجا بیائی احوال مظفر و کاتیانی که همراه اویند معلوم شود - چون یک ماه بود که قلعه بروج را قبل داشتند و زبونی مردم قلعه هنوز ظاهر نشده بود بایزید ببروج رسیده قلیچ خان را ملاقات نمود - و چون نواب قطب الدین خان

و جلال الدین محمد اکبر بادشاه هند ملاقات واقع شده او را در ظل حمایت داریم - و این جماعت که در بالا ذکر کرده شده از سید ابابکر نقل کرده اند - و ولد میر زکریا را تاقیه پوشانده خلیفه خود ساختند و اللّٰهُ اَعْلَمُ *

و ازان بندر که لشکر برداشتند دو ماه دیگر را به بندر گووه آمدند که آن بندر سابقاً هم بمظفر تعلق داشته - در بندر مذکور خبر یافتند که مظفر (را) بنوعی که در احمدآباد زیر کنانده در ^(۱) چانه نیر هم همون طور زیر کنانده - و اکثر مردم او متفرق شده اند - روز دیگر از امرای شکست خورده او پیدا شدند - مثل سید دولت که چند وقت حاکم کنایت بوده - و میر عابد سمرقندی که او را خانخانان نام کرده بود - و محمد صالح که نوکر شهاب خان بوده و در پرگنه کاتهر در سرکار سارنگپور چند سال حکومت کرده - و پسر علی محمد قندوزی که در سفر عراق بملازمت حضرت جنت آشیانی بوده و این را مظفر خطاب خانی داده بوده - و قریب بصد و پنجاه کس مظفر را در جنگ گاه گم کرده - و چون ایشان بسی خود را تلاش کرده باین بندر آمده بودند - و بایزید هم دو روز در بندر مذکور فرود آمده بود - هنوز بعضی اسباب در فرضه مانده بود - چون اینها شلاق خورده و پریشان آمده بودند - و جیبه جامه را

(۱) در اصل نسخه «چانه» *

مظفر کاری نمیتواند ساخت - درین هشت ماه که بایزید در جهاز بود دو مرتبه بجهت نماز عیدِ رمضان و عیدِ قربان برآمد - و بودن او در جهاز این مقدار فایده کرد که اگر او نمی بود جهاز را مردم شهر وزفار گرفته اسباب حاجیان را بدست انداز می بردند *

و در اوایل که کشتی را دران بندر لنگر کردند جمعی بملازمت سید ابابکر که غوثِ زمان خود بود و در حضرموت^(۱) متوطن بود متوجه شدند - و ببایزید بیات هم تکلیف کردند - مشار الیه گفت که آنچه شنیده ام ایشان همیشه بخدا مشغول اند - و صحبت مایان باعث تصدیع می شود - اگر بملازمت برسید از من هم نیازمندی خواهید کرد - سید حمزه ولد میر زکریا ملتانی که در مکه غوثِ زمان خود بود (و) مولانا صالح و مولانا فرخ که هر دو از حصار شادمان بودند و سالها در مکه مجاور و مشکوای را درپیش قاضی محمد مالکی گذرانده - بودند - و مرزا شهرخ پسر مرزا خان انده خوئی که اکثر سلاطینِ ماوراءالنهر مرید مرزای مذکوراند - چون این جماعت سید ابابکر را ملازمت کردند بایزید بیات که در جهاز مانده بود بخاطر ایشان رسیده خواستند که بسید اظهار نیازمندی مشار الیه بکنند - سید بآن جماعت فرموده است که شما می خواهید که دعای بایزید که در جهاز مانده است برسانید - مدتها شد که ما بمشار الیه آشنائیم - و فرموده اند که دی شب میانه ما

شده بود مظفر هم بعینه همون طور بجانب چانپه نیر که مابین بروده و بروج است رفته محکم شده - و احمدآباد را نواب مرزا خان متصرف شدند - و چون این غوغا در جهاز و بندر شهر افتاد شقدار بندر شهر خواست که مردم جهاز را رخصت نکند - بلکه جهاز را متصرف شود - چون بایزید در هند بود و بانواع خدمتگاریها شهرت داشت نتوانستند که مردم جهاز را نگاه دارند - نماز پشین رخصت دادند - تندیل و خلاصیان جهاز قبل ازین نوکر مظفر بودند - و درین ولا که این خبر یافتند کله چقها و شلوار و اسباب سپاهگری بر خود ترتیب دادند - و مرزا نور الدین محمد خواهر زاده قاسم نیشاپوری که الآن در ملازمت نواب خانخانان است و بایزید در دبوسه^(۱) کشتی نشسته بیکدیگر صحبت میداشتند - و دیوانِ خواجه حافظ در مجلس بود - و بایزید را بخاطر رسید که حسب حالی برای مظفر واکنم که اینهاییکه می خواهند او را کلان کنند خدای هم می خواهد خواسته یا نه - چون دیوان را وا کردند این غزل آمد که بیتش این است -

* بیت *

دولت از مرغ همایون طلب و سایه او

زانکه با زاغ و زغن شهرِ همت نبود

و خواجه حافظ صریح کاری کرده که مردم جهاز همه را یقین شد که

(۱) دبوسه بروزن سیوچه - نام منزلی از جهاز و کشتی در زیر عرشه که زن ناخدا

و حرم اهل جهاز دران نشینند - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۲۳ .

تقدیر بنوعی دیگر بوده در سنه ۹۹۰ (نه صد و نود) حج نافله کرده
 خبر فرزندان هم رسید که در بندرِ دمن بدست فرنگیان افتاده اند -
 چون از زاد و راحله چیزی نمانده بود و از فرزندان و خویشانی
 که در هند بودند و در حین رفتن مکه معظمه ازیشان وداع نشده بود
 در سنه مذکور متوجه هند شد - چون آخر موسم بود در بندر شهر
 وزفار جهاز بتباهی ماند - بعد از چهار ماه موسم زیتونی شد
 باد وزیدن گرفت - از بندر مکلا لنگر برداشتند در برابری شهر
 آورده جهاز را لنگر کردند که مردمی که از جهاز برآمده بودند
 درآیند - همون زمان تاوری از دیو رسید و خبری از گجرات
 رسانید - این بود که مظفر گجراتی سر برداشته - و شهاب خان را
 شکست داده احمدآباد را متصرف شده - و قطب الدین خان را
 در بروده قبل کرده - و خان مذکور را چون دولت برگشته
 با وجود زر بسیار که بدولت حضرت داشت دران وقت سپاهیان (را)
 ارزن و کال می داده - و سپاهیان بیک بار بیوفائی نموده از مشار الیه
 جدا شده بمظفر درآمدند - و چون خان مذکور بی علاج شده مظفر
 را دیده - امرای مظفر همه اتفاق کردند که مشار الیه را باید کشت - خان
 مذکور را با خواهر زاده بقتل رسانیدند - و مرزا خان ولد نواب بیرم خان
 را با جمعی از خوانین و سلاطینِ بندگان - حضرت بر سر مظفر تعیین کرده
 بودند - بنوعی که شهاب خان شکست خورده احمدآباد را مظفر متصرف

بئر مستوره که عربان چاه را بئر می گویند مابین مکه معظمه و مدینه شریفه است در عین مراجعت بجوار حق پیوست - و بطریق امانت گذاشته در دهم ماه ربیع الاول سنه ۹۸۹ (نه صد و هشتاد و نه) بمکه معظمه درآمد - و در دوازدهم ماه مذکور در خانه داخل شده - و والدۀ فرزندان مشار الیه در سیزدهم ماه داخل خانه شد - و در چهاردهم بیمار شد - و در بیست و یکم بر حمت حق پیوست - در معلاً بجہت گورخانه زمینی از شرفا گرفته بود - و سه هزار ابراہیمی کہ نه هزار روپہ باشد بطریق تحفہ بشرفا فرستادہ بود - و از کمر خنجر مرصع و اسباب نفیس ہند کہ لایق بود قبل ازین پیشکش نمودہ بود - و از جانب شرفاء و سایر اکابر مکہ انواع عنایت ببایزید ظاہر شدہ بود - والدۀ فرزندان را دران زمین گذاشتہ برای ذوالفقار ہم قبر کندہ ترتیب دادہ بہادر نام ملازم سعادت یار ولد بایزید کہ حالا پیش شیخ فرید است بہ بئر مستورہ رفتہ استخوان ذوالفقار را نیز آورده پہلوی مادرش گذاشت - و بایزید ہم از برای خود پیش روی والدہ فرزندان قبر راست کردہ یکدو گھڑی ہم در قبر بود کہ کوتاہ و تنگ نشدہ باشد ملاحظہ می کرد - الآن قبر مشار الیه در زمین معلاً است امید کہ خدای تعالی توفیق دادہ باشد کہ استخوان مشار الیہ آنجا درآید *

و در همان سال فرزندان را رخصت ملازمت حضرت کردہ

خود قرار دادہ بود کہ بقیہ عمر در مکہ معظمہ متوطن باشد - و چون

حسین مرزای بی قره و گلغذار بیگم دختر نواب مرزا کامران و حضرت
 خواجه یحیی از فرزندان حضرت خواجه احرار فرستاده اند که خبر
 بیارند که کیان درین جهاز اند - و از کدام بندر روان شده اند - و با
 آنکه باد مراد بود بایزید بنا خدا و معلّم گفت که اوزار جهاز را فرود
 آورده و جمیع احوال کشتی و مردم را عرضه داشت کرده به بیگان
 فرستاد - و بیگان و خواجه همه تحسین کردند که رحمت باد که احوال
 کشتی را خوب نوشته است - و جواب عرضه داشت بایزید در مکه
 معظمه از راه خشکی رسید - خدا بر عمر و دولت بندگان حضرت
 برکت کند - که اگر در سورت منع نمی کردند سعادت حج اکبر را
 نمی یافت - در نفس الامر گویا که بایزید را در سورت منع کردند تربیت
 کردند - در مدت سه سال که بایزید بیات دران مکان شریف ماند
 انواع فایده و منافع گرفت - در درون خانه مبارک چند فرش بیجا
 شده بود که شیخ محمد عبد الحی شیبی ببایزید فرمود که این سنگها را
 برداشته چونّه نو انداخته مرمت کن - و درین سال هر وقت که فرش
 خانه شست و شوی و جاروبی میدادند ببایزید می فرمودند - بایزید هم
 درین سه سال که در مکه بود داخل فراشان بود - و در مقام ابراهیم
 هم پیش از داخل شدن خانه داخل شد و مردم خوابهای خوب هم دیدند -
 تا یک لک روپیه از نقد و جنس همراه داشت ببخش کردن این هم
 بمردم مکه معظمه توفیق یافت - و ذوالفقار نام پسر خورد مشار الیه در

مذکور در نواحی خوربند دمن بوده - و عشور دیو را اجاره داران بندر دمن طلب می داشتند - و تا به بالای جهاز نیاند - و شکم کشتی نه بینند - عشور را قرار نمی توانند داد - پسر کلان بایزید که سعادت یار نام داشت طلب داشتند که گرو بما بدهید - تا ما بالا بیائیم - بایزید گفت که زبان هندوی و فرنگی او میداند باز شما که بالا بیائید مهم محطّل خواهد ماند - ازین دو پسر دیگر من که یکی افتخار نام دارد و دیگری ذو الفقار - هر کدام را که خواهید بشما بدهم - آخر بافتخار قرار یافت - و از صبح که در غراب فرنگی درآمده بود تا نماز شام آنجا بود - چون ده هزار محمودی عشور دیو را که از اهل جهاز طلب می داشتند - و هیچکس یک محمودی نداشت بایزید بجهت ثواب که مسلمانان را از فرنگیان خلاص کند ده هزار محمودی را قرض حسنه از قبل مردم جهاز بفرنگیان داد که در جدّه بی فایده بگیرد - بعد از نماز شام افتخار را ببالای جهاز کشیدند - و ده هزار محمودی عشور را مع تذکره بحسن چنو ناخدای جهازات سورت بود به تحپال که چودری بندر مذکور بود سپرده از جهاز فرود آوردند - صبح غره شهر صفر لنگر برداشته - و با آنکه آخر موسم بود در چهارده روز بر زدند - و کوههای عدن معه قلعه نمایان شد - و بعد از یکپاس روز دو رقبه بنظر ناخدا و معلّم و مردم جهاز درآمد که از جانب عدن می آید - چون بنزدیک کشتی رسید معلوم شد که نواب گلبدن بیگم فرزند حضرت فردوس مکانی بابر بادشاه و سلیمه سلطان بیگم دختر نور الدین محمد مرزا نسیره سلطان

حاصل کرده معه فرزندان متوجه سفر مبارک شد - دو سال در بندر سورت بموجب حکم بود - بتقریب ارباب غرض که بعرض رسانده بودند که او زر و جواهر بسیار همراه دارد - بنواب قلیچ خان و برادران فرمان عالی شان صادر شده بود که اسباب او را تحقیق نمایند و تا^(۱) حکم دیگر معطل دارند - و چون تحقیق نمودند یک لکه روپه از نقد و خریدی که در هر بندر کرده بکشتیها درآورده بود ظاهر شده - و چون مفصل در فتحپور بنظر اشرف گذشت بندگان حضرت فرمودند که قریب بدو قرن ست که درین سلسله خدمتگاری نموده - حالا که همراه بطواف حرمین می رفته باشد یک لکه روپه چه باشد که مردم گویند که زر و جواهر بسیار همراه دارد - مقصود این بود که بلکه او را از رفتن سفر مبارک نگاه داریم - یکسال دیگر حضرت تغافل فرمودند - و چند مرتبه فرامین هم بمشار الیه صادر شد که اگر بالفعل بملازمت نتوانی رسید در سرکار گجرات در هر محل که اراده کنی معه فرزندان جاگیر فرمائیم - چون ترا سامان شود باز بدرگاه خواهی آمد - و در ثانی الحال معلوم بندگان حضرت شد که در رفتن سفر مبارک غرض و حیلۀ نداشته حکم مجدد صادر شد که چون راسخ بوده برود - در بیست و چهارم محرم سنه ۹۸۸ (نه صد و هشتاد و هشت) بکشتی محمدی که نواب قطب الدین خان و نواب قلیچ خان بشرکت ساخته بودند درآمده تا آخر ماه

(۱) در اصل نسخه « تحقیق نمایند » و بحکم دیگر « »

لشکر کوکبلنیر واقع شد - مشار الیه دران لشکر در خدمت بود - و خدمتگاریها و تردها و تاخنها در ولایت رونیگپور بتقدیم رسانید - چون بندگان حضرت در پرگنه دیبالپور که از سرکار اجین است نزول فرمودند آن سرکار را بمشار الیه امر فرمودند - و بعد ازان جریب و جمع بندی و نسق آن سرکار هم باتمام رسیده بود عرضه داشت کرد که دیگر خدمتی نمانده - حکم صادر شد که بعنایت امیدوار بوده بدرگاه متوجه شود *

و در اثنای این شیر بیگ تواچی باشی فرمان بمشار الیه رسانید که نواب شهاب الدین احمد خان را از سرکار سارنگپور تغیر داده به احمدآباد فرستادند - تو سرکار سارنگپور را بفیصل رسان - مشار الیه در پانزدهم رمضان سنه ۹۸۳ (نه صد و هشتاد و چهار) که از سرکار اجین برآمده بسرکار سارنگپور آمده مهمات آنجای قیام و اقدام نمود - چون چند وقت آنجا بود بدرگاه عرضه داشت کرد که این سرکار لایق خالصه نیست - بشجاعت خان جاگیر نمودند - مشار الیه از سارنگپور برآمده متوجه درگاه شد - در حینی که حضرت از پهره مراجعت نموده بودند در لب آب چناب ملازمت نموده تا فتح پور در ملازمت بود - و در محرم سنه ۹۸۵ (نه صد و هشتاد و پنج) در فتح پور بداروغگی خزینه سرافراز شده بمخدمت قیام می نمود - و در محرم سنه ۹۸۶ (نه صد و هشتاد و شش) رخصت خانه مبارک

که بالا گذشته و خواجها را هم از اسپ و فیل آنچه لایق بود مهمانی گویا فرستاده - و بعد از چند روز در جواب عرضه داشت فرمان عالی شان صادر شد که سیادتآبی مرزا میرک و تولک چند صاحب توجیه را بجهت تشخیص احوال خانخانان بچنار فرستادیم - تو هم اهتمام کن که آنچه از آنها می پرسیم از تو هم خواهیم پرسید - و آنکه تحویلداران را زولانه کرده بسیار خوب واقع شده - بعد از چند روز میرزا میرک و تولک چند آمده تحقیق کرده مفصل کردند - بایزید نوکر قلعه چنار را بمیرزا میرک سپرده خود را از سپاهگری گذراند که بعد از خانخانان زندگی خیال نکند - سپاهی و قلعه چنار چون داشته باشد و قرار داد که بتانده رفته بر سر قبر خانخانان مجاور باشد - حکم بمیرزا میرک رسید که آنکه قلعه چنار را از بایزید قبول کرده نیک واقع نشده و قلعه چنار را بدستور خانخانان مفیض داشته ایم - باز قلعه را بمشار الیه سپارد - و بمهمات آن سرکار دخل نکند - و سرکار جونپور که بکروری آن مقرر است آنجا برود - و بایزید در سنه ۹۸۲ (نه صد و هشتاد و دو) قلعه چنار را بموجب حکم باز متصرف شد - و بدولت حضرت بحکومت آن سرکار قیام نمود - بعد ازان فرمان طلب صادر شد - مشار الیه مع فرزندان و برادران در سنه ۹۸۳ (نه صد و هشتاد و چهار) در فتح پور بملازمت حضرت مشرف گردید - در همان چند روز

در کار باشد بگیریم - باز در را قفل کرده مهر کن - بایزید در جواب گفت که من از برای ناموس شما درها را مهر کرده و تحویلداران را زولانه انداخته‌ایم تا جواب عرضه داشت نیاید من چون توانم در کارخانها را وا کردن یا زولانه از پای تحویلداران برداشتن - اگر برای خرج تعزیت است من که زری داشته باشم از تعزیت خانخانان چون دریغ میدارم - به برادر محمد شریف شش هزار روپه تحویل کرده‌ام و والدۀ فرزند سعادت یار پیش شما خواهد بود - هرچه درین چند روز در کار شود سامان آن بمن رسد - ایشان معنی را قبول کردند - و بعد از سه روز بتعزیت خان خانان مشغول شدند - و چند روز تعزیت خان خانان داشته آب و آشی که رسم می باشد داده از تعزیت برآمدند *

درین اثنا مرزا عبد الله داماد مقیم قره پیر محمد عرب و دوست محمد بابا دوست و خواجه محمد امین صاحب توجیه که حضرت در آگره در کشتی در آورده به بنگاله فرستاده بودند که خانخانان را جاگیر نمایند ایشانان همدرین تعزیت رسیدند - و خواجه محمد زکریا ولد خوجه دوست خوانند مع فرزندان و خواجهایی که دران اوقات ایشان را بمشار الیه همراه کرده در پرگنه تاج پور که بگذر نرهن متصل است جاگیر کرده بودند می رفتند - و در جونپور این قضیه را شنیده بجهت تعزیت پرسی بچار آمدند - و بعد از هژده روز آش کلان و سروپاهای این دُوخته از زن و مرد بهر کس که لایق بود بایزید داد - و جماعه

فرموده دیوان ساختند - هر دو را بایزید فرستادند که سبب مهر کردن کارخانها و زولانه کردن تحویلداران چیست - بایزید گفت که بعضی از اسباب توشه خانه در بنگاله که خانخانان طلبیده‌اند پیدا نشده - تحویلداران گفتند که در چنار مانده است - و تفصیل آن اسباب را خانخانان بمن فرستادند که تحقیق کن که در چنار ماندن این اسباب را تحویلداران راست گفته‌اند یا دروغ است - و دیروز بیگه شده بود بتقریب این در کارخانها را مهر کرده - و تحویلداران را زولانه - اگر اسباب اینجا هم پیدا نشود تحویلداران از توهم بمحل دیگر بروند^(۱) - جواب را ببرید و زود بیائید که بشما کار دارم - و دو پاس بود که این دو عورت که در بالا ذکر شده آمده‌اند - و بایزید خلوت ساخته بایشان گفت که تقریب در کارخانها مهر (کردن) و تحویلداران را زولانه انداختن اینست که نواب مرحومی از دار الفناء بدار البقاء رحلت فرموده‌اند میخواهد که این خبر ناخوش را یکدو روز پنهان داشته - بعضی از چودهریان سرکش را بقلعه آورده زر باقی را تحصیل کند - شما هم به بیگه این خبر بگوئید که فکر تعزیت کنند - چون اسباب تعزیت مهیا شود آن زمان من آنجا من آمده خواهم شنوایم - نماز دیگر این دو ضعیفه آواز گریه^(۲) و جزع و فزع مخفی کرده‌اند و پیغام آوردند که ما تعزیت چه نوع داریم که هیچ نداریم - بگذار که در توشه خانه را وا کنیم - و از نقد و جنس آنچه

(۱) در اصل نسخه «نروند» (۲) در اصل نسخه «ضعیفه باز و گریه»

ساخته متوجه شده بودند - و آن جماعت را شکست داده ازان افغانان
 شخصی در بند طالبی بود - شبی فرصت یافته در چادر او درآمده نوک
 شمشیر در شکمش گذاشته که به پشتش برآمده - همان زمان بآن زخم از
 دنیا رحلت نمود - و سبب کشته شدن طالبی این بود که زن افغان که در
 جنگگاه بدست کسان طالبی افتاده بود باو گفتند که آن زن امشب
 در چادر طالبی است - و آن افغان از غیرتی که داشت زنجیر در پا
 بتجسس آمده بود - فرصت یافته کشت - چون این خبر ناخوش نواب
 خان خانان رسید بپاییزید - روز جمعه بود - در چنار رسیده در زمان قضا
 را طلبیده درهای کارخانهای که اسباب و خزینه نواب خانخانان آنجا بود
 مهر کرده تحویل داران هر یک را در پیش کارخانهای ایشان زولانه کرده
 و کلیدهای هر خانه را در خلیته انداخته مهر کرده بهمان تحویلداران سپرده -
 و کیفیت را بحضرت عرضه داشت کرده معه تذکره بدرگاه فرستاد - و روز
 دیگر حرم خانخانان سیور آغا که عورت معتبر بود که قبل ازین در حرم
 فردوس مکانی و حضرت جنت آشیانی می بود دران اوقات در سرکار
 خان خانان بوده نسبت تمام داشت - و والده خواجه شاه
 منصور که در بنگاله بخشی خانخانان بوده - و در ثانی الحال بندگان
 حضرت فرامین بجانب خانبهان صادر فرموده مشارالیه را بدرگاه
 طلبیده - و در سنه ۹۸۳ (نه صد و هشتاد و سه) مابین آستانه خواجه
 معین الدین چشتی و کوملیز سروپا داده بمنصب پانصدی سرافراز

در لب آب پن‌پن که در برابر جنید نشسته بود بیمار شده برحمت حق پیوست -
 و اشرف خان و خواجه معین و حاجی محمد خان سیستانی و ملا طاهر
 آخوند بهادر خان و خواجه غیاث بیگ دیوان خانخانان و هاشم خان
 و محسن خان قرابتان نواب شهاب الدین خان و احمد خان و غلام سایره
 و حافظ محمود و جمعی دیگر از ملازمان خانخانان از سپاهی و نویسنده
 و ندیم مجلس از عالم رفتند - و این وبا در اسپان هم تاثیر کرد -
 و در اندک زمانی اسپان خوب خانخانان بسیار تلف شد - و بنگاله
 آبادان نشده بتانده آمدند - که به بهار بجهت رفع و دفع جنید روند -
 خانخانان را هم بقدر تشویش شد - و در اندک روز به تشویش
 از هال^(۱) از عالم رفتند در شب دوشنبه هژدهم رجب سنه ۹۸۲ (نه صد
 و هشتاد و دو) - و همون شب گجراتی مظفر را که بایزید از چنار
 بموجب حکم به بنگاله فرستاده بوده رسیده بود - و فرصت ملاقات
 نشد - و پیش از فوت خانخانان میر فریدون که همیشه ندیم مجلس
 ایشان بود از عالم رفت - و طالبی که بغازی پور بجایگز خود می رفت
 در پتنه بمظفر خان پیش آمده - جماعتی از افغانان جمعیت نموده بودند -
 و چونند و سسران دران وقت بجایگز مشار الیه بود - قصد مخالفان که
 در سرکار حاجی پور بهم رسیده بودند کرد - طالبی را هم بخود ملحق

(۱) در اصل نسخه « از هال » مرقوم است شاید لفظ « اسهال » باشد بمعنی جاری

متوجه شد - و خان‌خانان با جمیع خوانین و لشکر بجانب
تانده مراجعت نمودند *

چون نزدیک تانده رسیدند خبر آمد که بابوی منگلی و جمیع
سرداران افغانان که بر اجه ادیسه پناه برده بودند بجنون خان و قاقشقالان
از آب گذشته بتانده که خواجه معین را مانده بودند بخواجه ملحق
شدند - خانخانان با وجود لشکر اتک کشیده و زخمها خورده
بتانده در نیامدند - از آب گذشته متوجه افغانان شدند - افغانان
خبر یافته باز بجانب راجه کونچ فرار نمودند - چون هر دو فتح
رو نمود بتانده درآمدند - طالی سلطان که جاگیردار غازی پور بود
مع جاگیرداران رخصت کردند - جنید افغان هم در بهار سر برداشته بود -
محسن خان که حاکم پتسه بود علاج آن نمی‌توانست کرد - تنکری قلی
سلطان را در سرکار بهار جاگیردار کرده بر سر جنید فرستادند - و
تانده را ویران کرده - چون از افغانان که بجانب کوره‌گات جمعیت نموده
بودند دغدغه بود از آب گذشته بنگاله را بسپاهیان قسمت کردند که قلعه
کوره مرمت نموده بدستور سابق آبادان سازند - چون ویرانی تانده
لایق نبود و آبادانی بنگاله مبارک نیامد تشویش در میان لشکر پدید آمد -
و خاصیت آن ملک اینست که در هر قرن یک وبائی پیدا می‌شود -
و آن سال کیف متفق و با شده بود - در اندک زمانی از خوانین حضرت
و ملازمان نواب خانخانان جمع کثیری بر حمت حق پیوستند - و تنکر قلی هم

که این شفقت و مرحمت که از شما دیدم مرا اذن ملازمت فرمائید -
و التماس نمود که در اردو نمی توانم دید - اگر از اردو یک گروه
بکنار برآیند ملازمت میکنم - خان خانان نوشته فرستادند که هر محل
شما را دغدغه نمانده باشد مانعی نیست - ما شما را تکلیف نمی کنیم -
روز دیگر نیم گروهی از اردو شامیانه چند و اسباب طبخ فرستادند -
و از خوانین بادشاه یک دوئی و از نزدیکان پنج شش دهی در ته آن
شامیانه رفتند - داؤد بپانصد سردار و قبایل خود را از قلعه کتک
برآمده - چون خبر خان خانان شنید که باندک کس از اردو برآمده اند
سی چهل پنجاهی از قبایل خود همراه گرفته - خانخانان از ته شامیانه
سوار شد - و بالای اسب یک دیگر را ملاقات کردند - و هر دو فرود
آمده در ته شامیانه نشستند - داؤد گفت که این زخمهای شما بر سر
و روی من بایستی - خانخانان گفتند که سپاه گریست - عیبی نمی باشد -
بعد ازان داؤد از خود شمشیر وا کرده در میان مجلس انداخت -
و گفت که من غلام حضرت شدم - دیگر از من شمشیر بستن
لایق نیست - شمشیر مرصع که در عقب سر خانخانان قورچی گرفته
ایستاده بود خان مذکور گرفته در کمر داؤد بستند و گفتند که چون
غلام و دولت خواه شدند شمشیر از برای دولت خواهی حضرت بر بند -
بعد ازان مکئیفات و طعام و شیر و شربت درآوردند - و تا دو پاس
یکدیگر صحبت داشتند - یک دیگر را وداع نمودند - و داؤد بقلعه اتک

دو جانب دریای شور و یکجانب راجہ ادیسہ و جانب دیگر خان خانان و لشکر مغل - داؤد و افغانان را بعد این علاجی نماند کہ زن و بچہ خود را بکشند و خودہا برآمدہ بمغل جنگ کنند تا خود ہمہ کشتہ شوند - این خبر چون بخان خانان رسید چون افغانان را نام مسلمانی بود بر ایشان رحم کرد و کس بداؤد فرستادند کہ چرا در خون این ہمہ ضعفا در می آئی - اگر ترک سلطنت کردہ اسباب بادشاہی را فرستی و من بحضرت فرستم - ولایت ادیسہ و این حدود را بتو دادم - و ولایت ہم از حضرت از برای تو می گیرم - داؤد مذکور و افغانان چون این شفقت را از خان خانان دانستند ہمہ در صلح اتفاق کردند - پشکال^(۱) ہم نزدیک شدہ بود - و پشکال ہم دران ولایت شش ماہ می باشد - ولایت بنگالہ برہم خورده و گل و لای و آب ہم دران ولایت بسیار است - آمد و شد بنجارہ^(۲) بر طرف شدہ بود - بالضرورت خان خانان و داؤد صلح کردند - و عہد و شرطی کہ می باشد نمودہ ولایت ادیسہ را باو دادند - روز دیگر کوچ کردہ بجانب تاندہ متوجہ شدند - و داؤد کس فرستاد

(۱) پشکال بروزن دستال - فصل باران ہندوستان را گویند - فرهنگ اندراج

جلد اول صفحہ ۵۸۳ *

(۲) بنجارا - ہندی - اسم مذکر - اناج کی سوداگری کرنے والا - ایک قوم کا

نام بھی ہے جو غلہ کی سوداگری کرتی ہے - سوداگر - بیوپاری - فرهنگ آصفیہ جلد اول

صفحہ ۳۰۹ *

در میان گرفته شیه^(۱) تیر کردند - تیری از غیب باو رسیده از بالای اسب سرنگون شده - یکی از لشکریان سرش را برید - لشکر افغان شکست خورده بجانب اتک روان شدند - و لشکر ظفر اثر از هر جانب جمعیت نمودند - داؤد که از عقب بخاطر جمع می آمد شکست یافته های افغانان همراه شده و از آب دهرپور گذشته همراه جهان خان حاکم کتک - بنارس در لب آب مذکور فرود آمده شاخ بندی نمودند - خان خانان بعد از دوختن زخهای^(۲) خود - جمع سرداران را معه لشکر ظفر قرین در پی افغانان تعین کردند - چون لشکر ظفر اثر بلب آب دهرپور رسیده شاخ بندی افغانان را ملاحظه نموده کس بخانخانان فرستادند که تا شما نیائید ما نمی توانیم از آب گذشته بافغانان رو برو شد - خانخانان در سنگاسن^(۳) در آمده معه باقی لشکر در ساعت متوجه آب دهرپور شدند *

چون داؤد و افغانان از آمدن خان خانان خبر یافتند شاخ بندی را گذاشته در قلعه کتک درآمدند - و لشکر در گرد قلعه کتک فرود آمده - مردم و افغانان که در قلعه بودند قبل شدند -

(۱) شیه یعنی نشان و رنگ اسب و جز آن - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۶۰۰ *

(۲) در اصل نسخه « بعد از دوختن زخها بعد خود جمع سرداران معه لشکر ظفر قرین » *

(۳) در اصل نسخه « سگاسن » اما لفظ صحیح سنگاسن (یا) سنگاسن است مرکب

از سنگه (یعنی بهادر) و آسن (یعنی جا) شاهی تخت - سریر - فرهنگ آصفیه جلد سوم

و ازان تاریخ که لودی را کشته بودند منصب لودی را افغانان بگوچر تجویز نموده بودند - یک روز فیلمای خاصه دأود را بی آنکه بخان خانان خبر شود رانده بسر اردوی خان خانان آمد - و خان خانان را فرصت راست کردن برانغار و جرانغار و هراول و التمش و غول نشد - خان عالم و خوانزاده محمد خان ولد کوچک علی خان که بجای التمش بودند - اینها را فیلان زیر کرده بشهادت رسیدند - و جنگ برانغار و جرانغار خان خانان رسید - افغانان متوجه غول خانخانان شدند - چون در غول اندک کسی بودند و آنها هم مردمی نبودند که جدل توانند کرد چنانکه چهار پنج زخم خوردند - بعد از جنگ - یک زخم بر گوش خان مذکور را به بیخ سوزن دوختند - شکست یافته یک گروه از اردو برآمده متوجه تانده شد - افغانان که باردو آمده اند متوجه أُلجه شده اند - و بجبهت زخمهایی که خانخانان داشتند چند مرتبه خواستند که از بالای اسپ خود را باندازند - بوستان قلی نام قورچی داشتند - او در ته بغل خان مذکور درآمده در بالای اسپ نگاه داشت - چون خان مذکور بخود آمدند دیدند که قیاخان و شاه خان جلایر و جمعی دیگر گریخته میروند - خان مذکور فریاد کردند که این ریشها^(۱) را گرفته بکجا خواهم رفت - برگردید که هم اینجا کشته شویم - چون دولت حضرت قوی بود گریختها باز برگشته بخانخانان جمع شده خود را بگوچر رسانیده - مشار الیه را

دروست در وجه جلدویی خانانان عنایت کردند - و حکم فرمودند که اگر ازان طرف گرهی جاگیر خواهند - سی و پنج کروور - و اگر ازان طرف گرهی که حاجی پور و پتسه و بهار باشد خواهند - سی کروور - و جمیع خوانین و سلاطین و ملازمان با خان بابا تسلیم کنند - و هرکرا خطاب خانی و سلطانی و علم خواهند - بدهند - باین حکمها فرامین بهریزک مزین شد - و خواجه مشار الیه را سروپا داده رخصت فرمودند - و مظفر گجراتی را بخواجه مشار الیه سپردند که در چنار به بایزید سپرده به بنگاله برود - خواجه مذکور بچنار رسیده - چون سرکار چنار را دروست معه علم و خطاب خانی ببایزید از بنگاله خانانان فرستاده بودند - و بخواجه مذکور نوشته بودند که فرمان چنار را ببایزید بدهد - و از بنگاله باو حصه خواهم فرستاد - مشار الیه حسب الحکم مظفر گجراتی را به بایزید مذکور مع فرمان سرکار چنار سپرده متوجه بنگاله شد - بایزید عرضه داشت کرد که بودن مظفر گجراتی در قلعه چنار لایق نیست - از گرد انک نوشته بودند - در همین چند روز بتانده که می آئیم او را خواهم طلبید - در کشتی انداخته چند کس اعتمادی همراه نموده فرستی *

داؤد و جهان خان از جاگیردار ادیسه و جمیع افغانان که از هر جانب بدادؤد جمع شده بودند و این طرف آب دهرپور گذشته متوجه جنگ خانانان شدند - و هر دو لشکر در برابر یکدیگر فرود آمده دو سه روز ساختگی جنگ نموده - گوجر که سابقاً در پتسه از جانب بایزید شتقدار بود

متوجه تانده شدند - داؤد نتوانست مقاومت کرد - تانده را گذشته بجانب ادیسه فرار نمود - فتح بنگاله بغایت الهی و بدولت حضرت در سنه ۹۸۹ (نه صد و هشتاد و نه) میسر شد - چون یکسال در تانده بوده به کوره گهات و سنارگام و غیره خوانین حضرت را جاگیر نموده رخصت فرمودند - حاجی پور را بمحمد قلی خان برلاس و سرکار ترهت را بخان عالم دادند و کوره گهات را بمجنون خان و بابا خان قاقشال و کهل گام را بوزیر خان جمیل و سنارگام را به سید خان توغابائی - جماعه از ملازمان خود بردوان - و آن حدود را بقیا خان و بندر سات گام را بتوخته و الیم برادران سان کولکداش عنایت کردند - و به پاینده محمد سگ کش و علیقلی و بعضی از ملازمان خود را آن جا جاگیر کردند - خواجه معین و لشکر خان و میر اصغر منشی و حاجی محمد خان سیستانی و مرزا قلی حیدر محمد خان آخته بیگی و جان محمد خان بهسودی و تریکه و شام خان جلایر و غیره را بهر جا که لایق دانستند جاگیردار ساخته رخصت نمودند - چون یکسال در تانده بودند جاگیرداران در محال خود تحصیل نموده مهم سازی خود کردند *

در اوایل در سنه ۹۸۰ (نه صد و هشتاد) بود که بجانب ادیسه بر سر داؤد متوجه شدند - و خواجه شاه منصور که دران اوقات بخشی خان خانان بود عرضه داشت خدمات خود نموده از خواجه مشار الیه بدرگاه فرستادند - بندگان حضرت سرکار چنار را

خواهم داد - و خود بدولت و اقبال مراجعت نموده بجونپور نزول اجلال
 ارزانی فرمودند - و حکم شد که هر کس را که خانخانان از ملازمان
 درگاه خواهند نگاه دارند - و هرکرا خواهند در بنگاله جاگیر کنند -
 و هرکرا خواهند بعد از فتح نوشته بدهند که بدرگاه آید *

شکستگی پای بایزید چون بقدری درستی یافته بود در جونپور بندگان
 حضرت را پابوس نموده - فتوحه نام فیل که از سرکار سکندر خان اوزبک
 بدو هزار روپیه خریده بود پیشکش نموده التماس فرمان راه مکه معظمه
 کرده بمدعا سرافراز شد - بعد ازان بحرم خانخانان حکم شد که بچنار
 روند - حرم خان مذکور بایزید را تکلیف ملازمت نموده که سالها
 درین سلسله بوده و نمک خورده تو اینجا باشی ما تنها بچنار رویم - این
 چون باشد - بایزید شکستگی پا و بی استعدادی نتوانست عذر نمود - بساهی
 خانخانان را سرکرده بچنار برد - خانخانان چون بمنگیر رسیدند خبر
 رسید که بایزید رخصت مکه یافته متوجه آن مکان شریف است - از آنجا
 به بایزید چیزی نوشته بودند که چند روز توقف کند که ما نیز نذر مکه
 و مدینه دارم - در بندر سائگام خدا نصیب کند کشتی مستعد ساخته او را
 خواهم فرستاد - و خود متوجه گری شدند - چون بکهل گام رسیدند
 خبر یافتند که گری را افغانان مضبوط ساخته اند - مقرر شد که براه
 چهار کهند متوجه تانده شوند - این خبر چون افغانان شنیدند گری را
 گذاشته بجانب تانده فرار نمودند - خانخانان باز برگشته از راه گری

چه می گویند - شمال خان بعرض رسانید که تابینان اشرف خان میر منشی بودند که بجبت ماهیانه فریاد میکردند - یک یساول خان خانان رسید - دو کس را گرفته گوش برید - دیگران گریخته بمرچلهای خود رفتند - و این گوش بریدن بجبت دولت خواهی بود - نه این که خود را کلان ظاهر سازد - و دیگر آن روزی که کاکر علی خان در گرد پتنه تاخته - چون اجل مشار الیه رسیده بود بشهادت رسید - و سعادت یار ولد بایزید هم همپائی کرده بود که بلکه او را ازان ورطه برآرد - و قریب بده زخم شمشیر و تیر باو رسیده بود - و در جماعه که باو همراه بودند همه همین حال داشتند - با وجود این خانخانان سه روز او را کورنش ندادند که چرا بی رخصت ما رفته بودی *

بعد از سه روز بکشتی داؤد برآمده فرار نمود و فتح پتنه شد - فیل و اسباب و لشکر خود را در گرد قلعه پتنه گذاشته - تمام بدست عساکر نصرت مآثر درآمد - و بندگان حضرت تا آب سورج گزّه رفته - خان خانان و کومک که به پتنه آمده بودند بر سر داؤد به بنگاله تعین فرمودند - و از نزدیکان و لشکری که در ملازمت بودند هر کدام را که لایق دانستند بخان مذکور همراه ساخته رخصت فرمودند - و حکم کردند که این مردم را بطریق نوکر خان بابا بشما دادم - هر کس بشما تسلیم (کند) نگاه دارند - و هر کس که تسلیم نکند رخصت کنید - خط شما را می شناسم - خط شما که بیاید ما جاگیر

بشهادت رسید - و جنگ و قِبل پتنه بدو ماه کشید - بعد ازان خان خانان به بندگان حضرت عرضه داشت کردند که فتح پتنه نزدیک رسیده - چون فتح تمام هندوستان بنام نامی ایشان شده - میخواهد که فتح پتنه هم بنام حضرت شود - جریده در کشتی نشسته متوجه شوند - که بمجرد رسیدن فتح میسر است انشاء الله - بندگان حضرت اردو را بنواب مرزا یوسف خان و نواب مظفر خان و خوانین دیگر سپرده خود با محرمان و نزدیکان در آگره بکشتی درآمده متوجه پتنه شدند - در اندک زمانی در درون سرپرده خانخانان که در گرد قلعہ پتنه بود نزول فرمودند - و خوانین که در لشکر کومک بودند همه پابوس مشرف شدند - و آن شب نواب خان عالم و جمعی دیگر بر سر حاجی پور رفتند و فتح شد - و در زمانی که بندگان حضرت بسرپرده نواب خان خانان نزول فرمودند بعد شمال خان و مقبول خان و دحیلہ کسی دیگر را یارای آن نشد که بسرپرده خانخانان درآید - و خوانین کومک همه بر در سرپرده جمع شدند - و هیچ یک را یارای آن نبود که بی رخصت خانخانان حضرت را پابوس نمایند - آخر خانخانان دانستند که خوانین بجهت پابوس حضرت آمده اند - لشکر خان را طلبیده گفتند که خوانین را پیش روز که نوشته ام همون طور به ترتیب بیار که حضرت را پابوس نمایند - و بعد از ساعتی چند از بیرون سرپرده آواز دادخواهی چند ظاهر شد - حضرت شمال خان را فرمودند که خبر بیار که این دادخواهان

رفت - و روز دیگر خبر رسید که لودی آمده داؤد را در پتنه دیده -
و همان زمان لودی را گرفته بعقوبت هرچه تمامتر بوده کشته‌اند -
و خانخانان نماز خفتن بود که در کشتی نشسته در چادر بایزید درآمدند -
و فرمودند که بی دولتی افغانان رسید که این لودی که چند بار بفیل
و اسباب بنگاله مغلان را فریفته ساخته مهم افغانان را بصلح قرار میداد -
شنیده که او را کشته‌اند - بایزید بعرض رسانید که کمال دولت حضرت
بادشاه است که این نوع مخالفت و نفاق در میان افغانان پیدا شده - در
فتح بنگاله دیگر ترددی نماند - و تا سه چار گهڑی بوده از بایزید بجلی
طلبیدند - و بایزید از ایشان از سبب جدائی از جانبین گریه
هم شد - و بایزید (را) بجونپور رخصت فرمودند - علی الصباح از آب
سون عبور نموده متوجه پتنه شدند - و بایزید بجونپور آمده بمعالجه
پا مشغولی نموده - چون خانخانان بگرد پتنه رسیدند مورچلها قسمت
کردند - و عین پشکال بود - و هر روز مغلان و افغانان بیکدیگر
چپقلش‌ها می‌کردند - چند مرتبه جنگِ نواره هم مابین حاجی پور و پتنه
واقع شد - و راجه تودرمل و خویشان و تابستان جنگهای مردانه کردند -
و یکبار دیگر جنگ روز بر سر آب پن پن قیا خان و مجنون خان و خوانین
دیگر بافغانان کردند - آنجا راجه تودرمل مردانه ایستاد - یک مرتبه دیگر
در همواری گرد پتنه میانه افغانان و کاکر علی خان مذکور جنگ شد -
و سعادتیار پسر بایزید دران جنگ بود - کاکر علی خان در همین جنگ

و بایزید را بجهت منزل بآن طرف آب سون بهمراهی لشکر خان فرستادند - و آن طرف آب شیخ نظام سور و جمعی از افغانان آمده قلعه راست کرده نشسته بودند - چون افغانان نواره و لشکر خانخانان را دیدند - همان شب قلعه گذاشته بهپتنه رفتند - علی الصباح که اردو کوچ کرد لشکر خان آمده بعرض رسانید که نوارها از منزل قرار داد پائین تر رفته - خانخانان بهبایزید گفتند که همراه لشکر خان رفته در برابر نواره منزل بگیرید - بایزید مذکور نزدیک بگذر رسیده بود که از اسپ افتاد - پای چپ بایزید از بند برآمده استخوان هم شکست - چون اردو فرود آمد اعتماد خان خواجه سرا که دران اوقات از امرای مقرب حضرت بود از شکسته بستن وقوف تمام داشت - پای بایزید را بست - و در اثنای پای بستن لشکر خان را فرستاده بودند - و بعد ازان که لشکر خان بایزید را دیده رفته بعرض رسانید - چنان صلاح دیدند که چون چادر درمیان اردو جای پر تعفن^(۱) است اگر حکم شود از اردو نیم گروه دورتر بالای آب فرود آید - و نماز دیگری بود که لشکر خان پروانه رسانید - و نماز شام همون روز کوچ کرده بالای آب فرود آمد * روز دیگر عرضه داشت تنکر قلی که بکومک لودی رفته بود آمد - مضمون آنکه گوجر از پیش داؤد آمده بلودی عهد و شرط کرده دلاسی مشار الیه شد - و مایان (را) رخصت کرده و خود به پتنه پیش داؤد

(۱) در اصل نسخه «تعفن» بتقدیم فاء بر عین مرقوم است *

رسیده بودند که راجه تودرمل نواره بسیار سرکرده خود را بخان خانان رساند - لودی چون این خبر را در قلعه رهناس شنید فرود آمده با مردم خود و کومک خان خانان متوجه پتنه شد - و آنکه نام مقامی است که از پتنه چهل کروه باشد - و در دامنه رهناس واقع شده شکستگیها و جای محکمست آنجا آمده خود را استحکام داد - داود رسولان فرستاده بمشار الیه عهد و شرط نمود که تو بیجهت دغدغه نموده و ترا ترسانده اند - تو بجای سلیمانی - ناموس افغانان بگردن تست - چادر افغانان را بدست مغل مده - ناموس افغانان را نگاه دار - چون از مشار الیه چند مرتبه بدعهدی واقع شده بود و بخت او برگشته بود بسخن داود بازی خورده تنکر قلی و کومک خان خانان را رخصت کرده خود متوجه پتنه شد - محلی که او به پتنه رسید خان خانان و نواره و کومک حضرت آب سون رسیده بودند - لودی مذکور همان زمان که رسیده داود او را بکنگش افغانان دیگر گرفته بقتل رسانید - همان شب خبر بلب آب سون رسید - پیش روز آن میان نوارهای حضرت و نواره افغانان در قبلش آب سون که بگنگ و سروار بالاتر از حاجی پور واقع شده جنگ شد - یک کشتی جنگی داود بدست افتاد - شاه بردی - که توپخانه بعده او بود و از نوکران خان خانان علیقلی - و میرک قورچی و غیره جنگ و تردهای خوب کردند - و کشتی که بدست افتاد بنگالی بسیار درو بودند - کشتی را معه چند بنگالی خوب با گره بملازمت حضرت فرستادند - و چندی دیگر را برای سیاست گردن زدند *

رساند - همان (زمان) مرزای مذکور را بخاکدان دهر فرستادند -
 جمیع لشکر گجرات از حبش و غیره در یک نفس علف شمشیر لشکریان
 شدند - و کسانی که پناه بدرگاه فلک اشتباه آوردند در ظل حمایت
 مانده بجاگیر و عنایت های پادشاهانه سرافراز گشتند - و احمد آباد بعزیز کوکه
 و پتن را بمیر محمد خان و بهروج و بروده و سلطان پور و ندر بار
 و آن صوبه را بقطب الدین محمد خان و فرزندان مشار الیه عنایت نمودند
 و سلسله اتکها را بتمام در صوبه گجرات جاگیردار نموده خود بدولت
 بفتح پور تشریف آوردند - و بمضمون فتحنامه احمد آباد - خانخانان
 در چنار سرافراز شدند *

و در همین سال همه کس کومک فرستادند و همه در غازی پور
 جمع شدند - خبر رسید که داؤد هم از بنگاله برآمده به پتنه آمده - لودی
 را ازو هراسی بخاطر رسید - لودی مذکور خود را در قلعه رھتاس
 رساند - و آزانجا بخانخانان عرض داشت کرده کومک طلبید که من
 غلامِ حضرت و دولتخواه - و داؤد بیجهت بر سر من آمده - بمن کومک
 فرستید که از قلعه برآمده بر سر داؤد به پتنه روم - خانخانان بتنکر
 قلی داماد - بایزید را بهزار جوان چیده کار آمدنی بکومک لودی فرستادند -
 و خود از چوپک پور کوچ کرده متوجه پتنه شدند - و بحضرت
 عرضداشت کردند که متوجه بنگاله شدم - نواره و کومک دیگر امداد
 فرمایند - چون بنرمهانی که قبلش آب سروار و گنگ و جون است

و قلعه سورت را بنواب قلیچ خان و برادران عنایت فرمودند -
و تا این تاریخ سنه ۹۹۹ (نه صد و نود و نه) که این مختصر باتمام
رسیده حکومت سورت بایشان مفوض^(۱) است - و مهیات در یخانه هم
در سنه ۹۹۷ (نه صد و نود و هفت) بخان مذکور مقرر شده - بعد ازان
بندگان حضرت در آگره نزول فرمودند - بعد ازان میر محمد غزنوی
برادر کلان نواب شمس الدین محمد خان اتکه را حضرت بر سر احمدآباد
که مرزا حسین آنجا بود تعیین کردند - و از خوانین و سلاطین قریب
بده پانزده هزار کس بخان مذکور همراه نمودند - چون مشار الیه
و خوانین در گرد قلعه سروهی رسیدند راجه محال مذکور عرض داشت
کرده یک کس خود را فرستاده - و آنکس در مجلس خان مذکور وقت
یافته جمدهری بسینه خان مذکور انداخت - چون اجل خان مذکور
نرسیده بود باوجودیکه سر جمدهر از پشت برآمده بود زخم بمرهم
و فتیله نیک شده چند وقت دیگر در قید حیات بود - این خبر
در فتحپور بحضرت رسید - بالغار متوجه احمدآباد شدند - بعد
میر محمد خان که زخم منکر داشت بایشان همراهی نتوانست کرد - و مردم
و خوانین دیگر بتمام بایشان ملحق شده - روز یازدهم که از فتحپور بدولت
برآمده بودند بمرزا محمد حسین بی سعادت در احمدآباد جنگ واقع شد -
یکی از لشکریان حضرت^(۲) مشار الیه را گریبان گرفته بپای فیل خاصه

(۱) در اصل نسخه «مفیض» *

(۲) در اصل نسخه «از لشکریان فرود مشار الیه» *

نماز پیشین بود که خان‌خانان - بایزید را طلبیدند و عرضه داشت لودی را خواندند - بایزید بعرض رسانید که بعنایت الهی و بدولت حضرت ریسان در گردن لودی بسته بشما سپرده‌ایم - خواه بگذارند خواه بجانب خود کشند - چنانکه این معنی را وکیلان لودی قبول کردند - آخر الامر بجهت صلاح مسلمانان جانبین صلح نمودند - و آن شب بنوعی باران شد که اکثر چادرها و اسباب و اسپان ایشان در لای و گل سیاه‌آب ماند - بعد از صلح تا سه روز لشکر جانبین از اسپ و جیبه و کیم که درکار داشتند بیکدیگر خرید و فروخت کردند - بعد ازان بکشتیها درآمده از آب گذشته متوجه حاجی پور و پتنه شدند - و خوانین بجانب جونپور و جاگیرهای خود رفتند - آن صلح میان خان‌خانان و افغانان در سنه ۹۷۸ (نه صد و هفتاد و هشت) واقع شد *

در همین سال به بندگان حضرت فتح قلعه سورت^(۱) بود - و خواجگی ابدال و جمعی دیگر را که مرزا محمد حسین بد روزگار در قلعه سورت مانده بودند بدست آمدند - و قلعه سورت بنواب شجاعت خان عنایت فرمودند - قبول ننمود - بلکه التماسات دور از معامله در برابر نمود - و غائبانه نواب خانخانان هم سخنان بد در ماده خانخانان مذکور در مجلس بندگان حضرت ازو ظاهر شد - بجهت حرمت خان‌خانان و تنبیه - شجاعت خان مذکور را بنواب قاسم علی خان همراه کرده پیش خان‌خانان فرستادند -

(۱) در اصل نسخه «سورت» بصاد مهمله نوشته *

نزدیک بقلعه افغانان بود رفته پیمایش کرده بخوانین و لشکریان دستک^(۱) کرده - هر یک شب بر سر مرچل خود حاضر شدند - و آن شب و آن روز تا آخر روز سیم برج و باره و کنگره بدستور قلعه شهرها نمایان شد - و افغانان را هراس بسیار در خاطر پیدا شد - و سپاهیان در مرچلهای خود هر یک بدولت حضرت خواب ب فراغت میکردند - چون بشکال نزدیک بود یک شب چکر شد - و پل^(۲) که افغانان بر دریای گنگ بسته بودند شکست - و راجه گجپتی دران شب بکشتیهای ایشان دست بردی نمود - و یک کشتی توپخانه مع اسباب توپخانه بدست آورد - چون کاه و غله و غیره افغانان ازان طرف آب بود ازان رهگذر مایوس گشتند - و این طرف آب محل برآمدن نبود - افغانان مضطرب الحال شده پیش لودی رفتند - و گفتند علاجی کن که ازین ورطه خلاص شویم - باز آن شیطان افغانان شیخ بهلول و شیخ عبد الرحیم بهاری وکیل خود را فرستاده عرضه داشت بخانخانان کرد که این مرتبه هم قلم عفو بر تقصیرات من کشند - و آب سون حد ولایت ما و شما باشد - و بوکیلان گفت که بایزید هم درین مجلس صلح باشد که او مردیست که در مزاج خانخانان راه دارد صلح را برهم خواهد زد -

(۱) دستک کردن بمعنی طلب کردن کسی و دفتر دستک بمعنی کاغذ مهری که بامر حاکم

نویسند چنانکه در هندوستان معروف است - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۶۸ *

(۲) در اصل نسخه «پولی» *

یک روزی خان‌خانان فرمودند که افغان عجب مردمی‌اند که
هرجا فرود آیند ^(۱) فی الحال قلعه راست میکنند - و لشکر خود را
استحکام میدهند - بایزید در برابر عرض کرد که اگر حکم شود
ما بصد مضبوطی ^(۲) افغانان راست می‌توانم کرد - خان‌خانان تمسخر کردند که
ما برابر افغانان قلعه ^(۳) می‌توانم راست کرد - بایزید عرض کرد که بلی -
ایشان برلکی ^(۴) معلوم چند پیاده دارند - قلعه را بعد از فرمودن از آله
راست می‌کنند - خان‌خانان باز مبالغه کردند که ما در برابر افغانان
قلعه راست نمی‌توانیم کرد - بایزید مبالغه نمود اگر فرمایند به از قلعه
افغانان راست کنیم - نواب از روی ستیزه گفتند که ما فرمودیم -
و نواب محمد قلی خان برلاس در مجلس حاضر بودند - بایزید گفت
فاتحه خوانید - فاتحه خواندند - و التماس کرد که خواجه شاه منصور
و جان محمد بهسودی و خواجه غیاث بیگ دیوان را بدهید که بهرکس که
مرچل قسمت کنیم بکم و زیاده عذر نگویند - آن سه کس را طلبیده
به بایزید سپردند که از صلاح مشارالیه بیرون نروند - سه چارگه‌زی شب
گذشته بود که بایزید برآمد - از فراشخانه طناب طلبیده بر سر زمین که

(۱) در اصل نسخه «فرود آمدند» * (۲) در اصل نسخه «مربوق» *

(۳) شاید «نمی‌توانم راست کرد» باشد *

(۴) لک و یک یعنی اسباب خانه از فرش و رخوت و غیره - فرهنگ اندراج

جلد سوم صفحه ۱۱۲ و در اصل نسخه «ایشان برلکی معلوم چند پیاده دادند» *

روز دیگر بایزید را فرمودند که پیش رفته برابر قلعه افغانان
 جای مناسب را دیده چادر را برده فرود آر - و بدستور روزهای
 جنگ غول و التمش و هراول و برانغار و جرنغار را که از خوانین
 هر یک قرار یافته بجای خود فرود آرند - بایزید حسب الفرموده
 خواجه شاه منصور بخشی و خواجه غیاث بیگ دیوان را و چندی
 از تواجیان گرفته متوجه قلعه افغانان شد - و جای لایق دیده
 پیشخانه خانخانان را فرود آورده برپا کرد - و معه بخشی
 و دیوان و تواجیان چادر همه خوانین را بجاهای ایشان فرود
 آوردند - چون خانخانان و خوانین یکدیگر ملحق شدند یسل خوب
 راست کرده - رو بقلعه افغانان - متوجه اردو زمانی بر سر اسب
 ایستادند - افغانان هر توپ و توپخانه که داشتند سر دادند - بعنایت الهی
 و بدولت حضرت آسیبی بآدمی و حیوانات نرسید - چون افغانان از
 قلعه بیرون آمدند خانخانان و خوانین در چادرهای خود فرود آمدند -
 و در بالای بلندی که بر قلعه افغانان سرکوب بود قلعه بایزید
 راست کرده دو دیگ ترتیب داده بود - و نواب قیا خان و نواب
 وزیر خان جمیل را بر سر دیگها دران قلعه گذاشته بود - و چند روز
 بود که افغانان ازین رهگذر آشفته حال بودند - و سپاهیان
 هم چند روزی از چوکی آسودند - و هر روز از جانبین جماعه رفته
 چپقلش میکردند *

ازو پرسیدند که نچوک بلدی - یعنی چه طور شد - او بترکی جواب گفت که اولغ دولت ایز بارش یعنی دولت کلان داشتید - اگر خوانین کوچ می کردند - چون بافغانان نزدیک بودند آن مرد را افغانان نمی گذاشتند - که بما ملحق شوند - و اگر فرود می آمدند شما را بفروید آمدن سیاه آب کی می گذاشتند - پس بدو متوجه شده فرمود که این طرف آب منزلی پیدا کن که اردوی من فرود آید - بایزید پیش روان شد - این طرف سیاه آب منزلی سپاهیانہ خوب یافته اردو را فرود آورد - یک روز آنجا مقام کرده - روز دیگر بایزید را طلبیده فرمودند که آمدن ما اینجا چه نوع شد - و عذر اعتراضات^(۱) گذشته کردند - بایزید بعرض رسانید که اینجا نشستن لایق نیست - و بخوانین ملحق شدن مناسب نه - چون سردار لشکر آید پیش می باید رفت - و خوانین هم کوچ کرده غول و التمش و هراول و برانغار و جرنغار ترتیب داده فرود آیند - اگر افغانان جنگ کنند فبا و الا اینک اینجا می نشینم روبرو نشستن لایق است - و این کیفیت را به خوانین پیش نوشتند - آنها چون چوکی بسیار داشته و هوا گرم بوده است و درآمد برشکال^(۲) نزدیک و آدم خراب شده بود این معنی را بهترین شقوق دانسته متفق اللفظ نوشتند که لایق دولت آنست که شما پیش آیند - و مایان را هرجا که فرماید فرود آییم *

(۱) در اصل نسخه «احترازات» *

(۲) در اصل نسخه «بشکال» *

و نواب خانان و لشکر عقب نیز مسلح^(۱) شده خود را بخوانین در لب آب سیاه ملحق شوند - اگر افغانان زیر کرده بیایند جنگ کنند و الا همه یکجا فرود آیند - و خفتن بود که سوار شدند - خوانین بدائره‌های خود رفتند - و خان‌خانان بغازی پور آمدند - بایزید از کندلان آمده کورنش کرد - فرمودند که کنگش باین نوع قرار یافته - بایزید عرض کرد که چون صلاح دولت درین است مبارک خواهد بود - چون اکثر مهم بایزید تعلق داشت فرمودند که بتو اچیان بفرمائی که بتمام سپاهیان حکم رسانند که اسپان را یکیم^(۲) انداخته خودها جیبه پوش نماز بامداد از اردو بیرون آیند - و اردو هم از دنبال کوچ کرده بیاید - صباح بدستوری که فرموده بودند لشکر جیبه پوش از دنبال خان‌خانان روان شدند - و اردو متعاقب *

چون نزدیک بهول طالبی رسیدند خواجه شاه منصور رسیده کورنش کرد - گفتند که چه کار کردید - و خوانین کو - عرض کرد که نه سپاهی فرستادند که به اردوی افغانان تیر گذارند - و نه کوچ کردند - خان‌خانان برآشفست - و بایزید پیش می‌رفت طلب داشته فرمودند که این مردکان هیچ کدامی را نکردند - عرض کرد که لایق دولت واقع شده - و از آشفتگی که داشتند دیگر بایزید متوجه نشدند - ابراهیم خان شیبانی در جرنغار ایشان می‌رفت - بترکی

(۲) در اصل نسخه «یکیم» *

(۱) در اصل نسخه «مسلح» *

کنند که از جاگیر چیزی نه گرفته‌ایم - و همه توپ توپ بجایگیرها روان شوند - و افغانان که این معنی را دانند راست کرده بر سر دایره شما خواهند آمد - و شما بی‌نوکر یقین است که جنگ نخواهید کرد - و سرداران نیز هر کدام بجایگیر خود متوجه می‌شوند - و افغان که میدان را خالی یافته باشد مگر در آگره چند روزی معطل شوند - خوانین همه بیکبار گفتند که تو راست می‌گویی اما ما خاطرِ نواب را ملاحظه می‌کنیم - خان‌خانان بکجپتی و بایزید درشتی و احترازات نمودند *

نماز شام نزدیک بود که کس بوزیر خان جمیل و جان محمد بهسودی و جمعی دیگر که در چوکی بودند فرستادند که شما یان هم در کنگش ما حاضر شوید - چون بایشان معطل بودند بایزید بادای نماز از مجلس برآمد - چون نماز ادا کرد و جماعه که از چوکی طلبیده بودند حاضر شدند - باز بکنگش نشستند - تواچیان هرچه قدر بایزید را فریاد کردند رفت - و خود را ظاهر نساخت که کجاست تا یافته شود و برند - آخر الامر کنگش باین نوع قرار یافت که در لشکر پیش از قاقشالان و غیره هرکه باشد امشب بلشکر افغانان شبخون کرده تیر گذارند - و خواجه شاه منصور که دران اوقات بخشی نواب خان‌خانان بود تعیین فرمودند که همراه این جماعه که امشب رفته تیر خواهند گذاشت ناظر باشد - بعد از تیر گذاشتن خوانین کوچ کرده از پل^(۱) طالبی بگذرند -

بدخشی و راجه بکچی و از نوکران خان خانان اپاق دیوانه و محمدی بیگ
ترکان و توخته چولاق برادران کوکلتاش و بایزید و چندی دیگر بودند
که بایشان کنگش می رسید - اکثری برین بودند که خوانین کوچ کرده
از پول طالبی گذشته سیاه آب را پیش رو کرده بافغانان دار و مداری
کنند - تا خبر فتح سورت برسد - بایزید بعرض رسانید که این لایق
دولت نیست که بما از افغانان هم زوری نرسیده باشد برگشته فرود آئیم -
خانخانان از راجه بکچی که زمین دار آنحدود بود این معنی را پرسید -
مشارالیه بعرض رسانید که آخر بافغانان جنگ خواهید کرد یا نه - خان
مذکور را ازین سخن اعراض شد و فرمودند که این سخنان بفرموده
بایزید است که او راضی نیست به برگشتن خوانین - بایزید بعرض رسانید
که خوانین همه حاضر اند خط نوشته مهر نمایند که برگشتن لایق
است - بایزید را چه مضایقه - حالا از ترس هیچ کدام نمی گویند - اگر
یک روزی حضرت اعتراض^(۱) کنند همه تقصیر را بگردن شما خواهند ماند
که سرکرده لشکرند - ایشان صلاح دیدند ما برگشتیم - و این را هم
بخوانین گفت که خانخانان از کلانی که دارند بایشان هیچ نمیگویند -
اما شما یان را حضرت ریش خواهند تراشید که بی آنکه افغانان دست بردی
نکرده باشند و زوری بشما نرسیده باشد از جای خود برگشته
باشید - و بعد از آنکه عقب فرود آئید بتابینان خود بگوئید که دادخواهی

لنگی بسته غسل می کردند - و جماعه در گرد ایشان بانبه خوردن مشغول بودند - هاشم خان بعضی سخنان بی مزه که از لودی شنیده بود یا از خود راست کرده بود یا بجهت آنکه صلح بمدعای افغانان شود بخان عرض کرد - و خان مذکور برآشفستند - و نزدیکان خود را که در میان آب بودند طلبیدند و فرمودند که چه باید کرد - بایزید بعرض رسانید که ترکش لودی هم بر بالای ترکش داؤد - بدولت حضرت این چه خواهد بود - و ما تا بکی اینجا خواهم نشست - و زبونی جماعت افغانان که در رنگ بنجارها فرود آمده اند خواهم کشید - و چه محل حضرت سورت را فتح کرده بما کمک خواهند فرستاد - دولت و اقبال ایشان همراه ما ست - بعنایت الهی هر محل بر سر افغان متوجه می شوید انشاء الله فتح از جانب شما است - این سخن بنواب خان خانان پسندیده افتاد - همان زمان از آب برآمده سرو پا پوشیدند - و بخوانین پیش خط نوشتند و کس فرستادند که مردم چوکی هر روزه را بر سر قلعه افغانان تعیین کنند - و همه سرداران هم بجانب غازی پور بیایند که ما هم خواهم آمد - و بیکدیگر کنگش کرده که کدام روز بافغانان جنگ خواهم کرد - و از متعاقب نوشته و جلودار خود هم متوجه شدند *

نماز دیگر بود که خوانین همه آمده آن طرف پول طالبی ملاقات کردند - و بکنگش شروع نمودند - و در کنگش ابراهیم خان شیبانی و محمد قلی خان برلاس و مجنون خان قاشقال و قیا خان گنگ و لعل خان

یک پاس شب بود که این خبر ناخوش در چوچک پور بخان خانان رسید - خان مذکور از شنیدن این خبر مضطرب و متالم شدند - بایزید و سایر ملازمان ایشان رفع کدورت ایشان نموده - در همان شب خواجه عبد المنعم و خواجه غیاث بیگ دیوان خود را و بایزید را بملازمت خوانین که پیش تعیین کرده بودند فرستادند - و کنگش طلبیدند که چه باید کرد - مرا نیز باید آمد یا چند روز اینجا صبر باید کرد - سه پاس همان شب بود که رسولان رسیدند - و همه در خانه محمد قلی خان برلاس جمع شدند - و صلاح دیدند که نواب هم آمده بما ملحق شوند - تا ما بافغانان توأم روبرو شد - یکپاس روز را رسولان پیش نواب آمده جواب خوانین آورده بعرض رسانیدند - و روز دیگر خان خانان مع لشکر از عقب رسیده بود - کوچ کرده شب در میان بغازی پور فرود آمدند - و خوانین را حکم شده بود که از پل طالبی که بر سیاه آب غازی پور بسته که یک کروه از غازی پور بود فرود آیند - خوانین بفرموده عمل کردند - از پل گذشته اینجانب فرود آمده بودند *

و لودی چون از آمدن خان خانان بغازی پور شنیده پسر حاجی سلطان و نورم سلطان را بخان خانان فرستاده عذرخواهی نمودند - و هاشم خان را بجهت صلح طلبیدند - اردوی لودی و خوانین پیش را خان خانان و مردی که همراه بودند مشاهده می کردند - بعد از سه روز هاشم خان آمده معلوم شد که آنچه خان خانان گفته اند لودی قبول نکرده - و خان خانان در میان دریا

یک روز علی مراد پسر توغلان که نوکر سکندر خان بود دران ولا نوکر محمد قلی خان برلاس بود چپقلش و مردانگی نیک بجا آورد - و چون بخان خانان رسید اسپ و سروپا عنایت فرموده ملازم خود ساخته جاگیر عنقد دادند *

لشکر و سرداران مغل که در غازی پور جمع شده بودند هزار کس ازین صباح تا صباح دیگر چوکی کردند که اولچین شده در برابر قلعه ایشان می ایستادند - و خبردار می بودند که از قلعه برآمده بدیهائی که دران نواحی بود تاخت نبرند - و دست انداز نکنند - نظر بهادر که از گذر بنارس گذشته بود بکشتی شبخون باردوی ایشان آورده چند کس در اندرون دایرها بسر تیر رفتند - و صباح محمود خان نوحانی برادر کاسو و سلیمان منگلی تا پنج شش هزار کس از دنبال نظر بهادر گذشتند - مشار الیه خود را بجانب قلعه سرسی کشید - و آنها زیر کرده رسیده - اینجا بی عقلی کرده در قلعه سرسی فرود آمدند - و خود را بقلعه چنار نکشیدند - افغانان که بقلعه سرسی رسیدند از قلعه برآمده جنگ بیصرفه کرده شکسته یافته - حاجی سلطان نوحسن علی خان چناری و نورم سلطان اوزبک ملازم خان خانان خسرو پوره عباس سلطان قرادیانی بود جاگیردار رای برولی و چندی دیگر دران جنگ بشهادت رسیدند - و تتمه سپاهیان اسباب خود گیرانده جریده پاره به بنارس و پاره چنار رفتند *

این طرف آب که قلعه راست کرده‌اند - در آمده محکم خواهند کرد -
از نزدیکی قلعه افغانان برگشته آمدند - و افغانان خود همان زمان
پاره در کشتی در آمده و پاره خود را در آب انداخته مرده‌اند -
و پاره که زنده مانده خود را بلودی رسانده - اردوی لودی هم همان
شب برهم خورده کوچ کرده نواره خود را گرفته تا صبح از
غازی‌پور گذشته پائین غازی‌پور یک گروه سیاه آبست آنجا رفته قلعه
راست کرده - این طرف آب گنگ و چون روبروی سیاه آب فرود آمد *
چو سرهای مخالفان بجونپور رسید خانخانان بتعجیل سوار شده
متوجه شدند - و از مردم کومک تردی محمد ولد نواب قیا خان آمده
بود - و مرزا حسن خان و جان محمد بهسودی و تنکر قلی و راجه
گجپتی مردم خود را بجاگیرهای خود رخصت نموده خودها بجهت سیر
جونپور مانده بودند - و نظر بهادر را معه هزار نفر از جونپور
رخصت دادند که از گذر بنارس گذشته بدستور قزاق در گرد اردوی
افغانان می‌گشته باشند - و گاهی شبخون می‌آورده باشند - و گاه کش
و هیزم کش ایشان را تشویش میداده باشند - خانخانان کوچ بکوچ
چون بسیدپور رسید محمد قلی خان و مجنون خان و قیا خان و وزیر خان
و سایر کومک خود را بنواب مذکور رساندند - و هر کس از عقب
آمد پیش تعیین کردند - و همه در غازی‌پور جمع شدند - و لودی آب
گنگ و چون را پل ساخته نشسته خود و مردم کار آمدنی بتمام گذشته
میان سیاه آب و گنگ قلعه راست کردند - و هر روز جنگها می‌کردند *

تا افغانان سوار شده متوجه این مردم شدند - طالبی سلطان و جاگیرداران غازی پور چون افغانان را زور دیدند - و مردم خود را کم - بحیله رخصت گرفته که مبادا بر سر غازی پور رفته قلعه را بدست آورده بسی ایشان را دست انداز کنند - ازین مردم جدا شده بغازی پور جدا شدند - یوسف محمد با مردم خود جلو ویران کرده از دنبال طالبی درآمد - جان محمد بهسودی و تنکر قلی سلطان مرزا حسن خان را غول ساخته پرتل را بمشار الیه سپرده خود با سپاهی چیده^(۱) در یک گوشه جنگل نخچی کرده بودند - طالبی دید که یوسف محمد باو متوجه شده - فکر کرد که اگر گریزان می شویم مردم خود را میگیرانیم - برگشته روبرو شده - یک مرتبه چقلش کرده - چون یوسف محمد و افغانان بسیار بودند طالبی تاب نتوانست آورد - و در وقت برگشتن فیل مشار الیه گرفته اند - درین صورت جان محمد و تنکری قلی و گجیتی از کندلان برآمده یوسف محمد و افغانان را زیر کرده فیل طالبی را ازینها جدا کردند - و طالبی هم برگشته باینها همراه شد - یوسف محمد و افغانان را پیش انداخته - چند کس از مغل و افغان را بضرب شمشیر فرود آورده سرها جدا کردند - چون نماز شام نزدیک بود و مثل ترکانست که باغی باغتون یرق بالمس ترجمه این ترکی اینست که باغی باغی را یرقش نمی داند - افغانان اینها را مردم بسیار خیال کردند - و اینها هم خیال کردند که

هنوز چیزی نگرفته بودند بیک فوطه معطل شدند - و دیرتر رسیدند -
و در جونپور جان محمد خان بهسودی و تنکر قلی سلطان ملازم خانخانان
و مرزا حسن خان برادر میر سید برکه و چندی دیگر که مردم خود را
بجاگیرها رخصت کرده بودند - و خودها در جونپور بملازمت
مانده بودند - خانخانان جمعی از نزدیکان خود همراه اینها کردند -
و بجایگیداران غازی پور نوشتند که در سیدپور آمده باینها ملحق شوند -
و خواجه عبد المنعم را ببایزید فرستادند که ما ایمای جونپور را همراه
می‌بریم - تو هم خود را از آیمه خیال کرده باشی - بهرحال درین لشکر
همراهی باید کرد - بایزید چون همه وقت دولتخواهی کرده بود اینجا
خود بطریق اولی باوجود بی‌چاکرئی چند ساله همراهی نمود -
و درین لشکر هم بمنصب میر مالی که سابقاً داشت مقرر شد -
و حکمی بر راجه بججی راجه ولایت اچنه که دران اوقات جاگیر بهوچپور
و بهیه جیت و بلیه که آنطرف و این طرف آب گنگ است نوشتند
که او نیز آمده باین مردم همراه شده بر سر افغانان بیایند - و خانخانان
در ساخنگی لشکر انتظار کومک پادشاهی می‌بردند *

و این ده هزار افغانان این طرف آب که بجانب جونپور است
گذشته قلعه راست کرده بودند - که مردم که خانخانان تعین کرده می‌آیند -
و یوسف محمد سلطان پسر سلیمان سلطان اوزبک که هراول افغانان
و سر کرده این دو هزار کس لودی بود با مغلان خود هراول شده

لشکر مشاهده کرد سوگند خورد که در وکالت و میر مالی دخل نکند - و دانست که همه به نفاق بخانخانان صحبت میدارند - و چند مرتبه رخصت مکه معظمه طلبیده بود میسر نشده بود - آخر الامر خود را بالکلیه بر درویشی قرار داد و بجونپور آمد - و پای عزلت بدامن قناعت کشید - و به بندگی حق تعالی و بدعا گوئی دوام دولت حضرت و فرزندان ایشان مشغول شد *

چون خبر بلودی رسید که حضرت بادشاه قلعه سورت^(۱) را قبل کرده اند و نزاع مرزایان گجرات درجه اعلیٰ دارد عهد شکنی کرده با مردم و نواره بسیار بر سر قلعه زمانیه آمدند - و قاسم موشکی که جاگیردار قلعه مذکور (بود) دران چند روز فوت کرده بود - محمد خان ولد ولی جان که بجای پدر باریگی بود بجای او داده بودند - چون خورد سال بود آنقدر نتوانست تحمل کرد که کومک باو برسد - قلعه را بصلح بلودی داد - لودی حرام زاده در همان دو سه روز قلعه را مع حمام و عمارات که قاسم موشکی راست کرده بود هموار ساخت - ده هزار کس اطراف این آب گذرانده که خود نوارها را گرفته بر سر جونپور آید - و خانخانان باوده و کره و بهرایج و سپهنده که جاگیرداران حضرت بودند کس فرستاده - چون آنها درین چند روز رفته بودند و از جاگیرها

(۱) در اصل نسخه «سورت»، بصاد مهمله مرقوم گشته *

راپری رفته زود گذراند - روز دیگر بایزید بموجب فرموده عمل نموده و خود در کنار آب بود که خان خانان بلب آب راپری آمده فرمودند که اردو را هم گذران - و چنداول هم باش که مردم اردو بتام رسانی - و باین حکم نیز عمل نموده نماز شام شب عید قربان بود که آن طرف آب قلعه گورک پور ملازمت نمود - فرمودند که همین زمان از آب گذشته اهتمام نما که مردم که گرد قلعه اند مرچلهای خود را خوب استحکام داده - مبدا که پسر سلیمان از قلعه برآمده فرار نماید که صباح باتفاق نواب محمد قلی خان از آب گذشته بمحاصره قلعه متوجه خواهم شد - بایزید تا کشتی یافتن و از آب گذشتن پسر سلیمان دلیری نموده نماز خفتن از دروازه قلعه برآمده متوجه تختمل که مرچل شاه بیگ و خوانزاده محمد بیگ که پسران سلطان اویس بیگ کولابی قبیچاق بودند بدر رفته بافغانان درآمد *

و صباح عید خانخانان مع نواب محمد قلی خان برلاس بتأسف تمام در قلعه گورک پور در آمدند - و جان محمد خان بهسودی و تنکر قلی سلطان بملازمت سرافراز شده بغایات ممتاز شدند - و به پسران کوچک علی خان که از مرچل ایشان بدر رفته بود احتراز و اهانت تمام رساندند - بایزید بجننگلی که خانه راجه آنجا بود رفته راجا را دلاسا نموده اسپ و سروپا داده و گورک پور باز بیاینده محمد خان سگ کش داده - بجونپور مراجعت نمودند - بایزید چون این نوع صحبتها درآمدن و رفتن

او را به بندیخانه فرستاده بودند مشار الیه از بندیخانه آگره فرار نموده در جنگل گورک پور بر اراجہ سینسارچند ملحق شده - و قلعه گورک پور را از برادران پاینده محمد سگ کش گرفته - چون این خبر بخانخانان رسید به بایزید حکم شد که بگذرِ نرهن رفته جان محمد خان بهسودی و تنکر قلی و پاینده محمد سگ کش و جماعه که از لشکر حاجی پور برگشته بودند بر سر قلعه گورک پور تعین نماید - مشار الیه حسب الفرموده بگذرِ نرهن رفته - آنجا همه را که حکم شده بود بر سر قلعه گورک پور فرستاد - بعد از چند روز میان خانخانان و لودی صلح باتمام رسید - خانخانان مذکور مراجعت نموده خود نیز متوجه گورک پور شدند - و تا خان مذکور رسیدن تنکر قلی و جماعه که پیش رفته بودند پسر سلیمان اوزبک و راجہ سینسارچند از قلعه برآمده نیم کروهی جنگ کرده - چون دولت حضرت قوی بود مردم گورک پور شکست یافته - راجه مذکور زخمهای منکر خورده بجنگل خود رفت - و پسر سلیمان اوزبک برگشته بقلعه گورک پور درآمده استحکام کرده - و این خبر بخانخانان رسید - از پرگنه سگری الغار کرده متوجه گورک پور شدند - و نواب محمد قلی خان برلاس دران الغار همراه بودند - جمعی دیگر را پیش از خود تعین کردند - شاه بیگ و خوانزاده محمد بیگ پسران کوچک علی خان کولابی را با جمعی دیگر پیشتر بکومک جان محمد خان بهسودی و تنکر قلی سلطان تعین نمودند - و اینجا هم به بایزید حکم شد که ایشان را از آب

بافغانان گذارند که جمع هر دو سرکار آنچه باشد از خرینه جواب گویم -
و سال دیگر که افغانان که اینجا چاکر دارند اگر خدمتی در بنگاله کنند
آنجا چاکر خواهند یافت - خانخانان را ازین معنی خوش آمده
قبول نمودند - گورک پور را باو دادند - و قرار یافت که بسی
او بیاید - و حاجی پور را به تنگر قلی سپرد - و در همین چند روز
وکیل لودی شیخ بهلول نام شیطان آمده و عرضه داشت آن شیطان کلان
را که لودی باشد آورد که بنده و پرورده و از خاک برداشته شئیم -
و هاشم خان نیشاپوری قرابت شهابخان که از اول تا آخر باعث فتنه
و فساد و نفاق در میان مغل و افغان مشار الیه بود و دیها هم از افغانان
بجاکیر و ماهیانه خود در حاجی پور گرفته بود - و از نقد و جنس
هر ساله مبلغ باو می فرستادند - و محض از برای اینکه درپیش
خانخانان بوده و جاسوسی می کرده باشد - و یوسف نام غلام ترک
خود را در میان افغانان فرستاده بود که باز یافت ماهیانه او می کرده باشد
این مهم را برهم زدند - حاجی پور و پتنه را بلودی دادند - و گوجر
بالضرورت رفته لودی را دید - چون هر دو کرانی بودند بیک دیگر
خصوصیت کردند - و رفع کدورات گذشته نمودند - و تنگر قلی
سلطان که در حاجی پور بود اسباب او را گرفتند - و مشار الیه جریده
از آب کنگ گذشته خود را بملازمت خانخانان رسانید *

و درین اثنا یوسف محمد پسر سلیمان اوزبک که خانخانان همراه
اسکندر خان بدرگاه برده بودند و بندگان حضرت بجهت بعضی ملاحظاتی

و اسکندر خان هم که دران اوقات جاگیر یافتند و در لکهنؤ فوت کرده بود نوکران او پیش خان خانان آمده بی جاگیر بودند - آنها دران طرف گنگ جاگیر یافتند - و تنگر قلی سلطان داماد خود را مع فرخ سلطان پور قلع و پاینده محمد سلطان سگ کش جاگیردار گورک پور قریب بهزار کس به تنگر قلی مذکور همراه کرد - از گذر نرهن گذارند و بر سر حاجی پور فرستاده - و خان خانان در گذر جیت و بلیه فرود آمدند - و طالبی سلطان جاگیردار غازپور و مرزا قلی سلطان جاگیردار پرگنه ندوهی و ندیم سلطان جاگیردار پرگنه دوست پور و سایر جاگیرداران سرکار جونپور را قریب بدو هزار کس بر سر پشته فرستادند - و گوجر^(۱) نام برادر خود را مع تحفه و هدایا عرضداشت کرده بخانخانان فرستاد که من غلامِ حضرتم - و این ولایتها را نگاه داشتم - که افغانان که بیایند متصرف خواهند شد - فکرمین و ولایت بکنید - و التماس که گوجر کرده بود این بود که گورکپور را بمن عنایت کنید تا بسی خود را آنجا فرستم - و خود در خدمت باشم تا بنگاله میسر شود و سرکار بهار را بامرای بادشاه جاگیر نمایند - و هرچه از جاگیر ایشان افغانان گرفته باشند من از خزینة بایزید جواب گویم - و حاجی پور را به تنگر قلی سلطان که آمده بسپارم - و اگر این مرضی خاطر ایشان نباشد امسال سرکار حاجی پور و بهار را

(۱) در اصل نسخه «گوجرالو نام» »

حضرت بادشاه بطریق در بست در وجه جلدویی خانخانان مقرر فرمودند - و او را هم بایزید تکلیف فرمودند که بجایگز خود متصرف شود - و مهم دریخانه هم بدو مفوض باشد - قبول نمود *

چون خبر فوت سلیمان افغان از بنگاله رسید بایزید ولد او را افغانان بجای سلیمان بکلانتری برداشتند - چون لودی کرانی وکیل سلیمان همیشه در لب آب سون می بود و میانه او و بایزید همیشه نزاع و کلفت بود - هانسو نام پسر عماد که برادر سلیمان باشد او را بازی داد که اگر تو بایزید را بکشی افغانان ترا بجای بایزید بر میدارند - چون خورد سال و بیعقل و افغان بود این معنی را قبول (کرد) - نیمروز بود که با جمعی در خلوتخانه بایزید رفته او را بقتل رسانید - و داؤد نام برادر خورد بایزید خبر یافت جمعیت نموده بر سر هانسو آمد - و او تاب مقاومت نیاورد - بخانه کاسو و محمود نوحانی پنهان شده بود - آنها حمایت نتوانستند کرد - هانسو را هم بخون بایزید بقصاص رسانیدند - و داؤد را افغانان بکلانی برداشتند - و مقصود لودی هم حاصل شد - بعد ازان لودی خاطر جمع کرده متوجه حاجی پور و بهار و پتینه شد - و کوجر نام وکیل بایزید که در جایگز او مقرر بود بلودی نزاع داشت - دانست که لودی بیاید نزاع زیاده خواهد شد - عرضداشت بخانخانان کرد - و خانخانان از چنار متوجه حاجی پور و بهار شد - بایزید چون میر مال بود این طرف آب سون بجایگز داران خانخانان قسمت نموده -

و باعث این فتنه و فساد دوست محمد بخشی^۱ خانخانان بود که بایزید دایم او را نصیحت میکرد که از رعیت و سپاهی رشوت مگیر که باعث بدنامی خانخانان می شود - و سپاهی و رعیت خراب می گردند - و محسن خان و هاشم خان و طالبی سلطان و جمعی دیگر از نزدیکان خان مذکور در نزاع بایزید باو متفق بودند - چون بعد از سان واجب در جونپور چندی از رعایای بنارس (را) بجهت دادخواهی^(۱) فرموده بودند - بیحسابی به بایزید خاطر نشان نتوانستند نمود - همه شرمنده و بدحال برخاستند - و بایزید هم بطلاق قسم یاد کرد که دیگر به بنارس نرود - خانخانان - مفتیان جونپور را طلبیده فتوی نوشتند که سوگند او مسموع نیست - باید فرستاد - و هرچه قدر مبالغه نمودند تا این تاریخ مختصر همراه خانخانان بسیر بنارس هم رفت - و بعد ازان هرچند غازی پور و زمانیه و سررام و چنار را ببایزید تکلیف کردند قبول نکرد - و چند سال درویش بود - و پرگنه سحمولی از سرکار جونپور بجایگز سعادت یار فرزند و برادر مشار الیه مقرر داشته بودند - بعد از چهار سال بصد مبالغه میر مال ساخته مهم دریخانه بمشار الیه فرمودند - او را نیز برای خاطر خان مذکور بکره قبول کرد - و چون چند سال دیگر بآن منصب مشغول بود - بعد ازان سرکار چنار را

(۱) در اصل نسخه «دادخواهی نمودند و راجه در سر دیوان خانخانان و جماعه که باو

اتفاق کرده دادخواهی فرموده بودند بیحسابی به بایزید، الخ»

شده بود او را پاک ساخته مدرسه از برای طلب علم طرح انداخته
 باو مشغول بود - و در همان چند روز که راجه بجهت غسل تشریف
 داشتند باتمام رسید - و دوازده گز میلی دران بتخانه برپا بود و تاریخ
 بخط هندوی نوشته بودند که تا این تاریخ هفصد سال شده که راجه
 برپا کرده بود - چون بایزید او را برآورده نصف کرد و هر نصفی را
 چهار پارچه کرده شش پارچه بستون و شه تیر مسجد (و) مدرسه
 صرف شد - و دو پارچه را خواجه (دوست) محمد بخشی خان خانان طلبیده
 گرفته در دروازه نمازگاه جونپور انداخته - و ملا بابا بلخی از برای
 آن مدرسه تاریخ یافته که بهترین مدرسه در ذیل تذکره ثبت یافته -
 و دیگری را بایزید بیات که صاحب این تصنیف این مختصر است و بانی
 مدرسه مذکور هم است - خواست که تاریخی واقعی هم گفته شود -
 با آنکه سوادى نداشت تاریخ یافت که از بتخانه برآمد میل گفتا - و ملا بابا
 این تاریخ را چند بیت گفته و هر دو تاریخ در شه تیرهای
 مسجد مدرسه استوارست - و الآن در مدرسه جماعه از طالب علمان
 حاضرند - و بندگان حضرت دو ديه از حویلی بنارس در وجه وظیفه
 مدرسان آن مدرسه عنایت فرموده اند - چون بایزید و میر بر بملازمت
 راجه رسید و تعصب دینی هم منظور بود - و بتخانه هم مدرسه شده بود
 ازان تاریخ راجه مذکور باو ناخوش شده بود - جمعی از رعایای بنارس
 را تاکید نمود که بجونپور رفته از مشار الیه دادخواهی نمایند -

زیاده قبول کرد - و چندی دیگر که بمیر فریدون از حصار مجلس (صحبت) داشتند آنها نیز بمیر التماس کردند که صد مشقال دیگر از برای خاطر ما هم باید خورد - و مثل محسن خان قرابت شهاب خان و آفاق و محمدی و بایزید بیات و میرکی خان و علیقلی چهل مشقال دیگر اضافه کرد (ند) که مجموع یکصد و چهل مشقال شد - میر مذکور نواله نواله کرده تناول می کرد - و بجای آب گاه کاسه پر کوکنار^(۱) می خورد تا نه برش ماند و کوکنار - و نماز دیگر یک کاسه کوکنار دیگر خورد - و صباح افیون راتبه خود را خورده بود تا سه چهار (گهژی) شب در مجلس بود - و از کتابت (و) نوشتن و شعر خواندن و گفتن و آداب صحبت همه را بجا آورد - و اصلاً تغییری در مشار الیه نشد - چون امر غریبی بود و تعجب داشت درین مختصر این حکایت را درج نموده - حکایت خلاقی نیست - و جمع کثیری درین امر گواهند *

بعد از چند روز راجه تودرمل از درگاه رخصت یافته بود که غسل بنارس نموده بجونپور رفته سان واجب لشکر خان خانان بهبند - و سیاهه بدرگاه برد - کشتی چوکنندی راجه مذکور بیکبار حباب وار سر از گنگ برآورد - و حسن علی خان حاکم قلعه چنار چون سر راه بود براجه همراه آمده بود - و بایزید دران اوقات بت خانه که سابقاً معبد هندوان بود بمروور اوقات - آب ویران کرده مبرز مردم بازار

پیوست - و بازید بیات بنماز جنازه او حاضر شد - و در معلی نزدیک بگنبد حضرت خدیجه کبری (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا) مدفون شد *

و خانخانان چون رخصت یافته بودند باز در اندک زمانی بقلعه جونپور تشریف آوردند - و در چل ستونی که بجهت دیوانخانه در جونپور ترتیب داده بودند یک روزی صحبت داشته - میرکی خان که یکی از قورچیان خانخانان بود و میر فریدون صدر خانخانان را باو جهت قلبی بود - و علی قلی که میر سامان خان مذکور بود - این هر دو کس متفق اللفظ بخانخانان عرض کردند که در حینی که اسکندر خان را بیاپوس حضرت برده بودید میر فریدون در منزل قاسم خان خواهرزاده پهلوان دوست هشتاد مثقال برش^(۱) خورد - خانخانان انواع تعجب کردند - و خانخانان بمیر فریدون گفت که تو مدتها است که بما نسب هم اطاق داری - و هرگز این نوع مکیف در مجلس ما نخوردی - مهتر حاضر خزینه دار را طلب داشته فرمودند که همان برش که میر فریدون پیش ازین بسه سال پخته در ظرفهای چینی در جو کور کرده بیار - چون ظرف چینی برش بنظر در آوردند سر ظرف را وا کرده در طبق چینی گذاشتند - خانخانان بمیر فریدون فرمودند که هشتاد مثقال را بجهت خاطر محمد قاسم خان خورده از برای خاطر ما چند مثقال زیاده می کنی - بیست مثقال دیگر از برای خاطر نواب خان مذکور

(۱) برش - ایک مرکب دوا کا نام ہے جس کا جز اعظم افیون ہے - فرهنگ آصفیہ

و مرزا مفلس درین مجلس درمیان هر دو ملّایان گنجانده و شاگردانِ خوب ملّایان روم هم درین مجلس بودند - و چون مرزا مفلس را تنها یافته بودند بسخنهای پر دقّت و مسئلههای مشکل آزمودند - چنانکه مخدوم از مشار الیه مسئله سوال کرده بود - او را جواب ناگفته از طرف دیگر شیخ عبد النبی صدر در سددِ پرسیدن مسئله شد - دیگر مرزا مفلس در جواب شیخ عبد النبی گفته که ای غلامِ خورد تا آن قدر تحمل کن که غلامِ کلان از من چیزی پرسیده است - او را بیان کنم - بعد ازان جواب تو گویم - و این سخنانِ مرزا مفلس در هند و مکه معظمه شهرت کرد - چنانکه خانخانان این سخنان را بسرکار جونپور آوردند - و مرزا مفلس بعد از چند روز بحضرت عرض کرد که من مفلس نام دارم - اما بدولتِ حضرت زیاده از زاد و راحله از نقد و جنس بهم رسیده در ایامِ دولت شما بآن سعادت مشرف شوم - حضرت از زر و تحفهائی که مشار الیه را در مکه بکار آید زیاده از وسع باو مرحمت فرمودند - هم امسال بطوافِ حرمین مشرف شد - و بایزید بیات که در سنه ۹۸۸ (نه صد و هشتاد و هشت) بطوافِ حرمین رسیده بود مشار الیه را در مکه معظمه ملازمت نمود - و دران اوقات در مدرسه که بنام نامی حضرت که در محل سوق اللیل که متصل بمسجدی که حضرت رسالت پناهی صَلَّی اللّهُ عَلَیْهِ وَ سَلَّمَ آنجا تولد کرده اند ساکن بود - و در سنه ۹۸۹ (نه صد و هشتاد و نه) بجوارِ رحمتِ حق

که بادشاهم این بدعت را در سلسله صاحب قران شما گذاشتید - هیچ بادشاهی درین سلسله ناحق تعظیم نکرده است - حضرت چون در سدد عنایت و شفقت بودند - فرمودند که خان بابا شما قابل تعظیم هستید - و بعد ازان آمدن اسکندر خان را بعرض رسانید - و حضرت مشار الیه را طلبیدند - به پابوس سرافراز شد - و از عنایت و شفقت بادشاهانه آنچه جهت تسلی مشار الیه درکار بود فرمودند - و در همان دو سه روز سرکار لکهنؤ که یکی از سرکارهای خوب هند است و در آب و هوا و فیض قرینه ندارد بمشار الیه جاگیر فرمودند - و باسپ و سروپا سرافراز ساخته رخصت نمودند - و خانخانان را نیز بعد از چند روز به اسپ و سروپا سرافراز گردانیده پرگنه سرام را که از پرگنات سرکار مانکپور که متصل به پرگنات سرکار جونپور بود از تغیر قلیچ خان در وجه زیادتى جاگیر مقرر داشته رخصت فرمودند - درین چند روزی که خانخانان در درگاه بودند در هر مجلس بندگان حضرت عنایت و شفقت بیحد بخان مذکور ساختند *

و دران اوقات مرزا مفلس که یکی از سلاطین منقط بود - و علم منطق را که از جمله علمها که ملایان را درکار است از علمهای دیگر بیشتر ورزیده بود - و از ملایان زبردست هند دران اوقات ملا عبد الله سلطان پوری که مخدوم الملک خطاب یافته بود - و دیگر شیخ عبد النبی که بجهت علم بسیار منصب صدارت یافته بود - و در مجلس همه جمع شده -

خان‌خانان بود در محل خوانندگی این غزلِ خواجه حافظ را در مجلس خواند که این است -

ای دل اندر بند زلفش از پریشانی منال

مرغ زیرک چون بدام افتد تحمل بایدش

و اسکندر خان را باوجود ترکی ازین بیت اضطراب بسیار شد -
و خانخانان بقباحِ حافظ رسیده باسکندر خان در همان مجلس
بنوعی آشنائی کردند که بالکلیه دغدغه که بخاطر اسکندر خان
راه یافته بود رفع شد *

و بعد از چند روز دیگر خانخانان باتفاق اسکندر خان
و یوسف محمد بجانب فتح‌پور الغار فرمودند - در شش روز
پاپوس سرافراز شدند - و پیش از آمدن اسکندر خان یکبار دیگر
بجهت پاپوس حضرت - خانخانان متوجه فتح‌پور شده بودند -
آن هم در شش روز واقع شده بود - و در مرتبه اول بایزید
در بنارس بود - و در مرتبه دوم باوجود درویشی قلعه جونپور
را باو سپرده گذاشته بودند - و سعادت یار ولد بایزید دران الغار
در ملازمت بود - به پدر خود حکایت کرد که درین طور هوای گرم
که در آمدِ پشکال بود - و اسکندر خان که باوجود آنکه از سلاطین
قزاق بود از الغار خانخانان به تنگ آمده بود - و حضرت انواع
تعظیم و عنایات بخانخانان ظاهر فرمودند - و خانخانان عرض کرد

در را برآورده اند که دران خانه بمرد - و نوکران او بهر جانب متفرق شدند - و بمن هم امروز فردا این عمل خواهند کرد - و بدگمان شده اند که اینها مغل اند - در ولایت بنگاله که باشند در اندک زمانی بطریق زمینداران بر همه چیز ولایت مطلع خواهند شد - و آخر به بادشاه خود التیجا خواهند آورد - شما گناه مرا از حضرت طلبند - بهر نوع که باشد از میان افغانان برآمده بملازمت می رسم - و همین کتابت اسکندر خان را معه عرضه داشت بجنس بدرگاه فرستاده گناه او را التماس کردند - و فرمان عالی شان صادر شده که شما را پدر گفته ایم از مغل و افغان هر کس گناهی کرده باشد و شما التماس کنید خواهم بخشید - چون این فرمان بجونپور رسید همان زمان نقل گرفته معه جواب کتابت به اسکندر خان فرستادند - بعد از چند روز اسکندر خان و یوسف محمد ولد سلیمان اوزبک و حاجی اغلن و جمعی از ملازمان خان مذکور که درین مدت همراه او بودند بجونپور آمدند - و خانانان استقبال نمودند - و در محل نیک فرود آوردند - و از مهمانی و اسباب لایق بخان و یوسف محمد مذکور فرستادند - و چند مرتبه بقلعه جونپور بمنزل طلبیده مهمانها کردند - و یک روز محسن خان داروغه جونپور التماس مهمانی اسکندر خان و خانانان بخود نمود - التماس مشار الیه را قبول نموده روز دیگر در خانه مشار الیه مهمان شدند - حافظ محمود نیشاپوری که سابقاً پیش علی قلی خان می بود و درین وقت ملازم

شاعر تاریخ مرمت آن صفه را صفه عیش همایون بادشاه یافته بیتی چند گفته - و اهتمام و مرمت که بایزید کرده ملای مذکور دران بیهتای تاریخ درج کرده برین نوع -

شاه دین پرور همایون بادشاه	خسرو فرخنده بخت مه لقا
در بنارس مجلس آرا شد که هست	آب او خوب و هوایش دلکشا
ساخت بهر بزم خود شه صفه	تا درو سازند بهر عیش جا
خانخانان منعم عالی مکان	خواست تعمیری کند آن صفه را
نایب نواب سلطان بایزید	صفه را کرد از عمارت با صفا
بزمگاه حضرت نواب شد	این مجدد صفه عالی بنا
جای آن دارد که تاریخش بود	صفه عیش همایون بادشا

تاریخ را در سنگی کنده بدرخت پیلی که بجانب آفتاب برآمد صفه واقع شده جای نیک تاریخ کنده دران درخت محکم کرده -
الآن آن سنگ تاریخ دران درخت استوار ست - بعد ازان سرکار بنارس را بدستور سابق ببایزید عنایت کردند - باز باسپ و سروپای لایق سرفراز فرموده رخصت کردند - و خود متوجه جونپور شدند *

و در همین تاریخ کتابت اسکندر خان که در میان افغانان بود در جونپور بخانخانان رسید - مضمون این که بافغانان اعتماد چندان نمانده - سلیمان اوزبک را که نزدیک بهاگلپور جاگیر او بود در^(۱) خانه کرده

(۱) در اصل نسخه «دران خانه کرده».

او برآید - و قاعده بنده پروری را خوب می دانستند - بعد از آنکه خان مذکور در بنگاله فوت کردند - از پنج هزار نوکر خاصه که داشتند^(۱) ده یا پانزده کسان نوکری اختیار کردند - دیگر همه بوطنهای خود رفته درویشی اختیار نمودند - و چون بجمون پور آمدند بایزید را اسپ و سروپا عنایت کرده باز عذرخواهی نمودند و به بنارس فرستادند - بایزید قسم یاد کرده بود که دیگر به بنارس نرود - ایشان چون بمبالغه فرستادند بایزید التماس کرد که بنارس را خالصه کنید تا من شقداری خالصه شما کنیم و سوگند هم بحال خود ماند - بمبالغه مشار الیه و امداد وکلای ایشان التماس او را قبول کردند - و باز اسپ و سروپا مجدد عنایت کردند - و بشقداری خالصه تعیین نمودند *

بعد از دو سه ماه خان مذکور از راه سرای کراکت به بنارس رفتند - و بایزید صفه که حضرت جنت آشیانی وقتیکه به بنگاله رفتند سان واجب دیده اند و کول عظیم در ته این زمین واقع شده و آن موضع را دمیک می نامند - بایزید آنرا مرمت کرده عمارت نیز راست کرده بود - خان مذکور بآن صفه آمده - بایزید پا اندازهای لایق انداخته - چند روز دران صفه عالی صحبت داشته - ملا فتیحی

(۱) در اصل نسخه «از پنج هزار نوکر خاصه که داشتند بده پانزدهی بکشید که نوکری

را شنوند^(۱) از شما چه حساب خواهند گرفت - مزاج خانخانان را
 بمشار الیه منحرف ساخته - چون بملازمت رسید همین دو روز بهانه
 ساختند که چرا بمیعاد نیامدی - و آن جماعه تحفه و هدایا از وکیلان
 سلیمان گرفته خانخانان را بجد ساخته بودند که به پتنه ببرند -
 و بایزید مانع می آمد - بخانخانان چیزها دانانیده بایزید را مقید ساخته
 به پیر علی ایشک آغا سپردند - و خود بهزار جوان چیده و از سرداران
 ابراهیم خان و محب علی خان رهتاسی و لعل خان بدخشی را همراه
 گرفته به پتنه رفتند - و سلیمان شرطی که می باشد کردند - و خطبه
 بنام نامی بندگان حضرت خوانده باردوی ظفر قرین حضرت ملحق
 شدند - و رفتن و آمدن خان مذکور تا بیست و نه روز کشیده -
 و بایزید درین مدت در بند بود - بعد از آمدن کس ببایزید فرستادند
 و عذرخواهی و ملایمت بسیار بدستور سابق نمودند - و ابراهیم خان
 و محب علی خان را بجایگیرها رخصت کرده خود بطریق شکار بجانب
 مؤ و محمد آباد متوجه شدند - و بایزید و لعل خان بدخشی را همراه
 بردند - و لعل خان بدخشی را از پرگنه مؤ رخصت دریاباد که جایگیر
 مشار الیه بود کردند - و تا جونپور آنچه توانستند عذرخواهی و خاطرجویی
 بایزید کردند - چون درین مدت که ملازم ایشان بود بسخن مردم
 عمل نکردند - او را چنین نرنجانیده بوده - خواستند که بالکلیه از خاطر

دولتخواهی حضرت این التماس ایشان را قبول نموده و کیلان ایشان را سروپا داده جواب عرضه داشت ایشان را نوشته میعاد قرار دادند که در چه تاریخ سلیمان به پتنه بیاید - و خود ازینجا بروند - بعد ازان بملازمان او بیگچها و جاگیرداران خود چیزی نوشتند که در فلان تاریخ مقرر شد که در پتنه بملاقات سلیمان افغان برویم - شمایان دران میعاد همه در گذر جیت و بلیه جمع شوید - و بایزید که در بنارس بود عرضه داشت کرد که از حکم چاره نیست - اما درین وقت که حضرت قلعه چتور قبل کرده باشند شما را بخانه افغانان به پتنه رفتن لایق نمی نماید - باز حکم نوشتند که تو در رسید پور (سید پور؟) در فلان تاریخ پیشتر از همه ملحق خواهی شد که لودی آنجا آمده مرا خواهد دید - و عهد و شرط که لودی کند تو دران مجلس خواهی بود - بعد ازان به پتنه خواهم رفت - باوجود تشویش و خوردن چوب چینی بایزید مردم خود را از خشکی فرستاده خود بکشتی در آمده خود متوجه ملازمت خانخانان شد - چون بیست و چهارم جمادی الثانی سنه ۹۷۰ (نه صد و هفتاد) قرار داده بود و در بیست و ششم در نواحی جیت و بلیه بملازمت خانخانان رسید - چون جماعه بمشار الیه ناخوش بودند محل یافته بعرض رسانیدند که بحاکم بنارس که هر بار چیزی می نویسد جواب می نویسد - و بمیعاد حاضر نمی شود - سرحد است و افغان که این معنی

درآید - همان زمان کسانِ اعتمادی باسد الله خان فرستادند که اطمینان
 مشار الیه شود - و زمانیه را بگماشتهای خانخانان سپرده خود بملازمت آید -
 و باو نوشتها که اطمینانِ خاطر او شود فرستادند - چون کسانِ خانخانان
 بزمانیه رسیدند اسد الله خان را اطمینانِ خاطر شد - قلعه را بکسانِ
 خانخانان سپرده خود متوجه ملازمتِ خان مذکور شد - و نواره و کومک
 افغانان که آمده بود مایوس گشته مراجعت نمودند - بآب سون که لودی
 آنجا باسی هزار کس فرود آمده بود که سرحدِ ولایتِ خود را از آسیبِ
 مغل نگاه دارد - چون اسد الله خان بملازمت رسید زمانیه را بقاسم
 موشکی داده سلطان پور و بعضی از پرگناتِ حسن خان بچکوتی را بعوض
 زمانیه بمشار الیه مقرر داشتند - و از مقام دیگر زیادتى هم باو عنایت
 کردند - و سلیمان افغان که حاکم ولایتِ بنگاله بود - و لودی که وکیل
 او بود دانستند که خانخانان مرد سپاهیست و تدبیرش زیاده بر شمشیر
 است از راه ملایمت بصلح درآمدند - و تحفه و هدایا و وکیل فرستاده
 عرضه داشت کردند که چون شما را حضرت پدر می گویند میانه ما
 و بادشاه صلح دهید که ما در ولایتِ خود باشیم - و مغلان در ولایت
 و جاگیرهای خود باشند - و هر روز از جانبین جنگ و جدل واقع نشود -
 و التماس نیز نموده بود که من از بنگاله به پتنه بیایم - و شما از جونپور
 در پتنه - ملاقات نموده عهد و شرطی که می باشد در حضور مشخص شده
 خطبه بنام نامی حضرت بادشاه بخوانند و خوانده شود - خانخانان بجهت

قرین افتاد - و حضرت تا بنارس بجهت بساهی و پاتران و فیلان علی قلی و بهادر تشریف بردند - چون بدست در آمدند از بنارس مراجعت نموده باگره تشریف آوردند - و خانخانان را بجهت محافظت آگره گذاشته بودند - در کره طلب داشته سرکارِ جونپور و سرکارِ بنارس وغیره که بجایگزین علی قلی و بهادر بود عنایت فرمودند - و جایگزینهای خان مذکور تمام خالصه شد - و خان مذکور پروانه ببایزید که در سرکار حصار فیروزه بود ارسال داشت که در روز متوجه سرکار جونپور شود که سرکار بنارس تعلق باو دارد - مشار الیه سرکارِ حصار فیروزه که بیک کرور و پنجاه لکه حال حاصل بخانخانان داده بودند از حسن سلوک که برعایای آن سرکار کرده بود بسه کرور رسانده بود - بشمس خان و میان مجدی کروری سپرده بساهی (و) نوکرانِ خانخانان مع فیل و شتر خاصه ایشان که آنجا بود گرفته متوجه سرکار بنارس شد - چون به پرگنه سکیت رسیده خانخانان حکمی فرستاده بود که اسباب و اوراق که در آگره مانده است همراه بیاری - بنابران هژده روز در آنجا نشست - چون اوراق و خزینه که در آگره مانده بود او را نیز بخود ملحق ساخته در بنارس بملازمت خان مذکور مشرف شد - سرکار مذکور را بدستوری که (به) علیقلی و بهادر داده بودند بمشار الیه عنایت کردند - و خانخانان کوچ کرده متوجه جونپور شدند *

بعد از چند روز خبر آمد که اسد الله خان حاکم زمانیه کس بافغانان فرستاده و ایشان را طلبیده که زمانیه را سپارد - و خود بمیان افغانان

اندک روزی به پابوسی سرافراز شدند - و افغانان بنگاله که این نسبت را دانسته اطاعت علی قلی را برطرف کردند بلکه باو در سدد نزاع شدند *

سال دیگر علی قلی بجهت دفع ایشان جمعیت کرده متوجه بنگاله شد - و افغانان هم از بنگاله برآمده نزدیک به پتینه بیکدیگر روبرو شده نشستند - علی قلی چون لشکرها کشیده و بی سامان بود و افغانان در کمال جمعیت و سامان - از مغل در اردوی علی قلی اندک کسی ماند - و توجه حضرت برین بود که علی قلی معدوم گردد - و افغانان چون زبونی* او را دانستند زور آوردند که حسن پتنی دشمن ما ست - بما بده تا بتو صلح کرده این جانب کاهی را بتو بدهیم - چون (در) محل بیچارگی علی قلی علاجی نتوانست کرد حسن پتنی را بسته بایشان داد - و بجونپور مراجعت کرد - چون باز مکرر بنیاد نمک بحرایی کرده بود دران مدت هرچه خیال کرد راست نیامد باز بر سر قلعه مانکپور و کره لشکر گرد کرد - و این خبر به بندگان حضرت رسید - از آگره بالغار متوجه آن حرام خواران شدند - در مابین کره و آلهاباس رسیده بقدری جنگ^(۱) شد - بهادر بدست افتاده - همان زمان بقتل رسانیدند - و علی قلی را تیری از غیب رسیده سر او را نیز بیپایه سریر خلافت مصیر رسانیدند - و اسکندر و سلیمان اوزبک بجانب افغانان التجا بردند - و بساهی و اسباب ایشان آنچه در جونپور و بنارس بود بدست لشکر ظفر

(۱) در اصل نسخه «قدر جنگی شد» *

حضرت بطریق الغار متوجه اردو شدند - سحری بود که بار دو رسیدند - و ازان بدبختان خبر یافتند که خود را بقلعه جونپور رسانده اند - مادر علیقلی را و میر اصغر منشی و خواجه شاه محمود مشرف دیوان خانخانان و خواجه زین الدین ملازمان خانخانان که در قلعه جونپور محافظت میکردند مقید ساختند - و والدۀ خود را برآورده متوجه قلعه بنارس شدند - چون به بنارس رسیدند محمد شریف قرابت بایزید را معه اسباب زیادتی که در محلی که بالغار بر سر علی قلی می رفتند در بنارس گذاشته بودند گرفته متوجه قلعه مدین بنارس که اسد خان ملازم علی قلی می بود شدند - چون بندگان حضرت بدولت و اقبال باز بجونپور نزول فرمودند خانخانان و خواجه جهان باز التماس گناهان علی قلی و بهادر و اسکندر نموده - باز فرمان عالیشان صادر شده که بدستور سابق جاگیرهای ایشان را بایشان ارزانی داشته خود بدولت بالغار متوجه آگره شدند - و اردو آنجا بخانخانان سپردند که مهمسازی این جماعت بی عاقبت اندیش نموده بآگره بیایند *

چون اردو و خانخانان بکره رسیدند خبر رسید که بهادر و اسکندر ازان روی آب متوجه آگره شده اند - خانخانان بآنها چیزی نوشته - بالتو خان تواجی باشی را فرستادند - ایشان از راه برگشته بجونپور آمده همه یکجا جمع شدند - و علی قلی هم از سروار برگشته بجونپور آمد - بندگان حضرت در آگره نزول فرمودند - خانخانان و اردوی ظفر قرین نیز در

رسیده بودند در کشتیا درآمده بجانب پرگنه چلوپاره روان شدند - و بعضی اسباب و بساهی که از مردم او می توانستند همراه گرفته و پاره دیگر کشتیا را شکسته - و اسد الله خان تبریزی را در قلعه بنارس که بزمانه شهرت کرده علیقلی گذاشته بود - بعضی از بساهی و کشتیهای خود را با آنجا کشیدند - و خود همراه حسن پتنی و جمعی از ملازمان بقلعه چلوپاره رفته فرود آمد - روز دیگر بندگان حضرت چون کشتی نیافتند ازین روی آب در برابری قلعه چلوپاره نزول فرمودند - و اردویی علیقلی فرود آمده بود - خود در درون قلعه در چری فرود آمده بود چنانکه بعضی یتیمان؟ (لشکریان) او ازین روی آب ظاهر می شدند - و بندگان حضرت چند تفنگ بآن چری که او می بود انداختند - و او هم تفنگ چندی سر داد - حسن علی کولابی که در ملازمت حضرت ایستاده حرف می زد یک غلوه آمده بردامن قلماق او خورد - خانخانان دست بندگان حضرت گرفته این جانب برآورد که لایق نباشد که شما در برابری این نوع حرام خوار قرآق خون گرفته وا ایستید.

نقاره نوبت نماز دیگر را علیقلی نواخته از آنجا کوچ کرده بجانب سروار متوجه شد - و از افغانان حسن پتنی همراه مشار الیه بودند - بندگان حضرت کوچ کرده لب آب را گرفته قریب مؤ نزول فرمودند - نماز دیگر بود که خبر رسید که بهادر و اسکندر قصد بساهی و اردو نموده بجانب جونپور متوجه شده - در همان نماز دیگر بندگان

(به) خانخانان عنایت کردند - و خانخانان سرکار بنارس ببایزید مرحمت فرمودند - و اسباب زیادی را در قلعه بنارس گذاشته - نماز دیگری بود که بطریق ایلغار در ملازمت حضرت متوجه علیقلی شدند - و از آب جونپور نزدیک بقیلش؟ گنگ گذشتند - و نماز خفتن بود که بغازیپور رسیدند - و کسان علیقلی که شقداران غازیپور بودند خبر یافته از کرکی برآمده بعلیقلی در محمدآباد که چار کروهی* غازی پور است رسیده خبر رسانیدند که حضرت بدولت و اقبال تشریف آوردند - و حضرت و لشکریان همه اولچین شده میخواستند که همان زمان بر سر آن حرام خوار متوجه شوند - درین اثنا خانخانان رسید و بعرض رسانید که بادشاه عالم لایق نیست که مثل شما پادشاهی بر سر این حراخوار قزاق در شب بروید - ملازم شما است - ایشان فرمودند که پس آن حرام خوار خبر یافته خواهدگریخت - خانخانان عرض کرد که بجهنم یک نوکر از پیش شما گریخته باشد - هر جا گریزد آخر بدست می آید - در رفتن و گرفتن او اضطراب نفرمایند - حضرت چون خانخانان را پدر گفته بودند و کلانتر الس بود التماس او را قبول فرمودند - و علی الصباح متوجه شدند - چون او خبر یافت مقاومت نتوانست کرد قرار برقرار داده بجانب نرهن رسیده بدر رفت - بعضی از لشکریان حضرت تعاقب کردند - در لب آب گذر نرهن رسیده اندک دست بردی هم نمودند - چون بساهی و اسباب او که از کندنا کوچ کرده بآجا

من و شمایان گذشته التفاتها کرده اند - شما چون این نوع بی ادبی کرده اید و آن هم بمن رسیده که لشکر حضرت بی جلوی کرده بر سر شمایان آمده بودند شما را ضرور شد - و چند زنجیر فیل خاصه که همراه بود بدست شمایان درآمده - حالا تلافی آن این است که فیلهای حضرت را بدست هرکه درآمده باشند گرفته مفصل کرده بدرگاه فرستند - و به نیاز نام نوکر بهادر که پیش علیقلی می بود - سپرده فرستادند - و بانجا رسیده فیلان را جمع ساخته بدرگاه معلی فرستادند :

روز دیگر مادر علیقلی بهمراهی خانخانان و خواجه جهان متوجه ملازمت شدند - مع فیلهای خوب و پیشکشهای لایق هر دو در جونپور بپابوس مشرف شدند - بنوعی که خانخانان و خواجه جهان به علیقلی قرارداد داده بودند حضرت التماس ایشان را مبذول داشته فرمان جهان مطاع صادر شد که جاگیر علیقلی و بهادر و اسکندر بدستور سابق بایشان متعلق باشد - بعد ازان بندگان حضرت باندک کسی بسر قلعه چنار رسیدند - چند روز آنجا بوده شکار فیل نیز فرمودند - و از آنجا مراجعت نموده در بنارس باردویی ظفر قرین ملحق شدند - بعضی ارباب نفاق این التفات که نظر بعلیقلی و آنجماعه کردند خواستند که بظهور نیاید بعرض رسانیدند که او بیخبر است ازینجا ایلغار کرده او را بدست می آریم - سرکار جونپور و بنارس و غازی پور و بعضی محال دیگر که بجایگیر علیقلی و آنجماعه تعلق داشت

جهان گرفته بملازمت حضرت ببرند - تا حضرت از گناهان علی قلی و بهادر و اسکندر بگذرند - و جاگیرهای ایشان را بر ایشان مسلم دارند - و این هم قرار یافت که صباح در قلعه بکسر که خانه ابراهیم خان است جمع شوند - و ابراهیم خان مذکور مهابی خانخانان و خوانین نموده روز دیگر متوجه ملازمت حضرت شوند - و بعد از فراغ صحبت هر یک بمنزلهای خود رفتند - و صباح این جماعت بهمین دستور در قلعه بکسر در خانه ابراهیم خان حاضر شدند - چون از مجنون خان قاقشال بقدر نفاق ظاهر شده بود خانخانان بالتماس خواجه جهان گناه مجنون و بابا خان و مرزا بیگ و محب کلانتران قاقشال را از علیقلی التماس نموده - آنها را نیز همراه بقلعه بکسر برده بودند که رفع کلفتی که میان علیقلی و ایشان شده بود شود *

در این اثنا این خبر از جونپور رسید که لشکری که سردار آن میر معزالملک بود که بر سر بهادر و اسکندر تعیین کرده بودند - در نواحی خیرآباد جنگ کردند - چند حلقه فیل حاضر که در آن لشکر بوده بدست آن نمک بحرامان افتاده - و محمد یار سلطان که خواهر زاده اسکندر بود دران جنگ بدست لشکریان حضرت کشته شده - همان زمان خانخانان به بهادر و اسکندر چیزی نوشت که اضطراب کرده جنگ را بد کرده اید - در ساعت که نوشته رسد فیلهای حضرت را جمع کرده فرستند - و علیقلی هم چیزی نوشت که حضرت اینجا از سرگناه

علی قلی از شمشیرها و خدمتگاری‌ها که سابق کرده بود میگفت -
 بایزید بطریق مطایبه که سابقاً درخوردی بمشار الیه داشت گفت
 که از سر تراشیده و دستار کلان شما دولت‌خواهیا ظاهر است -
 بعد ازان قرار یافت که آصف خان بملازمت حضرت رود - و صورت
 مجلس را بعرض رساند - و خواجه جهان را از آنجا فرستند که آمده
 علی قلی را باتفاق خانخانان دلاسا نمایند - و بنده جدید این درگاه عالیشان
 سازند - هر یک جدا شده باردوئی خود رفتند *

بعد از سه روز خواجه جهان از جونیور آمدند - و بخانخانان
 قرار دادند که ابراهیم خان را این جانب در اردوئی شما فرستند -
 تا ما باردوی علی قلی برویم - همون زمان این معنی را بخان زمان
 نوشتند - مشار الیه ابراهیم خان را در کشتی انداخته این جانب
 فرستادند - و خانخانان و خواجه جهان مذکور و میر اصغر منشی
 و حیدر محمد آخته‌بیگی و شام خان جلایر و کوچک علیخان پسر اوئیس
 بیگ کولابی و شاه حسین خان نکدری و تمرخان یگه و بایزید
 و خواجه زین الدین از ملازمان خانخانان بکشتی درآمده آن روی آب در
 بکسر بخانه علیقلی مذکور رفتند - و مشار الیه مجلسی که لایق این
 جماعه بود آراسته - و حسن تنی و کالا پهار و سلیمان منگلی و سلیمان
 سلطان اوزبک و جمعی دیگر که باو اتفاق داشتند بمجلس حاضر شدند -
 بعد از مهمانی قرار یافت که ابراهیم خان و والده علی قلی را خانخانان و خواجه

خط بمشار الیه رسید بسائی خود را در کندنه گذاشته با لشکری که همراه داشت و کومک افغانان که باو ملحق شده بود مع نوارهای خود متوجه گذر چوسا شدند - بعد از دو سه روز به بکسر که آن طرف آب بود (و) روی بروی خانخانان بود رسید - نماز پیشین روز دیگر بکشتی درآمده همراه یک قورچی و شهریار نام ملازمی و سلطان محمد میرآب متوجه ملاقات خانخانان شد - و خانخانان هم در کشتی درآمده - مرزا غیاث الدین علی که در آخر او را آصف خان ساختند و از جونپور از ملازمت حضرت آمده بود که در محل ملاقات علی قلی در مجلس حاضر باشد - و بایزید ملازم خانخانان و منیر خان ملازم سلطان قبق که پیش خانخانان می بود این سه نفر در کشتی خانخانان درآمده متوجه شدند - چون هر دو کشتی میانه آب گنگ ^(۱) بیکدیگر نزدیک رسیدند - و هنوز اندک فاصله مانده که خان زمان از کشتی خود قد راست کرد و گفت کیفیت لغ - سلام علیکم - و جسته در کشتی خانخانان درآمد - و بیکدیگر را در بغل گرفته بجهت تعزیت حضرت جنت آشیانی که تا آن غایت بیکدیگر را ندیده بودند گریه بسیار کردند - و عهد و شرط بجهت دولت خواهی حضرت از جانبین نمودند - کلام الله که بایزید در بغل گذاشته بوده بود - هر دو بنوعی که در بالا گذشت سوگند خوردند - در اثنای حکایت

(۱) در اصل نسخه «آب گنگ و چون بیکدیگر» ه

خود بر سر شهریار کرد که ملازم خان زمان بود - و از کننده از خان زمان جدا شده از آب سلوار گذشته فرود آمده بود بر سر او تعیین کردند - چون در شب مجنون خان و این جماعه باردوی او رسیدند او خبر یافته بکشتیهائی که این طرف آب گذاشته بود و طیار بود درآمده باز بآن جانب گذشت - و بعضی از مردم او باردوی خان خانان ملحق شدند - و اکثر اسباب او را مجنون خان و لشکریان او غنیمت گرفته *

و بعد از چند روز آغای سرو قد نام عورت که سابقاً در حرم حضرت فردوسی مکانی بابر بادشاه خدمت میکرد و بخانخانان آشنا بوده از کننده از اردویی خان زمان آمده که بطریق جاسوس تجسس لشکر خانخانان و خوانین که کدامها پیش آمده اند نماید - چون احوال خان زمان و مردم او را که در کننده بودند خانخانان ازو تحقیق کردند از تقریر او معلوم شد که مردم خان زمان از مشار الیه دلگیرند - و از عملی که پیش گرفته پشیمان اند - پس خانخانان بخان زمان کتابتی نوشتند و از بی بی سرو قد فرستادند که چه بخاطر رسانده - ترک افعال ناخوش کن - و از روی اخلاص بدرگاه بادشاه جمجاه التجا بیار - و اگر التماسات داشته باشی آن بمن رسد که بحضرت عرض کرده مهمسازمی تو نمایم - و الاً بافغانان که کومک خود خیال کرده چیزی می نویسم که ترا گرفته می آرند - چون

بحضرت بگذران - و زین لیموئی مع زین پوش مخمل در بالای اسپ زده و پوشیده از حویلی دولتخانه که درآمد شیبۀ باواز خوش کشید - چنانکه حضرت از آواز شیبۀ اسپ حاضر شدند - و ترک سپر دوزی نموده توجه فرمودند - و ازان ایوان فرود آمده بدولت سوار شدند - و تعریف اسپ را بخوانین که حاضر بودند فرمودند و درین اثنا بایزید هم تعریف کرد - حضرت فرمودند که تو تغزی این اسپ از بجا می دانی - بایزید بعرض رسانید که بنده در حصار خریده بود - و درین راه پیشکش خانخانان نموده - حضرت فرمودند که مگر بحصار اسپ می آرند - عرض کرد که ازان راه بگجرات بسیار می برند - فرمودند که فرمان نویسند که بگجرات دیگر اسپ نبرند - و راه حصار بعهده و اهتمام بایزید باشد *

چون خانخانان بلشکر پیش ملحق شدند و آصف خان بجهت ملاحظه علیقلی و مردم او از غازی پور دو کروه پائین تر قلعه راست کرده لشکر را آنجا در آورده بود - تا آن روز که خانخانان رسید آنجا بودند - پس فرمود که آن مردم کوچ کرده متوجه گذر چوسا شوند - چون بموضع نراین پور که از پرگنۀ محمد آباد و محمد آباد از پرگنات جونپور است در برابر قلعه بکسر که آن طرف آب است رسیدند - و مردم خانخانان و خوانین فرود آمدند - وزیر خان را اسپ و سروپا داده مع قور خاصه رخصت نمودند - و مجنون خان قاقشال را با جمعی از ملازمان

گفته - و بعد ازان فرمودند که خان بابا شما بلشکر پیش میروید با ما -
 خان خانان عرض کرد که شما بادشاه آید باین نوع کارهای جزوی متوجه
 شدن لایق نیست - بنده برود - و همون زمان باسپ و سروپا سرافراز
 کرده رخصت فرمودند - و حکم فرمودند که چون آنجا برسید وزیر
 را معه قور رخصت کنید - چون آصفخان مردی کم رتبه بود قور را
 فرستاده بودیم - حالا احتیاج بقور نیست - مردم بشما تسلیم خواهند
 کرد - و مشار الیه در سپاه جونپور که منزل میرزا عرب نوکر علیقلی
 بود فرود آمده بودند که بندگان حضرت متعاقب خواجه جهان را
 بمخدوم الملک همراه کرده بجبهت عذرخواهی سخنان بالا فرستادند -
 و چون بندگان حضرت فرموده بودند و مخدوم درمیان بود رفع
 کلفت سخنان گذشته شده باز بتازگی عقد اخوت بستند *

و بعد ازان اسپ شرغه که بایزید در حصار فیروزه از افغان
 مامکان خریده بود و در نواحی سلطانپور بلهر روز عید قربان پیشکش
 کرده بود - و حضرت بارها بخانخانان فرموده بودند که حضرت
 بابر بادشاه را اسپ شرغه بوده است که باو میل داشته - دایم در طویله
 نگاه می داشتند - اگر اسپ شرغه خوب بهم رسد ما هم میل داریم
 که نگاه داریم - و همون روز که بایزید این اسپ را بخانخانان پیشکش
 کرده بود خانخانان نذر حضرت کرده بودند - و ببایزید گفتند که چون
 بلشکر می رویم این جانور جاندار نیست مبادا امری واقع شود - تو برده

بندگان حضرت در جونپور نزول اجلال ارزانی فرمودند خواجه عبد المجید
 را که خطاب آصفحانی داده بودند با جمعی از خوانین بر سر عیقلی تعین
 فرمودند - و او در مابین غازی پور رفته نشست - و از جهت زور
 برشگال از آنها نتوانست گذشت - بعد از چند روز باو خبر رسید
 که مظفر خان را (با) خزینۀ رانی که بدست او افتاده بود می طلبند -
 چون تاجک و بی حوصله بود ازین ممر هراس در خاطرش پیدا شده
 با چندی از نزدیکان شی از اردو برآمده بکره که جاگیر مشار الیه بود
 رفت - روز دیگر این خبر بعرض اشرف رسید - نواب منعم خان خانخانان
 را طلب داشته در مجلسی که مخدوم الملک و خواجه جهان و مظفر خان
 در ملازمت بودند فرمودند که خان بابا دیدید که این مردک تاجک
 چه عمل کرد - خان خانان بعرض رسانید که نویسنده را چه حوصله باشد
 که شما این مقدار تربیت کردید - فرمودند که خان بابا - خواجه جهان او را
 ترتیب کرده بود ما از ترتیب او چه خبر داریم - خانخانان عرض کرد که سخن
 خواجه جهان در وقت تربیت این نوع مردم چه اعتبار دارد - و خواجه
 جهان در محل تربیت او گفته بود که یک موی آصف خان به از تمام الس
 چغته است - و خواجه این را هم مشخص نگفته بودند که کدام
 موی آصف خان از الس چغته بهتر است - در وقت عرض کردن این سخنان
 خانخانان گریه کردند - حضرت التفات و عنایت بسیار ظاهر کردند و فرمودند
 که بد کرده و جهک زده که این نوع سخنان در مجلسی که شما بوده اید

روز دیگر بندگان حضرت سان واجب دیدند بخصوص
 مردم سرکار حصار - چون بجمعیّت و پُریراق آمده بودند بنظرِ مرحمت
 متوجه شدند - و عنایت و شفقت بسیار فرمودند - و لشکرخان هم پیش
 ازین روز تعریف کرده بود که لشکرِ حصار بسیار پُریراق اند -
 و اسکندر خان حرامخوار خبرِ تشریف آوردن حضرت یافته
 قلعهٔ نیمکار را گذاشته براه لکهنو متوجه اوده شد - و امیر خان جمیل
 که جاگیردار قلعهٔ نیمکار بود با مردم خود و جاگیرداران آن نواحی آمده
 باردوی ظفر قرین ملحق شدند - و علی قلی و بهادر که آمده قلعهٔ مانکپور
 را قبل داشتند آنها نیز بناامیدی قلعه را گذاشته بجونپور مراجعت
 نمودند - و جمعی از خوانین و سلاطین در دنبال اسکندر خان بالغار
 متوجه شدند - و اردوی ظفر قرین بهمراهی بندگان حضرت از آب
 لکهنو عبور نموده متوجه جونپور شدند - علیقلی - بهادر خان را جدا کرده
 باسکندر حرام خوار فرستاد که در اوده یا هر محل که لایق دانند
 باشند - و علیقلی بساهی خود را گرفته بکندا نام موضعِیست آن طرف آنها
 بالاتر از حاجی پور و نزدیک باب سون و پائین تر از آب سلوار - و گنگ
 و جون که همراه می شوند که مابین جونپور و حاجی پور دران لبِ آب
 مضبوطترین جای بود نگاه داشت - و سلیمان کرانی و افغانان که ولایت
 بنگاله را داشتند کمک علیقلی شدند - و فتح خان و حسن خان پتئی
 که در قلعهٔ رهناس بودند آنها نیز کس بعلیقلی فرستاده باو اتفاق کردند - چون

داشتند - نواب مرزا سلیمان و حرم بیگم مراجعت نموده به بدخشان رفتند *

و در سنه ۹۷۳ (نه صد و هفتاد و سه هجری) بود که فرمان عالی شان ببایزید صادر شد - و پروانه نواب خان خانان که سان واجب جاگیرداران سرکار حصار را و یراق ایشان را نیک ملاحظه کرده همراه گرفته متوجه لشکر جونپور شوند - موجب حکم همین دستور عمل نموده - قریب بهفتصد و هشتصد کس همراه گرفته متوجه آن صوب شد - در راه خبر رسید که خانخانان را با جمعی از خوانین بیشتر رخصت فرموده اند - و در حضرت دهلی خط خانخانان رسید که جاگیرداران حصار بسرعت خود را بلب آب قنوج رسانند - دو منزل را یکی ساخته در اندک فرصتی از راه کول جلالی متوجه قنوج شدند - و همان روزی که اسکندر خان باغی قرارداد داده بود که از آب گذشته شب خون بر سر خانخانان بیارد - این جماعت بعنایت الهی دران شب رسیدند - و آن حرام نمک خبر یافته نتوانست از آب بگذرد - و از کنار آب برگشته بقلعه نیم کار رفت - بعد از سه چار روز بندگان حضرت بدولت و اقبال با لشکر گران بلب آب شیرگژه رسیده نزدیک بقنوج شده بدولت فیل سوار از آب عبور فرمودند - و اکثری از خوانین فیل سوار بودند - و اردوی خانخانان که پیش ازان بلب آب آمده بودند آن شب بکشتیا سوار شده از آب گذشتند *

اعتراض خواهند کرد بلکه غضب - میر مذکور متعهد آن دو کس شده از بایزید خلاص کرد - و بجمت کوفت دو روزی در حصار بوده باسپ و اسباب که بایزید مهبانی نموده بود متوجه درگاه شد - و در حضرتِ دهلی بیابوسِ بندگانِ حضرت سرافراز گشت - بندگانِ حضرت چون بحضرت دهلی رسیده اند تاتار خان حاکم دهلی و شاه محمد خان قلاتی و نور الدین محمد خان ترخان جاگیردار سفیدون و التوقلیج و میرم قلیج برادرانِ قلیج خان و جمعی دیگر که جاگیردارِ نواحی دهلی بودند بر سر ابوالعالی تعیین فرمودند - و آنها از نواحی پرگنه توهانه گذشته - در فیروز پور خبر ابوالعالی را یافته اند که بپرگنه سیالکوٹ رفته یک شب بوده از آنجا بگکران جنگ کرده متوجه کابل شد *

و در اوایل که بکابل درآمد ملازمتِ مرزا محمد حکیم را بخود قرار داده - بعد از چند روز آنجا هم دغدغه مخالفت نموده - ماه چوچک بیگم والدۀ میرزای مذکور را معه محمد قاسم کوهبر و عرب خواهرزاده مشار الیه را بی جهت بقتل رسانده - مرزا را بتصرف خود در آورده - و این خبر چون به بدخشان رسید نواب میرزا سلیمان مع کوچ خود حرم بیگم متوجه کابل بجمت دفع و رفع ابوالعالی شدند - در لب آب باران بیکدیگر روبرو شده - فتح بمرزا سلیمان روداد - و ابوالعالی مذکور را زنده بدست آورده بنواب محمد حکیم مرزا سپردند که بخون والدۀ خود و امرای خود بقصاص رسانید - باز نواب محمد حکیم مرزا بدستور سابق در کابل تشریف

تمام نمائی - و عرضه داشت را بخانخان که در آگره بجهت اعتماد گذاشته بودند فرستادند - و بسرعت تمام متوجه شدند - و روزی که خط شجاعت خان و لشکر خان بحصار رسید چار روز بود که ابوالمعالی از گرد حصار کوچ کرده رفته بود - ابوالمعالی که در کول فرود آمده بود آن شب بایزید و سپاهیان و توپچیان کمال احتیاط بجا آوردند - و در آن شب نوکران بایزید مبالغه نمودند که باردوی ابوالمعالی شبخون بریم - سلطان مذکور را آن قدر جمعیت نبود که جماعه را بنگاه داشت قلعه جدا کرده جماعه را بشبخون فرستد - و گفت مبادا مردم کاری نتوانند کرد - و از نگاه داشتن عاجز شویم - و دیگر آنکه در آن چند روز نوکران احمد سلطان حرام نمکی کرده بابوالمعالی درآمده بودند - و در اکثر تواریخ هم شنیده بود که بنوکر اعتماد تمام نتوان کرد - شبخون بردن را قرار نتوانست داد - صباح ابوالمعالی دانست که قلعه استحکام یافت نمی توان گرفت - و رفتن حضرت دهلی را هم از بندگان حضرت ملاحظه نموده لایق ندید - کوچ کرده متوجه لاهور شد - چون دو گروه بجنگلی که در فتح آباد بود درآمد بعد یک گهڑی به بایزید که در برج متصل بخانهای فیروز شاهی بود سیاهی ظاهر شد - و میر گیسو را سوگند داده رخصت کرده اند - که چون به بایزید برسد دو کس ابوالمعالی را که گرفته اند خلاص کند - چون میر مذکور بسطان مذکور رسید اراده قرار داده نمودند - بایزید گفت اگر بندگان حضرت شنوند

ما دولتخواه حضرتیم می‌بایست که پیشواز ما می‌آمدی - و آنچه قاعدهٔ مهمانداری است بجا می‌آوردی - و دروازه‌ها را بسته بمردم ما جنگ کردی - و ما اگر در صدد بدی می‌بودیم قصبه را می‌توانستیم دست انداز کرد - و آن دو نوکر ما را که گرفته بفرست - مُلاً مبارک مذکور بقلعه آمده سخنان ابوالمعالی ببایزید گفت - مشارالیه را باز فرستادند که اگر شما بطریقِ مهمان می‌آمدید مهمانداری میکردم - اما شما بنارنول درآمده و بخزانهٔ شریفه دست انداز کرده میر گیسو را مقید ساخته همراه آوردید - هر محل شما میر گیسو را رخصت کنید - من هم آن زمان (مردمان) شما را خواهم گذاشت - و از آنجا با احمد سلطان و اسکندر سلطان ولد شادی بیک ذوالقدر جنگ کرده بقتل رسانیده‌اید - و ازان جا شقدار پرگنهٔ جهونجهون را بقتل رسانیده‌اید - من چه نوع شما را مهمان خیال کنم - در همان زمان حقیقت آمدنِ ابوالمعالی و جنگِ سر تختهٔ پل را بنواب خانخانان عرضداشت کرد *

و خبر آمدنِ ابوالمعالی بنارنول ببندگانِ حضرت در آگره رسیده بود - ایشان بدولت و اقبال سوار شده متوجه حضرت دهلی شده بودند - و عرضه داشت ببایزید در هودل بیایهٔ سریرِ اعلیٰ رسید - و بشجاعت خان و لشکر خان که همراه بودند حکم شد که ببایزید نویسند که مردانه باشد که ما هم رسیدیم - و مهر همراه نبود که بفرمان سرافراز شوی - و نوشتهٔ لشکر خان و شجاعت خان حکم ما دانسته در خدمتگاری اهتمام

که در قلعه) محکم کرده اند - ما نتوانستیم در آمد - ابوالعالی گفته که او مردی سردار است - و شنیدم که در وقتی که مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم قلعه کابل را قبل کرده بودند قلعه داری و ترددات خوب بجا آورده - بلکه مدار قلعه بندانی به او بوده - بالفعل که او خبردار شد ما نمی توانیم قلعه را گرفت - جلو گردانده از عقب نمازگاه بسرکول مامکان که محمد قاسم خان نیشاپوری که قبل ازین جاگیردار حصار بود صفه ترتیب داده بود آنجا فرود آمده - و صفه مذکور از قلعه حصار یک دیگ انداز باشد - و هنوز مشخص نشده بود که چه کس است - از دو سپاهی ابوالعالی که بر سر تخته پل گرفته بودند بایزید پرسید که این چه کس است - اینها گفتند که ابوالعالی است که از مکه آمده - و بنارنول وغیره که آنجا (ازانجا) بالا ذکر کرده شد تقریر نمودند - بایزید را گمان این نبود که او این قدر جمعیت بهم رسانیده باشد - و بحضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه مخالفت کند - درین اثنا ملا مبارک حصاری که مشرف دارالضرب حصار بود گفت که ابوالعالی که بمکه می رفت در احمد آباد مشارالیه را دیده ام و می شناسم اگر گویند رفته خبر بیارم - او را فرستادند - ابوالعالی چون او را از دور دیده - دانسته که این شخص بتجسس آمده - او را پرسید - مشارالیه نخواست که دروغی بگوید - گفت آری مرا فرستاده اند که تحقیق شود که چه کس است که این جا فرود آمده - ابوالعالی گفت برو و ببایزید سلطان بگو که

بیشتر شد - قُضات را گفت که بمنزلهای رسیده و تجدید وضو کرده بدروازه ناگور جمع شوید - و خود اسپ طلبیده باضطراب چنانکه بالا تنگ اسپ را هم نکشیده بودند سوار شده - یک غلام نفیرچی ایستاده بود سپر و شمشیر طلبیده خود را بدروازه ناگور رساند - رسیدن مشارالیه و دویت کس بدروازه مذکور ابوالعالی تعیین نموده بود سراسر رسیدند - و ادهم پسر مراد بیگ دیوان کابل در مندوی بوده بسواران جدل کرده بالای تخته پل رسیده بود که مردم دروازه بایزید را دیده دلیر شدند - تیر و تفنگ بمردم ابوالعالی گذاشته - پسر مراد بیگ را از دست سواران خلاص کرده - دو کس دیگر از کسان ابوالعالی را از سر تخته پل گرفته آوردند - باغیان را زده برگردانیدند - و سیصد کس که بدروازه دهلی تعیین کرده بود آنها نیز بآن دروازه رسیده - محمد شریف مذکور تخته پل را کشیده نقاره زده - بایزید را معلوم شد که بآن دروازه هم جماعه رفته اند - ابوالعالی چون بسوی قصبه رسیده از بقالان تحقیق نموده که در قلعه کیست - آنها گفتند که بایزید است - قبول نکرده و گفته که شنیده‌ام که خانخانان او را طلبیده‌اند و رفته - آنها گفتند که قبل ازین بچند روز خانخانان مردم خود را طلبیده بوده‌اند آنها رفتند - بایزید مع سپاهیان خود اینجا است - درین اثنا مردم که بسر تخته پل رسیده بودند جماعه از آنها مراجعت نموده - (به) ابوالعالی رسیده (گفتند

فیروزه است - و کارکن مذکور را فرصت آن نشده که نام ابوالمعالی را نیک تحقیق نموده نویسد - سه چار گهژی شب بود که آن خط بسایزید که در قلعه حصار بود رسید - مشار الیه را از روی سپاهگری دغدغه بخاطر رسیده - همان زمان سوار شده برج و باره قلعه را ملاحظه نموده - هر جا شکست و ریختی بود در همان شب در صدد مرمت شد - و از سپاهیان و توپچیان اعتمادی در همه جای قلعه تعیین کرده - و خود بدروازه دهلی آمده محمد شریف نام برادر خود را در دروازه دهلی گذاشته بمشار الیه گفت هر محل جماعه پیدا شوند تخته پل را برداشته استحکام در دهند - چون نقاره خانه هم در بالای دروازه مذکور است - گفت نقاره هم بزنید که من هر جا باشم خبردار شوم و دانم که جماعه آمده اند - و از آنجا بدروازه مذکور رفته از قدیمان و معتمدان خود را در دروازه مذکور تعیین کرده - همان زمان جاسوسان سواره و پیاده هر جانب تعیین نمود - و خود بمنزل آمده در بالا خانه مرحومی بیگ میرک که سابقاً حاکم حصار فیروزه بود آن منزل را راست کرده بود - و پشت بام او بر جمیع بلده مشرف بود برآمده بایاران بیدار بوده از برج و باره از دروازه ها خبر می گرفت - نماز بامداد گذارده بخانه مذکور فرود آمده - قاضی و مفتی هر روزه در مجلس حاضر می شدند - تا مهم بندهای خدا موافق شرع کرده بتفصیل می رسید - محل نماز اشراق بود که از مابین مندوی و بازار شهر آواز و غوغای ظاهر شد - بسایزید مذکور را دغدغه

مقیم ساخته - و در خزانه آنچه بود بنوکران و مردم خود قسمت کرده - و سلطان مراد برادرِ مقیم خان قره پیر محمد عرب که فریدون تغائی مرزا محمد حکیم او را چون بقدری بشرة او سبز بوده میرزاده قره قروت نام کرده بود که از قبل برادر حاکم آنجا بود - خود را از دیوار قلعه انداخته فرار نمود - و چون مهم دیگر نماند از قلعه نارنول برآمده در مابین ناگور و حصار فیروزه به احمد سلطان برادر ولی بیگ ذوالقدر که حاکم ناگور بود درخورد - و مهم میانه ایشان بقتال رسید - چون ملازمان احمد سلطان مذکور از مشار الیه دلگیر بودند و از ابوالمعالی امیدوار - جنگ نکردند - (با) ابوالمعالی قریب به پانصد کس همراه شدند - و جماعه دیگر از سپاهیان که مابین نارنول و ناگور بودند نیز بمشار الیه همراه شدند - چون به پرگنه جهونجهون رسیدند - شقداران دانست که ابوالمعالی بنیاد فساد کرده - دروازه قلعه مذکور را بسته بجنگ و جدل پیش آمده - آن قلعه را همان روز گرفته شقدار پرگنه مذکور را هم بقتل رسانده بخاطر جمع متوجه حصار فیروزه شد - و در پرگنه پونیا (پونیاله) که از پرگنات حصار است و دران اوقات بجایگزین شاه قربان ملازم بخانخانان منعم خان بود فرود آمده - و کارکن شاه قربان مذکور بشقدار حصار که دران وقت بایزید بیات ملازم خانخانان بود چیزی نوشت که مرزا شاه نام ولد حضرت جنت آشیانی قریب هفصد کس همراه در سرچاهای موضع هریالا فرود آمده - معلوم شد که ازینجا متوجه حصار

روز دیگر از آبِ بهت گذشته بکلانور آمدند - و از آنجا بایزید را بحصار فیروزه رخصت کردند - چون سابقاً هم جاگیردار آنجا بود بایزید عرض داشت کرد که از من گستاخیا واقع شده است - که مرا بآگره همراه نمی برید - و ازینجا بحصار رخصت میکنید - بر سر عرضه داشت نوشتند و قسم یاد کردند که تو فرزندی و برادری را بجا آوردی - مرا از تو غبار خاطری نیست - تا تو نروی مردمِ حصار زر نمی دهند - مشار الیه خاطر جمع کرده از آنجا بجلندر و از جلندر بلودیانه و از لودیانه بمالیز و از مالیز بسنام و از سنام بهتوهانه و از هتوهانه به پرواله و از پرواله بحصار رفت که اوایل سنه ۹۷۰ (نه صد و هفتاد) بود *

و در هم امسال ابوالعالی گناهای که در کابل و هند کرده بود - قبل ازین حضرت بخشیده مرحمت نموده او را رخصت مکه معظمه فرموده بودند - بیدولتی گریبان گرفته ازان مکان شریف برآورده در سروهی بمرزا شرف الدین حسین ولد خواجه معین نبیره حضرت خواجه خان محمود ملحق شده - و مشار الیه چند کس با او داد - خرجی چند روزه امداد نمود - و ابوالعالی مذکور چون همیشه نسبت نا دولتخواهی در ضمیر او بود مشار الیه فساد بخاطر رسانده بود - از آنجا متوجه حضرت دهلی شد - در پرگنه نرنول رسیده درون قلعه درآمده - و میر سید محمود گیسو دراز که داروغه خالصه شریفه بود

شدند - و بایزید از کلفتی که داشت آتش نخورده از مجلس برگرده
 بچادر خود رفت - و بعد از ساعتی خواجه حسن را رخصت
 کابل کردند - نماز پیشین بود که قاضی خواجگی نام از بنابر
 میر سید عاشق سمرقندی بود که در چادر بایزید می بود و بمشار الیه
 جهت تمام داشت - خانانان طلبیده نماز پیشین را بمشار الیه امامت
 فرمودند - بعد از فراغ نماز از قاضی پرسیده اند که بایزید بما گفت
 که اگر با گره نروید باغی می شوید - این چه صورت دارد - قاضی
 گفت که اگر عذر شرعی نداشته باشید راست گفته - بعد ازان قاضی را
 فرستاده بایزید را طلبیدند - خاطرجوئی بسیار نمودند - و صباح کوچ
 کرده متوجه آگره شدند - بجائی رسیدند که لشکری پسر سلطان آدم
 حویلی از برای خود راست کرده که اسپان خاصه خود را بمجهت
 کم مگسی آن جا می بست - و در پیش آن حویلی دواب افتاده بود که خالی
 از صفائی نبود - آنجا فرود آمدند - و محمد قاسم نام مهردار نوکری داشتند -
 او را فرمودند که اسباب بغرا و برنج باورچیان آورده پیش ما پزند
 و تو سرکار دار باشی - بایزید دورتر رفته بود که فرود آید - خان دیدند -
 کس را فرستاده مشار الیه را طلبیدند - و حکم نشستن شد - و شاه
 هاشم در مجلس بود - خان خانان فرمودند که ما خود با گره می رفته ایم
 سگ (سبک) روئی به بعضی مردم ماند - بایزید عرض کرد که شما بسعادت
 با گره بروید - سگ روئی مردم سهل است - رفع آن هم خواهد شد *

در وقت این سخنان که در بالا گذشت و گریه و گریبان پاره کردن در مجلس حاضر بودند *

و درین مرتبه بکاولان آش می کشیدند - تا وقت دسترخوان در آوردن به بایزید گفتند که تو مرا یاین فرمانی که یاری آورده است می خواهی بآگره بری در رنگ جانور چشم دوخته - باز مرا بی خوابی دهند - بایزید بعرض رسانید که این مرتبه دران رنگ نخواهد بود - و آن زمان کابل از شما بود - و غنی خان با جمعی کثیر مرزا محمد حکیم را محافظت می کرد - و این اندیشه داشتند که مبادا شما بی رخصت یاد کابل کنید - و حالا که کابل از شما رفته باشد - و غنی خان بهند آمده - و نوکران ملازم مرزا شده باشند - و مرزا و ملازمان بسر خود از شما دگر چه ملاحظه کنند که بآن نوع نگاه دارند - من ضامن که این مرتبه شما را به پرگنهای جاگیر رخصت سیر و شکار خواهند کرد - فرمودند که من آن مقدار از خراسانیانی که در دریخانه دخل یافته اند ایذا کشیده ام که باین سخنان تو گول نمی شوم - و بآگره نخواهم رفت - بایزید در جواب گفت که آخر بآگره نخواهید رفت - چه علاج دارید - اگر نروید بشما بد است - گفتند که بدی کدام است - بایزید گفت که ازین بدتر چه باشد که باغی می شوید - خانخانان درین مرتبه ببایزید بطریق دشنام پیش آمدند - اما دشنام ایشان ببایزید و اهل مجلس ظاهر نشد که چه گفتند - و چون آش طیار شده بود بطعام خوردن مشغول

آخر کفش خود را ازین در چادر برداشت و بآن در چادر برد
که اینجا را هم بتو گذاشتم - و درین چادر هم نمی باشم - و بایزید هم گریه
کرده بچادر خود روان شد - و چادر مشار الیه یک سرغه بود
که ملک ایوب کلانتر خلیل بخانخانان در پشور داده بود - و در حینی که
این چادر زمین دوز را بخانخانان از لاهور آوردند - آن چادر را
بمشار الیه داده بودند - و از صد کس شکست خورده بعد خانخانان و حیدر
محمد خان و بایزید کسی دیگر چادر نداشت - و هنوز بایزید در چادر
خود قرار نگرفته و گریه خانخانان هم تسکین نیافته و پیشوازی که گریبان
پاره کرده بودند - دیگری نبوشیده بودند - زاهد قلی نام از نزدیکانی که
داشتند - که حالا در بنگاله در ملازمت نواب سعید خان ست فرستادند
که (بایزید) بیاید - بایزید گفت که سخنان مرا نمی شنوند و مرا که می طلبند چه
می کنند - خود را در آب انداخته ^(۱) می میرم - خواجه قاسم ایل
و خواجه شیخ احمد دیوان و قاضی خواجگی و رستم علی و محمد شریف
اینها به بایزید نصیحت کردند که مردی کلانی است - و بجهت تنبیه فلکی
چند روزی دولت ازو برگشته است - چون طلب می دارند بروید -
و چون بایزید مکرراً بملازمت رسید تا آن چندی را هم بمجلس طلبیده
بودند - مثل یاری سلطان که فرمان آورده بود و طالبی و مرزا علی دوندار
و بالتو اوزبک و دوست محمد کرماهی و خواجه حسن و شاه هاشم -

(۱) در اصل نسخه «آب انداخته مردار می میرم» »

و بجهت نمک خوردن دلسوزی بخاطر دولتخواهان رسیده است - آنچه بشما می‌گویند درین وقت قبول نمی‌کنید - خانخانان گفتند من دایم - هرچه بخاطر من رسد خواهم کرد - بایزید در جواب گفت که بَارکِ الله کمال کلانی این ست - که دیروز فرزندان خود را مع اسباب سی چهل ساله طفیل شما کرده ایم - و از همه قطع نظر کرده سر بقسبجه شما آویخته - باوجود این هم ندانیم که شما چه کار خواهید کرد - فرمودند که این جا دهقانی خواهم کرد - و دیگر نام سپاهگری نخواهم برد - بایزید گفت که کدام پدر شما دهقانی کرده بود که شما خواهید کرد - گفتند که اگر دهقانی نکنم بمکه می‌روم - بایزید در جواب گفت که بسیار خوب است - مدتها ست که از شما رخصت مکه می‌طلبم میسر نشده - حالا اگر متوجه شوید عصا و کفش شما را من بر میدارم - اما دایم که بکدام راه می‌روید - گفتند که بکشتی درآمده بدنکوت رفته از آنجا به بکر می‌روم و از آنجا بجهاز درآمده روان می‌شوم - بایزید گفت که اینها همه قلم رو حضرت است - چون چون بی رخصت می‌روید از منزل برمیگردانند - گفتند پس تو می‌خواهی باین حال مرا با گره بری - من همیشه بناموس بوده‌ام باین سامان چون میتوانم بدریخانه رفت - بایزید آن مقدار که توانست نصایح در حضور خواجه حسن بایشان گفت که اگر بتفصیل نویسد درین مختصر نمی‌گنجد -

فایده نکرد *

و آخر الامر خانخانان از غیرتی که داشت و این نوع روز بد در سپاهگری به او پیش نیامده بود گریبان پاره کرده بگریه درآمد -

و خان خانان چون منیر خان غلام سلطان محمد قبق را فرستاده بودند که رفته بطریق جاسوسی به بین که آنها به بایزید چه میگویند - و او از ایشان چه قبول می کند - و منیر خان رفته سخنان گذشته این جماعه را بخان خانان گفته بود - بایزید چون بچادر خود می رفت از پیش چادر خانخانان بایست گذشت - راه دیگر نبود - و در وقتی که خانه حیدر محمد خان می رفت در چادر را پیش کرده بودند - و خان خانان و خواجه حسن که بیکدیگر که حرف می زدند می نمودند - بایزید را بخاطر رسید که سلام ناکرده چون بگذرد - و چون متوجه کورنش شد - خانخانان را بخاطر رسید که آن سخنانی که در چادر حیدر محمد خان باو گفته اند خواهد گفت - پیش از آنکه مشار الیه سخنی بعرض رساند - خان خانان در سددِ اعراض و اعتراض مشار الیه شدند و گفتند تو میخواهی که مرا با آگه بری که ارکان دولت ریش مرا در رنگ بز اخفش بگیرند - و من بع می کرده باشم - و بایزید قسم یاد کرد که غرض من کورنش بود - سخنان مردم کدام روز من بی رضای شما بعرض رسانیده ام - و غرض خانخانان ازین مقدمه و اعراض این بود که دانسته بود که اگر دو روز دیگر مهم باین نهج باشد پاره از نوکر که مانده آنها نیز پریشان شود و مهم دیرتر صورت می یابد - و درین باب دانسته بود که ببایزید حرف زدن خوب است که بلکه حساب گم شده بدست آید - درین اثنا بایزید گفت که نمی دانیم شما در چه خیال اید - مهمات شما ضایع شده رفت -

وداع خان خانان آمده بود - و این پانصد کس را خان خانان رخصت کرده بودند که هر جا خواهید رفته نوکر شوید که من ترک سپاهگری کرده ام - و تواچیان این مردم را کوچانده از آب می گذرانند - و حیدر محمد آخته بیگی را چشم درد میکرد - و بایزید بجهت پرسش بچادر مشار الیه رفته بود - و سرداران آن پانصد کس بدیع الزمان ترکان نبیره زین الدین سلطان شاملو و طالبی بلخ آبی و دوست محمد گرماتی و قاسم ایل؟ و رستم علی بی بی ماه روی و جمعی دیگر در چادر حیدر محمد خان به بایزید گفت و گو کردند که تو همه وقت در مجلس می باشی - و ترا برادر می گویند و می نویسند - و تو یک کلبه از جانب ما نمی گوئی - و ما را و پدران را نسبت سی ساله و چهل ساله هست - ما درین وقت ایشان را گذاشته بجا رویم - و بایزید - حیدر محمد خان و چندی دیگر را گواه گذراند که بارها بطریق نصیحت گفته ام و بجدل هم پیش آمده ام چه کنم قبول نمی کنند - با آنکه کنگش سپاهگری را هیچ کس درین الس چغتی به ازیشان نمیداند - و همه الس سخنان و کلانی ایشان را قبول دارند - می یابم که چند روزی بی دولتی پیش آمده است که هرچه نمی گویند و می کنند همه غلط است - خوب چون حالا فرموده اند شما از آب بگذرید - بلکه درین اثنا وقت یابم بعرض می رسانم - مرا هم ضرورتست فرزندان من در کابل باسیری مانده اند - و سخنان مرا که دلایم گوش می کردند حالا هرچه می گویم بآن در نمی آیند - بهر حال تلاش خواهم کرد - بلکه یکبار دیگر با گره توانم برد *

بودند - مضمون آنکه در سپاهگری شکست عیب نمی باشد - و شما بکس خورد هم جنگ نکرده اید - و شما که التماس لاهور کرده اید جاگیرهای که بشما داده ایم تا غایت تغئیر نیافتند - ندانسته بودیم که آن جاگیرها از لاهور کمی داشته - و الا لاهور در اوایل در عوض آن بشما می دادم - درین ولا بعضی حکایت از سلطان آدم و باقی ککران بعرض ما رسیده - بنابراین پیر محمد خان و قطب الدین خان و شریف خان و باقی فرزندان و برادران اتکها را که در صوبه پنجاب جاگیر دارند - و بجهت دفع و رفع ککران تعیین کرده ایم - و آن جماعت را مدتیست که رخصت فرموده ایم از لاهور گذشته باشد - و سبب تاخیر در دادن لاهور همین شده - و الا شما خان باباء مائید - لاهور که از ما التماس کرده باشید - چون ندهیم - در روز بلکه در ساعت متوجه ملازمت شوید که بدستور سابق منصب وکالت از شما است - و جاگیرهای سابق مع زیادتی بحال خود خواهد بود - و اگر خواهید که باز بکابل رفته ازان جماعت انتقام بگیرید از لشکر و خزینه کمی نیست - و یا جمعی دیگر را بخدمت کابل تعیین کنید - هیچ کس را از سخن و مصلحت شما چاره نیست - و قریب به پانصد کس از جاگیرداران شاهپور و خیرآباد و اتاوه و جلندر و غیره که بخانخانان ملحق نشده بودند در همین منزل آمده ملحق شدند - و خواجه حسن نقشبندی که در آخر یزنه مرزا حکیم شده بود و اعتماد تمام در دريخانه مرزا داشت و اسباب او به بهره رفته بود - بجهت

روز دیگر کوچ کرده متوجه نیلاب شدند - و در دو سه روز از نیلاب عبور کرده براه سلطانی بده سلطان پور که خانهای سلطان آدم ککر بود متوجه شدند - چون بسطان پور چهار پنج گروهی مانده بود سلطان آدم و لشکری و محمد خان و شمس خان و باقی فرزندان و نبایر سلطان آدم مع کولی و ادرن و کیلان سلطان مذکور استقبال کرده ملازمت نمودند - و اظهار بندگی و دولتخواهی نموده بجهت آشنائی که سابقاً بخان مذکور داشتند - و در حینی که میرزا کامران را از خانه سلطان آدم بملازمت حضرت جنت آشیانی برده بودند و در همان اوقات مرزای مذکور را کور کرده رخصت مکه معظمه فرموده بودند - که آن داستان در بالا در تذکره ذکر شده - سه گروه از سلطان پور پائین تر در لب آب بهت فرود آوردند - و هر روز از بز و دانه و غیره اسباب مهمانی بسرکار خاصه خان و توابعان که همراه بودند زیاده بران که درکار بود می فرستادند - و چند مرتبه بطریق سیر سلطان پور رفته - آنجا هم مهمانها خوب کرد - و چند وقتی که در جاگیر سلطان ادم بودند همون مقدار جائی که چادر خانخانان و آن جماعت که همراه بوده فرود آمده بودند نامزوع یافتند - و یکبار سیر قلعه رهناس نموده و تهانه که در زمان سلیم خان حاکم هند سی هزار افغان گذاشته بود که دایم از لشکر کابل خبردار باشند آنجا را نیز سیر کرده باز بار دو آمدند *

و بعد از چند روز یاری سلطان تواچی باشی که از پشور عرضه داشت برده - در جواب عرضه داشت از مشار الیه فرمان صادر فرموده

داده بود - و حیدر محمد خان به برج که جانبِ شمالِ قلعهٔ پشور واقع
 شده آمده بود - و این سخنان را ببایزید گفت که خانخانان میگوید که
 بتو نشانِ طلبِ مرزا آمده - تا غایتِ برادری و فرزندی همه وقت کرده
 مبادا که درین وقت جدا شوی - و بایزید در جواب گفت که خان خانان
 حسابِ کنگش را گم کرده است من بعنایتِ الهی نکرده‌ام - و سالها که
 پروردهٔ نمکِ ایشان باشم - و در مجالسِ منافع و فایده برده باشم -
 و این چه محلِ جدائی است که خیال کرده باشم - و پیش مرزا که بروم
 ایشان نسبت مرا میدانند - از من چه اعتبار خواهند کرد - اگر جدا شوم
 در محلی که ایشان حضرت را پابوس کرده باز حرمت و نسبت قدیم
 یابند - بعد ازان مگر رخصتِ مکهٔ معظمه حاصل کرده بطوافِ حرمین
 مشرف شوم - چون حیدر محمد این سخنان را بعرض خانخانان رسانید -
 همان زمان مشار الیه را طلبیده گریها کرد - و التفاتها نموده وعدها فرمودند -
 بایزید بعرض رسانید که تا یاری تواچی جواب عرضه داشت بیارد مدتی
 خواهد شد - و مرزا محمد حکیم و ملازمان از تاراج اردو و مهمی که
 داشتند خاطر جمع کرده اند و خبر بودن شما در پشور هم بایشان رسیده باشد -
 اگر جمعی را بشما تعیین کنند از سپاهگری دور نمی نماید - و بر افغانان که
 گرد پشورند اعتماد نمی توان کرد - و ایشان را بمرزا دولتخواهی کردن
 اولاتر می نماید - و بما هم اگر کومک تعیین فرمایند دور است -
 بهر صورت در قلعهٔ پشور ما را زیاده برین بودن لایق نیست - و این
 سخنان بایزید - خان خانان را پسندیده افتاد *

نموده عرضه داشت لاهور کرده بودند - و تا جواب آوردن یاری لایق دیدند که در قلعهٔ پشور باشند - کوچ کرده در قلعه درآمدند - و از جماعهٔ شکست خورده صد کس تا آن زمان همراه خان جمع شده بودند - و چندی از ملازمان خان خانان که نامی داشتند مثل بالتویگ اوزبک خسر پورهٔ عباس سلطان قوادینی و مرزا علی - شاه قلی - دوندان ترکان و دوست محمد شیخ و شاه هاشم و محمد قاسم مهردار سبزواری که قبل ازین مهردار جلال الدین محمد اوبهی هم بود - و در زمین داور و بنارس هم نوکر بهادر خان برادر خان زمان بود - و زاهد قلی و امام قلی پسران غضنفر نوکر مرزا یادگار ناصر و قاضی خواجگی و محمد شریف قربان بایزید و سید حسین آخته بیگی و علیقلی آب بارانی و از ملازمان حضرت - حیدر محمد و تمریگه و حیدر علی آب بارانی تواچی باشی خانخانان امثال این مردم جمع شده بودند - در قلعه بهر کس جای مناسب دادند *

و یک روزی خبر یافتند که مرزا محمد حکیم به بایزید نشانی فرستاده بود که خاطر از فرزندان جمع دار - جاگیر از برای تو غوربند را نگاه داشته ایم - چون بملازمت برسی از منصبهای نزدیک که خواهی بتو عنایت می کنم - و از خدمات بسیار که در قلعه باندانی کابل و غیره کرده بودی چشم داشتیم که پیش از همه ملازمان خانخانان بیائی - و حالا هم چون فرمان برسد متوجه ملازمت شوی - و این نشان در بیرون قلعه به بایزید رسیده بود - چون بر مضمون اطلاع یافته پاره کرده سر بآب

می رفت - و بعرض خان خانان می رسانید - و تا محل نماز احوال این بود -
 چون ادای نماز نموده سوار شدند بایزید و قاضی خواجگی که سابقاً قاضی
 گردیز بود و از بنابر سید عاشق سمرقندی که در زمان مرزا الغ بیگ
 محتسب سمرقند بوده - و مرزا را در ایام بادشاهی سمرقند در مجلس
 احتساب کرده - و محمد شریف بطریق عادت کورنش کرده همراه شدند -
 و نواب خاتخانان به بایزید گفتند که از غم فرزندان تو خواب نکریم -
 و تو تا غایت از برای فرزندان خود آه نکشیدی عجب بی رحم بوده -
 بایزید بعرض رسانید که اگر دانیم که آنها بمن همراه (نه) می شوند گریه هم
 می کنم - حضرت بادشاه و شما سلامت باشید - تا کی محمد حکیم مرزا
 فرزندان در کابل نگاه خواهند داشت - بمرزا هم در قلعه بندانی مرزا
 سلیمان و مرزا ابراهیم خدمتها کرده ایم - فرزندان مرا ضایع نخواهند
 گذاشت - چون می شنود که زنده به هند رسیده ایم رخصت خواهند کرد *

یکپاس روز بود که بعلی مسجد رسیدند - شاه هاشم برادر
 شاه ابوالعالی که از جنگ گاه گریخته به جلال آباد رسیده یکی از رعایای
 جلال آباد را رهبر ساخته بنواب خاتخانان رسید - و بعد از جنگ آنچه
 در جلال آباد شنیده بود بعرض رسانید - و سه پاس روز در گرد قلعه
 بکرام که او را حالا پشور میگویند قبیلهای افغانان خلیل فرود آمده
 بودند - و کلانتران خلیل دران زمان حبیب و ایوب نام داشتند -
 و خان سه چهار روزی بتقریب آنکه از یاری تواچی باشی بمحضرت التماس

نموده عرضه داشت لاهور کرده بودند - و تا جواب آوردن یاری لایق دیدند که در قلعهٔ پشور باشند - کوچ کرده در قلعه درآمدند - و از جماعهٔ شکست خورده صد کس تا آن زمان همراه خان جمع شده بودند - و چندی از ملازمان خان خانان که نامی داشتند مثل بالتویگ اوزبک خسر پورهٔ عباس سلطان قوادینی و مرزا علی - شاه قلی - دونداری ترکان و دوست محمد شیخ و شاه هاشم و محمد قاسم مهردار سبزواری که قبل ازین مهردار جلال الدین محمد اوبهی هم بود - و در زمین داور و بنارس هم نوکر بهادر خان برادر خان زمان بود - و زاهد قلی و امام قلی پسران غضنفر نوکر مرزا یادگار ناصر و قاضی خواجگی و محمد شریف قرابتان بایزید و سید حسین آخته بیگی و علیقلی آب بارانی و از ملازمان حضرت - حیدر محمد و ترمیگه و حیدر علی آب بارانی تواچی باشی خانخانان امثال این مردم جمع شده بودند - در قلعه بهر کس جای مناسب دادند *

و یک روزی خبر یافتند که مرزا محمد حکیم به بایزید نشانی فرستاده بود که خاطر از فرزندان جمع دار - جاگیر از برای تو غوربند را نگاه داشته ایم - چون بملازمت برسی از منصبهای نزدیک که خواهی بتو عنایت می کنم - و از خدمات بسیار که در قلعه بندانی کابل و غیره کرده بودی چشم داشتیم که پیش از همه ملازمان خانخانان بیائی - و حالا هم چون فرمان برسد متوجه ملازمت شوی - و این نشان در بیرون قلعه به بایزید رسیده بود - چون بر مضمون اطلاع یافته پاره کرده سر باب

می رفت - و بعرض خان خانان می رسانید - و تا محل نماز احوال این بود -
 چون ادای نماز نموده سوار شدند بایزید و قاضی خواجگی که سابقاً قاضی
 گردیز بود و از نبیر سید عاشق سمرقندی که در زمان مرزا الغ بیگ
 محاسب سمرقند بوده - و مرزا را در ایام بادشاهی سمرقند در مجلس
 احتساب کرده - و محمد شریف بطریق عادت کورنش کرده همراه شدند -
 و نواب خانخانان به بایزید گفتند که از غم فرزندان تو خواب نکرديم -
 و تو تا غایت از برای فرزندان خود آه نکشیدی عجب بی رحم بوده -
 بایزید بعرض رسانید که اگر دانیم که آنها بمن همراه (نه) می شوند گریه هم
 می کنم - حضرت بادشاه و شما سلامت باشید - تا کی محمد حکیم مرزا
 فرزندان در کابل نگاه خواهند داشت - بمرزا هم در قلعه بندانی مرزا
 سلیمان و مرزا ابراهیم خدمتها کرده ایم - فرزندان مرا ضایع نخواهند
 گذاشت - چون می شنود که زنده به هند رسیده ایم رخصت خواهند کرد *

یکپاس روز بود که بعلی مسجد رسیدند - شاه هاشم برادر
 شاه ابوالعالی که از جنگ گاه گریخته به جلال آباد رسیده یکی از رعایای
 جلال آباد را رهبر ساخته بنواب خانخانان رسید - و بعد از جنگ آنچه
 در جلال آباد شنیده بود بعرض رسانید - و سه پاس روز در گرد قلعه
 بکرام که او را حالا پشور میگویند قبیلهای افغانان خلیل فرود آمده
 بودند - و کلانتران خلیل دران زمان حبیب و ایوب نام داشتند -
 و خان سه چهار روزی بتقریب آنکه از یاری توچی باشی بمحضرت التماس

چون سه چار گروه رفته بودند که قل محمد اغولق و زن او که سی ساله ملازم ایشان بود گریه کردند که دختر من در جنگ گاه مانده است رخصت کنید که رفته پیدا کرده بخود ملحق سازم - و خانخانان در رخصت مشار الیه ملاحظه می کرد که هرگاه این جدا شود دیگر همراه من که می ماند - و بایزید بعرض رسانید که هرگاه که در هند بپابوس حضرت مشرف و سرافراز شوید - و دولت رفته شما باز آید - مثل قل محمد بهتر چندان پیدا شود - وقت آن نیست که شما ملاحظه کرده رذالت کشید - و باینها ملایمت کنید - آنچه تقدیر رفته است دیگر نخواهد شد - رخصت دادند و دریا خان مهمند یک کس خود را همراه کرد که آنها را باردوی مرزا رساند - و نیم شب گذشته بود که در چلکۀ یساول فرود آمدند - و آن روز بقدر ترددی کرده بودند - و روز و شب خواب نکرده بودند - و از کلفتی بیدولتی که رسیده بود باوجود خواب نمی آمد - و بجهت آسایش اسپان که تا بجائی رسانند تا ادای نماز بامداد توقف را دران منزل ضرورت دانستند - بایزید چون در محل افتادن از اسپ - هر دو دست او درد می کرد - و جدائی فرزندان و رفتن نقد و جنس بسیار و در آمدن بی دولتی او را بخواب نمی گذاشت - و خانخانان و حیدر محمد آخته بیگی و جمعی که در ملازمت بودند آنها را نیز بهمین تقریبات خواب نمی آمد - و علیقلی یغلغچی که دران وقت به نیابت بایزید او را میرسامان کرده بودند هر زمان از احوال بایزید خبری گرفته

مانده بود - بخاطر رساند که اینها هم از برای خاطرِ بسائی اسپ و استر و شتر را گرفته بمرزا ملحق شوند - همه را پیش انداخته از دنبال خانخانان روان شد - و بهمین مقدار جدائی خواجه شیخ احمد دیوان فرصت یافته بخانخانان عرض کرده که بایزید هم پیش مرزا رفت - و خان مذکور بشنیدن این سخن کلفت یافته فرود آمده در بالای سنگی نشسته بود - و مردمی که همراه بودند فرموده بودند که تجسس بایزید کنید - آواز طلب آن جماعت چون بگوش بایزید رسید فریاد برآورد که اینک رسیدم - و خانخانان را از آمدن بایزید خوشحالی تمام دست داد - سبب عقب ماندن را پرسیدند - بعرض رساند - فرمودند که بکدام جانب می رویم - بایزید بعرض رسانید که چون سه چار گهزی شب گذشته بود - و غنیم هنوز میداند که ما بجانب کره سو می رویم اگر بایلغار فرستند همین جانب خواهند فرستاد - و حالا لایق این است که ما راه را بجانب چپ داده بدیه غلامان که آمده بودیم برویم - و از قبیله های مهمند هم دور باشیم - و بدریا خان که کلانترِ مهمند همراه اوست حالا اعتماد نمی توان کرد - چون به یساول برسیم براه هندوستان هم راست می شویم - دران صورت راهی که آمده ایم میدانیم - احتیاج برهبر هم نخواهد شد - و این کنگش و سخنان بایزید بخان خانان خوش آمد - دیگر ازان زمان بکنگش حیدر محمد آخته بیگی عمل نکردند - و چون سوار شدند بجانب یساول که دیه غلامانست متوجه شدند *

یکی آنکه شنیده ایم که پسران تو در اردو سوار شده بودند آمده بما ملحق شوند - و یکی دیگر آنکه ولی جان و تنکر قلی و قوچقار می گویند که اگر برگردیم مرزا را زیر می کنیم - چون معلوم بایزید شده بود که این جماعه قرار داده اند که خانخانان را برده بمرزا سپارند - بایزید گفت که نامعقول می گویند - در وقتی که یسل روبرو بود جنگ نکردند - و حالا بکدام جمعیت برگشته بمرزا جنگ می کنیم - فرزندان من تصدق شما - شما خود را بجائی رسانید که جنگ گاه نزدیک ست - ایستادن اینجا لایق نیست - از تاراج که فارغ می شوند پی را گرفته خود را بشما می رسانند - و نماز شام بود که این سه کس که در بالا ذکر شد که بمرزا جنگ می کردند از خانخانان جدا شده رفته بمرزا همراه شدند - و دریا خان کلانتر مہمند از اول تا آخر همراه خانخانان بود - و تلاش او این بود که خانخانان را بقبیله خود که در دامنه سفید کوه بود ببرد - و آنچه مدعا داشته باشد بعمل آرد - و چون دو سه گروهی از جنگ گاه جدا شده میانه شام و خفتن شد - و باندک آب روان رسیدند - و خانخانان اسب را آب داده روان شدند - بمرمی که همراه بودند مقید نشدند - و دران لب آب بایزید بعضی از خدمتگاران خود را دید که از جنگ گاه برآمده اند - و یک قطار مایه خالی و اسب بوز که طبل باز نقره داشت - و در محل جنگ فرصت نشد که آن اسب را سوار شود - و اشترجلو برآمده بود - بسائی این جماعه همراه بسائی مشار الیه در اردو

غنیم می‌رسید - و از همان تیر آتش‌بازی یک تیری به اسپ چلمه
 حصاری رسید - و مشار الیه در پیادگی جنگ می‌کرد که بشهادت رسید -
 و محمد شریف را بیش از یک شمشیر فرصت نشد که بر سر اسپ
 ابوالمعالی انداخت - دیگر یسل مرزا زیر کرده - خان خانان تاب مقاومت
 نیاورده - هر چند قدر بایزید فریاد کرد بلکه لفظی بی‌آبانه هم گفت که وقت
 گذشتن جوی و زیر کردن غنیم است - خانخانان در جواب گفتند
 که کار ازان گذشت مراجعت نموده - و بایزید هم موافقت نمود -
 و در محلی که از جوی خوجه رستم میگذشت تنگ اسپ کنده شد -
 و زین و کیجم از بالای اسپ گشت - و بایزید افتاد و اسپ از دنبال
 خانخانان می‌گریخت - و کلّی سلطان از دنبال اسپ رفت که بلکه تواند
 گرفت - کردی یرو غلق ملازم بایزید خود را رساند - و از اسپ فرود
 آمده اسپ خود را به بایزید داد - و بایزید او را نیز بر ساغری اسپ
 سوار کرد - هر دو از جنگ‌گاه برآمدند - چون از نزدیک اردو
 می‌گذشتند مردم میرزا بتاراج مشغول شدند - بنا برین خان خانان و بایزید
 و اکثری شکست خورده باخلاص شدند - و پاره دیگر که میل ملازمت
 مرزا داشتند و پیش‌روز عرضه داشت فرستاده بودند - و بساهی
 ایشانان در اردو بود مرزا (را) ملازمت کرده نوکر شدند *

و از جنگ‌گاه چون نیم گروه جدا شدند خانخانان ایستاده بود -
 و بایزید که رسید سبب ایستادن پرسید - فرمودند که بدو وجه ایستاده‌ایم

و چندی دیگر زخمی خود را به یسل رساندند - و مردم لشکر را از کشته شدن آن سردارِ هراول و زخمیهای که به یسل همراه شدند هراس در خاطر پیدا شد - و تا آن زمان خانخانان جیبه نپوشیده بودند پوستین داشتند و تسبیح کهربا در دست - و بایزید هم که علما را بایشان رسانید میخواست که در برانغار بجای خود (باشد) فرصت آن نشد - و زورِ جنگ درپیش علما واقع شد - و مردم جرانغار^(۱) که قاقشالان بودند از جای خود نجنبیدند - و برانغار که مرزا حسن خان خویش شهاب خان بود او نیز از جای خود نجنبید - مگر جنبیده و بعقبِ جانبِ جلال آباد رفت - و محمد شریف قرابت بایزید و چلمه حصارى و یک چندی دیگر که در خوجه (در) برانغار ببایزید همراه بودند فیلان بایزید را گرفته به یسل مرزا تاختند - و چلمه حصارى بشهادت رسید - و محمد شریف شمشیری به ابوالعالی توپچی که از غلامان شاه نعمت الله داماد شاه اسماعیل یزدی بود که بطریق سوداگری بکابل آمده بود و از آتش بازی وقوفی تمام داشت - و خانخانان پیش ازان که بهند بیآید او را تربیت کرده پیش غنی خان گذاشته بود - و در محل امرای مرزا خیال مخالفت کرده بودند - او را خطاب رومی خانی داده بودند - او در گردِ اسپ خود را اسباب آتش بازی ترتیب داده بود که در محل اسپ تاختن آتش داده بلشکریان

(۱) در اکبرنامه جلد دوم صفحه ۱۸۸ «میرزا حسن (که در جرانغار بود) از جای

خود نجنبید - و قاقشالان و جمعی (که در برانغار بودند) نیز توفیق خدمت نیافتند» ه

علما بجای من می باشی - من پیشتر می روم که سیاهی غنیم را به بینم -
 و بایزید مبالغه کرد که از زمان حضرت آدم تا این زمان هرگز واقع
 نشده که سردار بجای قراول برود که سیاهی غنیم به بیند - باز تریکه
 و جماعه مبالغه کردند که آن قدر غنیم نیست که شما این ملاحظه می کنید -
 الغرض که بایزید در چناب و بهره و نیلاب و در پشور و یساول
 و همه جا گفت که تا آمدن کومک توقف کنید قبول نکردند - و اینجا
 هم مبالغه بسیار کرد که قرار داد جنگ فردا ست و امروز ستاره روبرو ست -
 و سردار هم قاعده نمی باشد که رفته سیاهی غنیم ببیند - از انجائی که
 چند روز بخت برگشته بود اصلاً بسخنان بایزید مقید نشدند -
 و خانخانان بهمراهی تریکه رفته بهراولان همراه شده و حیدر علی
 تواچی را فرستادند که بایزید علما و مردم یسل را گرفته بیاورد که امروز
 جنگ می کنم - و کلی سلطان که سابقاً (از) امرای مرزا کامران بود
 و درین ولا نوکر خانخانان بود مشار الیه ببایزید متفق بود که امروز
 وقت تنگ شده و ستاره روبرو ست جنگ کردن لایق نیست - و درین
 اثنا یاری تواچی باشی حضرت که او را هم دران لشکر بطریق کومک
 فرستاده بودند آمده مبالغه نمود که خانخانان علما و لشکر را طلبیده اند -
 و بایزید بی اختیار شده بموجب حکم علما و مردم یسل را گرفته
 روان شد - هنوز بخانخانان نرسیده بود که میانه هراولان جنگ شد -
 و خواجه کلان که یکی از سرداران هراول خانخانان بود کشته شد -

و کوچ و عاجزه و خویشان از مذکر و مؤنث همراه بودند - و ازان
 جماعت شرم کرد که بیدل نشوند - بآن تقریب دست بصدوقها نکرد - و اردو
 کوچ کرده متوجه چار باغ صفا شد - چون به نزدیک چار باغ بلندی بود آنجا
 ایستادند - و جبار بردی بیگ یکی از ملازمان حضرت فردوس مکانی بابر
 بادشاه که مدتی درویش بود و در بدخشان ساکن بود - و در هند بجهت
 تعزیت پرسی حضرت جنت آشیانی آمده بود - و درین سفر بخانخانان
 همراه بود - خانخانان بمرزای عرضه داشت کرده او را فرستاد که بلکه
 جماعه که باعث این فتنه شده اند مرزا را بیارند - و خان خانان را
 به بینند - و ستاره هم روبرو شده بود - و بیگه شده بود - بهر حال اگر
 جنگ شود صباح بکنید - و چون میر مذکور را بملازمت مرزا
 رخصت کردند به بایزید حکم شد که نزدیک به چار باغ جای مزبوت
 پیدا کرده اردو را فرود آرد - بایزید رفته میانه جوی خوجه رستم
 که مزاریست - و جوی چار باغ جای اردو دیده - مردم بفرود آمدن
 مشغول شدند - و حیدر محمد آخته بیگی هم آمده دید - و رفته بخانخانان
 بایزید را تحسینها نمود که اردو را بسیار جای مناسب فرود آوردند -
 و بایزید هم آمده به یسل همراه شد - و جای او در خوجه - برانغار
 بود - درین اثنا تریکه از هراولان جدا شده آمد که غنیم اندکیست
 چرا جنگ را بفردا می اندازید - شب بلکه بیک جائی بدر روند -
 صباح کار بر ما زیاده شود - خانخانان به بایزید گفت که تو در ته

و روز دیگر که بر گرد قلعه جلال آباد رسیدند عبدی بجنگ پیش آمد - و آن روز قلعه را محاصره کرده - چون وقت تنگ بود گفتند که شب اسباب قلعه گیری راست کرده صباح بقلعه بچسبیم - و آن شب تا صباح گرد قلعه بودند - و صباح خبر آمد که نواب مرزا محمد حکیم مع لشکر کابل دیروز مندراول فرود آمده بودند - و امروز متوجه قلعه جلال آباد شده اند - و ساعت دیگر خبر رسید که مرزای مذکور بکوتل درنتی که از قلعه جلال آباد دوکروه باشد رسیده از آب میگذرد - خانخانان را فرصت این نشد که بقلعه جلال آباد بچسبند و بسی را هم بقلعه چهار باغ صفا فرستد - و قبل ازین لشکر کابل را بنظر در نمی آوردند - و درین زمان بغایت مضطرب شدند - و بایزید فرصت یافته عرض کرد که در محل کنگش تردی محمد و میر محسن و خواجگی محمد حسین و عبدی و شاه ولی را حساب میکردند که اینها در برابر ما چون آمده جنگ می کنند - نواب مرزا محمد حکیم که پسر حضرت جنت آشیانی همایون بادشاه است بحساب هرگز نمی آوردید - امروز فکر آن باید کرد که کدام یکی در برابر او ایستاده جنگ میکنند - آن مقدار وقت تنگ شد که مردمی که از نقد و جنس همراه داشتند بکلان تران افغان و رعایای تمان مندراول نتوانستند سپرد - و گور کردن خود کجا فرصت شود - بایزید تا سی لک از نقد و جنس همراه داشت - و در وقتیکه میخواست که در چادر صندوق وا کرده بملازمان خود چیزی سپارد - چون عورات مثل همشیره و همشیره زاده ها

کرد - مگر آنهایکه زر دارند خلاص شوند - و این سخنان روزی که از پشور کوچ می کردند در مجلس خان خانانان می گذشت - و در زمانی که از تنگی خیبر میگذشتند آن روز بایزید هراول بود - و حیدر محمد آخته بیگی بمشار الیه رسیده پروانه حکومت کابل رسانید - و مشار الیه در جواب گفت که از نیتائی که در خاطر گذرانیده اید عجب دانم که فتح کابل شود - هرگاه که کابل میسر شود آنگاه پروانه حکومت بمن رساندن خوبست - چون به یساول که دیه غلامان ست فرود آمدند خبر رسید که بجای تردی محمد که بکابل رسیده عبدی سرمست را بجلال آباد تعیین کرده اند - دی روز درآمد - و اکثری کلانتران مهمند و خلیل در پشور خانخانان را دیده و دوازده اسپ پیشکش کرده سوار بسیار بنوکی آمدند - و خانخانان اسپ را نگرفتند - و آن جماعه را نگاه نداشتند که فردا که بکابل اینها بجهت خرید اسپ بیایند التماس باج و خرج خواهند کرد - و تریکه و خواجه کلان و جمعی را از دیه غلامان بر سر قلعه جلال آباد بعدی سرمست تعیین کردند - چون بایزید در منزل خود بود بجمعی کثیر همین سخن کابل و مرزا محمد حکیم در میان داشتند - و دیوان خواجه حافظ در مجلس بود از برای مرزای مذکور واکردند آن غزل آمد که مصرعه اش این بود -

* ع *

ستاره بدرخشید و ماه مجلس شد

رسیدند اینجا هم بکومک مقید نشده بتعجیل متوجه شدند - و آنهایی که
 در برآوردن غنی خان سعی کرده بودند مثل قاضی ابراهیم و فریدون
 تغائی مرزا محمد حکیم و میر محسن خویش شهاب خان و تردی محمد
 و بندعلی میدانی و باقی قاقشال و شاه ولی آنکه که سابقاً بکاول حضرت جنت
 آشیانی بود و علی محمد و عبدی سرهست و سوندک یرغل و محمد معصوم
 که در ثانی الحال بهند آمده باغی شد و هنوز تا این تاریخ در سرکار بشگاله
 از جمله باغیانست - در تاریخی که کوچک عملدار که قبل ازین نوکر خواجه
 کلان بیگ بوده در حینی که خانخانان در کابل بود نوکر ایشان شده بود -
 دران محل که خانخانان بیابوس حضرت بهند آمدند او را در کابل
 در خدمت فرزند خود غنی خان مانده بودند - حرم خانخانان را
 باو همراه کرده از کابل بدرقه شده از جلال آباد گذرانیده در نواحی
 پشور که حمزه عرب از قبیل خانخانان حاکم پشور بود رسانده - در
 زمانی که حرم خانخانان بکوچک سروپا داده رخصت کابل نمودند -
 همان زمان حمزه عرب رسید - معلوم شد که بکابل رخصت شده -
 نزدیک به جم بکوچک رسیده - مشار الیه چون بحمزه عرب روبرو شده
 حمزه عرب در مردانگی شهرت داشت تیزدستی نموده بکوچک (شمشیر)
 انداخته بقتل رسانید - و برگشته حرم خانخانان را از نیلاب گذراند -
 و مراجعت نموده به پشور که حاکم آنجا بود رفت - و امثال این مردم
 را حیدر محمد خان وسوسه میکرد که چون کابل میسر شود سیاست باید

همیشه عرضه داشت خواهی کرد - و باسپ و سروپا از همگنان امتیاز یافت - و بندگان حضرت از منزل خانخانان همین روز متوجه سیر و شکار گوالیر شدند *

و خانخانان کوچ بر کوچ متوجه کابل (شدند) - و محمد قلی خان و سایر کومک بجایگیرها متوجه شدند که بنوکر خود خرچیء لشکر داده در نیلاب یا پشور بخانخانان ملحق شوند - چون از آب چناب عبور نمودند بایزید بعرض رسانید که چند روزی اگر بجعت کومک توقف میکنند همین جا خوب است - هنوز زمین هندوستان است - همه چیز باسانی بهم می رسد - حیدر محمد آخته بیگی چون شوق کابل بمشار الیه از همه زیاده بود گفت درگذشتن نیلاب چند روزی حایل می شود - و برای کومک در پشور توقف نمایند - چون به نیلاب رسیدند حمزه عرب را که خانخانان در پشور مانده بودند و تا این روز در پشور بود در نیلاب بملازمت رسید - عرض کرد که تردی محمد میدانی قلعه جلال آباد را گذاشته بکابل رفت - بایزید بعرض رسانید که چون حمزه عرب مدتها در پشور بوده حکم شود که پیش از ما رفته بقلعه جلال آباد درآید - اینجا هم حیدر محمد گفت که حمزه عرب سپاهی خوب است همراه باشد - چون زبان افغانی میداند در کوتل سناره وغیره که افغانان سر راه ^(۱) خواهند گرفت درکار ست - چون به پشور

(۱) در اصل نسخه «سر راه بگیرند خواهند گرفت درکار ست» *

کرده بوده اند - دولتمخواهان که در ملازمت اند صلاح دولت همچون دیده اند که شما مراجعت نموده بملازمت آئید و هرکرا صلاح دانید بر سر راجه مذکور تعیین نمائید - و شما بجهت دفع و رفع ملازمانِ مرزا محمد حکیم که بنیاد فساد کرده بوده اند متوجه کابل شوید - چون این حکم بخان خانان رسید در ساعت متوجه درگاه شدند - و شاه قلی خان نارنجی را با جمعی کثیر بر سرِ راجه مستو تعیین فرمودند - و نواب خانخانان و نواب محمد قلیچ خان برلاس و مرزا حسین خان نکدری و ترمخان بکه که قبل ازین نوکر نواب بیرم خان بود و جمعی دیگر از بیگچها و یکه جوانان را همراه خانخانان بکابل تعیین نمودند - و خانخانان را اسپ و سروپا داده و کومک را هم بایشان همراه کرده رخصت فرمودند - و قرار یافت که تا فتح شدن کابل جایگیرهای خانخانان که در هند است بحال خود باشد - و چون خانخانان از آگره کوچ کرده باسکندره فرود آمدند بندگانِ حضرت و ارکانِ دولت بجهت حرمتِ خانخانان بآن منزل آمده وداع فرمودند - و مشار الیه مهمانی و پیشکشهای لایق بحضرت و ارکانِ دولت گذرانیدند - و بندگانِ حضرت بمردم اعتباریِ خانخانان هم عنایتها کرده و وعدهای پادشاهانه فرمودند - بخصوص بسایزید که از قدیم بحضرت جنت آشیانی و بندگانِ حضرت خدمتها کرده بود - از تاریخ سنه ۹۵۰ (نه صد و پنجاه) که در اردویی شاهی بپابوس سرافراز شده تا این تاریخ غائبانه و حضور خدمتها بتقدیم رسانیده بود - فرمودند که از کابل

یک روزی حضرت از منعم خان خانان پرسیدند که مردم در پادشاهی من چه می گویند - خانخانان بعرض رسانید که بادشاه صد و بیست ساله شوید - ازینکه ادم را بخون آتکه و معظم را بخون دختر بی بی فاطمه کشتید مردم شما را خوب یاد میکنند - و کمال عدالت همین باشد که کردید - حضرت بخانخانان گفتند که به ازین هم کار کرده ایم - عجب است که او را نمی گویند - اما شما می دانید برای خاطرها نمی گوئید - خانخانان عرض کرد که چون همچون باشد که من چیزی دانم و از برای خاطرها بحضرت عرض نکنم - فرمودند به ازین کارها آنست که جماعه اتکه را از لاهور برآورده در رنگ بنات النعش پریشان کرده هر یک را بهر گوشه هندوستان جاگیر فرموده ایم - عدالت و کردانی این پادشاه عالی شان را ازین نوع سخنان می توان دانست *

و در سنه ۹۷۰ (نه صد و هفتاد) حکم خانخانان بپایزید رسید که بر سر راجه مستو تعین فرموده اند لشکر سرکار حصار را گرفته زود متوجه شود - و در اندک روزی در آگره بملازمت خانخانان مع لشکر حصار رسیده کوچ بر کوچ بر سر راجه مذکور متوجه شدند - و چون باتاوه رسیدند فرمان عالی شان باسم خانخانان صادر شده بود که غنی خان از قلعه کابل بطریق سیر برآمده بود که فضایل عمو مشار الیه و ابو الفتح ولد مشار الیه بمرزا محمد حکیم و ملازمان اتفاق نموده او را در قلعه نمانده رخصت هند نمودند - و بساهی شما را نیز از قلعه برآورده رخصت هندوستان

اما هنوز حیات داشت - باز حکم فرمودند که بالا بیارید و ببندازید -
 بار دیگر که بموجب حکم عمل کردند - کوکۀ مذکور را حیات نماند -
 و مردم در یخانه از توهم این امر هر یک بجانبی پریشان شدند - و حضرت
 بمنزل ماه بیگه رفته گفتند که ماما - ادم را کشتند - آنکه از اخلاصی
 که داشت اصلاً نسبت فرزندمی ادم بخاطر او نرسید - عرض کرد که
 خوب کردند - من و دیگر فرزندان من تصدق شما - گناهی کرده بود
 عدالت نمودند - بقصاص رسید *

و بعد از چند روز دیگر خواجه معظم تغائی حضرت بود
 بی جهت حرم خود را که دختر بی بی فاطمه که اردو بیگی حرهای
 حضرت همایون بادشاه بود و بولک نام پسری هم داشت که در گرد
 حضرت جنت آشیانی خدمت نزدیک میکرد گشت - و این خبر
 بحضرت رسید - همان زمان بی تحاشا بخانه خواجه معظم مذکور تشریف
 آوردند - و از نزدیکان مثل قلیچ خان و عادل خان ولد شاه محمد قلاتی
 و چندی دیگر در ملازمت حضرت بودند - خواجه را در حویلی
 مشار الیه ایستاده طلب فرمودند - و سبب کشتن حرم از خواجه پرسیدند -
 و خواجه سخنان نادر برابر عرض کرد - و یقین حضرت شد که عورت
 بی گناه کشته شده - و فرمودند که بزنید - آن مقدار چوب بر سر خواجه
 بارید که خواجه بیهوش گشتند - و فرمودند که بقلعۀ گوالیر برده
 نگاه دارید - چون خواجه ظالم بود بضرب چوب در قلعۀ گوالیر از
 دار الفنا بدار البقا رحلت نمودند *

و در همین سال میانهٔ اتکه خان و ادهم خان کوکه بجهت نفاق سخن چین نزاعی شد - و بجائی رسید که ادهم خان و خشم و آله بردی ملازمانِ کوکه مذکور اتکه را در سرِ دیوان در ته شمشیر کشیده بشهادت رساندند - و بندگانِ حضرت در محل بودند - چون خبر بایشان رسید همون زمان شمشیر حمایل کرده بدولت لنگی بر بسته برآمدند - و مردهٔ اتکه را دیده پرسیدند که این چه کس است - رفیق چار منصب که خانه زادِ نواب خوانزاده بیگم که همشیرهٔ نواب فردوس مکانی بابر بادشاه بود بعرض رسانید که بادشاهم اتکه شما است - فرمودند که گشت - گفت - ادهم خان - و ادهم خان زینه پایه بود بجانب حضرت که بر می آمدند روان شد - و حضرت بزبانی هندوستانی فرمودند که ای گاندو^(۱) چرا اتکه ما را کشتی - و او عرض کرد که نا دولتخواه بود - حضرت دست انداخته موی ادهم را گرفتند - و احتیاج شمشیر نشد - مشت مبارک بر بنا گوش او زدند - که دو باره مقدور سخن کردن نشد - و حکم کردند که او را از زینه پایه بیندازند - مهتر سکهای که در محلِ حکومتِ لاهور حضرت جنت آشیانی همایون بادشاه بخطاب فرهاد خانی سرافراز کرده بودند نزدیک بود - چندی دیگر که نزدیک بودند او را از زینه پایه انداختند - چنانکه مغز سر او قصوری کرد

(۱) گاندو - هندی - اسم مذکر - پشت ده - وه شخص جسے فعل بد کرانے کا مزہ ہو -

غلامان حضرت بود بعرض رسانید که بایزید را خانخانان رخصت سرکار حصار داده اند - و رای داودی (دوندی) چودهری حصار در خدمت است - باو سپرده سفارش فرمایند - حضرت در بالاخانه بودند - بایزید را طلب داشتند - و رای داودی را بمشار الیه سفارش فرمودند که وقتی بحصار رفته شکار نموده بودیم این چودهری بما خدمت بسیاری کرده از احوال این خبردار خواهی بود - و حصار چون سرحد ست بتو خطاب سلطانی عنایت فرمودیم - و از حضرت همین (جا) رخصت یافت - و در حصار و بنارس و جونپور بایزید بخطاب سلطانی شهرت داشت - و در حکومت قلعه چنار خانخانان از بنگاله بموجب حکم حضرت بخطاب خانی و علم ثانی و جاگیر سرکار چنار بمبلغ صد و هشت لکه دام پروانه بخط مرحومی میر اصغر منشی که بخطاب اشرف خانی سرافراز گشته بود صادر شد مع سوغاتهای نفیس بنگاله - در میان همگان ممتاز گشت - و خواجه مظفر علی که دران ایام دیوان حصار بود و بهمراهی خواجه کلان بحضرت دهلی رسیده بودند که حکم خانخانان رسید که هر جا رسیده باشد باز بهمراهی بایزید مراجعت حصار نماید - و خواجه مشار الیه باتفاق بایزید در اندک زمانی بحصار رسیده و لوازم رعیت پروری آنچه بوده بجا آورده - رعایا بخاطر جمع در سد زراعت و آبادانی شدند *

دیگر فرستد تغیر حصار نخواهد بود - و صباح شب دندان رنگ کردن
خواجه شاه (محمود) که مشرف دیوان بود پروانه حکومت سرکار حصار به بایزید
رسانید - و مشار الیه را کلفت بسیار دست داد - در جواب بشاه محمود
گفت که چه تقصیری کرده ام که از درگاه اخراج میکنند و تسلیم نکرد - خواجه
مشار الیه در سدد اعتراض (اعتراض) شده بخانخانان خبر برد - و خانخانان
در جواب گفتند که رحمت باو باد که اخلاص او بمن این نوع است که
خدمت مرا گذاشته یاد فراغت و حکومت حصار نمیکند - اما بمشار الیه
بگو که اگر تو نمی روی ما کسی دیگر نداریم که قابل این خدمت باشد -
و باین تقریب سرکار حصار تغیر می یابد - بتو شرط کردیم که یکسال
بیشتر ترا آنجا نگذاریم - تو هم فکری کن و ما هم که درمیان ملازمان
قابل این خدمت کیست تا او را فرستاده ترا طلبم - و بعد از چند روز
اسپ و سروپای لایق داده مشار الیه را رخصت کردند - و اسپ بوز
که دران چند روز که خانخانان بحضرت (اراده) پیشکش کرده بودند ببایزید
دادند که برده از نظر بگذران - و حضرت آن روز در حویلی محمد بخشی
که نزدیک بکنکهر بود - و تقریب بودن حضرت بآن حویلی - بجهت رفتن
مندون بود که ادم خان کوکه و پیر محمد خان شیروانی که قبل ازیں نوکر
بیرم خان بوده به بازبهدار جنگ کرده سرکار مندون را ازو گرفته
بودند - و حضرت می رفتند که فیلان خوب و پاتران لایق را از آنها
بگیرند - چون بایزید اسپ را از نظر گذراند مقبول خان که یکی از

را گرفت - و بایزید بگوشه قیچی اشارت کرد - اسپ بدولت حضرت جست و دو پای پس بکنار کشتی خورده بند نشد - بآب رسیده بزور دولت زور کرده خود را در بالای پل گرفت - و حضرت بزبان مبارک فرمودند که پادشاه سلامت - و سوار شدند - و از خوشحالی درپیش سرآورده که در باغ بود جلو کشیدند - و انتظار این جماعه که در عقب می‌دویدند می‌بردند - چون رسیدند همه مجرا شده - حضرت بدولت در سرآورده در آمدند - و نزدیکان در گرد سرآورده بوده - مردم زیادی برگشتند - بعد ازان بقدر بارانی شده - و خانخانان دران شب در حویلی حرم سرای صحبت داشتند - افیون خوردند و گنجفه باختند - و هم بازی فریدون (تغائی) محمد حکیم مرزا و پاینده محمد ولد قرجه خان و بایزید و چندی دیگر که در مجلس بودند مثل محمد قاسم خان خواهر زاده پهلوان دوست میربر و شاه حسین نکدری و لشکر خان و غیره - در آخر صحبت دندان رنگ کردند - و بایزید چون همه وقت با ایشان موافقت کرد - در دندان رنگ کردن هم موافقت کرد *

و قبل ازیں بخانخانان پروانه رسیده بود که قصبه حصار فیروزه را بجهت خالصه بما گذرانند - و قصبه الور را عوض بگیرند - و خانخانان سبب این را از ما هم بیگه پرسیده بودند - و بیگه مذکور بعرض رسانید - و حضرت فرمودند که خواجه کلان که ملازم خانخانان است در حینی که بجهت شکار بحصار رفته بودیم ازو رنجیده ایم - اگر بجای او کسی

در ملازمتِ حضرت چون کس کم است اینها حضرت را تا باغ رسانند - و خانخانان بطریق سرگوشی به بایزید گفت که این مردم را تو گرفته حضرت را تا باغی که محلها آجا است برسان - چون بندگان حضرت بسر پل رسیدند دیدند که یک کشتی کلان جدا شده اسپ نمی تواند جست - حضرت پیاده شده در فکر بودند که اسپ را چه نوع گذرانند - و از لب پل تا باغ راه بسیار - و اسپ نبود - تاتار خان و لشکر خان و تمرتاش ناظر بیوتات داماد خواجه معین و بایزید و غیره همه در فکر بودند که اسپ حضرت را چون گذرانند - بایزید بعرض رسانید که این اسپ بوزیست که من از برای خانخانان در حضرت دهلی خریده ام - و خانخانان بحضرت پیشکش کرده اند - و هنر این اسپ میدانم - اگر جلو گرفته بکشند یُمکن اینجا را بجهد - و حضرت فرمودند چنین کنید - لشکر خان و تاتار خان و تمرتاش و جمعی دیگر که نسبت نزدیکی داشتند همه ببایزید در سدد اعتراض شدند که بنوعی که تو میگوئی این اسپ نخواهد جست - و در آب افتاده ضایع خواهد شد - و بایزید در سدد جواب شد که پادشاه عالیشان را که این مقدار توجه باشد که این اسپ از اینجا بگذرد اگر بگذرد - اقبال پادشاهی - و اگر در آب افتد نهایتش زین تر شود - آب (اسپ) را چه ضرر رسد - بهر جانب آب بازی کرده بدر می آید - و حضرت را سخن بایزید پسندیده افتاد و فرمودند که اسپ را بکشند - منیر خان غلام سلطان محمد قبق که در ملازمات خان خانان بود جلو اسپ پادشاهی

باشد بیارید که خروس من در لاهور شهرت تمام داشته - چون خروس پادشاهی را آورده گذاشتند اتکه خروس خود را گذاشته - ماکیان ظاهر شد - ماکیان و خروس بیکدیگر چون جنگ کنند - بندگان حضرت را بسیار خوش آمد - و ایام خروس بازی در اوائل سنه ۹۶۸ (نه صد و شصت و هشت) بود *

و در اواخر هم امسال یکروزی در آگره جکر^(۱) شد - پل که بر آب آگره پسته بودند شکست - و آتش در فراش خانه ماهم بیگه و چندی از (مکان) پاتران حضرت که در نواحی فراشخانه منزل داشتند سوختند - و این خبر بنواب خان خانان و خواجه جهان رسید - باتفاق قصد دریاخانه کردند - و درمیانه دروازه قلعه آگره که بجانب دریا است و او را دروازه آب می گویند حضرت که ماهم بیگه را پرسیده مراجعت فرمود بودند کورنش کردند - و اینها حضرت را پرسش نمودند - و حضرت فرمودند که سوختن (مکان) پاتران سهل است - اما شما (از) بیگه پرسید که اسباب فراشخانه او بسیار سوخته است - و حضرت این جماعه را که رخصت فرمودند خود بدولت متوجه باغ که آن طرف آب بوده و محلا آنجا بود و حضرت از آنجا تشریف آورده بودند شدند - و خواجه جهان و نواب خانانان مصلحت دیدند که جمعی کثیر که همراه ما اند

(۱) جکر بروزن شکر - مفرس لفظ هندی است که اصلش جهکر است و معنی آن

باد تند و غبار آگین است که از سمت مغرب وزد - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۸۲۵ *

و بندگان حضرت دران اوقات بخروس نگاه داشتن و جنگ انداختن میل تمام داشتند - و همچون حکم شده بود که هر کس بکورنش بیاید خروس همراه بیارد - یک روزی شمس الدین اتکه که دران اوقات حاکم سرکار پنجاب بود از لاهور برآمده بود و حکم موی سر گذاشتن باو در راه رسیده بود - و موی سر او بلند نشده بود - حضرت فرمودند که ما حکم کرده ایم و شما هنوز موی سر نگذاشته اید - مشار الیه بطریق ندیمی بعرض رسانید که موی سر اندکی بلند شده بود - اما به متهره که رسیدم بطریق مردم هندوان آنجا تراشیدم - بندگان حضرت شگفتگی فرمودند - و ارکان دولت ندیمی اتکه را پسندیدند - و حکم شد که بعد ازین که بکورنش آید او نیز بدستور سایر دولتخواهان خروس همراه بیارد - روز دیگر چون کورنش کرد ظاهر نشد که خروس آورده باشد - حضرت فرمودند که آته چون خروس نیاوردی - اینجا هم ندیمی بخاطر اتکه رسیده عرض کرد که خروس دارم - حضرت فرمودند که کو - گفت که زیر مفتوح در ته بغل نگاه داشته ام - اما وقتی بر می آرم که خروس نامی و جنگی که حضرت دارند بمعمره بیارند - آن زمان خواهم گذاشت که جنگ کند - حضرت بنزدیکان اشارت کردند که دست کنید که خروس که در ته بغل است راست میگوید - چون چندی از نزدیکان دست به بغل اتکه رسانیدند آواز مرغ ظاهر شد - و حضرت فرمودند که فلان خروس را بیارید - و اتکه بعرض رسانید که خروس جنگی که

درین سلسله را (درین سلسله) از حالت آلتِ فرق نکرده - این بادشاه
 عالیشان این طور مردم را آن^(۱) نوع تربیت کرده‌اند - آخر الامر آنها
 نمک‌حرامی را از دست نداده‌اند - و چون بندگانِ حضرت خود بسعادت
 متوجه مهماتِ سرکار خود شدند حالا مردم عالم ملاحظه نمایند که در
 هر شهر و پرگنات و قریاتِ هندوستان خزینه چه مقدار جمع شده -
 و هر روز چه مقدار دیگر به بندهای درگاه و آینده و رونده صرف می‌شود *
 و بعد از چند روز از بی‌پروائی و بی‌لطفی اربابِ دخل بهادر خان
 شیبانی که سرکار اتاوه را دران چند روز ازو تغیر داده - بجهت بی‌جاگیری
 بجونپور پیش علیقلی که برادر مشار الیه بود متوجه شد - و چون
 خان‌خانان بعرض اشرف رسانید چنان صلاح دید که بایزید بیات که
 در حین خورد سالی بخان مشار الیه در تبریز در محله آوا همبازی
 بوده‌اند - و دران اوقات بایزید ملازم نواب خان‌خانان بوده مشار الیه را به
 برگرداندن خان مذکور تعین نمودند - و بایزید مذکور در شاه‌پور که یکی از
 پرگناتِ سرکار کالپی است بخان مشار الیه رسید - و هرچه قدر نصایح بود
 گفت - چون ایشان بی‌رخصت از آگره برآمده بودند در برگشتن ملاحظه
 نمودند - و ارکان دولت هم میل برگشتن او نداشتند - آن بود که جماعه یقین
 نکردند که او را برگردانند - و چون بجونپور رسید خان زمان سرکار بنارس
 را که زیادتى جاگیر او بود از قبیل پادشاهی به برادر داد *

سواری می فرمودند بدروازه رسیده ازو آب گرفته نوش جان میفرمودند - و او چون دیوان سقا داشت شعر سقا را می خواند - و حضرت گوش می فرمودند - و بعد از مدتی یک روز در گنبدی که در درون قلعه آگره واقع است هنوز چون عمارتی از برای حضرت ترتیب نداده بودند آن گنبد دیوانخانه ایشان بود - خانخانان و بهادر سلطان شیبانی و مرزا عبد الله مغل داماد خانخانان و عبد الله سلطان قزاق داماد قاسم برلاس که بعد از چند روز حضرت او را حاکم سرکار مندون ساختند - و او در اندک زمانی نمک حرامی کرده بغضب حضرت گرفتار شد - و جمعی دیگر از خوانین و سلاطین در ملازمت مأم بیگه بودند که حضرت را هژده روپه بجهت مهم ضروری درکار شده بود - و خواجه سرای را فرستاده بودند - و خواجه جهان در جواب گفت که هژده^(۱) روپه را از جاگیر که بگیرم - و بیگه ازین مقدمه حاضر شدند - بتوخته مادر دستم گفتند که برو از پیش داهان ترک من هژده روپه گرفته باین خواجه سرا بده - و در همین مجلس عبد الله سلطان قزاق بجهت مهمسازی خود حرف می زدند - گفت آلت من هنوز بشما معلوم نشده است - مرزا عبد الله مغل گفت بلای بر تو و بر آلت تو خورد - تو مدهای

(۱) در منتخب التواریخ جلد دوم صفحه ۳۵ مرقوم شده «و الحق شاهنشاهی هم که تصرف نافذ در ملک نداشتند و از عمر بعضی خرجهای ضروری گاه گاهی معطل می ماندند و خزینه اصلا نبود - و نوکران پادشاهی همه جاگیرهای زبون و پریشانی احوال بر وجه کال داشتند»

است - من زر از که بگیرم - بایزید عرض کرد که من گرو هم می گیرم -
حضرت فرمودند که معقول می گوید - چه گرو می گیری - بایزید
عرض کرد که پوستینی که ایشان پوشیده اند میگیرم - مقیم پوستین را
بموجب حکم برآورده به بایزید داد - و پوستین کش ابره اطلس
سبز و گریبان کش - و گریبان او هر زمان بایزید روی آفتاب میکرد -
و بندگان حضرت شوق میفرمودند - و مقیم رنگرینها می کرد - و هوا در
کمال برودت - و در میان دریا از نماز پیشین تا نماز شام که بازی
برطرف شد مقیم بی پوستین بود - چه مقدار سرما خورده باشد *

از راه آب منزل بمنزل بعد از چند روز بآگره تشریف آوردند -
و بندگان حضرت در قلعه آگره نزول فرمودند - و به بیگمان و محله
که همراه بودند حویلها تعیین فرمودند - و حویلی نواب بیرم خان را
که در لب دریای آگره است بنواب خانخانان عنایت فرمودند - و نزدیک
حویلی خان خانان جوهر بکاول بیرم خان حویل داشت - ماهم بیگه را
چون سابقاً و حال ببایزید عنایتی بود گفت آن حویلی بکاول که بما تعلق
دارد بتو دادیم - و بایزید چون آن حویلی را متصرف شد درویش
بهرام سقا برادر کلان مشار الیه بود گفت که در حویلی درخت نیم است -
در ته درخت سقاخانه راست کن - بفرموده برادر در چند روز
سقاخانه باتمام رسید - و درویش نظر که یکی از مریدان سقا بود در
دروازه قلعه آگره سقاخانه راست کرده بود - و بندگان حضرت هرگاه

کشتیها لنگر کرده بودند - یک کشتی ماهتابی خانخانان داشت - بعد آن کشتی کلان که برای ایشان خرگاه برپا کرده بودند - خانخانان و جماعه بکشتی مهتابی در آمده در یک دواآبی از دریای جون نگاه داشتند - و خانخانان بگنجفه بازی مشغول شدند - و حریف گنجفه ایشان برین تفصیل - پاینده محمد قرچه خان و فریدون تغائی نواب مرزا محمد حکیم و بایزید بیات - و بعد از چند دست باختن گنجفه بندگان حضرت که سیر دریا می فرمودند بکشتی خانخانان (تشریف) آوردند - و در سدد غند کردن گنجفه شدند - حضرت فرمودند که ما هم شنیده ایم که این بازی نغزیست - ببازید تا ما هم به بینیم - بندگان حضرت و مقیم قره پیر محمد عرب و فریدون مذکور و بایزید طرح بازی را بنیاد کردند - و بندگان حضرت فرمودند که این بازی را خوب می کند - خانخانان و خوانین که حاضر بودند متفق اللفظ عرض کردند که ما از بایزید یاد گرفته ایم - و حضرت ببایزید متوجه شده فرمودند که شروع کن - بایزید بعرض رسانید که بادشاهانه می بازید یا حریفانه - و بعد ازان که چند دست بازی شد مقیم قره پیر محمد بای داد - و بایزید برد - چون مقیم همراه زر نداشت بایزید گنجفها را بر زمین ماند - حضرت فرمودند که چرا نمی بازید - عرض کرد که این بازی ست کسی که برد و زر نیافت برمی گردد - و حضرت بمقیم فرمودند که چرا زر نمی دهی - او عرض کرد که شمال خان و مقبول خان درین کشتی در ملازمت شما آمده اند - و تمسیم؟ من همراه نیامده

خواهد شد - و هوای بنگاله چون بمغل ناخوش است سبب نارفتن همین بود - و الا او و بهادر برادر مشار الیه آن نوع امرای حضرت بودند که اگر اقبالِ بندگانِ حضرت قرینِ حال ایشان می بود بنگاله چه - که بهر جانب که توجه میکردند بآسانترین وجهی فتح آنجا میسر می شد - و آخر الامر این دو برادر از بی لطفی مردم در بخانه و همنشینی مصاحبان بد ازین درگاه عالی شان روگردان شدند - و در اندک زمانی این هر دو برادر بجهت دغائی که فلک بایشان باخت باغی از دار الفنا بدار البقا رحلت نمودند - و بندگانِ حضرت را کشتن ایشان ضرورت شد - و الا پادشاهان را باین نوع مردم امرا چرا بی لطفی باشد - اسبابِ دولت پادشاهان امرای خوب است - و هر محل که این نوع خوانین و سلاطین (امرا؟) پیدا شوند پادشاهان در تربیت ایشان ملاحظه نمی (می) کنند *

همان زمان که خانخانان از مجلسِ حضرت برآمدند بدرویش اوزبک چیزی نوشته ببایزید دادند - مشار الیه رفته خواجه مظفر علی را از آنجا برآورده در منزل خان مذکور بملازمت رسانید - و همان زمان باسپ و سروپای لایق مشرف شد - و شبی که که حضرت و جمیع بیگمان و محلا بکشتیا در آمده با گره که پای تخت سازند متوجه شدند - خواجه مظفر علی را سروپای دیگر داده دیوان سرکار حصار که بجای خانخانان بود ساخته رخصت کردند - و این سیر دریا در آواخر سنه ۹۶۸ (نه صد و شصت و هشتاد) بود - و یک نماز دیگری

ارکان دولت در کمال کم رتبی در پیش خانخانان سابقاً و حال که داشتند -
و او خاطر همه را ملاحظه کرده بی مشورت ایشان سخن بعرض نمی رساند -
و حضرت پادشاه بعد از فوت خان مذکور در مجلس او را بخوبی یاد
می فرمودند - ازین رهگذر بود که او اندک مهم را بی حکم حضرت عمل
نمیکرد *

و در همین مجلس خان خانان و بیگه و خواجه جهان متفق اللفظ
بعرض رسانیدند که مرزا عرب ملازم خان زمان فیلی چند و از پارچهای
نفیس بنگاله که تاج خان بمشار الیه فرستاده بودند آورده - مهمسازی^۱ خان
مذکور باید کرد - حضرت فرمودند که چرا معطل اید - خان خانان شما پدر مائید
بنوعیکه صلاح دولت دانید مهمسازی^۲ او و سایر دولت نمایند - اما این مقدار
دانید که ما را نوکران - پادشاه نکرده اند - و مردم روزگار تصوف و تهوّر
این پادشاه عالی شان از سخنان ایشان معلوم کرده باشند یا خواهند کرد - و روز
دیگر لایق دولت که می دانستند مهمسازی^۳ خان زمان نموده باسپ و سروپای
لایق و بفرمان جاگیر سرکار جونپور و سرکار بنارس و سرکار
غازی پور و بعضی از پرگنات سرکار اوده و سرکار مانیکپور تالب آب
سون بالفعل باو جاگیر کردند - و در فرمان حکم شده بود که اگر بنگاله
را بگیری هم بتو عنایت خواهم کرد سرافراز کردند - و او بنگاله را باسان
ترین وجهی میگرفت بلکه او گرفته بتاج خان داده بود - و درین مرتبه
در رفتن بنگاله ملاحظه این داشت که این جاگیرها بکسی دیگر عنایت

جهان گفتند - و خواجه جهان فریاد برآورد که آن مرد چهل و شریر است - و ازو در نوکری بیرم خان به بندهای خدا ضرر بسیار رسیده - و اگر او خلاص شود باز به بندهای خدا ضرر خواهد رساند - خانخانان گفتند بهر حال ابنای جنس شما است - ضرر او چه خواهد بود - شهاب خان چون دیدند که خانخانان بخلاصی او مقید است خواجه جهان را تسکین دادند - و قرار یافت که به بندگان حضرت عرض کنند - و خانخانان گفت شما بد مددی نکنید من بحضرت عرض کرده گناه او را طلبم - به بایزید گفتند که هرگاه که بدریخانه روم تو بیاد من بیار - روز دیگر چون خان خانان بمنزل ماهم بیگه تشریف بردند بایزید بیاد خانخانان داد - بیگه حاضر شد و گفتند که چه کرامی کند که شما گناه او را طلبید کس بخانه درویش اوزبک فرستاده مظفر علی را از بندیخانه او برآرید - خانخانان گفتند که چون همچون باشد بحضرت بادشاه عرض باید کرد - بیگه گفتند که من عرض کنم - درین گفت و گو بودند که حضرت بادشاه بمنزل بیگه تشریف آوردند - و سر سوزنی از توخته مادر دستم خان گرفتند - و خارهای که در جنگل حصار در شکار در پای مبارک ایشان در آمده بود میکنند - و درین اثنا بیگه گناه خواجه مظفر علی را بالتماس خانخانان عرض کردند - و حضرت التماس او را قبول کردند - و فرمودند که می گویند که نویسنده نغزیست اگر شما را درکار باشد نگاه دارید - و کمال ادب و احتیاط خانخانان را ازینجا قیاس باید کرد که بآن رتبه - و خواجه جهان و سایر

ختم شد کفر و کافری بر تو بَارَكَ اللهُ ازین نمی گذرد
 آن صنم گفت با من از سر دین هیچ کس اینچنین نمی گذرد
 در حینی که حضرت دهلی در دروازه قلعه سقا خانه داشتند
 که به بندهای خدا آب می دادند - و در پهلوی خانه ایشان دوکان نابینائی بود -
 و نابینا همزم بسیار در دوکان جمع کرده بود - آتش در همزم نابینا افتاد -
 و بآن تقریب خانه هم سوخت - و سقا این قطعه مناسب دانسته گفت -

❖ قطعه ❖

سقا که چو قاقنوس عمری می پیچید بر آشیانه خس را
 آتشکده گشت خانه او از سوز درون چو زد نفس را
 از آتش دل بسوخت جانش همسایه بد مباد کس را
 و بعد از چند روز افضل خان بیایزد گفت که خواجه مظفر علی -
 تربتی است ما و او از یکجائی - وقتی که بیرم خان به تهرنده درآمده بود
 خواجه مشار الیه را بطریق ایلچی گری بدیبال پور پیش درویش محمد خان
 اوزبک که سابقاً نوکر بیرم خان فرستاده بود - و مشار الیه را دولتخواهی
 بخاطر رسیده - و خواجه مشار الیه را مقید ساخته - و تا آن روز در خانه
 مشار الیه در بند بود - بخان عرض کن که گناه او را از حضرت بادشاه
 طلبند - چون خواجه جهان و شهاب خان و اکثر ارباب دخل حضرت
 بادشاه در خانه مهدی خان که خانخانان تشریف داشتند جمع بودند - بایزد
 بخان مذکور عرضه داشت کرد - و خانخانان ^(۱) همان زمان در مجلس بخواجه

هر که شد با صوت تن تن همزبان ^(۱) در وقت کار
 می زند پا زان جهت در گنبدِ دوار چرخ
 می زند ^(۲) بر دور نقطه روز و شب با ماه و مهر
 بهر خال او من سرگشته چون پرکار چرخ
 زهره چنگ خویش را امشب بقانون ساز کرد
 تا زند بآن قمر در مجلس سیار چرخ
 کف زنان و پای کوبان دمدم در بزم عیش
 می زنم هر دم بیاد آن قد و رفتار چرخ
 تا شدم چون نافه سودائی ز چین زلف ^(۳) یار
 می زنم پیوسته زان رو بر سر بازار چرخ
 ذکر آن یکتا درین لنگر ز غیرم فرد ساخت
 همچون سقا می زنم هر سو قلندروار چرخ
 * رباعی *

سقا غم و درد و شادمانی همه هیچ اندیشه مرگ و زندگانی همه هیچ
 برخیز که در جهان فانی همه هیچ جز عشق نگار جاودانی همه هیچ
 * وَ لَهُ اَيْضاً *

گفتم ای کفرست ایمانم از تو سقا بدین نمیگذرد

(۱) در یک نسخه خطی «تن همزبان وقت سماع» *

(۲) در یک نسخه خطی «می زند» * (۳) در اصل نسخه «زلف او» *

و منار بسیار است رسید - جزبه مجدد بسقای مذکور رسیده بمنزل که آمد خود را نمیدانست - نزدیک نیم شب بود که بیخودی سقا را ببایزد گفتند - و مشار الیه دران بیخودی سقا را ملازمت کرده شعوری درو نیافت - عیال و مریدان سقا هم در جزع و فزع بودند - و این بیخودی مشار الیه تا سه پاس کشید - بعد ازان بحال آمد وضو ساخته دوگانه بجا آورد - و احوال گذشته آنچه پیش از بی اختیاری واقع شده بود به برادر تقریر کرد - بایزد چون از برادر خاطر جمع کرده رخصت گرفته بمنزل آمده - صباح احوال را بمنعم خان بعرض رسانید - و ازان روز باز درویش سقا در میان مردم بیشتر شهرت کرد - و درین مختصر در بالا گذشته که بموجب فرموده شاه قاسم انوار در سمرقند در خواب بسقا فرموده اند که شعر بگو - و دیوان ترکی و فارسی دارد - و دیوان فارسی او حاضر بود - چون وا کرده شد همین غزل آمد - لایق دید که یک غزل و یک رباعی و یک قطعه نوشته شود - اگرچه در دیوان ابیات به ازیں دارد اما حسب الحال همین برآمد -

* غزل *

می‌زنم در خلوت اسرار با آن یار چرخ
در خراباتِ مغان چون رندِ دُردی^(۱) خوار چرخ

(۱) در دو نسخه خطی دیوان بهرام سقا که در سوسائلی است «درد خوار» مرقوم است - در فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۳۹ نوشته که دُردی بالضم یعنی درد که در چیز رقیق ته نشین شود و مجازاً یعنی شراب تیره - باید دانست که دُردی لفظ عربی است و دُرد بدون یای تحتانی فارسی *

و حاجی محمد خان سیستانی بخان مذکور بموجب حکم چند منزل همراه رفتند - و چون اردو در حضرت دهلی فرود آمد بندگان حضرت هم از حصار فیروزه تشریف آوردند - و چون منعم خان از کابل آمده در هند منزلی نداشتند منزل بیرم خان که در کنار دریای دهلی واقع شده بود و بخانهای مهدی خان متصل بود بایشان عنایت فرمودند - و حویلی مام بیگه که مابین هر دو حویلی بود بیگه مذکور ببایزید عنایت کردند *

و در همین چند روز عرس حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی که مزار ایشان در دهلی کهنه است واقع شد - منعم خان و خواجه جهان و ملا پیر محمد شیروانی و جمعی دیگر از خوانین و سلاطین و اشرف خان و افضل خان و لشکر خان بعرس آستانه رفتند - و شیخان و مریدان آستانه سماعها و اسلوبی که داشتند بجا آوردند - و از شیرینی و دستارهایی که قاعده بود بمجلس آوردند - دستارها را بر سر خوانین بستند - و خوانین هم به نذر آستانه آنچه داشتند بخادمان آستانه دادند - و درویش بهرام سقا که برادر کلان بایزید بود و دران اوقات در چله خانه حضرت شیخ نظام الدین اولیاء که در کنار دریای دهلی نو که مقبره پر فتوح حضرت جنت آشیانی متصل بآن واقع شده می باشد - و در همان روز عرس بجهت آب بخش کردن بمزار حضرت خواجه قطب الدین رفته بود - و در محل برگشتن بدلی کهنه آنجانی که مسجد چند

بالا گذشته در منزل بیگه بیابوس سرفراز شدند - و به بیرم خان بندگان حضرت بنوعی آشنائی و خاطرجوئی فرمودند که گویا هرگز کلفتی واقع نشده * و در همین مجلس منعم خان بعرض رسانید که من از خان مذکور قبول کرده ام که او را رخصت طوافِ حرمین فرمایند - حضرت فرمودند که ما میل این داشتیم که در ملازمت باشد - و چون بیرم خان التماس نموده حسب التماس مشار الیه قبول کردیم - و تا دو پاس شب صحبت داشتند - و مردم اردو آن شب خواب بفرغت در چادرهای خود کردند و فتنه و فساد که بنفاق بعضی مردم برپا شده بود تسکین یافت - و باز کوچ کرده مراجعت فرمودند از گذری که برابری روپر بود - حضرت مع اردو گذشته کوچ بر کوچ در نواحی قصبه سرهند نزول فرمودند - و مهم سازی رفتن بیرم خان در میان آمد - و بعد از سه چار روز مشار الیه را رخصت مکه معظمه فرموده خود بدولت بجعت شکار بجانب حصار فیروزه تشریف بردند - و بایزید (با) خرچی و بعضی اسباب لایق که منعم خان به بیرم خان فرستاده بودند تا یک منزل بخان مذکور همراه رفته - و اسباب را بوکلای ایشان سپرد - و بیرم خان خطی نوشته بایزید دادند که در هندستان از ملک و اسباب آنچه از بیرم بنظر نعمت لغ که منعم خان باشد در آید بطریق ملکیت بایشان گذراندم - و بایزید رخصت یافته این خط را بمنعم خان رسانید - و روز دیگر کوچ کرده اردو بجانب حضرت دهلی متوجه شده و بیرم خان بسفر حرمین - و ترسون محمد خان

نزدیک بدروازه ایستاده بودند - مرزا عبد الله مغل و مهدی خان که سابقاً امرای مرزا عسکری بود و لشکر خان و غیره از بایزید پرسیدند که آمدن بیرم خان چه شد - بایزید گفت که این بیآمدند^(۱) - گفتند که تو پیش چون برآمدی - گفت که مرا فرستاده اند که آمدن بیرم خان بعرض رسانم - بعد ازان سرداران و جمیع لشکر خوشحال شدند - و دانستند که دروغ بایشان رسیده بود که این جماعه را در اندرون گرفتند - و بایزید بتعجیل متوجه ملازمت حضرت شد - و حضرت در چادر ماهم بیگه تشریف داشتند - و از دور بایزید را شناختند - و خدمتگاران که نزدیک ایستاده بودند فریاد کردند که خیر هست - بایزید عرض کرد که خیر است - و دولت حضرت قوی است - بیرم خان می آید - و از شنیدن این خبر همه مسرور شدند - و حضرت از بایزید خبر دیدن بیرم خان و آمدن او می پرسیدند - و لشکر خان را که از قلعه برآمدند خواجه جهان فرستاده بود - او نیز متعاقب بایزید رسید - حضرت باو متوجه شدند - مشار الیه بعرض رسانید که بایزید بدرون قلعه کافران رفته بود خبر درون را او می داند - باز بندگان حضرت ببایزید متوجه شده خبر درون پرسیدند - و بایزید را باسپ و سروپا سرفراز گردانیدند - و ماهم بیگه و خوانین که در ملازمت بودند همه ببایزید التفاتها نموده بوعده و وعید مسرور ساختند - میان شام و خفتن بود که بیرم خان با جماعتی که در

که بیرم خان در خط نوشته بودند بزبانی نیز گفتند - و منعم خان کلام خدا همراه برده بودند بدست گرفته سوگند خوردند که تا منعم زنده باشد نگذارد که ضرر مالی و جانی بشمارسد - و هرچه اراده کنید بعرض بندگان حضرت رسانیده خدمتگاری بجا آرم - و خواجه جهان و میر منشی اصغر هم همین نوع قسم یاد کردند - و چون نماز عصر شده بود خوئیستند (برخواستند؟) و بتعجیل بملازمت حضرت روان شدند - شاه قلی و باباء رنبور که برادر کلان مشار الیه بود و اسکندر سلطان ولد شادی بیگ که ملازم بیرم خان بودند بخان مذکور چسپیدند و بنیاد گریه کردند که مبادا اینها شما را بنوع دیگر ضایع کنند - منعم خان این سه سردار و جماعه دیگر را که همراه بودند بقسم دلایا نمود که خوب - شمایان چون هنوز ملاحظه داشته اید امشب در کوه باشید - صباح که بشما خبر برسد که خان بسلامت اند - بعد ازان شما بیائید - و ایشان بهمین نوع عمل کردند - و این جدائی خلاف یکجہتی و اخلاص است - بعد ازان جائی که منعم خان را بالا کشیده بوده بودند این پنج کس را مع بیرم خان فرود آوردند - منعم خان اسپ خود را به بیرم خان داده اسپ حاجی محمد خان سیستانی را سوار شد - و حاجی محمد خان سیستانی اسپ منیر خان غلام سلطان محمد قبق را سوار شد - و این شش نفر روان شدند - و بعد ازان منعم خان به بایزید بیات گفتند که تو رفته آمدن بیرم خان را بعرض رسان - چون بایزید از دروازه قلعه که در آمده بود برآمد و لشکر بادشاهی

پدر مائی هر نوع كه دانی دلا ساي بیرم خان می شود - و خاطر جوئی نموده
بیاری - آنچه باو قرار داده باشید التماس شما را قبول خواهم كرد - و چون
لشكر خان بتعجیل مراجعت نموده این پروانه رسانیده - و خان خانان
و خواجه جهان و اشرف خان و حاجی محمد خان سیستانی و بایزید بیات
كه ملازم خان خانان بود و منیر خان غلام سلطان محمد قبق كه
در خدمت خان مذکور بود از دروازه قلعه كافران درآمدند -
و تا نیم كروه كافران دو رویه ایستاده بودند و شمشیرهای برهنه
برگردن گذاشته - و هر دو صف ایشان میانه كوچه راست تنگ شده بود -
چنانكه سه سوار اگر پهلوی یكدیگر می رفت از هر طرف دامن باسپ
كافران می رسید - چون نیم كروه راه در میان این دو صف كافران آمدند
بلندی پیش آمد كه جائی پای پیاده راست كرده بالا و پائین می آمدند
و می رفتند ^(۱) و چندی از كافران و مسلمانان در بالا ایستاده بودند -
و از بالا فوته انداختند و این شش كس را كه در بالا ذكر شد بالا
كشیدند - و بیرم خان در ته درخت بصد مغل مسلح و مكمل گرد ایشان
نشسته بودند - و چون خان خانان را دیده از جای خود برخاستند - چند
قدم پیشتر آمده یكدیگر را در بغل گرفته دریافتند - و چون مدتی بود
كه یكدیگر را ندیده بودند و درین مابین مصیبت حضرت جنت آشیانی
واقع شده بود یكدیگر را پرسش نموده گریه بسیار كردند - و سخنانی

کافران شدند - و پاره ازان کافران از دروازه خندق خود گذشته متوجه این جماعت که بطریق سیر رفته بودند شدند - و سلطان حسین بیگ ولد سلطان بایزید بیگ که قوریبگی حضرت همایون بادشاه بود و بندگان حضرت در سدد تربیت او شده بودند و بمر دانگی و صورت او دران عصر یکی دیگر در سلسله چغتی نبود - در جای مزبوط که جنگل باس بود بران کافران تاخته - چون در مردانگی قرینه نداشت هیچ کس باو همپائی نتوانست کرد بدرجه شهادت رسید - و روز دیگر قریب سه چهار کس آن کوه را و خندق و دروازه را در میان گرفتند - و نواب خانخانان منعم خان و خواجه امینا که خواجه جهان باشد و حاجی اصغر منشی که اشرف خان باشد و حاجی محمد خان سیستانی که سابقاً نوکر بیرم خان بود - همراه خانخانان در برابر دروازه کافران ایستاده بود که از درون قلعه کافران خط بیرم خان که بخانخانان نوشته بودند آوردند - مضمون آنکه نعمت لغ از ضرورت پناه بکافران آورده ام - اگر شما آمده دست مرا گرفته ازین کوه برمی آید می آیم - و بشومی من دیروز مثل سلطان حسین کسی کشته شده باشد - من باین نوع فساد بی ضرورت چون راضی باشم - و مقصود حضرت بادشاه و ارکان دولت اگر یک قاشق خون من باشد بجل کردم - و خط را بجنس بمحمد حسین ناظر که در ثانی الحال او را بخطاب لشکر خانی سرافراز فرموده بودند داده - مشار الیه بتعجیل باردو بملازمت بنظر اشرف در آورد - و حضرت فرمودند که بمنعم خان خانخانان بگو که تو

توخته که باج‌گاه بلخ است و ^(۱) در بدخشان نوکر مرزا ابراهیم بوده مرزا را شناخته گرفته به بلخ پیش میر محمد خان که حاکم بلخ بود برده - این طور بادشاه‌زاده بفهم مردانه را بکورک نام ملازم خود فرموده که کشت - و هر جا که خبر کشته شدن مرزا ابرهیم رسید پیر محمد خان را نفرین کرده - و افسوس از برای آن شاهزاده خوردند - و تاریخ فوت او را کورک کشت یافتند - و این خبر ناخوش در حینی که اردو در کنار ماچی واره بود رسید *

و در همان چند روز حضرت از گذرِ روپر از آب گذشتند و اردو هم متعاقب از آب گذشت - و در همین منزل میر اصغر منشی را ^(۲) بعد از آمدنِ مکه معظمه خطاب اشرف خانی عنایت فرمودند - و خواجه سلطان علی را بخطاب افضل خانی درین همین تاریخ سرافراز گردانیده بودند - و در حینی که بیرم خان - تردی بیگ خان را کشته بود اینها بجهت اشنائی تردی بیگ (از) خان مذکور فرار نموده بمکه رفته بودند - و بندگانِ حضرت کوچ بکوچ بآن کوهی که بیرم خان بر اجا پناه برده بودند شدند - چون بنزدیک آن کوه رسیده اردو فرود آمد - و روز دیگر جماعه از امرا و یکه جوانان بطریق سیر متوجه خندق و قلعه

(۱) در اصل نسخه ده که باج‌گاه بلخ است و این کورک که در بدخشان نوکر مرزا

ابراهیم بوده مرزا را شناخته الخ *

(۲) در اصل نسخه د اصغر منشی را که بعد از آمدن *

بیرم خان در مدتِ وکالت بجهتِ روضهٔ امام رضا علیه التَّحِیَّه و السَّلَام ترتیب داده بود - و در جنگ آن نیز بدستِ اتمک مذکور درآمده بود - چون از نظرِ اشرف گذراند بخزینهٔ عامره سپردند - و حضرت از سرهند بجهتِ دفع و رفعِ خان مذکور متوجهِ بآن کوه شدند - نزدیکِ پرگنهٔ روبرو در لبِ آبِ ماچهی واره اردو فرود آمده - و بندگانِ حضرت بجهتِ سیرِ متوجهِ لاهور شدند - و چند روز سیرِ لاهور کرده باز بدولت و اقبال باردو تشریف آوردند - و سیرِ لاهور در سنه ۹۶۷ (نه صد و شصت و هفت) بود *

و در همین تاریخ مرزا ابراهیم ولد نواب مرزا سلیمان که بجهتِ تنبیهِ اوزبکان - پدر و پسر از بدخشان متوجهِ بلخ شده بودند - و چون مرزا سلیمان هفتاد و دو جنگ باوزبک کرده همه جا فایق آمده و درین مرتبه هم اوزبک را بنظر در نیاوردند نا سپاهیانه گشتند - و هر لشکری که غنیمِ خود را خوار گرفت البته شکست می‌یابد - مرزا ابراهیم از پدر جدا افتاد - و اوزبکان باو غلبه کرده مردم او پریشان شدند - و خود بسه چهار کس معدودی بگوشهٔ افتاده - و ^(۱) کل کافر نام که راه‌دار و تمغاچی

(۱) در اکبرنامه جلد دوم صفحه ۱۲۵ مرقوم است که درین اثنا برادرِ کل کافر میرزا را می‌شناسد و باتفاق مردم ده مقید ساخته پیشِ پیر محمد خان می‌برد ++ پیر محمد خان متوم شده در کشتنِ استعجال می‌نماید - تاریخِ ابنِ قضیه کوراک کشت (۹۶۷) یافته اند - و کوراک نامِ جلادی بود - و میرزا سلیمان کوخل امید پدر (۹۶۷) تاریخ یافته بود - و پیشتر اذین قضیه بدو روز میرزا ابراهیم قصیده گفته که مطلعش این است *

رفتم بخاکِ حسرت چون لاله داغ بر دل آرم بحشر بیرون با داغِ دل سر از گل

مرزای مذکور فرستادند - و در پتاره هم بیرم خان شکست خورده بجانب لاهور و کوه دامن متوجه شد - در نواحی "سلطان پور بشمس الدین محمد انکه و لشکر بادشاهی که پیش آمد جنگ کرده شکست خورد - و خواجه مظفر علی دیوان خود را بدیبال (پور) بطلب درویش اوزبک که ملازم خان مذکور بود فرستادند - و درویش اوزبک هم از آغای خود روگردان شده - خواجه مذکور را مقید ساخت - باز خان مذکور بر اجهای نواحی "لاهور که یک کدام ایشان کلان بود و تختمل^(۱) نام داشت رجوع کرد - و در نواحی پرگنه بجواره بکوه درآمد - و راجهای کوه دامن همه باو اتفاق کردند - و کوه مزبوط تر خود را که بالای پرگنه بجواره واقع شده خندق کنده و دروازه راست کردند - و منعم خان از پای دولتخان کوچ بر کوچ متوجه ملازمت حضرت شد - و در نواحی ماچهی واره بمرزا شرف الدین حسین و ادهم خان و سایر ارکان دولت حضرت ملاقات نمودند - و روز دیگر بیابوس حضرت سرافراز گشتند *

و در همین مجلس شمس الدین انکه - ولی بیگ^(۲) ذوالقدر را مع اسماعیل قلی ولد مشار الیه دست بسته بسر دیوان آوردند - و علم که

(۱) در اکبرنامه جلد دوم صفحه ۱۱۶ نوشته چون بقین پیوست که بیرام خان پیش راجه گنیش در تلواره که در میان کوه سوالک جائی مستحکم است پناه جسته دران جبال متحصن است نابران خدیو صورت و معنی هیزدهم مهر ماه آلهی موافق سه شنبه دهم محرم سال ۹۶۸) نهصد و شصت و هشت هلالی بقاید توفیق ایزدی متوجه آن صوب شدند *

(۲) در اصل نسخه «ولی بیگ ولی ذوالقدر» *

و ملا عبد الباقي صدر و ملا خورد زرگر و پابنده محمد و سوکون پسران
 قرجه خان و فریدون تغائی مرزا محمد حکیم و شاه هاشم برادر ابوالعالی
 و محمد قاسم و محمد حسین خواهرزادهای پهلوان دوست میر بر و ابوالفتح
 ولد فضایل بیگ برادر خان مذکور و میر محمد امین نیشاپوری قرابت
 مهر قریش که دران و لا از بخارا آمده بود مع ملک گدا علی و ملک
 امیر ولد میر سبز علی کلنکاری و غیره در آواخر ماه شوال سنه مذکور
 در لاهور بطواف مرقد منور پرفتوح حضرت جنت آشیانی مشرف
 شدند - و نواب بیگه بیگم را که خدمت قبر می کردند ملازمت نموده
 رخصت حاصل کرده در حویلی محبت خان قزوینی^(۱) که ابوسعید کرووری
 حالا متصرف است منزلها ساخته - و الآن همشیره نواب مرحومی
 محمد حکیم مرزا تشریف دارند - و بعد از چند روز برآمده در پای
 دولت خان فرود آمده *

و مرزا عبد الله مغل داماد ایشان بود و جاگیردار پتاره -
 و بیرم خان که از آگره برآمده بجانب بیکانیر و آتحدود رفته بود -
 و باز رای خان مذکور منقلب شده از نواحی بهتیر گذشته به تهرنده که
 جاگیر شیر محمد دیوانه که ملازم بیرم خان بود آمده - اسباب زیادت
 خود را در قلعه گذاشته محمد را همراه گرفته به پتاره بر سر
 مرزا عبد الله آمده - و منعم خان هم جماعه را از لاهور بکومک

(۱) در اصل نسخه «غزونی» *

به بیگم همراه ساختند که در ملازمت بوده در هر منزلی که فرود آیند اسباب مهمانی که قاعده می باشد بسرکار خاصه بیگم و متعلقان رساند - و از پل غوربند که بگذرند رخصت گرفته بکابل آید - بایزد بموجب حکم عمل نموده - و بعد از چند روز در کابل بملازمت نواب رسید - و از حسن خلق و مروت و همت بیگم آنچه دیده بود بعرض رسانید *

و در همون چند روز مرزا شرف الدین حسین ولد خواجه معین نبیره حضرت خواجه جهان محمود از کاشغر بکابل آمده - بعضی اسباب - سوداگران در ملازمت مرزای مذکور آورده بودند - و جنسهای خوب داشتند یک لنگ بار ایشان را وا کرده آنچه نواب خان خانان را در کار بوده گرفته ما باقی را بصاحبان برگردانیدند که باز بدستور کاشغر بسته در ملازمت مرزای مذکور متوجه هند شدند *

و منعم خان تا سنه ۹۶۷ (نه صد و شصت و هفت) باز حکومت کابل کردند - درین مابین چند مرتبه فرامین طلب بمشار الیه صادر شد - آخر الامر شوق پابوس بندگان حضرت گریبان گرفته مقید بمیوهای خوب و سیر باغ شهر آرا و حکومت کابل نشده در آخر سنه مذکور پانزدهم شعبان متوجه هند شدند - و پانصد نفر از سپاهیان خوب همراه آوردند - و ما باقی سپاهیان را در کابل در ملازمت نواب محمد حکیم مرزا و فرزند خود غنی بیگ گذاشتند - و از ملازمان حضرت مثل حیدر محمد آخته بیگی و مقیم و بالتو قرابت تردی بیگ خان و خواجه عبدالمنعم

نزدیک بدروازه دهلی است کرده بودند فرود آمدند - و محمد قلی خان در برج قاسم برلاس که می نشستند رفتند - و بعد از چند روز از منع خان رخصت حاصل کرده متوجه هند شدند *

و در زمستان هم امسال حرم بیگم کوچ نواب مرزا سلیمان از مرزا رنجیده بکابل آمد - و اپاق دیوانه و علی محمد قبله نوکران بیگم مذکور همراه بودند - و نواب خان خانان ایشان را در حویلی خوانزاده بیگم که بباغ شهر آرا متصل است فرود آوردند - در اثنای این نواب مرزا سلیمان خطی بنواب خانخانان ارسال داشته بودند که اگر بیگم را بنصایح برگردانید که به بدخشان آید ما از تو منت داریم - و نواب خان خانان هر روز رفته بیگم را نصایح میکردند که رفتن شما بهند اصلا لایق نیست - اپاق دیوانه و علی محمد راضی نمی شدند که بیگم به بدخشان مراجعت نماید - و آخر بیگم از سخنان و نصایح منع خان بمراجعت بدخشان راضی شده قرار یافت - و چو بمعموره که پای منار است بیگم آنجا رسیده بودند خانخانان را طلبیدند که وداع نمایند - اشتر کجاوه بیگم را خواباندند - و خان خانان هم از اسپ فرود آمده - و عهد و شرطیکه می باشد بخان خانان کردند و گفتند که ما ترا برادر گفتم - دیگر نخواهیم گذاشت که مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم بر سر کابل بیایند - و اسپ طرق خانه زاد مرزا سلیمان که او را اله پاچه می گفتند بخانخانان داده رخصت فرمودند - و خان خانان بایزید را

حاصل کرده متوجه کابل شدند - و شب در قلعه چار باغ صفا در ملازمت بابا دوست بخشی مهمان خواجه حسین میر بر بود - و ازان جا که روان شد در مندراول مهمان قاسم ابول شدند - و ازان جا که روان (شد) نزدیک بکوتل تنک گاؤ خانهای هزارهای دیه پلاس مهمان شده - و از آنجا که روان شدند روز جمعه بعد از نماز بقلعه کابل رسیدند - و سپاهیانی که در دروازه دهلی بجهت نگاه داشت بودند بابا دوست بخشی را مانع آمدند - و بابا دوست فرود آمده دست بشمشیر کرد - و بایزید اصلاح نمود - آخر الامر بقلعه درآمده بملازمت محمد قلی خان در برج قاسم برلاس رسیدند - و خان مذکور همان زمان چلمه بهزادی دار که دیوان مشار الیه بود دفتر کابل را وا کرده جاگیر می خواستند قسمت کنند - بایزید کتابت منعم خان بخان مذکور داده - از مراجعت ایشان شوقها کرده بسیار مسرور شدند - و فرمودند که خدا منصب لغ را خیر دهد که مرا از غریب بلائی خلاص کردند - من کابل را اگر غنیمی پیدا می شد نمی توانستم نگاه داشت - و سه ماه دیگر بایزید در کابل بود - تا کلوخی را که عبارت از توجیه اول است از تومان نیکنهار و مندراول منعم خان بی باقی کرده متوجه کابل شدند - و چون به بتخاک رسیدند ملا عبد الباقی صدر را پیش فرستاده محمد قلی خان را اعلام کردند - و خان مذکور در حمام تردی گاؤ بود - همان زمان سروپا پوشیده - در چلکه سیاه سنگ هر دو خان ملاقات کردند - و باتفاق بشهر درآمده - منعم خان باز در منزلهای جدید که در محله چرم گیران

تردی بیگ که آن زمان حاکم اتاوه بوده نشیند - مشار الیه در بالای ذولچۀ خود راه نداده - و منع خان گفت که خبر کشته شدن تردی بیگ خان امروز از فرمان عالیشان و کتابت بیرم خان بمن رسید - برای همین گریه می کردیم - و افغان خضر خیل که چهل روز پیش باشد که در مندراول بتو گفته انواع تعجبا کردند - و بایزید بطریق کنایه عرض کرد که حالا بهند می توان رفتن - گفتند که نمی رویم - تو برو بکابل - تا محمد قلی خان توجیهی بمردم کابل تکلیف نکند - و من بدرقه شده از کوتل سیاه و نیلاب بگذرانم - و برگشته در تمان نیک نهار و مندراول کلونخی توجیه کرده از رعایا تحصیل کنم - و بعد ازان بکابل آیم - بایزید عرض کرد که دران مرتبه هشتاد روز بجهت اوراق در کابل مانده بودم - انواع کفتها بمن رسیده - من بی شما بکابل نمی رویم - و خان مذکور فرمودند که تو که می روی رعایای کابل جزم می کنند که من برمی گردم - بمحمد قلی خان چیزی نیدهند - بایزید التماس کرد پس بابا دوست بخشی را بمن همراه کنید - خان التماس مشار الیه را قبول کرده - و صباح کوچ کرده در هندال پور نزدیک اردوی بیگمان فرود آمدند - و آن شب بایزید و بابا دوست هم در خدمت بوده - و صباح معه بیگمان کوچ کرده متوجه منزل باریک آب شدند - و بایزید را فرمودند که تا آن منزل همراه بیا که بمحمد قلی خان کتابت و مردم کابل پروانها نویسم - مشار الیه بموجب حکم عمل نموده تا آن منزل همراه بود - کتابت و پروانها را گرفته - و از بیگمان هم رخصت

ایشان را ملازمت کرد - اتمک خان و مقیم خان و بالتو و بابا دوست بخشی و خواجه عنبر ناظر در ملازمت بودند - و قاصد بهسودی از هند آمده فرامین و خطها آورده بود - همه در وقت خواندن رقتی می کردند - به بایزید فرمودند که بقلعه رفته فرزندان خود را دیده - مشار الیه گفت فی - فرمودند که بخانه رفته ترکش خود را وا کرده و فرزندان را دیده در نماز دیگر پیش من بیا که بتو کار دارم - چون نماز دیگر بایزید آمد همین جماعتی که در بالا گذشت در ملازمت بودند - نماز شام را گذارده ایشان را رخصت کرد - و ایشان بهندال پور که اردوی همه بیگان تا آن روز آنجا بود رفتند - و خان بخرگاه درآمده - بعضی از ملازمانی که بایشان کنگش می رسید طلبیده گفت که در وقت دولت اگر بیدولتی هم واقع شود همه شریک ایم - در رفتن هند چه می گوئید - بایزید عرض کرد که قل محمد اغولغ که درین نزدیکی از هند آمده و طرح و وضع در یخانه را می داند هر چه گوید عمل کنید - و باو متوجه شدند و فرمودند که کیفیت هند را تقریر کن - مشار الیه از کلانیهای نواب بیرم خان آن قدر گفت که درین تذکره نگنجد - و درین اثنا بایزید گفت که روزی که من و اورق در مندراول فرود آمده بودیم - یکی از افغانان خضر خیل گفت که تردی بیگ خان را بیرم خان کشت - منشای کشتن چیزهای دیگر بوده باشد - اما مردم عالم گفتند که در حینی که سابقاً در هند بودند بیرم خان که بیرم بیگ بودند و مهرداد همایون بادشاه - یک روز خواستند که بالای ذولیچۀ

پیغمبر بود فرمودند - و مشار الیه متوجه آن حدود شد - و موضع شهری که از دیهای النکار بود و در جلسکۀ جلمنی واقع شده - و آن جلکه هم به النکار تعلق دارد - و پیش از رفتن هند حضرت بجایگزین سلطان محمد قراول مقرر داشته بودند - و مشار الیه درو درختهای باغ و طالاری راست کرده بود - و آن باغ قدری نرگس و بنفشه هم داشت - بایزید آنجا فرود آمده بتحصیل مشغول شد *

و روز دیگر قاضیان النکار بدیدن مشار الیه آمدند - پاره شراب و چند مرغ پرواز و انار و نُقل شراب آوردند - در تمان مندراول و نیکنهار قاعدۀ اینست که هرگاه قاضیان بدیدن حکام یا تحصیلداران می آیند شراب و نُقل می آرند - و اگر در دیهی دعوای شرعی بیکدیگر دارند قاضی را آنجا می طلبند - و بدار القضا رفتن رسم نمی باشد - و اگر کسی می میرد غسل داده در تابوت گذاشته و تابوت او را در راه قبر در زمین می گذارند - یا شراب یا سرسور که بوزه ایست میخورند - و در گرد مرده رقص می کنند - و بعد ازان او را بخاک می سپارند - و بعد از چهل روز که تحصیل باتمام رسیده بود و اسپان هم خوید خورده فربه شده بود خط منعم خان به بایزید رسید که از تحصیل هم چیزی (اگر) باقی مانده باشد زود بیا که متوجه هند شدیم - روز دیگر مشار الیه متوجه ملازمت خان شده - و خان مذکور در بیرون قلعه جوشاهی در کنار آب پیش (خیمه) برپا کرده بودند -

بودند تشریف آوردند - و رکاب که از همه خوردنیا بود بطریق
 الش به بایزید و چنداولان عنایت فرمودند - و چون بتنگی گاو
 رسیدند مرزا میرک که آنکه سلیمه سلطان بیگم بود از کابل آمده تقریر
 کرد که اسباب بیگان هنوز در کاروان سرا افتاده - چون راهها
 مخاطره بود از کوتل تنگ گاؤ - که سابقاً کوتل کون می گفتند و یک
 وقتی در مجلسِ جنتِ حضرت آشیانی این نام گذشته - ایشان فرمودند
 که این نام خوب نیست - بعد ازین کوتل تنگ گاؤ گوئید از ان جهت
 کوتل تنگ گاؤ می گویند - بایزید با جمعی برگشته نماز شام بآن
 اسباب رسیده بار کرده سحری در باریک آب باردو ملحق ساخت -
 و از آنجا کوچ کرده بمنزل دیری - و از منزل دیری بمندراول فرود
 آمدند - خط منعم خان به بایزید رسید که مدتی است که تو در کابل مانده
 و خبر قندهار و بلخ بما نرسیده است - اوراق را بملا نظر که بخشی
 بیگی منعم خان بود سپارد - تو جریده پیشتر بیا - بایزید از مندراول
 روانه شد - و از افغانانِ خضر خیل یکی ببایزید گفت که تردی
 بیگ خان را نواب بیرم خان در هند کشت - و چون همون روز بایزید
 در قلعه جو شاهی بملازمت منعم خان رسید - و هنوز خان مذکور آن
 قلعه راست کرده جلال آباد نام نکرده بودند - از بایزید خبرهای
 بلخ و قندهار و هزارجات و آشنائی محمد قلی خان بمردم کابل پرسیدند -
 و بعد ازان تحصیل تمان التکار و قبیله هوار میشی که در نواحی مهتر لام

شدند - و بمقیم خان مذکور باز آشنائی مصاحبانه کرده بمدینه^(۱) بنارس که آن طرف آب گنگ است - و علیقلی شیبانی بجهت استحکام جنگ افغانان قلعه او را مرمت کرده زمانیه نام کرده است - بآنجا رسیده بودند که فرمان طلب که گناهان او را بخشیده بودند رسید - نواب منعم خان اسپ و سروپا بمشار الیه داده رخصت فرمودند - چون بیگان و بساهی امرا و خوانین همه اسباب هند تیار کرده منتظر بهمین جنگ هیمون بودند همه از آمدن سر هیمون خوش حال گشته - بعد بیکه بیگم و سلیمه سلطان بیگم که بجهت بعضی ضروریات مانده همه متوجه هند شدند - تا هشتاد روز دیگر بساهی منعم خان در قلعه کابل بود - بعد ازان منعم خان بیایزد نوشت و جمعی را فرستاد که بساهی را گرفته بیا که متوجه هند می شویم - بساهی را گرفته در کاروان سرای مهتر دوست که در چلکه سیاه سنگ واقع شده فرود آمد - دران چند روز برفهای زور باریده بود - و هوا در کال برودت - درین اثنا خط منعم خان رسید که بیکه بیگم و سلیمه سلطان بیگم را نیز همراه بیارید که اگر آنجا بمانند بدرقه علیحده باید فرستاد - و یک هفته دیگر در کاروان سرای مقام کرده - و بابا دوست بخشی هم همراه بود - بعد ازان بیگمان از قلعه برآمده ملحق شدند - کوچ کرده بموضع بتخاک رفت - روزی که از موضع بتخاک کوچ کرده متوجه باریک آب شدند و آن روز بایزد بیات چنداول بود بیکه بیگم و سلیمه سلطان بیگم که عقب مانده

کرده ایم که کابل را قبول کرده - و تو حویلیه ایشان را خالی نمی سازی - و این خطاب را ماه جبک خلیفه در میان ترجمان بود - بایزید عرضه داشت کرد که منعم خان همچون کسی نیست که من بی رخصت ایشان بساهی ایشان را از حویلی توانم برآورد - دیگر تقصیری ندارم - شش ماه برگرد سر شما و هر کس هم که در قلعه بود گشته ایم - و حالا این نتیجه داد که بسخن دروغ غلامان قاسم برلاس در سدد اعراض میشوند - بنده را چاره نیست - اما از پادشاهان انصاف لایق است - و چون بی گناهی بایزید ظاهر شد عنایتها فرموده گفتند که چون بملازمت حضرت برسیم خدماتهای ترا بعرض خواهم رساند نتیجه خواهد داد *

و در تاریخ سنه ۹۷۸ (نه صد و هفتاد و هشت) حضرت - مقیم بیگ را از قاسم علی خان بجبختی که در قلعه سورت منعم خان را در مجلس حضرت لفظ بی ادبانه گفته بوده برای خاطر منعم خان او را بچنار فرستاده بودند که خان مذکور تنبیه نماید - چون همه وقت منعم خان بامرای چغتی بخصوص بغلامان حضرت شفقت و خدمتگاری می نمودند - و این نوع بی ادبیها بجبخت دولتمخواهی حضرت از مردم می گذراندند - از مقیم خان در این مرتبه این بی ادبی را گذراندند - و بحضرت عرضه داشت کرده التماس گناهان مشار الیه نموده - عرضه داشت را بقاسم علی خان سپرده رخصت کردند - و از قلعه چنار برآمده بر سر افغانان متوجه

بشهر بحویلی خود در آید - بایزید گفت شب بعد از وداع محمد قلی خان که بیرون آمد در ماده حویلی بمن گفته بود - من بمنعم خان رفته گفتم - ایشان فرمودند که حویلی^۱ سلطان قلی دلال را به پنج هزار شهرخی خریده ام - و بغنی ولد خود داده ام - و او حالا همراه من میرود - محمد قلی خان دران حویلی بنشیند - و چون من اذن می کنم نماز بگذارند که حلیت دارد - و چون کلوخی را گرفته بساهی را طلبم دران صورت حویلی شما خالی شده متصرف خواهید شد - و چون غلامان به بایزید مکرر مبالغه کردند کلیدهای دروازه را گرفته متوجه بالای حصار شد که در دیوانخانه مریم مکانی که محمد قلیج خان و خواجه جلال الدین محمود و باقی امرای کومک که همه حاضر بودند بسپارد - کلیدها را خان مذکور نگرفت و فرمود که ما در دیه افغانان باشیم - و تو در شهر - کلید پیش تو لایق است - و بایزید در جواب گفت که تا غایت بحکم نواب منعم خان کلیدها درپیش من بود - چون درمیان منعم خان و شما جدائی نیست حالا بحکم شما نگهدارم - کابل را نگاه می باید داشت و الا کلیدها را نگاه داشتن سهل است - هر کس که خواهد نگاهدارد - از تقریر غلامان برلاس که بجهت حویلی آمده بودند پیش^(۱) بایزید بنواب مریم مکانی سخنان گفته فرستاده بودند - و نواب مذکور بایزید را بدر محل طلبیده در سدد عتاب و خطاب شدند - و فرمودند که ما بصد منت داری محمد قلی را راضی

(۱) در اصل نسخه آمده بودند پیش ازان از بایزید بنواب، *

رفته بود - و منعم خان سر را ببایزید بیات که بجهت بسی (بساهی) در کابل مانده بود فرستاد - و خط نوشت که هرگاه که سر برسد بر در دروازه آهنی بیاویزی - و فرمائی نقاره شادی بزنند - و سه چهار گهژی از شب گذشته بود که سر به بایزید رسید - بموجب حکم منعم خان عمل کرد - و از راه باره قلعه به بالا حصار آمده سونچی فتح هیمون به بیگان رسانید - آنکه خان و میر قالی و ملا مقصود بنگالی و خواجه عنبر ناظر و اکثر خواجه سرای حرما جمع شدند و گفتند که بیگان می فرمایند که از بجا دانیم که این سر هیمون ست - و فتح راست است - بایزید خط منعم خان را فرستاد - و اکثر بیگان خط خان مذکور را می شناختند - چون اطمینان خاطر ایشان شد همه به بایزید اسپ و سروپا وعده فرمودند - و صباح محمد قلی خان برلاس به بایزید گله کردند که بما هم خبر بایست کرد و نقاره فرمود - بایزید گفت که در خط خان نبود که من بشما خبر کنم - تقصیر را معذور دارید *

و قبل ازین هم روزی که منعم خان از کابل برآمده متوجه نیک‌نهار شده در تپچاق فرود آمده بود به بایزید فرموده بود که بعضی اسباب ضروری را بار کرده فرستی - و کلیدهای دروازه که درپیش تست بمحمد قلی خان بسپاری - در اسباب بار کردن بود که دو غلام قاسم برلاس آمدند که این حویلی و برج تعلق به بیگم که دختر قاسم برلاس و کوچ محمد قلی برلاس است دارد - خالی کنید که بیگم مذکور می خواهد که از دیه افغانان

بر سر هیمون سوار شدند - در باغ بت بآن کافر رسیدند - چون دولت صاحب قران اعظم بحضرت جنت آشیانی قرار یافته بود - و از ایشان بحضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه منتقل شد - و حق سبحانه و تعالیٰ بدین سبب عهد مسلمانی آن کافر را در دل او محو گردانید - چون بجنگ حضرت متوجه شد سلاطین و خوانین پیش از آنکه بندگان حضرت برسند او را بشیبه تیر گرفتند - و تیری از غیب در میان صندوق فیل بچشم آن کافر رسید - و همان زمان او را دستگیر کرده - و این خبر را به بندگان حضرت شاه قلی محرم که در آن زمان ملازم نواب بیرم خان بود رسانید - و متعاقب آن کافر را بیای فیل حضرت رسانیدند - و بندگان حضرت فرمودند که اگر مسلمان می شوی از سر خون تو می گذریم - و آن کافر حرامزاده باسلام دریامد - آخر الامر بندگان حضرت شمشیری برو زدند - و ازان تاریخ جلال الدین محمد اکبر بادشاه غازی می نویسند - و این فتح در اول سنه ۹۶۳^(۱) (نه صد و شصت و چهار) بود - و سر آن حرامزاده را بکابل فرستادند - و در مقام قورق سای بمنعم خان رسید که به نیک نهار

(۱) در اصل نسخه از سهوکاتب سنه ۹۳۶، ارقام یافته در منتخب التواریخ جلد دوم

صفحه ۱۵ مرقوم است که صباح روز جمعه دهم ماه محرم الحرام سنه اربع و ستین و تسعائه (۹۶۳) که روز عاشورا باشد آغاز قتال و جدال مابین امرای منقلای و افواج هیمون واقع شد ++ ناگاه تیر اجل که هیچ سپری دافع آن نتواند بود بر چشم احوال او رسید چنانچه از کاسه سر تهی مغز او گشت و بی شعور شد و جمعی که نزدیک او تردد می کردند این حال دیده متفرق گشتند و لشکریان اهل اسلام تعاقب ایشان نموده قتل عام کردند.

منعم خان برآمده متوجه لغمان شد - و محمد قلی برلاس و جماعه کومک کابل را قبول نموده باشیدند *

و بجهت خبر جنگ هیمون که هنوز در هندوستان نشده بود بیگمان و بساهی^{*} امرا بتمام اوراق آمدن هند مهیا ساخته بودند - اما معطل این بودند که خبر دیگر از هند بیاید - چون عدلی که قائم مقام اسکندر بود - بسک او را هم دغدغه سلطنت هند شده بود - در نواحی^{*} بیاک که حضرت جلال الدین محمد اکبر بادشاه شهری طرح انداخته او را اله آباد نام کرده اند که در هند باب و هوا قرینه ندارد عدلی مذکور از دارالفنا بدارالبقا رفت - و هندوئی هیمون نام وزیر او بود - فیل و لشکر بسیار که از عدلی مانده بود گرفته متوجه دهلی شد - و بخدا عهد کرد که اگر مغل را زیر کشیم مسلمان شوم - چون بدلهلی رسید تردی بیگ خان ترکستانی و به امرای که باو کومک بودند جنگ کرد - و تردی بیگ خان شکست خورده متوجه رکاب ظفر قرین شد - چون بندگان حضرت دفع و رفع سکندر بی عاقبت که در قلعه مانکوٹ بود نموده با لشکر نصرت مآثر متوجه حضرت دهلی شدند - و تردی بیگ خان و علیقلی که در سرکار سنبل بود مع امرای شکست یافته پیاپوس حضرت سرفراز شدند - و چون نواب بیرم خان را به تردی بیگ نزاعی قدیم بود - شکست هیمون را منشأ ساخته مشار الیه را بخانه خود طلبیده - و خود به بهانه طهارت خيست - و بجمعی که قرار یافته بود فرمود که تردی بیگ خان را در دیوان خانه در بالای گلیمها کشتند - و بعد ازان

دیگر که کوتلها را برف می‌گیرد کار بریشان مشکل میشود - بالضرورت روز شنبه مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم مع لشکر بدخشان کوچ کرده بدیه معموره که پای منار باشد فرود آمدند - و نیم روز همان روز منع خان دروازه آهنی را وا کرده بباغ دیه افغانان خود می‌رفت که در راه خواجه میرکی دیوان نواب مریم مکانی که بیرون قلعه مانده بود و بمرزا سلیمان همراه شده بعضی دولتخواهی‌ها کرده بود درپیش حمام پادشاهی درخورد - و منع خان بکسان خود حکم کرد که او را از اسپ فرود آوردند - و از پسِ دوکان میوه فروشی او را از حلق کشیده - بعد از چند روز مردم کومک آمدند - در اندک زمانی بجهت بی سامانی در سخن در آمدند - منع خان گفت که غله بیرون را مخالفان تمام کرده‌اند - آنقدر تحمل کنید که غله سال نو بقلعه در آریم - بعد ازان شما را رخصت کنیم - ایشان گفتند تا آن زمانیکه جاگیر نداشته باشیم چه نوع خواهیم گذرانید - منع خان در جواب گفت ناموسِ چغتیهِ تمام بر من نیست - شما هم امرای حضرت اید - و حالا در هندوستان جایگیرها آنقدر دارید - و زر هند همراه آورده اید - اگر چند روز تحمل کنید تا من سامانِ قلعه کنم - بعد ازان بروید لایق می‌نماید - این شق را قبول نکردند - آخر الامر قرار یافت که کابل را محمد قلی خان و جماعه کومک - و غزنی را خواجه جلال الدین محمود متصرف شوند - و منع خان بلغان و نیک‌نهار رفته زر کلونخی بگیرد - و از آنجا متوجه هند شود - و توجیه مال اول را مردم لغمان و نیک‌نهار کلونخی گویند -

مراد بیگ قزوینی دیوان کابل بودند - و از اشتر گردن تا لغلو ملازمان و خواجه سرایان نواب گلچهره بیگم و گلبدن بیگم و مریم مکانی و نواب بیکه بیگم و ماه ججک بیگم - و از برج لغلو تا برج حریف بیگ قل محمد اغولق منعم خان و بعضی از ملازمان ایشان داشتند - و برج حریف بیگ را میر محمد تابوت و تردی محمد میدانی ملازمان خان مذکور داشتند - و از آنجا تا بدروازه آهنی تعلق بمنعم خان داشت - و هر جا ملازمان خود را تعیین کرده بودند - و هر شب جماعه را از ملازمان خود چوکی کرده بودند که بنقاره و دف و دایره در مرچلها گشته مردم را در مرچل نمی گذاشتند که خواب کنند - بایزید هر شب طرح بود که بر جمیع پنج مرتبه برسد - و آن جماعه را بنویسد و بگذرد - شبهای جمعه هم نوبت خاصه مشار الیه بود - و خدمت توپخانه قلعه نیز باو تعلق داشت - و قسمت انبار غله هم بمشار الیه تعلق داشت - و پیاده چند بهم رسانده بود که از بیرون قلعه اسباب معیشت می آورد - و بمردم بی بضاعت قسمت می کرد - و چار چراغها نیز ترتیب داده از هر برجی آویخته بود که اگر پیاده در ته مرچل و برج بیاید نمایان باشد - چند روز در قلعه بقدری عسرت بجفت ذخیره شده بود - هر بار لشکر دشمن زور می آوردند مردم قلعه با آنکه اندکی بودند بریشان فایق می آمدند - بحساب روز چهار ماه - و بحساب ماه شش ماه از ابتدا تا انتهای قلعه بندانی بود *

چون دانسته بودند که بهیچ وجه قلعه را نمی توانند گرفت - و چند روز

یارک آمد - منعم خان به بایزید قرارداد داده بود که تا زمانی که از نماز فارغ نشویم دروازه را وا نکنی - بعد از فراغ نماز جمعه بدروازه یارک رسیدند - امام و چندی دیگر که بجهت خطبه آمده بودند در عقب دروازه بودند - منعم خان مذکور ایستاده دروازه را وا کرد - و آن جماعه را در قلعه درآوردند - و خود تا مدرسه مذکور رفته نماز دیگر بود که خطبه بنام مرزا سلیمان خواندند - صبح روز شنبه مرزایان مع جمیع لشکر کوچ کرده متوجه بدخشان شدند - و مردم قلعه بغایت الهی و بدولت حضرت از عسرت خلاص شدند - و جمعه دیگر بنام نامی حضرت در رنگ جمعهای سابق خطبه خواندند - بعد از ده دوازده روز خوانین کومک که از هندوستان فرستاده بودند بکابل رسیدند - دروازه آهنی مرچل منعم خان بود - و برج بالای دوکان مسکران مرچل تولک قوچی - و برج سر چاه مرچل مقیم بیگ ولد قره پیر محمد عرب بود - و مابین چاه و دروازه دهلی مرچل خواجه محب علی بود - و دروازه دهلی مرچل بابوس بیگ - و دو برج میانه دروازه دهلی و دروازه یارک یکی از شیخ بهلول و دیگر مرچل قاضی حامد بود - و دروازه یارک مرچل محمد قاسم و محمد حسین خواهرزاده های پهلوان دوست میربر بود - مابین دروازه یارک و ارک مرچل بابا دوست بخشی - و مابین دروازه ارک و اشتر گردن مرچل فریدون بود - و در برج اشتر گردن میر قطب الدین محمد اتکه و میر شاه محمد برادر شاه شمس الدین محمد اتکه و خواجه

بهر حال قرار یافت که خطبه بنام مرزا سلیمان تا نخوانند کوچ نمیکند -
 در آخر قلعه بندانی بود که پیر محمد خان آنکه برادر شمس الدین اتکه
 (از) بندگان حضرت و مرزا خان هزاره که از کومک جدا شده پیش
 آمده بودند - و در خورد کابل مرزا خان هزاره و ملا بیکی و جمعی دیگر
 فرود آمده بودند - میر محمد خان الغار کرده خود را بدرون قلعه رسانده
 بود که هرچه منعم خان قرار دهند مرزا خضر خان عمل نماید - منعم خان
 قرارداده بودند که چون مردم بسیار همراه مرزا خضر خان بوده
 و مردم مرزایان تنگ قبل نموده اند - چه طور خواهند آمد - مناسب آنست
 که به جانب هزاره جات رفته مردم و اسباب را در جائی محکم
 گذاشته مردم هزاره را هم گرفته شبخون بر لشکر مرزایان بیارند *

چون جاسوسان مرزا سلیمان پیشتر از میر محمد خان که بقلعه آمده
 بود خبر رسانده اند که مرزا خضر خان با کاروان و زر و جمعیت
 بسیاری در خورد کابل فرود آمده - و ازان جا کوچ کرده متوجه
 اللندر شده اند - مرزا سلیمان با مردم بسیاری الغار کرده در اللندر بر سر
 مرزا خضر خان رسیدند - مرزا خضر خان تاب نیاورده فرار نمود -
 مرزا سلیمان اسباب و زر و مردم خضر خان را گرفته - مردم را سزا
 دادند - و تا یک ماه دیگر بزور آن زر قلعه را تنگ قبل نمودند *

چون روز جمعه قرار داد رسید در مسجد خطبه بنام نامی بندگان
 حضرت خواندند - در همان وقت امام مرزا سلیمان در عقب دروازه

را که بالا کشند دهم مرزا باشد - و این قضیه را بابا دوست بمنم خان
 قرارداداده بودند - منعم خان و تولک قوچی و مقیم قره پیر محمد عرب
 و شیخ بهلول چولی و مرزا قلی و قاضی حامد و بابوس که مرچلهای
 ایشان نزدیک بود و جمعی دیگر در بالای دروازه بارک پنهان شده مشاهده
 می نمودند - اول یک بکاول خود را مع ترکش و شمشیر و تیر مرزا
 بالا فرستادند - چون او را بالا بر آوردند منعم خان گفت بگریید - و مرزا
 را بتیر و تفنگ گرفتند - مرزا بابا دوست را دشنام کرده زینه پایه را
 هم نتوانستند برد گذاشته گریختند »

بعد از دو روز دیگر مرزا سلیمان بمنم خان خطی نوشتند که
 بابوس را فرستد که بعضی سخنان دارم - شما رفته بگوید - منعم خان
 گفته فرستادند که شما مهر شاه را فرستید که در قلعه باشد
 تا بابوس پیش شما رفته بیاید - روز دیگر مهر شاه را فرستادند -
 و منعم خان بابوس را پیش مرزا سلیمان فرستاد - مهر شاه را در
 دروازه بارک مهمانی کردند - و پشتهای گوسفند داشمندی و خربوزها
 و انگورهای کشمش در مجلس در آوردند که مشار الیه قسم یاد کرد که
 در بدخشان که گوسفند داشمندی آنجا ست ازین نوع ندیده ایم -
 و میوهائی که اینجا خوردیم درین چند وقت که در بیرونیم نخورده ایم -
 نماز دیگر مرزا سلیمان بابوس را اسپ و سروپا داده رخصت کردند -
 چون بابوس آمد مهر شاه را اسپ و سروپا داده رخصت کردند -

اگر من بیرون می رفتم همه را بمرزایان معلوم می کردم که قبل
 ماحصلی ندارد - بنابراین مشار الیه را اسپ و سروپا داده سوگند
 و دلاسانی که می باشد باو کردند - و خاطر مشار الیه جمع کرده رخصت
 دادند که آنچه مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم بخود قرار دهند نوشته فرستد *

چون رخصت یافت بعد از دوسه روز نوشته فرستاد که مرزا سلیمان
 می گویند که اوزبکان در همسایگی من اند - من برخاسته بر سر کابل آمده ام -
 تا مهتی نسازیم و برگردم چون می شود - و اگر ایشان از برای گفتن
 و شنیدن بنام من خطبه بخوانند تا من کوچ کرده بدخشان روم - چون
 نوشته آمد منع خان امرای بادشاه و بعضی از ملازمان اعتمادی خود را
 طلبیده کنگش طلبیدند که چه می گوئید - این جماعه صلاح بدیدند که سهل
 است - یک روز بنام ایشان بخوانند مشار الیه کوچ کرده برود - باز بنام
 حضرت بخوانیم - بجهت عسرت - مردم قلعه صلاح دیدند و قرار یافت که روز
 جمعه امام مرزا سلیمان آمده در مدرسه ملا عبد الخالق که در میان قلعه است
 خطبه بخوانند - مابین دروازه یارک و ارک مرچل بابا دوست بخشی بود -
 مشار الیه قبل ازیں بجهت بازی دادن بمرزا ابراهیم کس فرستاده بود
 که اگر شما بیائید من شما را از مرچل خود بالا می کشم که سپاهی
 و رعیت قلعه بستگ آمده اند - و اکثری درین امر بمن متفق اند - یک شی
 را که باو قرار داده بودند همان شب مرزا زینه پایه را گرفته همراه میر
 زین العابدین و جمعی بپای مرچل او آمدند - و قرار داد این بود که نه کس

باو کمک (رسانده) میر طوفان مذکور را بریده بقلعه آوردند - آن روز تا نماز
 دیگر تنگ جنگ از جانبین بنوعی پیوسته بود که گاهی ایشان مردم را
 نزدیک به ته قلعہ می سازند - و گاهی اینها از بلندیها بخدانهای که روبروی
 دروازه بود می گذرانندند - و تاش بیگ و دوست محمد و چندی دیگر از
 ملازمانِ نوابِ منعم خان تردهای مردانه کردند - و این جماعه که از
 شهر بیرون رفته بودند چون از دروازه در آمدند خواجگی محمد حسین
 میربر زخم بایزید را نمک ریخته بشست - و چون رمضان بود مشار الیه
 تردد بسیار کرده بودند - دران چهار ماه قلعہ بندانی (بایزید) همان شب بخانه
 رفت - علی الصباح باز بملازمت خان مذکور آمده - چون در جمیع شقوق
 دخل تمام داشت عمل می نمود - بعد از چند روز قاضی نظام را مرزا سلیمان
 بایلچی گری بقلعه فرستادند - و بعضی ارادهای خام دور از کار نموده بود -
 نواب منعم خان قبول نکرده مشار الیه را ببایزید سپردند که بروز در مجلس
 آر در شب در منزل او باشد - تا قریب بچل روز بقاضی این نوع آشنائی
 نمودند - و از آش و میوها و شیر و شربت که در مجلس می آوردند
 غرض این بود که بقاضی نظام می نمودند که بقلعه بدولت حضرت تنگی نیست -
 و همه چیز داریم - و امروز یا فردا کومک از هندوستان می رسد - آنها
 از بیرون و سپاهیان قلعہ از درون به یکدیگر که ملحق شوند مرزایان
 را چه حال می شود - و از کوتل هندوکوه چه نوع به بدخشان
 خواهند گذشت - قاضی نظام جمیع مہات قلعہ را دانسته گفت که

چون پیادهای مرزا ابراهیم زور آوردند پیادهای قلعه را بچهار دیواری حلال خوران در آوردند - و این مرتبه فرصت جنگ تیر و سپر و شمشیر نشد - کلوخ از دیوارها کنده بر یکدیگر می زدند - و باز از جانب اردویی مرزا پیاده بسیار کومک رسیده بآنها همراه شد - و باین جماعت پیادههای چند دیگر از قلعه برآمدند - باز پیاده مرزا ابراهیم را بعنایت آلهی برداشته از مرچل گذرانده - بایزید جماعه را گذاشت که این مرتبه مرچل را خوب هموار کردند - چون خبر بمرزا ابراهیم مذکور رسید با لشکر خود او بیچین شده نزدیک مرچل رسید - از ترس زنبورک و تفنگ قلعه بیش نتوانست آمد - بایزید با پیادهای قلعه چون مرچل ایشان را ویران کرده و کاری نمانده بود خود را (علیحده) کشید - مردم قلعه چون مرزا ابراهیم را برابر دیدند چندی از سپاهیان تیز دسته کرده از قلعه برآمدند - تاش بیگ مغل و دوست محمد (و) بابا دوست و شاه حسین دیه افغانی و غفر علی کولابی که نوکر قنبر علی بیگ بود - و در پیش بساهی قنبر علی مذکور خدمت میکرد - شهاب خواجه سرا و چندی دیگر جدلهای مردانه کردند - و یک زنبورک بر اسب محمد قلی شغالی که پهلوی مرزا ابراهیم ایستاده بود رسید - و اسب همان زمان سقط شد - و مرزا خود را آن طرف کشیدند - و تاش بیگ درین اثنا بمحمد قلی شغالی روبرو شده یک تیر زد - اما از سواران مرزا جماعه آمده به پیادهها تاختند - و پیر محمد علمدار منع خان بطوفان عسس قندوز روبرو شده جلوگیر کرد - و دیگر پیادهای قلعه

پیادهای قلعه را در ته برج که مرچل قاضی حامد بود و دران پائین چند خانه
 خاکروب که چپرها را برده بودند و چهار دیوارها مانده بود بآنجا آوردند -
 و بایزید و طالبی و سلطان قلی و کرم نکدری و جمعی از ملازمان
 منع خان در دروازه یارک ایستاده بودند - بایزید را با آنکه حکم نبود که
 از قلعه بیرون رود و کلیدهای دروازه پیش او بود - چون دید که غنیم
 پیادهای قلعه را بته برج خانه حلال خوران در آورده اند - و زبون
 کرده اند - باین جماعه که ایستاده بودند گفت که محل تغافل نیست - چندی
 اتفاق کردند - مشارالیه کبان و تیر و سپر از تیم گرفته - و ازین جماعه
 طالبی و کرم و نکدری و قره مندی و نخر علی و سلطان قلی قرابلی و سه
 چهار دیگر از سپاهیان قریب بده دوازده کس دویدند - و نظاره گران
 برج و باره قلعه سورن انداختند - و بچهار دیواری رسیده غنیم را
 برداشتند - بمرچل مرزا ابراهیم رسانیدند - و مرچل را ویران کردند -
 و در اثنای این تیری در شکم بایزید رسیده - چون کره زر در بغل
 داشت تیر بکره زر رسید - غلتوس خورده پیکان تیر در شکم
 درآمد - و خواجه کلان ملازم منع خان که در بالای برج در خدمت
 خان مذکور ایستاده بود دیده که بایزید نشسته تکیه بسر کرد - بخان گفت که
 بایزید زخم خورده - و خان مذکور - بابا دوست بخشی را فرستاده به بایزید
 اعتراض کردند که ما نفرموده بودیم که تو از دروازه بیرون نروی -
 و مرزا ابراهیم با جمیع لشکر خود جیبه پوشیده متوجه مرچل شده - باز

عنایت بسیار ظاهر ساختند - و وعده‌های بی‌نهایت فرمودند - آن شب باز آن مرچل را راست کرد - بعد از چند روز دیگر یک شبی تاش بیگ مغل و دوست محمد بابا دوست را قریب بسی کس همراه کرده بر سر آن مرچل فرستادند - از دروازه یارک برآمده براه بازار گوسفند از ته پل آب چکان گذشته - مردم مقدم در مرچل خبردار شدند - تاش بیگ و دوست محمد و جماعه در آن شب جنگهای مردانه نموده باز بقلعه برگشتند *

بعد از چند روز دیگر منعم خان به برج مرچل قاضی حامد که پائین دروازه دهلی و یارک واقع شده آمده بودند - در بالای برج نشسته تماشای اردوی مرزا ابراهیم و مرچل مشار الیه میکردند - بایزد دروازه یارک را وا کرده - جماعه از پیاده‌ها بجبهت گرفتن کاه برآمده بودند - محمد قاسم و محمد حسین خواهر زاده‌های پهلوان دوست میربر که دروازه‌های یارک مرچل ایشان بود - در دروازه مذکور ایستاده بودند - از مرچل مرزا ابراهیم جماعه برآمده بمردمی که از کول کاه میگرفتند دویدند - و مقیم قره پیر محمد که در هند بخطاب شجاعت خان سرافراز شد بیرون دروازه ارک که بسته بود در کول نشانه مانده تفنگ می‌انداخت - چند پیاده تیر و کمان دار که همراه کاه‌کشان رفته بودند بآن جماعه مقابل شدند - شهاب خواجه سرایی ماه چوچک بیگم داخل پیاده‌های قلعه بود خیلی جدل و مردانگی ازان خواجه سرا ظاهر شد که منعم خان جنگ همه را میدیدند - چون جنگ از جانبین بترازو پیوست مردم مرزا ابراهیم زور آورده

منعم خان بمرچل خواجه محب علی بخشی که برادر خواجه امینا بخشی حضرت جلال الدین اکبر بادشاه بود که متصل بدروازهٔ دهلی بود (رفت-) جاسوسان بایزید از بیرون خبر آوردند که مقدم کوکه در باغ شهر آرا بطالب علمان صحبت دارد به بالاخانهٔ حریف بیگ پسر مولانا عبد الخالق آخوند مرزا کامران که متصل بخانهٔ آخوند مذکور بود - و آن حویلی در ته ارک کابل است - و مرچل میر محمد تابوت آخته بیگی نواب منعم خان و تردی محمد میدانی و سید محمد دلال تاتو جلایان بوده - (بایزید) آمده چندی از ملازمان خود را فرود آورد که روبروی مرچل مقدم بیگ بود - بآن مرچل دویدند - و چند کسی دران مرچل که در خواب بودند سراسیمه گریختند - و تیر و شمشیر و سپر و تکیهٔ نمود گرفتند - و زینه پایه که مقدم بیگ بجهت قلعه گرفتن آورده بود مع اسباب که از ملازمان او گرفته بودند بایزید همه را بالا کشیده - و بیگان و مردم قلعه از پنجرها از بالای ارک انداخته تماشا می کردند - مقدم بیگ خبر یافته یکه سوار تاخته آمد - دید که از مرچل آثاری نمانده و خود را از اسپ انداخته در عقب کلوخا پنهان ساخت - تاقیه و دستار او می نمود - برهان توپچی پسر مهتر سنبل میر هزار مع سی نفر توپچی که در برابر مرچل مقدم بیگ - بایزید تعین نموده بود به تفنگ گرفتند - خدای تعالی نگاه داشت - و الا توپچیان تقصیر نکردند - بایزید بملازمت منعم خان در مرچل خواجه محب علی مذکور رفته کورنش نمود - فرمودند که چه غوغا و سوزن بود - کیفیت را بعرض رساند -

اعتراض نماند که چرا بی رخصت رفته بودید - همه را اسب داده و نوازشها نموده وعدها فرمودند - بعد ازان منعم خان کلیدهای دروازه‌های قلعه را ببایزید سپرده فرمودند که از سوار و پیاده مرد و زن بی حکم من بیرون نگذاری - و کلیدهای دروازه تا آن روزی که محمد قلیچ خان برلاس که بکومک آمده بود و کابل را از منعم خان قبول کرده و خان مذکور برآمده بتمان نیک نهار رفته و بایزید را بجهت خدمت سپاهی در قلعه گذاشته بودند - و بعد ازان کلیدهای دروازه را بنواب محمد قلیچ خان سپرده مردم را فرمودند که بمرچلهای خود بروند *

روز دیگر مرزا سلیمان در دیه نو در خانه‌های خواجه شاه محمود که سابق دیوان خواجه کلان بوده و دران ولانوک کسی نبود فرود آمدند - و مرزا ابراهیم در چلکۀ سیاه سنگ متصل به پلِ مستان فرود آمد - و مقدم بیگ در بالای خانه میر رنگریز که سرکوب قلعه بود مرچل ساخت - شاه طاهر در نخاس کاروان سرای تردی گاو مرچل ساخت - مردم قلعه از دروازه یارک بجانب کول برآمده کاه دروده^(۱) می آوردند - و بر سر کاه هر روز جنگ پیاده می شد - و هر روز بدولت حضرت فتح و فیروزی از جانب مردم قلعه بود - بعد از چند روز مرزا ابراهیم خواست که دیگر مردم قلعه بجهت کاه بیرون نه آیند - در بالای بخدانهای که رو بروی دروازه یرک بود مرچل ساخت - و مردم بسیار گذاشت - یک روز نیم روزی بود که

ملازمان خان نیز در جدل تقصیر نکردند - و هیچ کس نبود که از پنج و شش زخم شمشیر و گرز و کیستن نداشته باشد - و نور محمد خواجه خضری بیکی از مخالفان روبرو شده - هر دو یک دیگر را در بالای اسب بغل گرفتند - نور محمد از اسب جدا شده - اسب او بجانب غنیم رفت - و مشار الیه غنیم خود را زبون ساخته اسب او را سوار شده بیاران خود ملحق شد - چون غنیم برگشته بچار دیواریهای کلسکه در آمدند - و تاریک بود و مردم قلعه نیز برگشته در پای درخت نخاس ایستاده بودند - چندی دیگر از مخالفان از راه خواجه خضر بنخاس در آمدند - اول آنها (۱) ندانستند که اینها مردم قلعه اند - چون حاضر شدند رو بگریز کردند - چندی ازین مردم آنها را پیش انداخته تا قبر پسر تردی گاو دنبال کردند - آن مخالفان همه رفته بمرزایان همراه شدند - باز اینها آمده بیاران خود ملحق شدند - چون بی رخصت منع خان آمده بودند مطارحه رفتن قلعه می کردند - تاریک شده بود - میر کمال برادر مشار الیه کمال حسن در محل جدا شدن نا دانسته در میان مردم قلعه الجیش شده ایستاده بود - شاه حسین دیه افغانی او را شناخت که از مخالفان است - سپر او از گردن گرفته و دو سه دیگر از اطراف و جوانب او چسپیده از اسب فرود آوردند - و بدروازه دهلی که منع خان دران دروازه بود آوردند - مشار الیه را زولانه کرده سپردند - چون این جوانان زخمها داشتند و مردانه رفته بودند دیگر منع خان را محل

بالا رفته - با پیادهای بدخشی که بالای قلعه بودند جدل کرد - پیادها را پیش انداخته بمزارهائی که جانب خواجه خضر است فرود آوردند - و خانهای که در بابا دشتی بود پناه خود ساخته بایشان جدل می کردند - و سواران قلعه - بابوس و مقیم و بابا دوست بدخشی و شیخ بهلول در ته برج اشتر گردن (گرام) که بازار گوسفند بود استادند - و تولک قوچی و تاش بیگ و دوست محمد (و) بابا دوست و سی نفر از ملازم نواب منعم خان دوکانهای سر نخاس را پناه خود ساخته نحچی کردند - چون نماز شام نزدیک شد آنها دانستند که از قلعه کسی بدر نیاید - و پاره در سرای تردی گاو درآمدند - و پاره بجای خود ایستادند - و یازده نفر از سی نفر از ملازم منعم خان مع تولک قوچی و تاش بیگ و دوست محمد (و) بابا دوست که جمیع چهارده نفر شدند - خواجه کلان و بایزید و بابا دوست خواجه مسافری و ابدال بلخی و نور محمد خواجه خضری و طالبی برادر خادم بلحانی و شاه حسین دیه افغانی و ایمن و صالح سلطان قراکولی و رستم علی بی بی ماهروی ملازم نواب منعم خان عهد و شرط کردند و سوگند خوردند که تا بغنیم دست نرسانند برنگردند - بعنایت آلهی و بدولت حضرت تکیه کرده تاختند - و از بالای قلعه سورن^(۱) انداختند - دو سه دفعه بغنیم همراه شده چپقلشهای مردانه نمودند - و کال مردانگی و سرداری را تولک قوچی بجا آورد - تاش بیگ و دوست محمد

(۱) در اصل نسخه «سورن» ارقام یافته ه

بودند - و همه در تعزیت بودند - و از دشمن بیخبر - و اول بخاطر رسید که بتعزیت پرسی آمده باشند - آخر معلوم شد که خیال دیگر داشته‌اند - با آنکه در قلعه کابل ذخیره و توپچی نبود - سپاهی از ملازم حضرت و خان مذکور قریب بصد و پنجاه کس بودند - همان زمان برج و باره قلعه را مرچل قسمت کرده سپاهی و رعیت را برچل فرستادند - و گرد قلعه هر جا که دوکانها و چار دیواری که بود هموار ساخته چوب و اسباب را بدرون قلعه در آوردند - از زنان امرا و غیره هر کس که اسمی و رسمی داشت از مرد و زن همه را بقلعه کابل در آورده استحکام دادند - یک نماز دیگر مرزا ابراهیم با جمعیت بسیار از جانب کلکنه متوجه نخاس شد - و مرزا سلیمان از جانب خواجه عبد الصمد کابلی بکوه عقابین برآمده بخواجه خضر فرود آمدند - پدر و پسر در نمازگاه خواجه خضر ملحق شدند - و هراولان ایشان مثل مقدم کوکه و میر شاه و شاه طاهر و میر زین العابدین و محمد قلی شغالی و علی قلی جوان و غیره در نخاس تا در کاروان سرای تردی گاو آمده ایستاده بودند - و مردم قلعه در برج و باره تماشا می کردند که از دروازه آهنی بابوس و مقیم ولد پیر محمد عرب و تولک قوچی و بابا دوست بخشی و شیخ بهلول چولی و تاش بیگ مغل و دوست محمد ولد بابا دوست و از ملازمان منعم خان قریب بسی کس برآمده متوجه نخاس شدند - و از پیادهای قلعه هم قریب به پنجاه شخص از دوکان میر رنگ ریز که در راه نخاس که متصل ببابا دشتی است

که حضرت جنت آشیانی در کابل اتالغ ایشان ساخته بودند - کابل را بطریق دربست بمشار الیه عنایت فرمودند - و بجامه داغو و فیل ممتاز فرمودند و بخطاب خانی و تمن و توغ و نقاره سرافراز فرمودند - و شاه هاشم برادر ابوالعالی که حاکم غوربند بود منعم خان در کابل مقید ساخته ببایزید سپردند - و مشار الیه تا آخر قلعہ بندانی^۱ مرزا سلیمان در بند بود *

و چون خبر جان سوز حضرت جنت آشیانی در بدخشان بنواب مرزا سلیمان رسید (و) چون از مشار الیه مسن تری در سلسله صاحب قران دیگری نبود - مشار الیه را بمخاطر رسید که سکه و خطبه در کابل بنام ما باشد - با ولد خود مرزا ابراهیم قریب بده هزار کس از سپاهی و ایماق و احشام که در بدخشان بودند در سنه ۹۶۳^(۱) (نه صد و شصت و سه) بکابل آمده - و فصل نونه^(۲) درآمده بود - و در قلعہ کابل ذخیره و کم سپاهی بود - تنگ قبل کردند - و منعم خان که حضرت جنت آشیانی او را حاکم کابل ساخته بهندوستان متوجه شده بودند در قلعہ کابل بود - و هنوز از همشیرها و فرزندان و حرمهای حضرت جنت آشیانی و زنان امرا هیچک بهند نرفته

(۱) در اصل نسخه از سهوکاتب سنه ۹۹۳ ارقام یافته *

(۲) در غیث اللغات صفحه ۳۷۹ نوشته که نون در عربی بمعنی ماهی و شمشیر

و نام شهری انتهی و شاید مقصد مصنف موسم برشکال باشد - و الله اعلم *

دهلی از عالم رفتند از دو ماه بیشتر و کمتر نبود - و این مصیبت در^(۱) پانزدهم ماه ربیع الاول سنه ۹۶۳ (نه صد و شصت و سه) واقع شد - و پادشاهی و سلطنت بفرزند ارجمند ایشان حضرت جلال الدین محمد اکبر مرزا پادشاه قرار یافت - و قبل ازین بیرم خان را اتانغ ایشان ساخته بر سر سکندر بنی عاقبت که در قلعه مانکوٹ درآمده بود تعیین فرموده بودند - و شاه ابوالعالی را باجمعی کثیر دیگر بکومک مرزای مذکور نوشته بودند - درین اثنا این خبر جانسوز را بالتویگ تواجی بیگی ترکستانی^(۲) مع کوکبه و اسباب پادشاهی بشاهزاده عالیمان رسانید - و خبر یافتند که ابوالعالی خیال مخالفت کرده - در مجلس به تولک قورچی امر شد که او را گرفته مقید ساختند - و مشارالیه را به ولی بیگ ذوالقدر سپردند - و بعد از آن بدولت و اقبال چون در پرگنه کلانور بتخت سلطنت جلوس فرمودند اول کسی را نوازش فرمودند منعم بیگ بود -

(۱) در اصل نسخه در آخر سنه ۹۹۲، از سهو کاتب ارقام یافته - ببینید منتخب التواریخ از بدایونی جلد اول صفحه ۳۶۶ و اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۶۳ و تاریخ شاهی معروف به تاریخ سلاطین افغانه صفحه ۵۳۳۵

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۶۵ نوشته که تردی بیگ خان (که بجهت سرانجام این بلاد در دهلی اقامت داشت) اسباب و ادارات سلطنت و دارائی مصحوب غلام علی شش انگشت و جمعی دیگر از مردم اعتدای بدرگاه جهان پناه فرستاده اظهار اطاعت و عبودیت کرد - و میرزا ابوالقاسم پسر میرزا کامران را نیز روانه ملازمت ساخت - و در منتخب التواریخ جلد دوم صفحه ۱۲ نوشته که مقارن واقعه پادشاه مغفور و جلوس شاهنشاهی تردی بیگ خان حاکم دهلی میرزا ابوالقاسم ولد کامران میرزا را با کارخانهای شاهنشاهی و فیلان چیده بمصحوب خواجه سلطان علی وزیر خان و میر منشی اشرف خان بملازمت فرستاده بوده

واحشام هیچ یک نبود که در جنگ سرهند کال تردد و مردانگها بجا
 نیاوردند - مخصوص خضر خواجه سلطان و نواب بیرم خان و تردی
 بیگ اتاوه و علیقلی شیبانی و خضر خان هزاره - و اسکندر یک ماه
 بلسک بیشتر کال سعی که در سپاه گری بود بجا آورد - و چون صاحب
 دولت نبود شکست بمشار الیه آمد - از فیلان و اسباب بادشاهی او بدست
 لشکریان نصرت مآثر درآمد - و او با معدودی چند بجانب قلعه مانکوٹ
 و دامن کوه لاهور رفت - و حضرت بدولت و اقبال کوچ بر کوچ
 متوجه حضرت دهلی شدند - و بفتح و فیروزی در تخت حضرت دهلی
 جلوس فرمودند - تردی بیگ اتاوه را با جمعی بجانب لاهور تعیین فرمودند -
 و اسکندر سلطان قزاق را با جمعی با گره و علیقلی سلطان شیبانی را با جمعی
 بجانب سنبل و آن حدود تعیین فرمودند *

چون همگی همت ایشان برین بود که خود را از دنیای دون
 بگذرانند بخدا شرط کرد بودند که ولایت هند که مورثی ایشان بود
 که بجهت مخالفت برادران از دست رفته بود بدست آرند - و بعد ازان
 خود را از همه گذرانده سلطنت را بحضرت شهزاده عالمیان جلال الدین
 محمد اکبر مرزا سپارند - و خود بدرویشان و علما و فضلا صحبت
 دارند - حق تعالی بجهت پاکیزگی طینت ایشان نحواست که دیگر درین
 خاکدان قیره و چرخ بی وفا باشند - قبض روح مطهر ایشان نموده که در
 بهشت جلوه نمایند - و ازان تاریخ که در هند در آمدند و در حضرت

حضرت درپیش قلعه سرهند نزول فرمودند - و سکندر هم در برابر قلعه راست کرده و خندق زده فرود آمد - چون چند مرتبه از جانبین جنگ مردانه شد - و ترمی خان قرابت بیرم خان و باقی پروانچی که سابقاً نوکر مرحومی مرزا هندال بود جنگهای مردانه نموده بشهادت رسیدند - خضر خواجه سلطان و نواب بیرم خان و تردی بیگ ترکستانی و علیقلی شیبانی و خضر خان هزاره و اسکندر سلطان و عبد الله سلطان قزاق و لعل بیگ بدخشی و حیدر محمد آخته بیگی و خالق بردی و میرک کولابی و خاک علی ایلان چوق و شاه بابا تولسچی و قربان قراول و میرم طوغبای و برادران و مجنون قاقشال و بابا و مرزا بیگ و محبت و برادران و سلطان محمد کان لعل و سلطان محمد قراول ملقب به قبق و جیقون جلایر و قنبر علی سهاری و خالق بردی سهاری و برادران و محب علی و ناصر قلی قوشنچی و قبول پروانچی و دوست سهاری و سلطان حسین بیگ ولد سلطان بایزید و سلیم خان (و) الغ مرزا و کاکر علی (و) سید علی بیگ و تولک قوچی (و) عطا بیگ برادر مشار الیه و محمد بیگ و شاهم بیگ و مرزا محمد بیگ و جان محمد و سلیمان قلی جلایران و التون قلیج و میرم قلیج و جان قلیج و برادر آن خانه قربانی و محمد امین دیوانه ولد خالق بردی و محمد قاسم کوهبر و محمد جان ترکان و ولی بیگ مع برادران و محمد قلی شیخ کان و حسین قلی افشار و سید محمد پکنه و ساقی شیخ کان برادر مشار الیه و کلانتران ایماقات

نمایان شد - بیرم خان و سرداران دیگر از اطراف و جوانب افغانان را
 در میان گرفته و بشیبه تیر جمعی را بخاکدان دهر انداختند - اکثری
 دیگر را زخمی ساختند - و آواز مرزا خضر خان هزاره را اکثر
 لشکریان می شنیدند که فریاد کرده می گفت که هی بسه بزن که همه داهان
 دستار بندانند - در همون یک پاس اول شب سی هزار کس را
 بعنایت آلهی و بدولت حضرت درهم شکستند - و فیل و اسباب بسیار
 بدست لشکریان ظفر قرین درآمده - صباح یک پاره فیل و سرها که بدست
 آورده بودند بمحبت خان غزنوی سپردند که در محل شکست - حضرت که
 از هند بدر رفته بودند - او در میان افغانان مانده بود - و از ایشان
 جدا شده بیرم خان را دیده - بملازمت حضرت فرستادند - و عرضه داشت
 نمودند که مناسب این است که حضرت هم از لاهور برآمده بر سر اسکندر
 متوجه شوند - چون فیل و سر و عرض داشت رسید و محبت خان هم آنچه
 از افغانان می دانست بعرض رسانید و روز بروز از صبح افق فتح
 و نصرت دمیدن گرفت - حضرت مهتر سکهای را خطاب فرهاد خانی داده
 در لاهور حاکم گذاشتند - و خود بدولت کوچ کرده متوجه حضرت
 دهلی شدند - و جمیع لشکریهای پیش و آنچه عقب مانده بود همه بارو
 ملحق شدند - چون بسرهند رسیدند اسکندر هم ازان جانب پیدا شد
 با یک لکه افغان و فیل بسیار - و جمیع لشکر بندگان حضرت از مغل
 و زمین دار و لاهوری قریب بده هزار کس شده بودند بلکه کمتر هم - بندگان

تعیین فرمودند - چون لشکرِ ظفر قرین بآن جماعهٔ مردودِ الآخرت رسیدند باندک ترددی بدولتِ حضرت مخالفان را درهم شکسته سر و فیل بسیار بدرگاه فرستادند - و اسباب و بساهی ایشان بدست مردمِ لشکرِ ظفر اثر افتاد - و لشکر بفتح و فیروزی برگشته باردوی ظفر قرین ملحق شد *

و خبر آمد که تاتار خان کاسی سی هزار کس از اسکندر سور که دران ولا پادشاهی هند باو قرار گرفته بود رخصت یافته متوجه جنگ حضرت شده - بندگانِ حضرت نواب بیرم خان و اسکندر خان قزاق را و مرزا خضر خان هزاره و لعل بیگ بدخشی و حیدر محمد آخته بیگی و میرک کولابی و خالق بردی و از ایماق و احشام که به اوقچی‌گری شهرت داشتند و جمعی دیگر از امرا و یکهٔ جوانان مردانه را بخان مذکور نوشتند - و از لاهور رخصت یافته متوجه غنیم شدند - به آب ماچی‌واره رسیدند - خبر یافتند که تاتار خان بسی هزار کس آن طرف آب فرود آمده - پیش ازان که خبر بافغانان رسد نماز دیگر همان روز بود که بیرم خان با جمعیتی که همراه داشت از آب گذشته - افغانان حاضر شده کوچ کرده متوجه خان مذکور شدند - چون شام نزدیک بود در لب آب دیهی بود و افغانان خود را در عقبِ دیه کشیده پناه خود ساختند - پیادهائی که بان دیه درآمده بودند بجهت گرفتن غلهٔ و غیره یک کدام نادانسته آتشی بر چیزی زده‌اند - همان زمان باد تند شده همه چیزهای آن دیه آتشی درگرفت - از روشنی آتش لشکرِ افغانان

و در همان چند روز جناب سیادت مآب میر عبد اللطیف غزنوی که قاضی جهان وکیل شاه خود را قرابت میر مذکور می گفتند بهمراهی فرزند خود که مرزا غیاث الدین علی نام داشت - و ثانی الحال بندگان حضرت جلال الدین محمد اکبر مرزا پادشاه در هند بخطاب نقیب خانی سرافراز فرمودند بکابل تشریف آوردند - و چون منعم بیگ خبر یافت تا بی بی ماه رو ایشان را استقبال نمود - و در بهترین منزلهای کابل فرود آوردند - و چند روزی بجهت این که اسپان ایشان بیاسایند میر مذکور اقامت نمودند - و چند مرتبه دیگر منعم بیگ بجهت ملاقات بمنزل میر رفتند - و میر هم چند مرتبه بخانه بیگ مذکور که در خانه برج قاسم برلاس می بودند تشریف آوردند - بعد ازان بخرچی مناسب که در سفر هند بکار آید و اسپان لایق بمیر و فرزند داده عذرخواهی بسیار فرمودند - و به بیگ محمد آخته بیگی که جمعی از ترک و تاجیک کاروان عظیم جمع شده بود سفارش نموده روانه ملازمت حضرت نمودند - و حضرت بدولت و اقبال کوچ بر کوچ چون بدارالسلطنت لاهور نزول فرمودند جمعی از افغانان مثل شهباز خان و نصیر خان وغیره قریب به بیست هزار کس جانب پرگنه دیبالپور جمعیت نموده بودند - چون این خبر بمحضرت رسید شاه ابوالعالی و علیقلی سلطان شیبانی و عبد الله سلطان قزاق داماد قاسم برلاس و جمعی دیگر از امرا و یگه جوانان را بر سر افغانان مذکور

وقتی که بندگان حضرت در بتخاک تشریف داشتند بارود آمده بملا الیاس و ملا نور الدین ترخان و ملا عبد الباقی صدر و وبسایر ارکان دولت که قبل ازین آشنا بود ملاقات نموده بهمه گفت که درین مرتبه چشم داشت تعظیم از حضرت دارم - اراده او در همین منزل به بندگان حضرت بهمه فرمودند که ملا ملازم ما بود هرگز ما را تکلیف تعظیم نکرده بود - و حالا بچه تقریب تعظیم می طلبد - و آنهایی که از ملا شنیده بودند عرض کردند که میگوید که من سمرقند رفته تحصیل بسیار کرده ام - و علم من بجائی رسیده که حالا حضرت بمن تعظیم می توانند کرد - حضرت فرمودند که هرگاه او در سمرقند علم تحصیل نموده باشد از جکا که ما هم در کابل سبق نخوانده ایم و علم ما زیاده نشده - پس جماعه که بملا آشنا بودند صلاح همچنان دیدند که فردا که حضرت سوار می شوند شما هم سواره بیائید - و در بالای اسب دریابید - صباح که حضرت سوار شدند ملا هم بهمین قرار داده سوارا شده آمده بودند که دریابند - چون چشم مبارک حضرت بر ملا افتاد فرمودند که ملا فرود آئید - و بما دریابید لایق است - چون حضرت بادشاه عالیشان بودند دیگر ملا را محل چون و چرا ننماد - ملا فی الحال از اسب فرود آمدند - و علی دوست یساول که دران (وقت) ایشک آغا (بود) کتف ملا را گرفته نزدیک برکاب حضرت رسانید - و حضرت از بالای اسب دست مبارک به پشت ملا نهادند - و حکم شد که مراجعت نموده بکابل روند - و منعم بیگ که حاکم کابل بود حکم شد مهم سازی ملا نموده متعاقب روانه سازد *

کسی بسفر نمی‌رود - و بنعمت لغ که نواب بیرم خان باشد و کیفیت لغ که علی قلی شیبانی (باشد) و بخواجه سلطان علی و غیره که جهت دارم کتابتها خواهم نوشت - تو برده گذرانده جواب خواهی فرستاد - و حالا ترکش وا کرده امروز در صحبت ما باش - چون امرای کلان بود بایزید هم خواست که در ساعت نیک متوجه شود بفرموده ایشان عمل کرد - و آن روز باشید - و روز دیگر که برخصت آمد فرمودند که اصل غرض ما این است که ترا نگاه داریم - از زمانی که تو نوکر حسین قلی سلطان مهردار بودی و تا امروز که درپیش خواجه جلال الدین محمود و کیفیت لغ بودی خواهان این بودیم که تو درپیش ما باشی - دروازه‌های قلعه را محافظت کرده که بایزید مذکور را نگذارند - و علیقلی چون در بتخاک فرود آمده بود و سزاولان مشار الیه بجهت بایزید پیش منعم بیگ آمدند - میر مذکور گفت که میان (من) و کیفیت لغ نسبت آن قدر هست که یک ملازم او ما را خوش آمده است رخصت نمی‌کنیم - سزاولان گفتند که پس باین مضمون ما را یک نوشته بدهید - میر مذکور نوشته داده - باین تقریب بایزید را نگاهداشتند - و علیقلی چون دانست که بایزید را نخواهند گذاشت روز دیگر مشار الیه متوجه هند شد - و در سه چار منزل باردوی ظفر قرین ملحق شد *

و ملا علاء الدین لاری که قبل ازین ملازم حضرت بود و چند سال بجهت تحصیل بسمرقند رفته بود از سمرقند مراجعت نموده -

فریدون از	سادات	خواجه عبید	مکمل بیگ
مشهد بود	مولانا	صالح	میر حاجی لنگ
یعقوب همدانی	اصطبل	حیدر	گاومیش

و جمعی دیگر از ملازمان حضرت شاهزادهٔ عالمیان و از نوکران نواب
بیرم خان بهارلو قریب به پنجهزار کس در ملازمت حضرت بودند
که متوجه هندوستان شدند *

و علی قلی شیبانی بجخت گذراندن کاروان رخصت یافته
به بنگش رفته بود - و بایزید دران زمان ملازمِ خواجه جلال الدین
محمود بود - بجخت رنجشی که از برادرِ خواجه جلال الدین محمود
داشت از خواجه بی رخصت به بنگش پیش علی قلی شیبانی که
در تبریز در خوردیها همسایه بودند بآن نسبت رفت - و چون بدرقانهٔ
کاروان را گرفته از محل مخاطره گذرانده بکابل آمد - و تا آن زمان را
بندگان حضرت بتمان نیک نهار رسیده بودند - و سلطان مشارالیه در همون
چند روز برآمده در بتخاک منزل کرد - و سزاوولان سلطان مذکور
در شهر اهتمام کرده مردم را از دنبال می فرستادند - چون خانهٔ بایزید در
درون قلعه در همسایگیء برج قاسم برلاس واقع شده بود - و دران اوقات
در برج مذکور منعم بیگ حاکم کابل تشریف داشتند - و بایزید پرتل
بار کرده و ترکش بسته پیش میر مذکور آمده که رخصت حاصل کند - و آن
روز چهارشنبه سوری بود - میر مذکور فرمود که درین نوع روزی

مولانا پیر محمد شیروانی	حسین قلی بیگ ولد ولی	محمد وفا غلام بیرم خان
ترسون محمد خواهرزاده	بیگ ذوالقدر	زاهد غلام خان مذکور
سیف الملوک که	اسمعیل قلی برادر ایضاً	جمال بشرح ایضاً
بخطاب خانی سرفراز	حاجی محمد سیستانی آن نیز	حاجی قره آخته بیگی
شده بود	بخطاب خانی سرفراز	حاجی عارف
ولی بیگ ذوالقدر	شد	تمریکه
محمد بیگ قرابت بیرم خان	محمد صادق ولد محمد	آقه جان میر شکار
شاه بردی بیگ قرابت	خواجه باقر میر سامان	اسکندر سلطان
ایضاً	بیرم خان	شاه بردی بیگ قرابت
حبیب علی	قراه طاق غلام ابراهیم	بیرم خان
سکندر بیگ ولد شادی	خواجه مظفر علی دیوان	حبیب علی
بیگ ملازم حضرت	احمدی محمودی برادر	استاد یوسف تنبوره
شاه	مشار الیه	میر قلی ولد ایضاً
خواجه باقر ولد محمد	خواجه طاهر محمد دیوان	غوغائی گوینده
صادق خان	مقصود علی	طاهر قبضی خانه زاد
حسین بیگ ولد محمد علی	بکاول شاهی	اتاغ بیگ
رکیب دار فردوس	محمد قاسم ولد خواجه	خانسق بردی
مکانی	حب علی تمغاچی	محمد امین دیوانه ولد
شاه قلی محرم	حاجی حسین برادر مشار الیه	مشار الیه
بابای زنبور برادر ایضاً	یار حاجی برادر ایضاً	میر قلندر

علی دیوانِ مرزا ابوالحسن دیوانه قرابت	شاه علی ایشک آغا
کامران	مقصود دمنه که بخطاب
محب علی قوشچی برادر	میرک علی تسل برچی
محب علی خان مذکور	خان محمد توغپای که
قبول پروانچی برادر	سابقا قورچی مرزا
میر بخشی مرزا کامران	هندال بوده
خواجه محمد سلطان	ملا قاسم کاهی
مستوفی که حضرت	میر قاسم دیوانه خواهرزاده
بادشاه باو خطاب	مشار الیه
منصف خانی داده	خالد بن بار بیگی طوغپای
بودند	پاسای قاقشال
دوست سہاری	مرزا بیگ قاقشال
قنبر علی سہاری	محب قاقشال
مہتر ارغون ولد عاشق	سماجین مغل قرابت
ارغون حاکم قلعه بست	حاجی محد بابا قشقه
	منصور افشابه تواچی

ملازمان نواب بیرم خان بہارلو کہ در رکاب

میمون بودند

بزی خان قرابت بیرم	بیگ برادرِ جهانگیر	مخصوص برادر ایضاً
خان	قلی بیگ	محمد قرہ سلطان
محمد سعید ولد یعقوب	عبد الرحیم برادر ایضاً	محمد قاسم نیشابوری

محمد اتکه را بشهادت	میر شریف غزنوی برادر	خواجه معین قرابت خواجه
رساند حضرت پادشاه	ایضا	نظام الملک دیوان
اتکه (کوکه) را	شاه محمد غزنوی برادر	مرزا سلطان حسین
بقصاص رساند	ایضا بخطاب خانی	بی قره
سیف کوکه بخطاب خانی	مفتخر شد	خلیفه عارف از اولاد
سرافراز شده در	فاضل محمد پسر محمد غزنوی	خالد ولید
گجرات بشهادت رسید	فرخ محمد برادر ایضا	مہتر ثانی هروی
زین کوکه برادر سیف	نورنگ محمد ولد میر	رستم
کوکہ	قطب الدین محمد	حسن علی ترکان آخته بیگی
سعادت یار کوکه در	غزنوی	کہ حضرت بادشاہ
ملازمت حضرت	باز بہادر ولد میر شریف	باو قلعه چنار عنایت
سلطان طواف حرمین	محمد	کرده بودند
نمودہ	گوجر ولد قطب الدین	تردی محمد ولد بیگ
چون کوکہ در ایام	محمد	محمد آخته بیگی
جوانی بجوار حق	میر ابراہیم بدخشی	فورچی نیی
پیوست	میر عبد اللہ صدر فریکنی	قتلو قدم کابی خادم
قطب الدین محمد اتکہ غزنوی	خواجہ امینا بخشی بیگی	چار آستانی
برادر شمس الدین	ہروی کہ بخطاب	جلال الدین مسعود دیوان
محمد اتکہ	خواجہ جہان سرفراز	کمال الدین حسین دیوان
	شد	ولد خواجہ مقصود

ملا طاهر بخاری که	غیب الله چنگی حضرت	مولانا سپهری پسر نسبی
صدر بهادر سلطان	شاه	خواجه محب علی
شیبانی	مخلصی قبضی	بخشی
مستور بیگ بکاول	طوفان نئی (نائی)	مولانا بز می شاعر مصاحب
رحمان قلی خوش بیگی	عرب بی	ملا سپهری بوده
ایرج ترسون برلاس	حافظ سلطان محمد آخته	مولانا میر جان پیوندی
بایزید کرنائی	حافظ کمال الدین حسین	جلایران ملقب بضرب
محمد جان قانونی	حافظ مهری که به بکاولی	زن
جکک غچکی	سرافراز شده بود	محمود کرکراک ولد سلطان
قاسم چنگی غلام خسرو	حافظ ناصر برادر ایضاً	محمد کرکراک
پادشاه	حالا در مکه متوطن	ساقی دراز
	است	ترسون علی قراول برادر
		مشار الیه

ملازمان شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا
که در رکابِ ظفر قرین بودند بدین تفصیل

میر شمش الدین محمد اتکه	محمد باقی کوکه بخطاب	ادم کوکه برادر محمد باقی
غزنوی	خانی سرفراز شده	که بخطاب خانی
مولانا عبد القادر آخوند	یوسف محمد کوکه بخطاب	سرفراز شده که پسر
هروی	خانی سرفراز شده	دیوان شمش الدین

مرزا علی برادر مشار الیه	مهر هریه آبدار	سلیمان الغ مرزا
جان باقی اغولق خضرخان-	نوح ولد مشار الیه که	محمد جان ترکان
خواجه خان	الآن آبدار خاصه	لطیف سرهندی
رستم علی کره کراغ	جلال الدین محمد اکبر	سید محمد پکنه
مهر کشمش	شاه است	باقی شیخ کان برادر
مهر جوهر آفتاوجی	مهر رفیق توشکچی	ایضا
مهر کوچک فتح بهوادار	قیا بیگ جوان قرابت	محمد قلی شیخ کان افشار
ولد کوچک که الآن	ماهم بیگه	حسین قلی افشار
در ملازمت شهزاده	شیخ حمید سنبل	سید عارف طوشکچی
عالمیان شاه سلیم است	درویش محمد اوزبک	مهر وکیل
و از گویندها	قی تمش خلیل الله دولدی	مهر واصل
و سازندها	عماد الدین حسین برادر	مهر انیس خزینه دار
بدین موجب	قاسم	مهر سنبل میر هزار
میر سید علی غچکی	علی دوست تواچی برادر	مهر سباکه رکابدار
بابا دوست بونقطار	حیدر بخشی	تیمور شربی
جان محمد ارلات	یاری توشک بیگ مرزا	مولانا کتابدار
یار محمد برادر مشار الیه	کامران که در هند	رستم علی کره کراغ
بهرام غچکی	تواچی باشی کردند	حسن خان ولد مشار الیه
طوفان ربانی	شاه قلی (ملازم) مرزا	محب سرنای
	عسکری	رفیق (نوکر) خونزاده بیگم
	علم شاه ولد میر پهلوان	ملقب بچهار منصب

باد بهار محمد ولد محمد قاسم	قرسان قراول قراول شاهی	جان محمد بیگ ولد شیخ
موجی	بیگ خان	علی بیگ جلایر
پاینده محمد مغل قرابت	بخشی بخشی ؟ قرابت	خوشحال و شاهین و جمشید
حاجی محمد خان قشقه	محمد بخشی حضرت	و مقصود و قاسم
شادمان برادر ایضاً	فردوس مکانی	آب بارانی قورچیان
سلطان محمد خان کان لعل	میرم شقاول بیگی	حضرت
داروغه کان لعل	جان محمد بهسودی	خاک علی انچلا فوق ؟
ساقی طوق بیگی	میر محمد موجی	حسن خان ولد مشار الیه
محمد مومن خوش میر منزل	حسن علی موجی	جیقون جلایر
میرک قارلغ	عزیز بکاؤل	خواجه عبد الله مروارید
علی محمد قندوزی	سلطان حسین بیگ ولد	خواجه محمد صالح برادر
خواجه محمد سلطان تربتی	سلطان بایزید بیگ	ایضا
برادر خواجه سلطان	(از) امرای فردوس	ابو سعید تربتی
علی دیوان	مکانی	سلیمان قلی بیگ برادر
میر قطب الدین تربتی	کا کر علی بیگ ولد	ایضا
صاحب توجیه	سید بیگ	تولک قوچی
خاک علی کلانتر ایماق	بیگ محمد جلایر ولد بابا	عطاء الله بیگ برادر
افلانجی	جلایر	مشار الیه در جنگ
میر طوقای	کلانتر شاهم بیگ ولد بابا بیگ	هیمون بشهادت رسید
توقیائیان	جلایر	

مولانا اسد مشرف	ابو القاسم ایشک آغا	جان محمد کتابدار
مرزا قلی برادر حیدر	علیدوست ایشک آغا	قاسم مخلص تربی میر آش
محمد آخته بیگی	باقی بغلانی	مرزا کامران بود
مجنون قاقشال	ساقی برادر تردی بیگ	محمد حسین گنگ یگه
مرزا قلی چولی	اتاوه	فردوس مکانی بابر
بابا دوست چولی که در	بابا پروانچی	بادشاه
راه عراق بخشیء	عارف بیگ	محمد بیگ قبیچاق ملازم
حضرت بود	امیر بیگ ولد جمیل بیگ	مرزا کامران خسر بابا
خالق بردی	وزیر برادر مشار الیه	سعید قبیچاق
شیخ یوسف چولی	شاه قلی قرابت نارنجی	محمد علی رکابدار حضرت
محمد علی میر خاک	سلطان	فردوس مکانی - کابلی
لعل خان بدخشی از	باقی بیگ پروانچیء مرزا	خوجه بسته
امراء مرزا سلیمان بود	هندال بود	کوچک ولد ایضا
قنبر علی بیگ ولد سلطان	ساقی لنگ برادر مشار الیه	میرکی جنگجگ که در
اویس کولابی	مزین کتابدار	هند بدولت حضرت
خنجر بیگ قرابت تردی	بولک بی بی فاطمه اردو	بادشاه در سرکار هند
بیگ اتاوه	بیگی	حاکم شده بود
حکیم زنبل	میر خاوند از کاتبان	التون قلیچ جانہ قربانی
هاشم حینی برادر شاه	خاصه حضرت	میر قلیچ برادر مشار الیه
ابوالعالی	صالح ولد ملا کتابدار	جانقلیچ برادر ایضا

خواجه ^(۱) نور الدین محمد حسین ناظر که	شیخ نظر چولی ترکستانی
محمد نجستانی دیوان	بندگان حضرت خطاب که بدولت حضرت
مرزا کامران	لشکر خانی داده بعد از فتح هند
خواجه قاسم بیوتات	خواجه روح الله مستوفی میر عدل شده بود
دیوان مرزا کامران	خواجه عبد المجید مستوفی خواجه محمد طاهر بخشی
خواجه غازی شیرازی	که بندگان حضرت که بدولت حضرت
که حضرت شاه در	خطاب آصف خان بادشاه متوطن مکه
تخت سلیمان دیوان	داده بودند شده بود
حضرت ساخته بودند	خواجه سلطان علی برادر میر عارف
میر شریف سیستانی	مشار الیه که بدولت میر هاشم برادر قرابت
بخشیء وحوش بود	حضرت جلال الدین شهاب خان
میزبان می نوشت	اکبر بادشاه منصب خواجه عطاء الله نجستانی
حسن علی منشی حکیم	دیوانی یافته مشرف باورچیخانه
مرزا برادر زاده	میر سید محمد منشیء خواجه عطاء الله یزدی
مشار الیه است	دار العداله دیوان خاک

(۱) بر حاشیه کتاب نوشته لکاتبه :

به پیش خواجه نور الله منشی * ستاده دلبری سرتا بپا نور

اگر زیر خودش آرد زمی عیش * اگر بالا کشد نور علی نور

و در آخر کتاب نام کاتب احمد دهلوی مرقوم است *

پهلوان دوست میر برکه	محمد طاهر ولد میر بردی	محمد قاسم موجی که در
مرزا خضر خان هزاره	بیگ از امراء فردوس	راه کابل بخشی بیگی
قاضی توالسی قاضی اردو	مکانی بابر بادشاه	حضرت بوده
عبدالرحمان ولد موید بیگ	مولانا نور الدین محمد	خواجه حسن ملقب بخالددار
محمد قاسم کوه بر	ترخان	اولاد خواجه نقشبند
میر شهاب نیسابوری	میر محمود منشی	خواجه محب علی بخشی
میر سامان	محمد حسین سمطی	برادر خواجه امینا
قنبر بیگ باریگی قاشغری	خواجه جلال الدین	بخشی بیگی حضرت
مرزا جلال الدین ولد	محمود اوبهی	جلال الدین اکبر مرزا
مرزا حسن برکه	حیدر محمد آخته بیگی	خواجه عبدی بخشی
شیرویه ولد شیر افکن	حاکم قوربند	خواجه مقصود علی
نبیره قوج بیگ	خواجه سلطان علی دیوان	دیوان مرزا کامران
اندجانی	که در هند حضرت	خواجه قاسم علی برادر
محمد مراد ولد امیر بیگ	بادشاه بخطاب افضل	مشار الیه
نبیره بیگ میرک مغل	خان سرافراز ساختند	خواجه ابوالقاسم مشهدی
محمد نویان برادر	خواجه مرزا مروارید	دیوان مرزا کامران
مشار الیه	غلطان که دران مرتبه	که در کابل دیوان
میر محمد غزنوی برادر	در هند دیوان بندگان	حضرت هم بود
شمس الدین محمد اتکه	حضرت بوده	
بابا سعید قبیچاق		

نواب بیرم خان بهارلو	مولانا بی کسی	بہادر سلطان مہر دار برادر
حاکم قندھار	مولانا سید علی مصور	مشار الیہ
مرزا عبد اللہ مغل داماد	مولانا عبد الصمد مصور	قوندق سلطان برادر بیرم
منعم خان	مولانا دوست مصور	اغلن
خواجہ محمد زکریا ولد	خواجہ عبد اللہ ولد	سوندق اغلن برادر ایضاً
خواجہ دوست خاوند	خواجہ محمد زکریا	قرہ بہادر مرزا قرابت
شاہ ابوالعالی برادر کلان	حیدر بخشی مرزا کامران	میرزا حیدر کشمیری
ابوالعالی ملقب بشاہ	عافل سلطان	محمد علی برلاس داماد
لوندان	خواجہ ہجری جامی	قاسم برلاس
خواجہ عبد المنعم قزاق	ملا درویش مایلی	مصاحب بیگ ولد خواجہ
ملقب بخواجہ پادشاہ	ہاشم حینی داروغہ کتابخانہ	کلان بیگ اندجانی
خواجہ سلطان برادر	میر عبد اللہ بخشی برادر	محب علی بیگ ولد میر
مشار الیہ	میر عبد الحی	خلیفہ اندجانی وکیل
خواجہ شاہ بشرح ایضاً	خواجہ حسین مروی	حضرت فردوس مکانی
میر عبد الحی	مولانا عبد الباقی صدر	بابر بادشاہ
مولانا علاؤ الدین لاری	ترکستانی	اسمعیل بیگ احمد جانی
بدولت حضرت بطواف	قاسم برلاس	دولدی
حرمین مشرف شدہ	تردی بیگ ترکستانی حاکم	میر اصغر منشی
در یمین فوت شدہ	اتاوہ	
شیخ ابوالقاسم استرابادی	قیای گنگ	محب علی
مولانا الیاس	علیق سلطان سفرچی ولد	حیدر سلطان شیبانی
		التوبیگ تواجی باشی

در یک ماه - یکی نواب محمد حکیم مرزا والده اش ماه چچک بیگم - و دیگری محمد فرخ فال والده اش خانش نام داشت - و دختر چچق مرزا خوارزی بود - و محمد فرخ فال مرزا در همون چند روز رحلت فرمود - و ذی الحجه هم امسال بدولت و اقبال برآمده در باغ میر اصغر منشی که متصل بچلکه سیاه سنگ است و نزدیک بکاروان سرای مهتر دوست ولد مهتر کپسه واقع شده فرود آمدند - و آشِ ده عاشور سنه ۹۶۱ (نه صد شصت و یک) دران باغ داده - و منعم بیگ را حاکم کابل ساخته بدولت متوجه هند شدند *

فصل چهارم در فتح هندوستان

فصل چهارم در آمدن هندوستان و فتح اکثر ممالک -

و جماعه که در رکاب همایون بودند شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا مع ملازمان و نواب بیرم خان مع ملازمان و خوانین و سلاطین و امراء و دیوانیان و بخشیان و بیگچها و یکه جوانان و غیره بموجب تفصیل ذیل مع ملازمان حضرت شاهزاده :

شاهزاده عالمیان جلال الدین خواجه معظم تغائی مرزا اسکندر سلطان قزاق حاکم

محمد اکبر مرزا	جلال الدین محمد اکبر	پشور
مرزا ابوالقاسم ولد مرزا	خواجه خضر سلطان مغل	محمد یار سلطان برادر ^(۱)
کامران		مشار الیه

که خانهای مرزا خضر خان و مرزا سنجر بود - و همون زمان مرزا خضر خان که از حضرت رخصت یافته بود و اسپ بوز کدا ارغون را باو عنایت کرده بودند رسید - و دو سه روزی ایلچی و این جماعه را بجهت مهمانی نگاه میداشتند - اسپ و گوسفند و سگ انسانیت کرده رخصت نمودند - و شب در میان بنور رسیدند که کولیست که چهار طرف او چلکه دارد - و کنارهای او بکوه متصل است که جمیع هزارها در هوای گرم مع بسی و روانات آمده در گرد این کول فرود می آیند - و جو درو بود که ایلچی آنجا فرود آمده - و از سرما زمینها شاخ شاخ ترقیده بود - و اطراف و جوانب این چلکه کوه های عظیم افتاده - و ازان جا بغزنی شب در میان راه است *

چون ایلچی بغزنی فرود آمد بایزید پیشتر از ایلچی متوجه حضرت شد - و حضرت را در ارته باغ ملازمت نمود - و آمدن ایلچی و اسپان و اسباب پادشاهی را بعرض رسانید - چون دانستند که بایزید بقندهار نرفته مقید باسپ و سروپای بیرم نشد - همون زمان اسپ و سروپا باو عنایت فرمودند - و بعد از چند روز ایلچی پیاپوس سرافراز شد - و اسپ و اقباشه که آورده بود بنظر اشرف گذرانید - ایلچی را در جای مناسب فرود آوردند - و آن بهار و تیر ماه را بدولت و اقبال در ارته باغ بعشرت گذرانیدند - و آن شال سنه ۹۶۰ (نه صد و شصت) بود - و دران بهار دو شاهزاده تولد شد - هر دو

که ابدالی را بتازند - و نماز دیگر اسپان خود را دانه داده - روز دیگر پکپاس بقیلها رسیدند - و بایزید هم دران لشکر بود - سپاهیان و افغانان جنگهای مردانه کردند - آخر الامر چون دولت حضرت قوی بود و بهادر سلطان خود تاخته افغانان را برداشتند - و از گوسفند و روانات آن مقدار گرد قلات آورده بودند که ازان جمله آنچه توانستند بقندهار بردند - و ما بقی را رعیت قلات و هزاره که دران نواحی بودند بردند - و خان محمد و علی خان خواهرزادهای خضر خان همراه بودند - ایلچی را بآنها سپرده براه اجورستان و مالستان رخصت کردند - و بایزید هم بر رخصت خان و بهادر سلطان متوجه ملازمت شد - و خان و بهادر سلطان بایلغار متوجه قندهار شدند - که شب دیگر پیش از نماز خفتن بقلعه قندهار درآیند - که بعد از نماز خفتن گفتند که ساعت بد می شود - و ایلچی و خواهرزادهای خضر خان و بایزید آن شب در قلعه قلات بودند - و صباح ازان جا متوجه اجورستان شدند که خانهای علیخان و خان محمد بودند - و صباح بچلکه خرمی بصفائی رسیدند که دیگدانهای نام داشت - و ایلچی را فرود آورده - هر دو هزاره بخانهای خود رفتند - پاره اسپ و گوسفند و سگی چند بایلچی و بایزید هم انسانیت کردند - و ازان جا کوچ کرده متوجه مالستان شدند - و در مابین هر دو منزل بچشمه گرمی که گرکابه می گفتند رسیدند - چنانکه از گرمی بصد محنت دست بر آب میکردند - و روز دیگر بمالستان فرود آمدند

و خان فرمودند که چرا نمی آئی - بایزید عرض کرد که خط حضرت بادشاه و الش میوه میدارم - بیرم خان خود را از اسپ انداخت - و بهادر سلطان و همه یسل از اسپ فرود آمدند - و خان مذکور به بایزید گفت که چون خبر نه کردی که خط حضرت داشتی - و مشار الیه گفت که من بشاه بردی بیگ گفته بودم - ظاهراً او خبر نه کرده باشد - بعد ازان خط و الش را گرفته بجانب حضرت تسلیات بجا آورده سوار شد - چون اسپان بایزید مانده شده بود ازان جا نتوانست مراجعت نمود - و خان مذکور هم خواستند که مشار الیه را بقندهار برده رخصت فرمایند - و آن شب در مابین هر دو کوه بجهت ملاحظه شب خون هزاره بیرون اردو باشیده - و صباح از آنجا جماعه را چنداول گذاشته متوجه قندهار شدند *

چون بگنبد سرواز رسیدند - الغ بیگ ولد بلبل سلطان ایلچی* حضرت شاه رسید - و چند اسپ خوب و پاره اقمشه یزد و کاشان و غیره که شاه طهاس بجهت حضرت فرستاده بودند همراه داشت - و اسپ و سروپا هم به بیرم خان مذکور فرستاده بودند - چون راه مخاطره بود ایلچی را مع اسپ و سروپا برگردانیده در قلات در پیش قلعه چشمه که او را قهر قلات می گویند فرود آمدند - خبر یافتند که افغانان ابدالی نزدیک نشسته اند - بهادر سلطان را با شلغ کرده حبیب علی و شاه قلی محرم و بابا زنبور و حاجی قره و تیمور یکه و حسین قلی بیگ ولد ولی بیگ ذوالقدر که دران زمان ده یازده ساله بود رخصت کردند

در علم هیئات به بیرم خان حکم شده بود - و در محل رخصت
 مشار آله فراموش شده - حضرت فرمودند بیار - مشار آله شتر
 کتابخانه را در اردو یافته از صندوق گرفته آورد - و حضرت
 در بالای اسپ تا دوازده سطر در پشت آن جزو به بیرم خان خط
 نوشتند - و فرمودند که این میوه را هم به بیرم خان الش می فرستیم -
 به بایزید حکم فرمودند که جزو را و میوه را چون تو آورده به
 بیرم خان برسان - و باقی پروانچی که سابقاً پروانچی نواب مرحومی
 مرزا هندال بود - در ملازمت نزدیک ایستاده بود - فرمودند که همراه
 بایزید رفته بمرزا خضر خان هزاره و منعم بیگ که چنداول اند پروانه
 برسان - که مردم اعتمادی باو همراه کنند - که به بیرم خان رسانیده
 باز باردو رساند - و بایزید رخصت یافته - خضر خان و منعم بیگ
 بموجب حکم عمل نموده - میر احمد نام اغولغ مرزا خضر خان
 را بجهت بدرقه همراه کردند - و بتعجیل از دنبال بیرم خان روان شد -
 نماز دیگر تنگ در کوی شادی و تازی بیچنداولان خان مذکور
 رسید - و بشاه بردی بیگ که چنداول بود خبر کرده که کتابت
 حضرت و الش میوه دارم - و اسپان من مانده شده - بخان مذکور خبر
 کنید که بایستد یا سبکی تر روند - و بایزید چون بخان رسید بجانب قندهار
 رفته - بعد ازان برگشته به یسل خان متوجه شد - و از اسپ فرود آمده -
 و خان مذکور بهمراهی بهادر سلطان سواره می آمدند - و بایزید ایستاده

و خان مذکور بیاید آن زمان مرا یا دیگری را تعیین خواهند فرمود لایق دولت می‌نماید - و این را هم یافته بود که قندهار جای بی‌مداریست - آخر قزلباش بر سر قندهار خواهد آمد - و چون حضرت هم در محل ملاقات حضرت شاه بابشان گذرانده بود نخواست که در قندهار باشد - بیرم خان را هم منت‌دار ساخته اسبها و اسباب خوب گرفت - و این کنگش بحضرت پسندیده افتاد - و تا منزل نغز^(۱) بیرم خان در رکاب ظفر قرین آمد - و دو سه روز آنجا مقام کردند - هزاره چند که درین چند روز بدزدی بار دو آمده بودند گرفته روز کوچ بقصاص رسانیدند - و زمین داور از تردی بیگ اتاوه تغیر داده به بهادر سلطان شیبانی عنایت کردند - و نواب بیرم خان و سلطان مذکور را رخصت قندهار و زمین داور فرمودند - و بدولت کوچ کرده متوجه کابل شدند - و بایزید ملازم خواجه جلال الدین محمود را که حضرت شهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا سیب و انگور در کنکنه چند برای حضرت فرستاده بودند - و مشار الیه از غزنی بقلعه سنگین آمده بود - و روز دیگر از قلعه سنگین ایلغار کرده در دو سه گروهی نغز بپابوس رسیده میوها را بنظر اشرف درآورده - رکبی طلبیدند - و حضرت در بالای اسب از آن میوها نوش جان فرمودند - و بشاه ابوالمعالی هم الش عنایت کردند *

و درین اثنا هاشم حبشی که داروغه بود بعرض رسانید که جزوی

داشتند در مجلسی که آش حضرت رسول (صلی الله علیه و سلم) میدادند آب بدست ایشان ریختند - و چند مرتبه بسیر باغِ غلچک و بابا حسن ابدال تشریف بردند *

و تمام زمستان سنه ۹۶۰^(۱) (نه صد و شصت) را بفرات و عیش گذرانیدند - و بیرم خان از اسپ و اسباب آنچه لایق بود پیشکش گذرانید - و قندهار را حضرت بمنم بیگ ولد میرم بیگ که سابقاً میرم بیگ در حینی که اتکه مرزا عسکری بوده داشته است - و محلی که همراه مرزا بکابل می آمده هزارها مابین قندهار و غزنی سر راه گرفته اند - و میرم^(۲) مذکور دانسته که هر دو بیرون نمی توانست رفت - بمرزا گفته است که من بجنگ می شوم شما بدر روید - مرزا برآمده بغزنی آمده اند - و میرم^(۲) مذکور در همان جنگ بشهادت رسیده - عنایت فرمودند - و مشار الیه تسلیم کرده بعرض رسانید که مردم گمان خواهند کرد که بیرم خان از قندهار بدر نمی آمده - آمدن حضرت محض از برای این بوده که دگری بجای او نصب کرده او را بکابل برند - چون قرار یافته است که در زمستان سنه ۹۶۰^(۲) (نه صد و شصت) بدولت متوجه هند شوند و بیرم خان در ملازمت باشند - وقتی که بجهت لشکر هند بکابل برسند

(۱) حسب روایت اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۳۲ سنه ۹۶۱ نه صد و شصت و یک

می شود *

(۲) در اصل نسخه «میر مذکور» *

(۳) از اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۳۳ سنه ۹۶۱ نه صد و شصت و یک مفهومی شود *

چون دو سه گهڑی روز گذشته بود امرای غزنی برآمده علما را
همونجا وا کرده نقاره کوفته می آمدند - و هزارها از آواز نقاره خبر
یافتند که جمعی بر سر ایشان می آیند - و از خواجه جلال الدین محمود
و این مردم که در عقب کوه نحچی کرده بودند خبر نداشتند - بساهی
و روانات خود را بجانب سردیه و قره باغ و قلعه سنگین فرستادند -
و خودها جریده متوجه لشکر غزنین شدند - و خواجه جلال الدین محمود
از عقب هزارها متوجه شدند - و هزارها چون خبر یافتند که از هر دو
جانب لشکر پیدا شد خود را بجانب بساهی و روانات خود کشیدند -
و امرای غزنین و خواجه مذکور بیکدیگر ملحق شده - با هزارها جنگ
پیوست - از پیادهای غزنین آن مقدار آمده بودند که هر چند کس را یک
خرگاه رسید و اندک غله و پاره روانات لاغر ایشان که نتوانستند برد
مانده بود - بدست انداز بردند - و تا نماز دیگر چند مرتبه هزارها ایشان را
برداشتند - و چند مرتبه دیگر سپاهیان هزاره را برداشتند - از جانبین
کس و اسب بسیار زخمی شدند - و چون شب شد هزارها بر سر بساهی
خود رفتند - و سپاهیان بغزنی در آمدند - و شاهزاده عالمیان در ارک
غزنی تشریف داشتند - و چون بندگان حضرت بیک منزل قندهار رسیدند
بیرم خان با لشکر قندهار آمده پابوس نموده - و حضرت در ارک قندهار
نزول فرمودند - و دران زمان مولانا زین الدین محمود کمانگر بداینی که غوث
زمان خود بود با حضرت ملاقات نمود - و حضرت جہتی که با درویشان

نمود عرضه داشت مردم غزنی رسید که هزاره چارپا سر برآورده بنیاد متمرّدی کرده اند - و در ادای مال بجا گیردار اهمال می نمایند - و خرگاههای ایشان مابین موضع تاسان و موضع قلعاج است - و از قلعه غزنی چهار پنج گروهی باشد - و کلانتران آن جماعت مستی و قوج بیگ و جتی بودند - و یک مرتبه که ناصر مرزا غزنی را داشته این جماعت را تاخته بوده است - و بعد ازان باین جماعت کسی دست نیافته - همه از پانصد خانه بیش نیستند - اما روز جنگ و مردانگی بده هزار خانه که بمرزا مراد تعلق دارد روبرو می شوند بلکه بایشان غلبه می کنند - و خواجه جلال الدین محمود در جواب عرضه داشت مردم غزنی و ارکان دولت مرزا نوشتند که ما پیش از آفتاب بعقب پشته که مابین تاسان و موضع رامک واقع شده آمده آنجا نحیجی خواهیم شد - و شما از غزنی مع لشکر درون و بیرون برآمده - نقاره و علمهای شهزاده هم همراه بیارید - و خواجه مذکور اول شب از یونان که از مواضع گردیز است تا پشته قرار داده راه بسیاریست متوجه شدند - و نیم شب بود که بموضع کلّال کو که دران زمان ملک علی پدر ملک کوچک علی ملک گردیز و این دیه تعلق باو داشت رسیدند - و ملک کوچک علی و ملک بند علی هر دو برادر راه بر شدند - صبح دمیده بود که در عقب آن پشته که در بالا گذشته در آمدند - از بالای کوه پیاده شده - خرگاه هزارها را قراولی می کردند - و انتظار لشکر غزنی و علم و نقاره داشتند *

که به بابا پلاس ملاقات نمایند و بعلی دوست ایشک آغا فرموده بودند که راهی سرکن که نزدیک منزل بابا نباشد - مشار الیه از محله که دورتر از خانه بابا بود سرکرد - و مریدان مشار الیه خبردار شدند - بابا را برداشته بنزدیک دروازه که بقندهار می رود آورده گذاشتند - چون حضرت یک تیرانداز به بابا مانده بود و کونچه راستی بود - چشم مبارک حضرت چون به بابا افتاد بدولت از اسب فرود آمدند - و عصا گرفته پیش بابا رفتند - مریدان - بابا را خبردار ساختند که حضرت تشریف آوردند - بابا گفتند که همایون خوش آمدی - آه چرا حاجی محمد را کشتی - معن^(۱) گفتند چون گناه کرده بود خوب کردی که کشتی - و حالا به قندهار می روی - حضرت گفتند بلی بابا - گفتند برو خدا مراد ترا بدهد - و حضرت بسیار مسرور شدند - و چند مثقالی بطریق نذر به بابا داده از دروازه برآمده بدولت سوار شده متوجه قندهار شدند - و حضرت شاهزاده عالمیان را مع خواجه جلال الدین محمود و مردم غزنی از نیم گروهی منیگر رخصت فرمودند - و آن روز بقدر برقی هم باریده بود *

و دران سال علیقلی اندرابی را حاکم کابل ساخته رخصت فرموده بودند - خواجه جلال الدین محمود که جاگیردار گردیز بود بجهت تحصیل مال بنکش و نغز که بسپاهیان حضرت مرزا رساند رخصت فرمودند - مشار الیه در اندک زمانی تحصیل آن دو محال را بی باقی کرده - چون بگردیز مراجعت

(۱) لفظ عربی است و صحیح مأ باشد *

و خادمانِ روضهٔ سلطان محمود غازی و لشکر و ملکان و رؤسای همه در ملازمتِ شهزادهٔ عالمیان به پابوس سرفراز گشتند - و ازان جا بطواف مزارِ خواجه عثمان^(۱) مر به بادی که صاحب کتاب کشف المحجوب است تشریف بردند - و اردو مابین قلعه و مزار مذکور فرود آمدند - روز دیگر ازان جا کوچ کرده در منیکر در خانهای رئیس نثر الدین والد رئیس شمس الدین فرود آمدند - یک دو روز آنجا مقام فرموده روز سیم کوچ کرده متوجه قندهار شدند - و در حینی که بندگانِ حضرت میخواستند که از خانهٔ رئیس نثر الدین بدولت سوار شوند زمانی مکث فرموده بشاه ابوالعالی صحبت داشتند - و بشاهم ولد حیدر بیگ ساربان که یکی از قورچیان حضرت بود فرمودند که همچون وا ایست که اگر سخنی بگذرد نشنوی - و از آنجانب مردم سر دیوان دانند که تو بطریق خدمت ایستاده - درین اثنا سخنی فرموده اند که شاه ابوالعالی بعرض رسانید که شاهم این سخنی را شنید - و حضرت فرمودند که شاهم تو دانستی که ما چه فرمودیم او در جواب گفت -

* ع *

کسی داند که اشتر می چراند

فهم شاه ازان روز باز بمردم بیشتر ظاهر شد - با آنکه نمیخواستند

(۱) اسم گرامی ایشان علی بن عثمان ابی علی الجلابی المجوری است و در سنه چهار صد و پنجاه و شش یا چهار صد و شصت و چهار هجری ازین عالم فانی روپوش شدند رحمه الله علیه - ببینید نفحات الانس صفحه ۳۸۳ و فهرست کتب خطی فارسی از ریو جلد اول صفحه ۳۳۲ - و کتاب کشف المحجوب در گِب میموریل - لندن و نیز در لاهور طبع شده *

عبر فرمودند که برای بیگان بُرد - بموجب حکم عمل نمود - و ازان قول
قبرغه و سیب کاج حضرت پارهٔ تناول فرمودند - و این جا هم به بایزید
سروپا عنایت کردند *

و بعد از چند روز شهزادهٔ عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا
همراه خوانین و اردو که عقب مانده بود تشریف آوردند - و بعد از
چند روز دیگر خواجه جلال الدین محمود را اتالیق ساخته مرزا را رخصت
غزنی فرمودند - و بجمیع ملازمان مرزا همدال که حکم شده بود که در
ملازمت مرزا باشند - متوجه شدند - و منع بیگ را قبل ازین بچند وقت
اتالیق مرزا ساخته بودند اما بجهت مهمات در بخانه نگاه داشتند - و در
همون زمستان سنه ۹۶۹^(۱) (نه صد و شصت و نه) بندگان حضرت از راه
چرخ و خروار و غزنی متوجه قندهار شدند - و آن شبی که اردو در
خروار فرود آمده بودند از برف و سرما چه توان گفت و نوشت -
و خروار خنک ترین قله و کابل است و غزنی - و باوجود منع بیگ آن روز
سه مرتبه در چادر سر تراشید - و روز دیگر چون بموضع شنیر رسیدند
نواب جلال الدین محمد اکبر مرزا مع خواجه جلال الدین محمود و اکابر غزنی

(۱) از سهوکاتب سنه ۹۶۹ ارقام یافته - از اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۳۲ معلوم
می شود که این واقعه در عنفوان زمستان سنه ۹۶۱ (نه صد و شصت و یک) واقع شد
و نیز بطرف قندهار بسبب خبر بناوت بیرم خان متوجه شدند - اما این خبر غلط ثابت شد
و حسن اخلاص بیرم خان بوضوح پیوست لهذا قندهار را به بیرم خان مستقیم داشتند *

و نواب بیرم خان و قندهار و سمرقند و بخارا و غیره خبر می پرسیدند -
 مشار الیه آنچه از هر محل معلوم کرده بود بعرض میرسانید - چون آخر
 شب بدولت در باغ فرود آمدند - فرمودند که جائی نروی که جواب خواجه
 جلال الدین محمود را خواهیم نوشت و بدولت بخوابگاه متوجه شدند -
 بیدار شده نماز بامداد را ادا نموده باز بخواب رفتند - و یک پاس
 روز از خواب بیدار شدند - و جواب عرضه داشت خواجه جلال الدین
 محمود را نوشته مع اسب و سروپا به بایزید عنایت فرمودند -
 و تا نماز دیگر بایزید بجهت کتابت های ارکان دولت در اردو توقف
 نمود - و از همه جواب گرفته نماز شام متوجه کابل شد - پانزدهم
 شعبان اواخر سنه ۹۵۹ (نه صد و پنجاه و نه) بود که هنوز
 چراغ شب برات مردم کابل روشن نکرده بودند که بخدمت
 خواجه رسید - سپاهیان کهنه همه ایلغار او را پسندیدند - و راه های
 مابین آدینه پور و کابل هم مخاطره بود و او تنها آن راه را آمده
 بود - و بنوعی که حضرت فرموده بودند اسباب طبع در ارته باغ برده
 از طعامها و کباب شش لمه و سیب کاج و غیره - چون بایزید میر سامان
 خواجه بود همه را مهیا کرد - چون شب در میان نماز پیشین بدولت
 حضرت در ارته باغ نزول فرمودند - طعام مهیا شده بنظر اشرف در
 آورده - حضرت بمشار الیه فرمودند که دستر خان خاصه را بیداز -
 و کباب را جدا کن - یک قول قبرغه برای خاصگی جدا کرده باقی را بخواجه

انداخته بودند باوجود گرمای جلال آباد در یخ تاثیر نکرده بود - حضرت بدولت یک پارچه بدست مبارک گرفته در آب فروبرده شستند و نوش جان فرمودند - و اظهار شوق می کردند - و یک پارچه را هم آبداران شکسته در کوزه خاصه انداختند - و تا آن زمان بهادر سلطان ولد حیدر سلطان شیبانی و مرزا عبد الله مغل دامادِ منعم بیگ و قنبر علی ولد سلطان اویس کولابی رسیدند - و بمحمد حسین ناظر فرمودند که بامرا بگوی که می خواستیم که الش یخ بشما عنایت کنم - چون هوا گرم است امساکِ یخ ضرورت است - در راه که یخ آب بخوریم بشما هم الش خواهیم داد - و بمحمد حسین فرمودند که از داوچه و رواج و آب لیمو و قند بطریق الش بایشانان فرستند - و بایزید را فرمودند که سر صندوق را بسته و بر استر بار کرده همراه باشی که خبر کابل و بلخ و غزنی و قندهار و بیرم خان و غیره از تو خواهیم پرسید - و بدولت بغسل مشغول شدند - بایزید خود را بصحبت جماعه که در بالا ذکر کرده شد رسانید - چون همه باو التفاتی داشتند اخبارات از وی می پرسیدند - و حضرت ما بین شام و خفتن بدولت سوار شده متوجه آدینه پور که موضع تومانیک نهار ست که حضرت فردوس مکانی بابر پادشاه باغی طرح کرده او را باغ وفا نام فرموده بودند که الآن آن باغ یاد از روضه رضوان می دهد شدند - و بایزید را طلبیده راست تا باغ مذکور که فرود آمدند ازو از پیر محمد خان حاکم بلخ و مرزا خضر خان هزاره

غسل راست کرده بودند - محب علی و ناصر علی که سابقاً از نوکران مرزا هندال بودند در ملازمت حضرت بودند - و بایزید ملازم خواجه جلال الدین محمود مع عرض داشت خواجه مشار الیه از کابل رسید - و یک خروار استرکی یخ و یک خروار دیگر داوچه و رواج و آب لیمو و قند همراه داشت - که هر جا حضرت را ملازمت کند اسباب شربت مهیا باشد - و حضرت - مشار الیه را از دور شناختند و ناصر علی را فرمودند که به بین چه چیز در استرها دارد - گفت که در یک استر یخ است - و حضرت بآن مقید نشدند که استر دیگر چه دارد - اسپ بوزکدا ارغون که در جنگ قلعه بندانی مرزء کامران بدست آمده بود سوار بودند - پیش جهاندار و خوشحالی بسیار فرمودند - و بایزید هم بیابوس سرافراز شده عرضه داشت خواجه مذکور گذرانده - مضمون عرضه داشت آنکه چون بکابل تشریف می آرند طعامی برای نزدیکان ضرورتست - در اتره باغ یا ارک یا منزل بنده هر جا که حکم شود مهیا سازد - حضرت فرمودند که خواجه جلال الدین محمود همچون غلام ما ست که در منزل او فرود می توانیم آمد - اما چه وقت کابل است - بایزید بعرض رسانید که گل پیاده باغ شهرآرای یکه یکه وا شده است - حضرت فرمودند که پس درین صورت در اتره باغ طعام ترتیب دهند - و تو همراه باش جواب عرضداشت نوشته می دهم - و فرمودند که استر یخ را جائی که غسل می کنم بیار - بایزید و محمد حسین ناظر سر صندوق را وا کردند - چون صندوق را در نمید گرفته و سبوس

اعتراض بسیار فرمودند - و چون بی‌رحمی او را دانستند فرمودند که ازین تاریخ جلادی^۱ اردو باو متعلق باشد - و این نوع بیرحمی که ازو واقع شده بود بعد از مدتی درین نوع^(۱) هندی که دیده شد نان خوردن و جامه پوشیدن نمی‌یافت - و بشره او هم فرنگی مانند بود - چشمهای ازرق و بروتهای کبود داشت - چون حضرت به پشور رسیدند که قلعه بکرام گویند به پهلوان دوست میربر حکم شد که بامرا مرچل قسمت کنند - و قلعه را مرمت نمایند - چند روز در گرد قلعه مذکور بودند - چون از مرچلها بعضی مانده بود و هوا گرم شد تردی بیگ اتاوه و منعم بیگ را در ملازمت شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا بجهت اتمام قلعه گذاشتند - و به اسکندر خان قزاق جاگیر کردند - تا آن زمان که قلعه باتمام رسید ذخیره هم درآمد - بعد از دو روز بدولت در قلعه جوشاهی فرود آمدند که حالا او را جلال آباد گویند - منعم بیگ راست کرده که قاسم ارسلان تاریخ آن قلعه را بانی او منعم خان یافته بود - چون خان مذکور بعد از ده سال پل جونپور را راست کرده بود همین قاسم ارسلان در آگره تاریخ پل را هم بانی این منعم خان یافته بود - غنی بیگ ولد منعم بیگ فراخور احوال مهبانی نمود - چون جاگیر پدر او بود و نماز دیگر از قلعه برآمده نیم گروه بالای آب از برای ایشان جای

(۱) شاید مطلب عبارت این باشد که بعد از مدتی درین نوع ای درین کار جلادی

در هند که دیده شد نان خوردن و جامه پوشیدن نمی‌یافت و الله اعلم

محمد کلانتر قافستان که در درّه غوربند که نزدیک بچنارسوخته بود
 فرود آمدند - و از آنجا بچاریک کار و از آنجا بمعموره - و از معموره در کابل
 بیابوس حضرت سرافراز شدند - و کیفیت بدخشان را بعرض رسانیده
 عرضه داشت مرزا سلیمان و حرم بیگم را گذرانیدند - مرزا سلیمان
 نوشته که اختیار دختر مادر دارد - و مضمون عرضه داشت حرم بیگم آنکه
 مرزا سلیمان غلام شما ست و من داه شما - پسر من غلام بچه و دختر من داه
 بچه شما است - چون در همسایگی اوزبک واقع شده ایم ما را ناموسیست -
 و شما پادشاه کلانید - اگر خواستگاری دختر من کنید امیدوارم که از کوتل
 هندوکش بدولت بگذرید - و بیگمان و امرای کابل همه در ملازمت
 باشند - و من برای هر یک اسپان خوب بدخشان و گوسفندان و قاشها
 بجهت سروپا ترتیب دهم - و دختر را نکاح کرده بشما سپاریم تا باعث
 سرافرازی همه ما شود - و دشمنان که نزدیک نشسته اند دانند
 که شما این نوع عنایت کردید - چون در اصل هندوکش است
 در سنه ۹۹۴ (نه صد و نود و چهار) بندگان حضرت جلال الدین
 محمد اکبر بادشاه او را هندوکوه نام فرمودند - و سبب این نام این
 بود که بر ایشان ظاهر شد که این کوه از حد بنگاله تا سرحد تبریز
 واقع است که در دامنه آن مزارات مردم تبریز است داخل هندو
 کوه است - وَ اللّٰهُ اَعْلَمُ - حضرت همه سخنان او را پسندیده فرمودند
 که انشاء الله همچنین خواهم کرد *

وقت بهم رسیده بخواجه دادند - و به بی بی فاطمه هم از اسپ و گوسفند و متاعهای دیگر انسانیت کردند - و آغا پیر علی از کولاب آمده جواب چاکر علی خان آورد - چون دیگر معطل نماند شب دوازدهم رمضان بود که خواجه را طلبیده و روزه وا کردند - خربزه کولاب و انگور فرخار و پالوده و فرنی از همه بسیار بمجلس آوردند - پاکیزگی و خوبی آنها چه نوع تعریف توان کرد - و بیگم همه را از پیش خود سامان نموده از خواجه سراهای پاکیزه فرستاده بودند - و خواجه اسباب خود را بجهت بعضی ملاحظه از سوداگر و غیره که بکابل می آمده اند فرستاده بودند - چندان سامان نمانده چنانکه در سطل اسپ طعام می خوردند - و سیرک اسپ را در ته خود انداخته خواب می کردند - باین نوع کرده از ورطه گرفتن خلاص شد - همان شب راست تا کلاوکان خواجه و بی بی فاطمه آمدند - و از آنجا بدره نمک آب که چقون جلایر و جماعه جلایران می نشستند - و از آنجا بخواجه بندکشا - و از آنجا به نازن - و از نازن به یرم و رزداسوان آمدند - و از آنجا بچار باغ علیقلی اندرابی - و علیقلی آن زمان حاکم اندراب بود - دو شب خواجه را بجهت افطار نگاه داشتند - بعد ازان اسپ و خرجی بخواجه و بی بی فاطمه دادند - و همان جا خواجه را پدرود^(۱) گفته - و ازان جا بموضع خنجان که در آمدن دره کوتل نو است آمدند - و روز دیگر از کوتل گذشته در خانه مردی وطوی

کرده می‌بری - دختر مرا هم ازان جمله خیال کرده - چرا از بیگمان
و آغاچها نیامدند - دختر من اگر نامی نداشته باشد نام حضرت پادشاه
کلان است - مثل شما مردم چون^(۱) بخواستگاری آمده در نکاح می‌باشند -
بی‌بی فاطمه هم در جواب گفته که مرا رخصت کنید - از بیگمان هرکرا
طلبید بیایند - و بعد از ساعتی که کیفیت^(۲) برش رسید بخواجه الوش
خربوزه کولاب و انگور فرستادند - و بی‌بی فاطمه را دلاریها دادند
و فرمودند که آغه پیر علی که بیاید رخصت خواهیم کرد - و از بی‌سامان
رخصت ایشانان شدند - و حلقه انگشتی و سروپای قماش و قند
و غیره که بجهت شربت نکاح فرستاده بودند همه را تصرف کردند -
و بی‌بی فاطمه را عذرخواهی‌ها کرده گفتند که چون خدمتگاری‌ها بسیار
کرده‌ام این سخنان بطریق گله بود - چیزی بخاطر نرسد که من داه
بادشهم - و کس بمحمد امین شیرازی فرستادند که اسپ سیاه بال که داری
گرفته بیا که خواجه جلال الدین محمود از ما التماس کرده خریده بدهم -
بعد از سه چهار روز آن اسپ را محمد امین گرفته آورد - و به پانصد
گوسفند از مشار الیه خریدند - و پانصد گوسفند دیگر معه پاره جوارب
و کاردهای راغی و پوستین شانه زده و تحفهای دیگر بدخشان آنچه دران

(۱) «چون» اینجا بمعنی چه طور است *

(۲) در اصل نسخه «کیفیت برش بیگم رسید» ای خشم بیگم دور شد و طبیعتش کیفیت

سلیمان متوجه قلعه ظفر شده بودند و در سر پل کشم خواجه را رخصت داده فرمودند که هر مهمی که دارید به بیگم قرار یافته - شما را بیگم رخصت خواهند کرد - خواجه روز دیگر بکشم بدر خانه بیگم آمده رخصت طلبیدند و رمضان نزدیک (بود) - بیگم گفتند که آغا پیر علی نام خواجه سرا را بکولاب پیش چاکر خان فرستاده ایم ازان جا که جواب بیاید رخصت خواهیم کرد - تا آن زمان چند شب اینجا افطار کنید - بعد ازان خواهی رفت - چه اضطراب است - و بعد ازان حیدر علی و میرداد که ریش سفید درین خانه بود پیش خواجه فرستادند که این حلقه و انگشتری و غیره که شما آورده اید من می خواهم که بدولت حضرت بادشاه در جاجهای دختر خود به ازین جواهر بدوزم - و پارچهای دوکانهای بزازی که بجهت سروپای من آورده اید من قابل اینها ام - و من و مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم خدمتها کرده ایم بخصوص در لشکر اشترگرام که بر سر مرزا کامران می رفتیم - خود سوار شده سزاوی کرده لشکر فرستاده ایم - اگر حضرت نیچه خاصه خود را عنایت می کردند به ازین سروپاها بود - اگر دختر مرا می خواستید بایستی خواجه دوست خواند یا میر برکه را فرستاد - خواجه گفتند که بمن نسبت محرمیت بیشتر خیال کرده بودند - اگر آنها را می خواهید مرا رخصت کنید تا آنها آیند - و بی بی فاطمه در اندرون پیش بیگم بود - باو هم این نوع احتراز فرمودند که ترا در کابل تعین کرده اند که دختران مردم را خوش

قاسم قاضی جوزبون را بگیرند - روز دیگر بود که خواجه بمرزا نوشتند که شنیده شد که آن نادولتخواه را گرفته‌اند و او یابویی دارد بولاق - و بولاق^(۱) بمن مناسب دارد عنایت خواهند کرد - و این نوشته را هم بایزید بمرزا برده بود دو حویلیء محل حرم بیگم - قاسم جوزبون را طلبیدند - و حیدر علی آمده بر جانب دست راست او نشست - و میر زین العابدین که یکی از امرای کلان مرزا بود بر دست چپ نشست - دست‌های او را گرفته کارد را از میان او گرفتند و مشار الیه را سپردند - و بایزید دران مجلس حاضر بود - و کس بحویلی و اسباب او تعین کردند - و برادرش خبر یافته ازان باغی که بود پیاده در میان باغها گریخت - چو خط خواجه جلال الدین محمود بمرزا سلیمان رسید تولکه تواچی باشی خود را طلبیدند و گفتند که بایزید را بطویله قاسم جوزبون می‌بری و یابوی بوز قرغری بولاق که داشته گرفته به او می‌سپاری - تولک همراه بایزید رفته - اسب را همان زمان به بایزید سپرد - و بعد از چند روز مرزا سلیمان خود قاسم جوزبون را گرفته از ملاحظه که داشت بقعه ظفر متوجه شده که او را در خم لنگان مقید سازند - و دولتخواهان مرزا لایق ندیدند که این نوع مُقْتَن در بند باشد - چون اسم قضا بر مشار الیه اطلاق کرده بودند پاکترین موجودات آب است بنابر آن آخر الامر در آب ککچه سر دادند - و در حینی که مرزا

(۱) در اصل نسخه «دارد بولاق و من بولاق بمن مناسب دارد»

خواجه عرضه داشت بمرزا نوشتند که من بشما در مجلس همایون بادشاه خدمتها کرده بودم که اگر یک باری به بدخشان بیایم بدولت شما فراغت کنم - قریب بدوماه باشد که آمده‌ام - و هر روز بمن نغمه میرسد که ترا میگرد و به خم لنکان که ارک قلعه ظفر ست می فرستند - و یا در آب ککچه می اندازند - و این عرضه داشت را بایزید بمرزا سلیمان رسانید - و مرزا همان زمان خواجه را طلب داشتند و مکرر قسم یاد کردند که این سخن را بتو مردم بغرض رسانده باشند - من غلام حضرت ام این نوع امری را چون عمل می آرم - کلام الله هم در بغل گذاشته همراه برده بودند - بدولت خواهی مرزا سلیمان سوگند خورد که خود را معاف نخواهم داشت - مرزا را چون اطمینان خاطر از خواجه بود و درین بیشتر شده خواجه بعرض رسانید که هر محل احوال کابل را از آنجا عرضه داشت میکرده باشم - اگر اینجا یکی نادولتخواهی شده باشد یا ظاهر شود بعرض رسانم یا نه - مرزا گفتند که بطریق اولی بعرض رسانید که پیش ازین بچند روز چون قاضی جوزبون آمده گفت که همچون که کله تاج همایون بادشاه از هر جانب که پیدا شود اول کسی که مرزا سلیمان را ویران کرده بحضرت خواهد درآمد منم - مرزا گفتند که انشاء الله از من امری واقع نخواهد شد که حضرت را به بدخشان احتیاج تشریف آوردن (شود) که او مرا ویران کرده بحضرت درآید - چون غرض او ازین مقدمات که بشما گفته نفاق است این نوع مفتن را مقید باید ساخت - قرار دادند که صباح

و کتابتی که داشتند بمرزا گذراندند - و مرزا فرمودند که تحمّل کنید که بیگم از قندوز آمده باتفاق جواب داده رخصت کنیم - در باغ خواجه معین ولد خواجه^(۱) محمود خان که در لبِ آبِ کشم بود خواجه را فرود آوردند - و مرزا عسکری را در خانه میر نقاش که متصل بآن باغ و خانه قراکوز بیگم بود فرود آوردند - و بعد از چند روز بیگم قندوز را بمرزا ابراهیم سپرده بکشم آمدند - این خبر چون بکابل رسید در عوض قندوز و غزنی و گردیز و ذیل آن و نواحی را بمرزا هندال دادند *

و چند دفعه کنگش کردند که خواجه مذکور را بگیرند - خواجه فهمیده مردم خود را متفرّق ساخت - پاره را بکابل بهر بهانه برگردانیده - پاره را بامرای بدخشان که سروپاها فرستاده بودند - سروپاهای هر یک بسه چهار سپرده فرستاد و گفت که ازان جا بکابل روید - قریب به بیست کس از خورد و کلان ماندند - یک روز قاضی جوزبون که (قرباندار) حاجی محمد خان (به) سلسله مرزا سلیمان بود بخواجه مذکور گفت که کله تاج همایون بادشاه که از کوتل هندوکش نمایان شود اول کسیکه بملازمت ایشان می‌رود منم - باوجود این هر شب کسان او آمده این طرف آب و آن طرفِ آبِ کشم خواجه را نگاه میداشتند - معلوم شد که از نگاه داشتن خواجه - مرزا سلیمان را خبر نبوده - و او اظهار دولتخواهی نموده نفاق میکرده - و تا یک ماه چل روز خواجه را نطلبیدند - بعد ازان

(۱) در اصل نسخه «خواجه خان محمود خان» *

و شاهزاده خانم دختر مرزا سلیمان را هم حضرت خواستگاری کردند - و بی بی فاطمه را از برای این مهم خیر بخواجه مذکور همراه کرده حلقه و انگشترین و سروپا و قاش و قند و غیره آنچه اسباب نکاح درکار بود از خواجه مذکور فرستادند - چون از کابل برآمده کوچ بکوچ از کوتل پنچر براه اندراب و خوست لورسک بفرخار و از فرخار چون بکلاوکان که ده گروهی کشم باشد رسیدند - مرزا ابراهیم و حرم بیگم و حیدر علی تغائی مرزا ابراهیم پسر سلطان اویس قیچاق قبل از رسیدن ایشان در موضع مذکور فرود آمده بودند - خواجه مذکور مرزای مذکور را ملازمت نموده - و بی بی فاطمه بیگم را معلوم شد که محمد طاهر میرک ملازم مرزا هندال از قبل مرزای مذکور در قندوز بود - عرضه داشت کرده بمرزا سلیمان قندوز را پیشکش کرده بودند - مرزا ابراهیم و حرم بیگم می روند که در قندوز درآیند - چون باندک کسی بودند - و خواجه هشتاد جوان خوب مکمل همراه داشت - نوکران همه اتفاق کردند که مرزا را گرفته الغار کرده بکابل می بریم - چون در میان ولایت بود و خواجه مردی تاجک بود این مهم در حوصله خواجه نگنجید - و ازان جا خواجه را پیش مرزا سلیمان رخصت کشم دادند - مرزا ابراهیم گفتند که بیگم که از قندوز برگشته بیایند هر مهمی که داشته باشند همسازمی شما کرده رخصت خواهند کرد - نیم شب بود که مرزا ابراهیم و حرم بیگم کوچ کرده متوجه قندوز شدند - خواجه و بی بی فاطمه بکشم آمدند - مرزا سلیمان را ملازمت نمودند - فرمان

به رکابداران فرموده که بما شربت ندهند - و چون مرزا سبب بهتانی بینی^۱ خواجه را بریده بوده‌اند - خواجه در جواب گفت که شما کی نمک داشتید - و اگر نمکی هم داشتند از بینی من برآوردید - و دیگر سخنان گفتند که لایق این تذکره نبود - و این سخنان را میر عبد الله بخشی اخس بعرض حضرت رسانید - حضرت خواجه را طلبیده فرمودند که آنچه مرزا بشما خطاب کرده و شما جواب گفته‌اید تقریر کنید - خواجه سخنان که بالا گذشت مکرر بعرض رسانید - حضرت تبسم فرمودند - و مردم عاقل که در مجلس بودند حمل بر بی‌عقلی^۲ مرزا کردند - چون مردی را بینی بریده بودند و در بند او بودند - چه وقت گفتن این نوع سخنان بود - بعد ازان بندگان حضرت بخواجه جلال الدین محمود فرمودند که پیش مرزا سلیمان به ایلچی‌گری که می‌روی مرزا را همراه ببر - تا مرزا سلیمان مرزا را به بلخ پیش پیر محمد فرستد - و خواجه جلال الدین محمود به بایزید سپردند که تا کشم محافظت و خدمتگاری مرزای مذکور^(۱) می‌کرد *

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۰۸ و میرزا عسکری را باو سپردند که بمیرزا سلیمان رساند - و بمیرزا سلیمان حکم عالی شد که میرزا عسکری را از راه بلخ محل سفر حجاز ببرد - میرزا سلیمان مقدم فرستاده‌ها را گرامی داشته در مراسم تعظیم دقیقه فرو نگذاشت - و امثال امر عالی نموده میرزا عسکری را بجانب بلخ روان ساخت - میرزا از ندامت و خجالت - بودن ابن دیار بخود قرار نتوانست داد - و بزاد و راحله ناشکیبائی قدم در مرحله این سفر دور دراز نهاد - و در سال (۹۶۵) نهصد و شصت و پنج در میان شام و مکه پیانه عمر او پر شد - و مسافت زندگانش آنجا سپری شده.

مرزا دانست که جائی نیست که مهم از پیش رود - خود را بمیان افغانان
مهمند و خلیل کشیدند - و لشکر مراجعت نموده بکابل آمد *

یک روزی در سر دیوان همه از تردد خود حرف می زدند - قوندک
سلطان گفت که بهادر نهایتش از ما یک قدم پیش بود - بهادر سلطان گفت
که راست می گوید مثل است که از مردی تا نامردی یکقدم است - و این سخن
ببندگان حضرت رسید که کار را بهادر کرده - و جلدی^(۱) بنام مشار الیه شد -
بعد ازان مرزا عسکری که در جنگ اشترکرام بدست افتاده بود مقید داشته
بخواجه جلال الدین محمود سپردند که به بدخشان بمرزا سلیمان سپارد -
مشار الیه مرزا را درپیش رکابخانه خرگاهی برپا کرده نگاه داشتند -
و مرزا هر روزه از مهتر سپاه که رکابدار شربت لیمون می طلبید -
و حضرت هم بشربت لیمون میل تمام داشتند - و دران ولا از بلخ
کاروان نیامده بود - آب لیمون کم بهم می رسید - و خواجه جلال الدین
محمود چون میر سامان بود برکیب داران گفت که بمرزا دیگر شربت لیمون
راست نکنید - و هرگاه مرزا طلبد بگوئید که خواجه سرشیشه را
مهر کرده اند - و رکابداران این معنی را گفتند - چون این خبر بمرزا رسید
مرزا انتظار خواجه می بردند - چون خواجه مذکور از ارته باغ از
ملازمت حضرت بیرون آمد - و چشم مرزا بر خواجه افتاد - اعراض شد
و فرمودند که ای مردک تو نوکر ما بودی نمک ما خوردی - چون

(۱) ارسکن در صفحه ۳۲ سطر ۹ «جلدو» نوشته *

نام بُداغ بنده با داغ حیدرم

هر جا شهیست در همه عالم غلام ما ست

بعد ازان دیندار بیگ و حیدر دوست مغل قانچی و مست علی قورچی را که در جنگ اشترکرام که بدست افتاده بود در عقبِ باغ صورت خانه در لب دریای کابل به قصاص رسانیدند - و سبب کشتن دیندار بیگ گناهان که در هند ازو واقع شده بود - و حیدر دوست را که بجهت فتنه که قرجه خان خیال کرده بود که همه را او باعث بود - و مست علی را بجهت آنکه در درّه قبیچاق فرموده بودند که بمردم مرزا کامران بتازد - در جواب گفته بود که بانهاییکه جیبۀ خوب داده اید بتازند *

چون حضرت هنوز از گردِ راه نیاسوده بودند که خبر آمد که مرزا کامران بجانب ماهی پر که رفته بوده از راه کوتلِ بادِیج بخانه ملک محمد مندراولی رفته - چون او ملک کلانِ مندراول بود مردم آن تومان را جمع ساخته بنیادِ فساد خیال کرده اند - بهادر سلطان ولد حیدر سلطان شیبانی و محمد قلی برلاس و قوندکی سلطان برادر بیرم اغلن و جان محمد بهسودی و جمعی دیگر از سرداران و یکه جوانان را بر سر مرزای مذکور فرستادند - مرزا هنوز چون جمعیت نکرده بودند و اینها زود رسیدند - مرزا تاب نتوانست آورد - لشکرِ حضرت زور آورده مرزا را برداشته بسر درّهای علنکار و علی سنگ که بالای مندراول واقع شده راندند -

مرزا شکست یافته ماهی پروژاله فرار نمود - و قرجه خان دران جنگ بدست ملازمان مرزا هندال زنده افتاد - و سر او را بطریق ترجمان تسلیم کرده بسم اسپ حضرت رسانیدند - و حکم شد که برده از دروازه آهنی بیاویزند - و سه چهار روز قبل از جنگ بهجت نشد - و سزاوان قوندک سلطان و بایزید در دیه نو در نواحی خانه میر شهاب پنهان شده بودند - همون سحری که سر قرجه خان را از دروازه آهنی آویختند از محنت پنهان شدن و گریختن خلاص شدند - و بایزید چون از خانه که پنهان شده بود برآمد - اول کسی که درخورد ابو الحسن دیوانه قرابت قرجه خان که در محل زیر کناندن مرزا از لب آب باران گریخته بود - و بایزید چون اسپ نداشت مشار الیه اسپ را باو گذاشته باین تقریب خلاص شد - دولتخواهان حضرت همه جا مسرور - مخالفان منکوب شدند - و شکست قبیچاق و فتح اشترگرام در سنه ۹۵۷ (نهصد و پنجاه و هفت) واقع شد - مدت هر دو جنگ از شصت روز بیش و هفتاد روز کم بود - و باز بندگان حضرت بدولت و اقبال در کابل نزول اجلال ارزانی فرمودند - و این قطعه مرزا پیر بداغ ولد جهانشاه پادشاه حضرت مناسب احوال واقع شد

باز آمدیم و سکه دولت بنام ما ست

اقبال یار گشت و سعادت غلام ما ست

رفته عذرخواهی کن که وقت نازک است - و خواجه مذکور عرضه داشت کرد که خان مذکور بی اعتدال است - بمن بی حرمتی خواهد رسانید - حضرت فرمودند که چون ما می فرستیم ملاحظه خواهد کرد - چون خواجه بخانه خان مذکور رفته عذرخواهی نمود حاجی محمد خان اسپ سیاه یله یال درازی که ازین کاروان گرفته بود بخواجه داد - و خاطرجوئی نمود - و بعد ازان همیشه خصوصیت داشتند - و آن اسپ را بعد از جنگ اشترگیران^(۱) و فتح کابل بازید را که حضرت بخواجه سپردند بمشار الیه داده بود - و آن اسپ جیقون بود - و آن مقدار دو داشت که در کابل اسپی دیگر باو همراه ندوید *

چون خبر توجه حضرت بمرزا رسید بابا چوپک و ملا شفائی را در کابل گذاشته لشکر را گرفته متوجه آب باران شد - و قرجه خان را پدر گفته سپه سالار لشکر کرد - و شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا را در آن لشکر همراه برد - و چون مرزا بلب آب باران رسید ازان جانب هم مرزا ابراهیم و مرزا هندال و حاجی محمد کوکی و جمعی دیگر از هراولان حضرت و مرزا سلیمان هم رسیدند و خیال جنگ نداشتند - و نماز دیگر همون روز در لب آب بمرزا جنگ پیوست - چون همه وقت دولت حضرت قوی بود

(۱) در اکبرنامه صفحه ۳۶۰ «موضع اشترکرام» و ایضا ببینید صفحه ۱۳۳ سطر ۱۳

کوه عقابین است - و قاسم برلاس که حضرت کابل را باو سپرده بودند و شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا هم در قلعه بودند تا چند روز نگاه داشت قلعه کرد - آخر الامر بی دولتی رهنمون شده قلعه را بعهده و شرط بمرزا داد - و شاهزاده عالمیان را مقید ساختند - و مرزا از پی جمع کردن لشکر شد تا دو ماه سامان لشکر می نمود - و حضرت هم باندرا ب رسید - و مرزایان این خبر ناخوش را شنیده هنوز بجایگرای خود نرفته آمده بحضرت ملحق شدند - و امرائی که براههای هندو کوه بجبهت محافظت فرستاده بودند همه در اندراب بیابوس مشرف شدند - و درین اثنا هزار اسپ از بلخ برآمده متوجه کابل شده بود - و کاروان میر سید علی سبزواری بود - خواجه جلال الدین محمود و جماعه را فرستاده آن اسپها را آورده بها نموده بسپاهیان بخشی کرده تمسک نوشته دادند که انشاء الله بعد از فتح کابل جواب گویند - قریب بدو ماه حضرت در اندراب مهم سازی لشکر فرمودند - آب اندراب را پل بستند - و علی دوست یساول را بر سر پل مانده بودند که کسی بیحکم از پل نگذرد - خواجه جلال الدین محمود رسیده دیده که حاجی محمد خان بابا قشقه از پل گذشته سیر می کرده - مشار الیه (و) علی دوست بقدر (ی) اعتراض کرده که هر کس ازین پل گذشت مثل است که حاجی حاجی را در مکه می بیند - و حاجی محمد خان ازین سخن برآشفته و رنجیده - و رنجش خان مذکور بحضرت رسید - حضرت خواجه جلال الدین محمود را طلبیده فرمودند که بخانه حاجی محمد خان

زنده بدست افتادند - هر دو را مرزا بشهادت رسانید - و مردم شکست
 خورده بسه راه رجوع کردند - و مرزا متعاقب پاره از دنبال حضرت
 بجانب قوربند روان شدند - و جمعی براه کابل و جمعی دیگر بدره که بموضع
 استالف می رفت - و بایزید درین جماعه همراه بود که باستالف می رفتند -
 و از مردم اعیان دران جماعه سردار بیگ ولد قرجه و ابراهیم ایشک آغا
 و خواجه قاسم بیوتات و مست علی قورچی و امام قلی قورچی و جمعی
 دیگر (بودند) - و امام قلی و ابراهیم زخمها داشتند - و هزارها هم سر راه
 گرفته - جمعی دیگر ازین مردم زخمی شده - اسپ و یراق را هزارها گرفتند -
 و روز دیگر چندی ازین جماعه پیاده باستالف رسیدند - و ظاهر شد که امام
 قلی و ابراهیم بهمان زخمها از دنیا رفتند - و چون جو درو (جدری درو؟)
 بود از گرمی هوا بایزید برگهای چکری را جامه ساخته به خارهای صحرا دوخته
 پوشیده و خود را باستالف رساند - رئیس پیر محمد استالنی بایزید را
 شناخته سروپا و کفش آورده پوشانیده - و روز دیگر بهزادی
 که جاگیر حسین قلی سلطان و تاخچی بیگ (بود) ظاهر شد - و روز دیگر
 در کابل بسرخیابان رسیده - و بابا دوست یساول مرزا سلیمان که
 دران ولا پیش مرزا کامران می بوده اسپ حسین قلی سلطان را
 سوار شده - و تاج مشارالیه را بر سر مانده و خنجر او را بر میان بسته
 ظاهر شد که حسین قلی سلطان را او فرود آورده پیش مرزا برده بوده -
 مرزا کامران در جای آستانهای دوست نقاش فرود آمده که در دامنه

کردند و اکثر اسپان و مردم یسل پادشاهی زخمی شدند - درین اثنا حضرت بمست علی قورچی فرمودند که تو جوان مردانه - درین وقت چون ایستاده - آن بی سعادت در جواب گفت که بآنهائی که جیبۀ خوب داده‌اید بتازند - و قاسم حسین خان آن طرف آب با جمعیتی خوب ایستاده بود - و پیش او جای تاختن بود بهراولان مرزا نتاخت کوتاهی کرد - دیگر از سرداران بجمعیّت همراه کسی نبود که با مرزا جدل تواند کرد - و مرزا چون زبونی لشکر حضرت را معاینه می‌کرد از سرکوب سراسیب شده متوجه علمها شد - و علم داران تاب نتوانستند آورد - علمها را برتافته فرار نمودند - و قاسم حسین خان بهمون جمعیت که ایستاده بود برگشت - و حضرت با مردم فرار نموده متوجه آن درّه که اردو آمده بود شدند - و بابا نام ملازم مقدم بیگ حرامزاده از دنبال حضرت رسیده شمشیر بتاج ایشان انداخته چنانکه پس گوش مبارک ایشان مجروح شد - و شمشیر دیگر علم کرده بود که حضرت برگشته بغضب خطاب کردند که هی قلقچی قلتاق - از صلابت پادشاهی نتوانست مرتبه دیگر شمشیر انداخت - و مهتر سکائی^(۱) توشکچی حضرت هم درین اثنا درمیانه در آمد - آن حرامزاده برگشت - و قرجه خان هم نادانسته شمشیری در جنگ‌گاه بر سر او انداخته بود - چنانچه یکباره جراحت او را مرهم می‌نهادند - و حسین قلی سلطان مهردار و تاخچی بیگ

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۹۷ مهتر سکاهی (که فرحت خان مشهور است)

آمده آن بیدولت را گریزند ، ه

محمد کلانتر قافستان که در درّه غوربند که نزدیک بجنارسوخته بود
 فرود آمدند - و از آنجا بچاریک کار و از آنجا بمعمره - و از معمره در کابل
 بیابوس حضرت سرافراز شدند - و کیفیت بدخشان را بعرض رسانیده
 عرضه داشت مرزا سلیمان و حرم بیگم را گذرانیدند - مرزا سلیمان
 نوشته که اختیار دختر مادر دارد - و مضمون عرضه داشت حرم بیگم آنکه
 مرزا سلیمان غلام شما ست و من داه شما - پسر من غلام بچه و دختر من داه
 بچه شما است - چون در همسایگی اوزبک واقع شده ایم ما را ناموسیست -
 و شما پادشاه کلانید - اگر خواستگاری دختر من کنید امیدوارم که از کوتل
 هندوکش بدولت بگذرید - و بیگان و امرای کابل همه در ملازمت
 باشند - و من برای هر یک اسپان خوب بدخشان و گوسفندان و قاشها
 بجهت سروپا ترتیب دهم - و دختر را نکاح کرده شما سپاریم تا باعث
 سرافرازی همه ما شود - و دشمنان که نزدیک نشسته اند دانند
 که شما این نوع عنایت کردید - چون در اصل هندوکش است
 در سنه ۹۹۴ (نه صد و نود و چهار) بندگان حضرت جلال الدین
 محمد اکبر بادشاه او را هندوکوه نام فرمودند - و سبب این نام این
 بود که بر ایشان ظاهر شد که این کوه از حد بنگاله تا سرحد تبریز
 واقع است که در دامنه آن مزارات مردم تبریز است داخل هندو
 کوه است - وَ اللَّهُ أَعْلَمُ - حضرت همه سخنان او را پسندیده فرمودند
 که انشاء الله همچنین خواهم کرد *

وقت بهم رسیده بخواجه دادند - و به بی بی فاطمه هم از اسپ و گوسفند و متاعهای دیگر انسانیت کردند - و آغا پیر علی از کولاب آمده جواب چاکر علی خان آورد - چون دیگر معطل نماند شب دوازدهم رمضان بود که خواجه را طلبیده و روزه وا کردند - خربزه کولاب و انگور فرخار و پالوده و فرنی از همه بسیار بمجلس آوردند - پاکیزگی و خوبی آنها چه نوع تعریف توان کرد - و بیگم همه را از پیش خود سامان نموده از خواجه سراهای پاکیزه فرستاده بودند - و خواجه اسباب خود را بجهت بعضی ملاحظها از سوداگر و غیره که بکابل می آمده اند فرستاده بودند - چندان سامان نمانده چنانکه در سطل اسپ طعام می خوردند - و سیرک اسپ را در ته خود انداخته خواب می کردند - باین نوع کرده از ورطه گرفتن خلاص شد - همان شب راست تا کلاوکان خواجه و بی بی فاطمه آمدند - و از آنجا بدره نمک آب که چاقون جلایر و جماعه جلایران می نشستند - و از آنجا بخواجه بندکشا - و از آنجا به نازن - و از نازن به یرم و رزداسوان آمدند - و از آنجا بچار باغ علیقلی اندرابی - و علیقلی آن زمان حاکم اندراب بود - دو شب خواجه را بجهت افطار نگاه داشتند - بعد ازان اسپ و خرجی بخواجه و بی بی فاطمه دادند - و همان جا خواجه را پدرود^(۱) گفته - و ازان جا بموضع خنجان که در آمدن دره کوتل نو است آمدند - و روز دیگر از کوتل گذشته در خانه مردی وطوی

کرده می‌بری - دختر مرا هم ازان جمله خیال کرده - چرا از بیگمان و آغاچها نیامدند - دختر من اگر نامی نداشته باشد نام حضرت پادشاه کلان است - مثل شما مردم چون^(۱) بخواستگاری آمده در نکاح می‌باشند - بی‌بی فاطمه هم در جواب گفته که مرا رخصت کنید - از بیگمان هرکرا طلبید بیایند - و بعد از ساعتی که کیفیت^(۲) برش رسید بخواجه الوش خربوزه کولاب و انگور فرستادند - و بی‌بی فاطمه را دلاریها دادند و فرمودند که آغه پیر علی که بیاید رخصت خواهیم کرد - و از بی‌سامان رخصت ایشانان شدند - و حلقه انگشتی و سروپای قماش و قند و غیره که بجهت شربت نکاح فرستاده بودند همه را تصرف کردند - و بی‌بی فاطمه را عذرخواهی‌ها کرده گفتند که چون خدمتگاری‌ها بسیار کرده‌ام این سخنان بطریق گله بود - چیزی بخاطر نرسد که من داه بادشهم - و کس بمحمد امین شیرازی فرستادند که اسپ سیاه بال که داری گرفته بیا که خواجه جلال الدین محمود از ما التماس کرده خریده بدهم - بعد از سه چهار روز آن اسپ را محمد امین گرفته آورد - و به پانصد گوسفند از مشار الیه خریدند - و پانصد گوسفند دیگر معه پاره جوارب و کاردهای راغی و پوستین شانه زده و تحفهای دیگر بدخشان آنچه دران

(۱) «چون» اینجا بمعنی چه طور است *

(۲) در اصل نسخه «کیفیت برش بیگم رسید» ای خشم بیگم دور شد و طبعش کیفیت

سلیمان متوجه قلعه ظفر شده بودند و در سر پل کشم خواجه را رخصت داده فرمودند که هر مهمی که دارید به بیگم قرار یافته - شما را بیگم رخصت خواهند کرد - خواجه روز دیگر بکشم بدر خانه بیگم آمده رخصت طلبیدند و رمضان نزدیک (بود) - بیگم گفتند که آغا پیر علی نام خواجه سرا را بکولاب پیش چاکر خان فرستاده ایم ازان جا که جواب بیاید رخصت خواهیم کرد - تا آن زمان چند شب اینجا افطار کنید - بعد ازان خواهی رفت - چه اضطراب است - و بعد ازان حیدر علی و میرداد که ریش سفید درین خانه بود پیش خواجه فرستادند که این حلقه و انگشتری و غیره که شما آورده اید من می خواهم که بدولت حضرت بادشاه در جاجهای دختر خود به اژین جواهر بدوزم - و پارچهای دوکانهای بزازی که بجهت سروپای من آورده اید من قابل اینها ام - و من و مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم خدمتها کرده ایم بخصوص در لشکر اشترگرام که بر سر مرزا کامران می رفتیم - خود سوار شده سزاوی کرده لشکر فرستاده ایم - اگر حضرت نیمچه خاصه خود را عنایت می کردند به اژین سروپاها بود - اگر دختر مرا می خواستید بایستی خواجه دوست خاوند یا میر برکه را فرستاد - خواجه گفتند که بمن نسبت محرمیت بیشتر خیال کرده بودند - اگر آنها را می خواهید مرا رخصت کنید تا آنها آیند - و بی بی فاطمه در اندرون پیش بیگم بود - باو هم این نوع احتراز فرمودند که ترا در کابل تعیین کرده اند که دختران مردم را خوش

قاسم قاضی جوزبون را بگیرند - روز دیگر بود که خواجه بمرزا نوشتند که شنیده شد که آن نادولتخواه را گرفته‌اند و او یابویی دارد بولاق - و بولاق^(۱) بمن مناسب دارد عنایت خواهند کرد - و این نوشته را هم بایزید بمرزا برده بود در حویلیء محل حرم بیگم - قاسم جوزبون را طلبیدند - و حیدر علی آمده بر جانب دست راست او نشست - و میر زین العابدین که یکی از امرای کلان مرزا بود بر دست چپ نشست - دست‌های او را گرفته کارد را از میان او گرفتند و مشار الیه را سپردند - و بایزید دران مجلس حاضر بود - و کس بحویلی و اسباب او تعین نکردند - و برادرش خبر یافته ازان باغی که بود پیاده در میان باغها گریخت - چو خط خواجه جلال الدین محمود بمرزا سلیمان رسید تولکه تواچی باشی خود را طلبیدند و گفتند که بایزید را بطویله قاسم جوزبون می‌بری و یابوی بوز قرغری بولاق که داشته گرفته به او می‌سپاری - تولک همراه بایزید رفته - اسب را همان زمان به بایزید سپرد - و بعد از چند روز مرزا سلیمان خود قاسم جوزبون را گرفته از ملاحظه که داشت بقعه ظفر متوجه شده که او را در خم لنگان مقید سازند - و دولتخواهان مرزا لایق ندیدند که این نوع مقید در بند باشد - چون اسم قضا بر مشار الیه اطلاق کرده بودند پاکترین موجودات آب‌است بنابر آن آخر الامر در آب ککچه سر دادند - و در حینی که مرزا

(۱) در اصل نسخه دارد بولاق و من بولاق بمن مناسب دارد .

خواجه عرضه داشت بمرزا نوشتند که من بشما در مجلس همایون بادشاه خدمتها کرده‌بودم که اگر یک باری به بدخشان بیایم بدولت شما فراغت کنم - قریب بدوماه باشد که آمده‌ام - و هر روز بمن نغمه می‌رسد که ترا می‌گرد و به خم لنگان که ارکِ قلعه ظفر ست می‌فرستند - و یا در آب ککچه می‌اندازند - و این عرضه داشت را بایزید بمرزا سلیمان رسانید - و مرزا همان زمان خواجه را طلب داشتند و مکرر قسم یاد کردند که این سخن را بتو مردم بغرض رسانده باشند - من غلام حضرت‌ام این نوع امری را چون عمل می‌آرم - کلام الله هم در بغل گذاشته همراه برده بودند - بدولت خواهی مرزا سلیمان سوگند خورد که خود را معاف نخواهم داشت - مرزا را چون اطمینان خاطر از خواجه بود و درین بیشتر شده خواجه بعرض رسانید که هر محل احوال کابل را از آنجا عرضه داشت میکرده باشم - اگر اینجا یکی نادولتخواهی شده باشد یا ظاهر شود بعرض رسانم یا نه - مرزا گفتند که بطریق اولی بعرض رسانید که پیش ازین بچند روز چون قاضی جوزبون آمده گفت که همچون که کله تاج همایون بادشاه از هر جانب که پیدا شود اول کسی که مرزا سلیمان را ویران کرده بحضرت خواهد درآمد منم - مرزا گفتند که انشاء الله از من امری واقع نخواهد شد که حضرت را به بدخشان احتیاج تشریف آوردن (شود) که او مرا ویران کرده بحضرت درآید - چون غرض او ازین مقدمات که بشما گفته نفاق است این نوع مُفَتّن را مقید باید ساخت - قرار دادند که صبح

و کتابتی که داشتند بمرزا گذراندند - و مرزا فرمودند که تحمل کنید که بیگم از قندوز آمده باتفاق جواب داده رخصت کنیم - در باغ خواجه معین ولد خواجه^(۱) محمود خان که در لبِ آبِ کشم بود خواجه را فرود آوردند - و مرزا عسکری را در خانه میر نقاش که متصل بآن باغ و خانه قراکوز بیگم بود فرود آوردند - و بعد از چند روز بیگم قندوز را بمرزا ابراهیم سپرده بکشم آمدند - این خبر چون بکابل رسید در عوض قندوز و غزنی و گردیز و ذیل آن و نواحی را بمرزا همدال دادند *

و چند دفعه کنگش کردند که خواجه مذکور را بگیرند - خواجه فهمیده مردم خود را متفرق ساخت - پاره را بکابل بهر بهانه برگردانیده - پاره را بامرای بدخشان که سروپاها فرستاده بودند - سروپاهای هر یک بسه چهار سپرده فرستاد و گفت که ازان جا بکابل روید - قریب به بیست کس از خورد و کلان ماندند - یک روز قاضی جوزبون که (قرباندار) حاجی محمد خان (به) سلسله مرزا سلیمان بود بخواجه مذکور گفت که کله تاج همایون بادشاه که از کوتل هندوکش نمایان شود اول کسیکه بملازمت ایشان می‌رود منم - باوجود این هر شب کسان او آمده این طرف آب و آن طرفِ آبِ کشم خواجه را نگاه میداشتند - معلوم شد که از نگاه داشتن خواجه - مرزا سلیمان را خبر نبوده - و او اظهار دولتخواهی نموده نفاق میکرده - و تا یک ماه چل روز خواجه را نطلبیدند - بعد ازان

و شاهزاده خانم دختر مرزا سلیمان را هم حضرت خواستگاری کردند - و بی بی فاطمه را از برای این مهم خیر بخواجه مذکور همراه کرده حلقه و انگشترین و سروپا و قماش و قند و غیره آنچه اسباب نکاح درکار بود از خواجه مذکور فرستادند - چون از کابل برآمده کوچ بکوچ از کوتل پنچهر براه اندراب و خوست لورسک بفرخار و از فرخار چون بکلاوکان که ده کروهی کشم باشد رسیدند - مرزا ابراهیم و حرم بیگم و حیدر علی تغائی مرزا ابراهیم پسر سلطان اویس قیچاق قبل از رسیدن ایشان در موضع مذکور فرود آمده بودند - خواجه مذکور مرزای مذکور را ملازمت نموده - و بی بی فاطمه بیگم را معلوم شد که محمد طاهر میرک ملازم مرزا هندال از قبل مرزای مذکور در قندوز بود - عرضه داشت کرده بمرزا سلیمان قندوز را پیشکش کرده بودند - مرزا ابراهیم و حرم بیگم می روند که در قندوز درآیند - چون بانداک کسی بودند - و خواجه هشتاد جوان خوب مکمل همراه داشت - نوکران همه اتفاق کردند که مرزا را گرفته الغار کرده بکابل می بریم - چون در میان ولایت بود و خواجه مردی تاجک بود این مهم در حوصله خواجه ننگنید - و ازان جا خواجه را پیش مرزا سلیمان رخصت کشم دادند - مرزا ابراهیم گفتند که بیگم که از قندوز برگشته بیایند هر مهمی که داشته باشند مهمسازمی شما کرده رخصت خواهند کرد - نیم شب بود که مرزا ابراهیم و حرم بیگم کوچ کرده متوجه قندوز شدند - خواجه و بی بی فاطمه بکشم آمدند - مرزا سلیمان را ملازمت نمودند - فرمان

به رکابداران فرموده که بما شربت ندهند - و چون مرزا سبب بهتانی بینی^۱ خواجه را بریده بوده‌اند - خواجه در جواب گفت که شما کی نمک داشتید - و اگر نمکی هم داشتند از بینی من برآوردید - و دیگر سخنان گفتند که لایق این تذکره نبود - و این سخنان را میر عبد الله بخشی اخس بعرض حضرت رسانید - حضرت خواجه را طلبیده فرمودند که آنچه مرزا بشما خطاب کرده و شما جواب گفته‌اید تقریر کنید - خواجه سخنان که بالا گذشت مکرر بعرض رسانید - حضرت تبسم فرمودند - و مردم عاقل که در مجلس بودند حمل بر بی‌عقلی^۲ مرزا کردند - چون مردی را بینی بریده بودند و در بند او بودند - چه وقت گفتن این نوع سخنان بود - بعد ازان بندگان حضرت بخواجه جلال الدین محمود فرمودند که پیش مرزا سلیمان به ایلچی‌گری که می‌روی مرزا را همراه ببر - تا مرزا سلیمان مرزا را به بلخ پیش پیر محمد فرستد - و خواجه جلال الدین محمود به بایزید سپردند که تا کشم محافظت و خدمتگاری مرزای مذکور^(۱) می‌کرد *

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۰۸ و میرزا عسکری را باو سپردند که بمیرزا سلیمان رساند - و بمیرزا سلیمان حکم عالی شد که میرزا عسکری را از راه بلخ محل سفر حجاز ببرد - میرزا سلیمان مقدم فرستاده را گرامی داشته در مراسم تعظیم دقیقه فرو نگذاشت - و امتثال امر عالی نموده میرزا عسکری را بجانب بلخ روان ساخت - میرزا از ندامت و خجالت - بودن این دیار بخود قرار نتوانست داد - و بزاد و راحله ناشکیبایی قدم در مرحله این سفر دور دراز نهاد - و در سال (۹۶۵) نصد و شصت و پنج در میان شام و مکه پیانه عمر او پُر شد - و مسافت زندگانش آنجا سپری شده.

مرزا دانست که جائی نیست که مهم از پیش رود - خود را بپایان افغانان مهمند و خلیل کشیدند - و لشکر مراجعت نموده بکابل آمد *

یک روزی در سر دیوان همه از تردد خود حرف می زدند - قوندک سلطان گفت که بهادر نهایتش از ما یک قدم پیش بود - بهادر سلطان گفت که راست می گوید مثل است که از مردی تا نامردی یکقدم است - و این سخن ببنندگان حضرت رسید که کار را بهادر کرده - و جلدی ^(۱) بنام مشار الیه شد - بعد ازان مرزا عسکری که در جنگ اشترکرام بدست افتاده بود مقید داشته بخواجه جلال الدین محمود سپردند که به بدخشان بمرزا سلیمان سپارد - خواجه مشار الیه مرزا را درپیش رکابخانه خرگاهی برپا کرده نگاه داشتند - و مرزا هر روزه از مهر سبها که رکابدار شربت لیمون می طلبید - و حضرت هم بشربت لیمون میل تمام داشتند - و دران ولا از بلخ کاروان نیامده بود - آب لیمون کم بهم می رسید - و خواجه جلال الدین محمود چون میر سامان بود برکیب داران گفت که بمرزا دیگر شربت لیمون راست نکنید - و هرگاه مرزا طلبد بگوئید که خواجه سرشیشه را مهر کرده اند - و رکابداران این معنی را گفتند - چون این خبر بمرزا رسید مرزا انتظار خواجه می بردند - چون خواجه مذکور از ارته باغ از ملازمت حضرت بیرون آمد - و چشم مرزا بر خواجه افتاد - اعراض شد و فرمودند که ای مردک تو نوکر ما بودی نمک ما خوردی - چون

(۱) ارسکن در صفحه ۳۲ سطر ۹ «جلد» نوشته *

نامم بُداغ بنده با داغ حیدرم

هر جا شهیست در همه عالم غلامِ ما ست

بعد ازان دیندار بیگ و حیدر دوست مغل قانچی و مست علی قورچی را که در جنگ اشترکرام که بدست افتاده بود در عقبِ باغِ صورت خانه در لب دریای کابل به قصاص رسانیدند - و سبب کشتن دیندار بیگ گناهان که در هند ازو واقع شده بود - و حیدر دوست را که بجهت فتنه که قرجه خان خیال کرده بود که همه را او باعث بود - و مست علی را بجهت آنکه در درّه قبیچاق فرموده بودند که بر دم مرزا کامران بتازد - در جواب گفته بود که بانهاییکه جیبۀ خوب داده اید بتازند *

چون حضرت هنوز از گردِ راه نیاسوده بودند که خبر آمد که مرزا کامران بجانب ماهی پر که رفته بوده از راه کوتلِ بادِیج بخانه ملک محمد مندراولی رفته - چون او ملک کلانِ مندراول بود مردم آن تومان را جمع ساخته بنیادِ فساد خیال کرده اند - بهادر سلطان ولد حیدر سلطان شیبانی و محمد قلی برلاس و قوندکی سلطان برادر بیرم اغلن و جان محمد بهسودی و جمعی دیگر از سرداران و یگه جوانان را بر سر مرزای مذکور فرستادند - مرزا هنوز چون جمعیت نکرده بودند و اینها زود رسیدند - مرزا تاب نتوانست آورد - لشکرِ حضرت زور آورده مرزا را برداشته بسر درّهای علنکار و علی سنگ که بالای مندراول واقع شده راندند -

مرزا شکست یافته ماهی پروژاله فرار نمود - و قرجه خان دران جنگ بدست ملازمانِ مرزا هندال زنده افتاد - و سر او را بطریقِ ترجمان تسلیم کرده بسمِ اسپ حضرت رسانیدند - و حکم شد که برده از دروازه آهنی بیاویزند - و سه چهار روز قبل از جنگ بهجت نشد - و سزاوانِ قوندک سلطان و بایزید در دیه نو در نواحی خانه میر شهاب پنهان شده بودند - همون سحری که سرِ قرجه خان را از دروازه آهنی آویختند از محنتِ پنهان شدن و گریختن خلاص شدند - و بایزید چون از خانه که پنهان شده بود برآمد - اول کسی که درخورد ابو الحسن دیوانه قرابتِ قرجه خان که در محل زیر کناندن مرزا از لب آب باران گریخته بود - و بایزید چون اسپ نداشت مشار الیه اسپ را باو گذاشته باین تقریب خلاص شد - دولتخواهان حضرت همه جا مسرور - مخالفان منکوب شدند - و شکست قبیچاق و فتح اشترگرام در سنه ۹۵۷ (نصد و پنجاه و هفت) واقع شد - مدت هر دو جنگ از شصت روز بیش و هفتاد روز کم بود - و باز بندگانِ حضرت بدولت و اقبال در کابل نزولِ اجلال ارزانی فرمودند - و این قطعه مرزا پیر بداغ ولدِ جهانشاه پادشاه حضرت مناسب احوال واقع شد

باز آمدم و سکه دولت بنام ما ست

اقبال یار گشت و سعادت غلام ما ست

رفته عذرخواهی کن که وقت نازک است - و خواجه مذکور عرضه داشت کرد که خان مذکور بی اعتدال است - بمن بی حرمتی خواهد رسانید - حضرت فرمودند که چون ما می فرستیم ملاحظه خواهد کرد - چون خواجه بخانه خان مذکور رفته عذرخواهی نمود حاجی محمد خان اسپ سیاه یله یال درازی که ازین کاروان گرفته بود بخواجه داد - و خاطر جوئی نمود - و بعد ازان همیشه خصوصیت داشتند - و آن اسپ را بعد از جنگ اشترگیران^(۱) و فتح کابل بایزید را که حضرت بخواجه سپردند بمشار الیه داده بود - و آن اسپ جیقون بود - و آن مقدار دو داشت که در کابل اسپ دیگر باو همراه ندوید *

چون خبر توجه حضرت بمرزا رسید بابا چوپک و ملا شفائی را در کابل گذاشته لشکر را گرفته متوجه آب باران شد - و قرجه خان را پدر گرفته سپهسالار لشکر کرد - و شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا را در آن لشکر همراه برد - و چون مرزا بلب آب باران رسید ازان جانب هم مرزا ابراهیم و مرزا هندال و حاجی محمد کوکی و جمعی دیگر از هراولان حضرت و مرزا سلیمان هم رسیدند و خیال جنگ نداشتند - و نماز دیگر همون روز در لب آب بمرزا جنگ پیوست - چون همه وقت دولت حضرت قوی بود

(۱) در اکبرنامه صفحه ۳۶۰ موضع اشترکرام، و ایضا ببینید صفحه ۱۳۳ سطر ۱۳

کوه عقابین است - و قاسم برلاس که حضرت کابل را باو سپرده بودند و شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا هم در قلعه بودند تا چند روز نگاه داشت قلعه کرد - آخر الامر بی دولتی رهنمون شده قلعه را بعد و شرط بمرزا داد - و شاهزاده عالمیان را مقید ساختند - و مرزا از پی جمع کردن لشکر شد تا دو ماه سامان لشکر می نمود - و حضرت هم باندراب رسید - و مرزایان این خبر ناخوش را شنیده هنوز بجایگیرهای خود نرفته آمده بحضرت ملحق شدند - و امرائی که براههای هندو کوه بجهت محافظت فرستاده بودند همه در اندراب بیابوس مشرف شدند - و درین اثنا هزار اسپ از بلخ برآمده متوجه کابل شده بود - و کاروان میر سید علی سبزواری بود - خواجه جلال الدین محمود و جماعه را فرستاده آن اسبها را آورده بها نموده بسپاهیان بخشی کرده تمسک نوشته دادند که انشاء الله بعد از فتح کابل جواب گویند - قریب بدو ماه حضرت در اندراب مهم سازی لشکر فرمودند - آب اندراب را پل بستند - و علی دوست یساول را بر سر پل مانده بودند که کسی بیحکم از پل نگذرد - خواجه جلال الدین محمود رسیده دیده که حاجی محمد خان بابا قشقه از پل گذشته سیر می کرده - مشار الیه (و) علی دوست بقدر (ی) اعتراض کرده که هر کس ازین پل گذشت مثل است که حاجی حاجی را در مکه می بیند - و حاجی محمد خان ازین سخن برآشفته و رنجیده - و رنجش خان مذکور بحضرت رسید - حضرت خواجه جلال الدین محمود را طلبیده فرمودند که بخانه حاجی محمد خان

زنده بدست افتادند - هر دو را مرزا بشهادت رسانید - و مردم شکست خورده بسه راه رجوع کردند - و مرزا متعاقب پاره از دنبال حضرت بجانب قوربند روان شدند - و جمعی براه کابل و جمعی دیگر بدره که بموضع استالف می رفت - و بایزید درین جماعه همراه بود که باستالف می رفتند - و از مردم اعیان دران جماعه سردار بیگ ولد قرجه و ابراهیم ایشک آغا و خواجه قاسم بیوتات و مست علی قورچی و امام قلی قورچی و جمعی دیگر (بودند) - و امام قلی و ابراهیم زخمها داشتند - و هزارها هم سر راه گرفته - جمعی دیگر ازین مردم زخمی شده - اسپ و یراق را هزارها گرفتند - و روز دیگر چندی ازین جماعه پیاده باستالف رسیدند - و ظاهر شد که امام قلی و ابراهیم همان زخمها از دنیا رفتند - و چون جو درو (جدری درو؟) بود از گرمی هوا بایزید برگهای چکری را جامه ساخته به خارهای صحرا دوخته پوشیده و خود را باستالف رساند - رئیس پیر محمد استالنی بایزید را شناخته سروپا و کفش آورده پوشانیده - و روز دیگر بهزادی که جاگیر حسین قلی سلطان و تاخچی بیگ (بود) ظاهر شد - و روز دیگر در کابل بسرخیابان رسیده - و بابا دوست یساول مرزا سلیمان که دران ولا پیش مرزا کامران می بوده اسپ حسین قلی سلطان را سوار شده - و تاج مشارالیه را بر سر مانده و خنجر او را بر میان بسته ظاهر شد که حسین قلی سلطان را او فرود آورده پیش مرزا برده بوده - مرزا کامران در جای آستانهای دوست نقاش فرود آمده که در دامنه

کردند و اکثر اسپان و مردم یسل پادشاهی زخمی شدند - درین اثنا حضرت بمست علی قورچی فرمودند که تو جوان مردانه - درین وقت چون ایستاده - آن بی سعادت در جواب گفت که بآنهائی که جیبۀ خوب داده‌اید بتازند - و قاسم حسین خان آن طرف آب با جمعیتی خوب ایستاده بود - و پیش او جای تاختن بود بهراولان مرزا نتاخت کوتاهی کرد - دیگر از سرداران بجمعیت همراه کسی نبود که با مرزا جدل تواند کرد - و مرزا چون زبونی لشکر حضرت را معاینه می‌کرد از سرکوب سراسیب شده متوجه علمها شد - و علم داران تاب نتوانستند آورد - علمها را برتافته فرار نمودند - و قاسم حسین خان بهمون جمعیت که ایستاده بود برگشت - و حضرت با مردم فرار نموده متوجه آن درّه که اردو آمده بود شدند - و بابا نام ملازم مقدم بیگ حرامزاده از دنبال حضرت رسیده شمشیر بتاج ایشان انداخته چنانکه پس گوش مبارک ایشان مجروح شد - و شمشیر دیگر علم کرده بود که حضرت برگشته بغضب خطاب کردند که هی قلقچی قلتاق - از صلابت پادشاهی نتوانست مرتبه دیگر شمشیر انداخت - و مهتر سکائی^(۱) توشکچی حضرت هم درین اثنا درمیانه در آمد - آن حرامزاده برگشت - و قرجه خان هم نادانسته شمشیری در جنگ‌گاه بر سر او انداخته بود - چنانچه یکماه جراحت او را مرهم می‌نهادند - و حسین قلی سلطان مهرداد و تاخچی بیگ

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۹۷ «مهتر سکاهی» (که بفرحت خان مشهور است)

آمده آن بیدول را گریزند ، »

و بالتوبیگ و تاخچی هم آمده ملحق شدند - و آثارِ هراولان مرزا هم ظاهر شد *

چون بندگان یک تیر پرتاب بدرون درّه درآمدند و یک تیر پرتاب دیگر کوهی درمیان درّه ظاهر بود که هراولان مرزا مثل آق سلطان و بابا سعید قبقاق و جمعی دیگر در عقب آن بینی بودند - و پیش بینی سنگ لاهی داشت - حسین قلی سلطان مهردار و قوندک سلطان برادر بیرم اغلن و مرزا قلی چولی و پیر محمد آخته و فریدون تغائی نواب حکیم مرزا و جمعی دیگر بهراولان مرزا تاختند - چون زمین شیخ بود نتوانستند بهراولان رساندن - آنها شبیه تیر گرفتند - تیری به پیر محمد خورده درجه شهادت یافت - و اسپ مرزا قلی بسر رفته پای مشار الیه شکسته بود - امام قلی و پسر مشار الیه از جمله قورچیان حضرت بود - بسر پدر خود تاخت که پدر خود را سوار کند او نیز بشهادت رسید - و تیری بر اسپ حسین قلی سلطان مهردار رسید از اسپ غلطید - بایزید ملازم مشار الیه اسپ کشیده او را سوار کرده به یسل حضرت ملحق ساخت - و حضرت نیز بدولت بر سر کشتها رسید - و درین اثنا میرزا کامران بر بالای بینی برآمده سرکوب شده - و عورات و دختران مرزا نیز دستار بسته همراه مردم مرزا ظاهر شدند - توپچیان که در جلو بودند تفنگهای خود را غولوله نموده بودند - و اکثری از توپچیان مرزا بودند که در کابل ملازم حضرت شده بودند - چون مرزا بسرکوب برآمده بود و دو سه مرتبه شبیه تیر

و تردی بیگ اتاوه را و جمعی دیگر را بکوتل پنجر تعین نمودند - و قرجه خان و مصاحب بیگ و غیره که از قلعه تالیقان برآمده بودند و با آنکه لشکر بلخ کشیده هنوز مردود بوده در اردو بودند - میر اصغر منشی و بالتو بیگ و تاخچی بیگ کاشغری را بجهت محافظت بدره قبیچاق فرستاده بودند و خود بدولت و اقبال با جمعی بکوتل متوجه شدند - نزدیک بچنار سوخته فرود آمده بودند که ما بین دره قبیچاق و راه نواست - و قرجه خان جاسوسان برای مرزا فرستاده بودند که هیچ راهی خلوت تر از دره قبیچاق نیست - و خبر کم برنی کوتل مذکور هم برمرزا رسیده بود از لب آب اندراب بکوتل قبیچاق متوجه شده اند - و عرضه داشت میر منشی و جماعه که در دره قبیچاق بودند رسید که مرزایان باین دره و کوتل که مایان ایم متوجه شده اند - حضرت دران منزل توقف فرمودند - روز دیگر یکپاس بود که نوکر میر منشی تاخته بنفس سوخته فریاد کرده میگفت که مرزا رسید چنانکه مردم اردو خیلی برهم خوردند - و حضرت اعراض شده آن مرد را کردنی و کتک فرمودند - و همان زمان جیبهای که در قورخانه بود به یگها قسمت فرمودند - بمست علی قورچی که از غلامان شیخم خواجه خضری بود جیبه زبون رسیده بود - مشار الیه نوشید - حضرت سوار شده متوجه شدند - و اردو از دنبال کوچ کرد - و میانه منزل و دره قبیچاق یک گروه فاصله بیش نبود - همان زمان بدره مذکور رسیدند - و میر منشی

آمده در نواحی آب ککچه فرود آمده بود که روز دیگر میر طاول اوزبک که بتاختن بدخشان آمده بودند نادانسته در اردوی مرزا ریخته‌اند - و مرزا را آن قدر فرصت نشد که اوراق را بخود همراه برد - و جریده مع مرزا عسکری و مرزا عبد الله با معدودی چند فرار نموده - و اوزبکان بساهی و اردو را تمام تصرف کرده بجانب بلخ متوجه شدند - و پیر محمد خان حاکم بلخ خبر یافته بساهی را از میر طاولان جدا نموده و رخصت کرده - و اسباب اردو را از میر طاول چه نوع توان گرفت - الغرض مخالفتی که مرزا مجدد کرده بودند بالفور جزا یافتند - و این خبر بمرزا سلیمان و مرزا ابراهیم که در سر دره‌ها بودند و مرزا هندال که در قندوز بود رسید - همه باتفاق بر سر مرزا کامران که در تالیقان در آمده بود متوجه شدند - مرزای مذکور از آمدن مرزایان خبر یافت - مقاومت نتوانست کرد - از تالیقان مع بساهی برآمده متوجه کوتل هندوکوه شد - که از راهی که برفت کمتر باشد گذشته خود را در میان هزاره رساند - و ازان جا به بکر رود - چون این اخبارات بحضرت رسید بدولت از کابل کوچ کرده بدره قوربند در آمدند - و مرزایان از عقب مرزا کامران در آمده - و حضرت - حاجی محمد خان کوکی و خواجه جلال الدین محمود که دران زمان سپاهی و جمعیت خوب داشت و جمعی دیگر را براهای ضحاک و بامیان فرستادند - و منعم بیگ اتاوه - (به) سارو اولنگ بجهت محافظت فرستادند -

اجلال ارزانی فرمودند - آن زمستان همین سال را بدولت و اقبال در ارک کابل بصحبت گذرانده - و اول بهار بطریق عادت بارته باغ تشریف بردند - و بیگمان نیز هر یک بمنزل خود در آمدند - و در ماه شوال همین سال حسین قلی سلطان مهرداد را خدا پسری داد - و او را بوتراب نام کردند - و بایزید را بیست و هفتم همین شوال خدا پسری داد - و حسین قلی سلطان او را سعادت یار نام کردند - و سعادت یار بیگ مذکور در خانه حریف بیگ ولد ملا عبد الحاق آخوند مرزا کامران که متصل بخانه آخوند مذکور است و خانه آخوند در ته ارک کابل است تولد کرد *

فصل سوم برآمدن مرزا کامران و مرزا عسکری

از کولاب و خبر یافتن حضرت - در آمدن

از کابل و متوجه شدن درّه قبیچاق

بجهت دفع و رفع مرزا کامران

میرزا کامران مرزا عسکری را در کولاب مانده و خود برآمده باز باغی شد - بنیاد فتنه و فساد نمود - چنانکه اکثر جایهای بدخشان را تصرف کرد - و میرزا سلیمان و مرزا ابراهیم خود را بسر درّها کشیدند - و چاکر علیخان ولد سلطان اویس بیگ مع برادران و مردم کولاب اتفاق کرده بر سر مرزا عسکری آمده کولاب را قبل کردند - و مرزا کامران بکولاب رفته مرزا عسکری را مع اورق از کولاب برآورد - و بخود ملحق ساخته

آنچه دانی بخوان - تا ما را خواب بُرد - عرض کرد که حکم شود که بایزید هم در گویندگی همزبانی کند - بایزید بموجب حکم عمل نموده - چون حضرت اظهار گرسنگی نمودند بایزید در صدد این شد که طعام بهم رساند - سپری که دران جایهای که از مردم جدا شدند آب کشیده اسپان را داده بود چون خراب شده بودند آخته قبه فولادی داشت خوش کرده نگاه داشته بود - و از گوشت اسپ که در بالای کوتل قسمت شد بود و از پشت یخنی که در دره بدست آورده بود ازینها طعامی در قبه سپر مهیا ساخت - چون بدولت بیدار شدند ازان طعام تناول فرمودند - و بارها در کابل می فرمودند که هرگز بان لذت طعام نخورده بودم - و آن شب پیر محمد آخته خیلی خدمتگاری نمود - و رفته از درها هیمة خشک می آورد - و آتش می افروخت که هرگز سرما نخوردند - و در ته دیگ طعام هم آتش می کرد - و نماز بامداد سوار شده متوجه کوتل شدند - و حیدر محمد آخته بیگی را رخصت ایماق تولکچی که در نواحی قوربند بود و قوربند دران وقت بجایگیر مشار الیه بود فرمودند - و نماز دیگر بدولت در قلعه قوربند نزول فرمودند - و از آنجا شب در میان در خواجه سیاران نزول فرمودند - و ازان جا بقره باغ - و از آنجا بمعموره نزول نمودند - و از آنجا که بدولت سوار شدند اول رمضان سنه ۹۵۹^(۱) (نه صد و پنجاه و نه) بود که در قلعه کابل نزول

(۱) ارسکن در ترجمه خود صفحه ۲۸ بعد سنه ۹۵۹ (نه صد و پنجاه و نه)

۹۵۷ (نه صد و پنجاه و هفت) تحریر کرده - و از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۹۳

سنه ۹۵۷ (نهصد و پنجاه و هفت) نیز معلوم می شود

کرد که تقریب آن سخنان را تولک قوجی می‌داند بعرض رساند -
 تولک بر جانب دیگر حضرت می‌رفت - حضرت متوجه شده
 از تولک پرسیدند - تولک کیفیت سر چاه و دلو را بنوعی که گذشته
 بود بعرض رسانید - حضرت از روی شفقت و مرحمت عذر
 خواهی حسین قلی سلطان نموده فرمودند که درین نوع وقتها هر جا سخن
 بگوش می‌رسد چنان بخاطر می‌رسد که کنایه^{۱)} بما می‌گویند - ازان منزل تا
 بکابل حسین قلی سلطان دیگر بحضرت نزدیک نگشت با آنکه حضرت
 مکرراً او را یاد کردند - چون حضرت نماز پیشین میان دره که مرد رسیدند
 ایماقات که آنجا قشلاق نموده بودند آز آمدن حضرت اندیشه نمودند
 و متفرق شدند - و بعضی غلّای ایشان درجای‌ها بود بدست سپاهیان
 افتاد - و بنده درگاه بایزید اندک بادنجان و کروهی بدست آورده بود -
 زین استر که دران منزل برده بودند شناخته از برادر شاه ولی اتکه گرفت -
 و زین کهنه که از برادر زلو خان گرفته بودند بعد از هزار منت باو داد -
 در ته کوتل سه پنج که از کوتلهای هندو کوه است فرود آمدند - حضرت
 فرمودند که چند روز شد که خواب نکرده‌ایم - بهادر^(۱) سلطان ولد حیدر
 سلطان شیبانی را سر مبارک خود را بزائوی او نهادند و فرمودند که

(۱) شاید عبارت این طور باشد « بزائوی بهادر سلطان ولد حیدر سلطان شیبانی
 سر مبارک خود را نهادند و فرمودند » و ارکن هم در ترجمه خود صفحه ۲۷ سطر ۳۳ تقریباً
 ترجمه همین طور کرده - و در اصل نسخه « مادر سلطان » اما در صفحه ۳۳ بهادر سلطان
 ولد حیدر سلطان شیبانی نوشته ه

پیش از زمان جنگیز^(۱) ساخته بودند - و بایزید دران وقت برابر صد زین
نقره و طلا کرده منت عظیم داشت - و سر آفتاب بود که بچار چشمه
رسیده فرود آمدند - و حسین قلی سلطان از آب چشمه دست ردو دست
شسته آب خورد - و شکر خدای عزّ و جلّ بجای آورد - و گفت اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
بعهدی که کرده بودم توفیق یافتم - حاجی محمد سلطان و حیدر محمد آخته بیگی
که از بالای کوتل بخانهٔ تولکچیان رفته بودند چار گوسفند بختی^(۲) آوردند -
حضرت پاره از آنها تناول فرمود بهمه قسمت کرده به بعضا الش^(۳) هم دادند -
و کتابت بشاهزادهٔ عالمیان مرزا جلال الدین محمد اکبر و بیگان و حرما
که در کابل بودند نوشته به بیگ محمد آخته بیگی سپرده رخصت کردند -
مضمون آنکه خاطر جمع دارند که بصحت و سلامت می رسیم - خود بدولت
سوار شده بدرّه که مرد درآمده متوجه کابل شدند *

چون اندک راه رفتند حسین قلی سلطان کورنش کرده بطریق
عادت همراه شد - حضرت فرمودند که در سرچشمه سخنان که می گفتی
خوب معلوم نشد - تعرض شما بما بود یا بدیگری - تقریر کن که
به که سخن میکردی و تقریب چه بوده - سلطان مشار الیه عرض

(۱) در اصل نسخه «جنگر» *

(۲) در اصل نسخه بختی اما غالباً لفظ «بختی» است و بختی یا بندی نام قدیم شهر بلخ

در کتب اوستا است *

(۳) الش بضمّین آنچه از پیشِ امرا طعام بنوکران دهند - فرهنگ انندراج جلد اول

قلی سلطان مذکور را بر رکاب اسب بسته استرخود را در رکاب اسب کامران قلی بسته بخواب رفت - چون چند روز بود که خواب نکرده بود هنوز بخواب نرفته بود که چشم باز کرده دید که استر نیست - کامران قلی را بیدار ساخته جلو اسب سلطان را باو داده خود بتجسس استر مشغول شد - بر سر آن چاه که پیاده آب بیرون می توانست آمده استر را گرفت بی زین و لجام - چون استر را بال و کاکلی نبود که گرفته بیارد یزکی بالای دستارچه بسته بود بجهت احتیاط که اگر شمشیر افتد کار نکند - چون دبلغه نداشت آن یزکی را از سر واکرده بر گردن استر بسته پیش حسین قلی سلطان آورد - چه ^(۱) حسین قلی سلطان از بردن زین استر درهم شد - چون حضرت نزدیک بودند ازین مقدمه با خبر شد - و از حسین قلی سلطان پرسیدند - سلطان مذکور حقیقت را بعرض رسانید - تعرض فرمودند که لعنت بران کسان باد که درین طور وقتی این عمل کرده اند - صبح از آنجا کوچ نمودند و زلوخان کلانتر ایماق ایلانچقان مع برادران که قبیله ایشان نزدیک بود رخصت فرمودند - و فرمان کلانتری مجدداً باو مرحمت فرمودند مع زیادتی علوفه و جاگیر - چون فرمان را بجهت مهر پیش بایزید آوردند بایزید ازو بجهت استر یک زین طلبید که بمهرانه حساب باشد - مشار الیه برادران خود را طلب نموده بصد محنت زین اسب ازوها گرفته چنانکه معلوم می شد که

(۱) در اصل نسخه «چون حسین قلی سلطان»

که مربای چیست - چون قوطی را وا کردند مربای آلوبالو ظاهر شد -
حضرت قوطی را بتمام گرفتند *

و در همین منزل محمد قلی شیخ کان که از راه راست می‌رفت
خبر حضرت را شنیده آمده ملحق شد - و تقریر کرد که میر اصغر
منشی و علی محمد قندوزی که در آن وقت کلانتر سپاهیان قندوز
بودند می‌رسند - و بیرم اغلن و جمعی دیگر اوزبکان که از عقب
اردو آمده بودند از ما گذشتند - و قرار داد ایشان این است که تا دوشین
و کلکی بروند - و همان زمان اسپ محمد قلی شیخ کان بمراتب سقط شدن
رسید - حضرت فرمودند که حلال کرده گوشت او را بمردم قسمت نمایند -
و محمد حسین ناظر تقسیم گوشت آن اسپ را نمود - از آنجمله یک گرد
استخوان ران بمصاحب بیگ و حسین قلی سلطان مهردار رسید - و آن
مقدار بهمه بهم رسید که کباب توان کرد - از خارهای که در رنگ خار
پشته از زمین برآید وانگشت ندارد و در ولایت عراق آنرا کوند
گویند - بایزید ازان همه آتشی برافروخت - و بمجرد رسیدن گوشت
بر آتش خاکستر می‌شد - و گوشت همان طریق خام می‌ماند - و چون
سه روز بود که آب و نان بهم نرسیده بود مصاحب بیگ گوشت خام را
هرچند بدن‌دان می‌کند دفع جوع او نمی‌شد - حسین قلی سلطان چون دید که
هرچند سعی می‌کند که چیزی بهم رسد فایده نمی‌کند - آخر سر خود را
نهاده بخواب رفت تا وقت کوچ - بایزید بعد ازین خدمت اسپ حسین

و چاه دیگر پنج شش گز ريسان میخورد رسیدند - چون چاهی که پیاده در آمده آب می کشیدند چرگین شده بود حسین قلی سلطان مهرداد و تولک قوجی بر سر چاهی که طناب می خورد رسیدند - سید بالتونام یکی از ملازمان حضرت ازان چاه آب می کشید - حسین قلی سلطان گفت که تعجیل باش که ما هم آب نخوریم - مشار الیه از روی اعتراض بسلطان مذکور جواب داد که هر کس سپاهگری می کند پا ثباتش باید کرد - حسین قلی سلطان گفت من نفهمیدم که چه گفت - تولک قوجی گفت یعنی شما را نیز قبحه باید نگاه داشت که درین نوع روزی بکار آید - سلطان مذکور ازین سخن بسیار متالم شد و گفت چه دانستم که بعد از چند سال که عمر گذرانیده باشم و بکابل آمده نوکر همایون پادشاه باشم - و ایشان به بلخ آمده شکست خواهند خورد مرا کرامات نبود که از برای امروز دلو با خود نگاه باید داشت - سلطان مذکور در حضور تولک قوجی قسم یاد کرد که تا زمانی که باب روان نرسم و بمشت خود آب نخورم از کسی آب نطلبم - بایزید دران روز هر چند بایشان آب آورد نخوردند - و دران اثنا حضرت فرمودند که هیچکس پارچه نانی دارد که می خواهم افیون بخورم - بایزید روز شکست قوطی مربا و خلیته کلیجه که از رکیب خواجه قاسم بیوات گرفته بود هر دو را بنظر حضرت در آورد - حضرت از خلیته کلیجه و رشتها را چیده گرفتند - و ریزها را مع خلیته به بایزید عنایت کردند - فرمودند که در قوطی چیست - عرض کرد که مربا است - اما نمیداند

شدند حضرت حیدر محمد آخته بیگی را طلب فرمودند که بشاه بابا تولکچی بگو که راهبری پیدا کند که از بیراهه بکابل توان رفت - چون شاه بابا بملازمت رسید خدا بخشی لولخی نام که از ایماق ایلا بحق بود و یک چشم او کور بود آورد که این راه ها را خوب می داند - و بشاه بابا ذولبجه و طوق عنایت کردند - و برهبر هم وعده های پادشاهانه فرمودند - و نماز خفتن گذشته بود که شده^(۱) بر نیزه بسته بدست بایزید دادند که از دنبال رهبر برود - و حضرت نیزه را دیده از عقب روان شدند - و ازین هفصد هشتصد کس پنجاه شخص خبر یافته همراه حضرت شدند - و دیگران^(۲) بر سر چاهها ماندند - دو سه گروه آمده بودند که درّه پیدا شد که مارپیچ (بود) - باید فرود آمد - و مارپیچ بالا رفت - چون ازین درّه گذشتند تا یکپاس شپ در همواری می رفتند که رهبر گفت که ده ایبک نزدیک است - دهن اسپان را ببندند که مبادا مردم ایبک خبردار شوند - و روز دیگر آب نیافته بودند - روز سیم نماز عصر بود که بسر کوتل چار چشمه رسیدند که دو چاه بود که در ثیلاق و ایماق سایه غنچه است و بعد از سه روز از شکست بآن منزل نزول فرمودند - و دو چاه بدستور چاههای که در بالا گذشته دران منزل بود - یک چاه جای فرود آمدن پیاده بود -

(۱) در فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۳۷۷ شده سلکهای یاقوت ولّائی که بر دور

گربان و چاک سینه آویزند *

(۲) در اصل نسخه دو دیگران و دیگران بر سر چاهها *

از حضرت دورتر ایستاد بود فرمودند که کروتی ما را پُر آب ساخته باقی را بقاسم حسین خان بده - هریا نام آبدار کروتی در دست او بود پُر کرده بمشار الیه سپرد - درین فرصت مردی که پراگنده شده بودند بمحضرت ملحق شدند - حضرت بدولت متوجه راه شدند *

و درین ولا اسپ آلّه خانه زاد مرزا سلیمان که برادر اسپ قراطاق که خضر خواجه سلطان داده بود و سلطان به بایزید مرحمت فرموده بودند مانده شد - و حضرت به بایزید فرمودند که مردانه باش که بتو اسپ پیدا خواهد شد - بعد از ساعتی سپاهی - استر رکیب حسین قلی سلطان را سوار شده که در لب آب غلام رکاب دار را مع خرجین انداخته گرفته بوده پیدا شد - بایزید بحسین قلی سلطان گفت که استر رکیب حسین قلی خان را یک سپاهی سوار شده می آید - حضرت شنیدند و فرمودند که بگیر - چون آن سوار نادانسته نزدیک آمد بایزید او را از استر فرود آورده گرفت - و آن شخص چون مضایقه می کرد بندگان حضرت قیچی حواله آن سپاهی کردند که او استرخود را می گیرد تو چرا مضایقه می کنی - چون بدولت حضرت استر بدست آمد اسپ مانده شده را همان جا گذاشته - تا دروازه کابل احتیاج باسپ دیگر نشد - نزدیک بشام بود که بر سر چاه - چند دیگر مثل این رسیدند - و قریب نهصد هشتصد کس بمحضرت ملحق شده بود - حضرت لایق ندیدند که این جمعیت همراه باشد - فرمودند که امشب درین منزل خواهم بود - چون مردم بآب دادن اسپ مشغول

تصدّق حضرت شد - حیدر محمد آخته بیگی اسپ طرقی^(۱) داشت آورده بحضرت گذرانید - و حضرت همان اسپ سوار شده از بیراهه بجانب درّه صوف متوجه شدند - و دوپهر گذشته که بدرّه درآمدند - و قریب بیک گروه رفته بودند که از پیش - راه بدر رفتن نبود مراجعت فرمودند - و بعضی جوانان که دغدغه مردانگی داشتند رفته سر درّه را گرفتند که مبادا اوزبکان سر راه را گرفته باشند *

چون بندگان حضرت ازین درّه برآمده بجانب درّه دیگر که گمان راه داشتند متوجه شدند - و بسر چاهی رسیدند که صحرا نشینان مواشی خود را آب می دادند - دو کس از سپاهیان قبه^(۲) داشتند آب می کشیده اند - حضرت از ایشان آب طلبیدند - حضرت را نشناختند نه آب دادند و نه جواب - بازید ملازم حسین قلی سلطان دران وقت بسر چاه رسید حضرت فرمودند که من ازینها آب طلبیدم ندادند - تو آب گرفته بیار - چون یافتیم که بحضرت آب ندادند صاحب قبه را گردنی زده قبه را گرفته پُر آب کرده بملازمت حضرت آورد - حضرت آب را نوش جان فرموده تحسین فرمودند - و قاسم حسین خان^(۳) گرگ انداز

(۱) در فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۶۷۰ نوشته که ترکی منسوب است بترک و اسپ معروف - شاید این لفظ طرقی در اصل ترکی بود *

(۲) قبق در ترکی کدو را گویند و شاید قبه بمعنی دلوی باشد که از کدو سازند و الله اعلم *

(۳) در اصل نسخه «قاسم حسین خان یک کز انداز از حضرت دورتر ایستاده بود» *

که در رفتنِ هری پیشکش کرده بود و نذر الناظرین نام داشت - چون بدولت عبور فرمودند چندی که همراه بودند جنگ کرده راه را از اوزبک گرفتند که حضرت بدولت گذشتند - چون اندک راهی رفتند حسین قلی سلطان را حکم کردند که مردم را جمع ساخته برگردانیده بیاور که با اوزبکان جنگ کنند - مشار الیه عرض کرد که این جماعه پیش می‌روند همه حضرت را می‌بینند و بر نمی‌گردند - درین وقت هیچ کس بسخن من عمل نخواهد کرد - حضرت فرمودند - الحال تو حکم نمی‌شنوی - عرض نمود که پادشاه عالم مرا بجل کنید و روان شد - و بایزد ملازم خود را گفت که تو همراه بیا - این نوکران دیگر در ملازمت حضرت باشند - چون عقب مردم رسید مثل خضر خواجه سلطان و مصاحب بیگ و محمد قاسم موجی و شاهم بیگ جلایر و غیره بهر کس میرسید می‌گفت که حضرت بدولت ایستاده جنگ میکنند - هر چند مبالغه می‌نمود هیچ کس را یارای برگشتن نبود - دران وقت هر کس را زوری بوده اسپ یکدیگر کشیده سوار می‌شدند - حسین قلی سلطان مهردار او نیز ملاحظه نموده از راه خود را بکنار گرفت - نزدیک بدو پهر رسیده بود که حضرت بر بالای بلندی ظاهر شدند - چون بملازمت حضرت رسید کمال کلفت و رقت ظاهر ساخته - حضرت انواع دل‌داریها میدادند که عالم سپاه گریست عیبی ندارد - آن اسپ حضرت که زخم خورده بود در همین مقام

نماز بامداد بود که اردو بشکستهای لب آب گزر رسید - اوزبک همان زمان از عقب رسیدند - و چنداول باوزبکان اندک جدل نموده تاب نیاوردند - و هر یک بگوشه رفتند - و اوزبکان بمردم اردو دست انداز نمودند - و حضرت دران طرف آب با چندی از خدمتگاران ایستاده بودند - و خبر رسید که مرزا هندال باوزبک نزدیک بوده - و این چنین بعرض رسید که بلکه مرزا را دستگیر کرده باشند - حضرت ازین خبر متالم شدند - حسین قلی سلطان عرض کرد که مرزا هندال خورد نیست جوان کلانست بهر جانب که قابو یابد متوجه خواهد شد - حضرت شاه قلی نارنجی را که نزدیک ایستاده بود حکم فرمودند که رفته از مرزا خبر بتحقیق بیارد - حضرت بدولت متوجه گذاشتن آب شدند که جمعی اوزبکان از کنار آب سرکوب^(۱) بود بجانب حضرت تیر می انداختند - و بنده درگاه بایزید سپر را بجانب حضرت پناه کرده بود که یک تیره آمده بسینه اسپ حضرت رسید - اسپ^(۲) قله بود که شرف الدین محمد خان اوغلی للہ سلطان محمد مرزا

(۱) سرکوب بروزن مرکوب بلندی را گویند که بر قلعه و خانها مشرف باشد از فرهنگ ناصری - در چهار عجم نوشته که سرکوب و سرکوبه بمعنی گرز است و عمارتی بلند که مشرف بر عمارتی دیگر باشد و لهذا پشته را که مقابل قلعه سازند برای گرفتن قلعه آن را نیز سرکوب گویند و دهمه نیز همان است - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۳۰۸ *

(۲) قله - بالضم و تشدید ثانی نوعی از رنگهای اسپ - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۹۸۸ - و در اکبرنامه جلد اول صفحه ۱۹۰ دران بیشه شیران نبرد رخس جهان گرد زرین فام (که تیر الناظرین نام داشت - و آن را محمد خان حاکم هرات پیشکش کرده بود و آنحضرت بران سوار بودند) بزخم تیر افتاد، *

که بحاجی محمد سلطان پروانه خانی برسان - مشار الیه بموجب حکم مشافه پروانه رسانید - و بخطاب خانی سرافراز شد و تسلیات بجا آورد - و نماز شام بود که بکنار جویبارهای بلخ که از بلخ نیم کروه باشد رسیدند - دران جویبار فالیز هندوانه رسیده بود - لشکریان تمام از خوردن هندوانه محظوظ شدند - و نماز خفتن بود که امرا را جمع ساخته کنگش طلبیدند - امرای که میل جنگ اوزبک نداشتند شهرت دادند که تا غایت که مرزا کامران بملازمت نیامد بر سر کابل رفته خواهد بود - و این را نیز بعرض رسانیدند اگر نرفته باشد هم خواهد رفت - چون حقیقت باین نوع بسمع اشرف رسید چنانکه کنگش نمودند که هرگاه باوزبک بجنگ پیش آئیم مادام که مدعا حاصل نشود مراجعت نمودن مناسب نیست - اولی آنست که بدولت متوجه کابل شوند که بعد ازان که مرزا کامران کابل را بگیرد مشکل می شود - و لایق دیدند که درین شب کوچ کرده بکابل متوجه شوند - وقتی که پیر محمد میخواست از آب عمو بگذرد عرضه داشت عبد العزیز خان که از بخارا برآمده بکومک می آمد رسید - و این که پیر محمد خان از آب عمو نگذشت سبب این بود که دوپهر شب که امرا از ملازمت حضرت بخیمهای خود آمدند کوچ کرده از راه دره گر^(۱) متوجه کابل شدند - و نواب مرزا سلیمان و حسین قلی سلطان مهردار را چنداول گذاشته - بایزید ملازم حسین قلی سلطان هم دران چنداولان همراه بود -

(۱) در اصل نسخه «دره گر».

تو بسیار بی مروتی کرده که شمشیر انداخته - آخر حضرت جلدو را بمحمد جان عنایت کردند - و به پیر محمد آخته فرمودند که یکی از نزدیکان بود - اوتکن را بچادر خود ببر و زخم او را بدوز - و محافظت احوال او می کرده باش - و اوتکن از یراق کروکه بکتر داشت و بر دست و پا دست بند و زانو بند و زرۀ توبی داشت - و آن شب بدولت دران منزل بودند *

روز دیگر کوچ (کرده) از جانب دامن کوه و درۀ سوق متوجه بلخ شدند - چند روزی که در راه مکث می فرمودند بجهت آمدن مرزا کامران بود - و درین منزل چنان ظاهر شد که مرزای مذکور نمی آید - و از نیامدن مرزا لشکر را دغدغه بخاطر رسید که مبادا مرزا بر سر کابل رود - و توهم از مرزا بیشتر شد که از اوزبکان - همان روز نماز عصر بود که در سر تخت پل با پیر محمد خان جنگ شد - چنانکه حضرت بزاونچین؟ شدند - خبر رسید که مرزا سلیمان و مرزا هندال و حاجی محمد سلطان کوکی و جمعی دیگر که هراول بودند اوزبک را زیر کرده از تخته پل بجانب بلخ گذرانیدند - دران وقت عبد الله سلطان و خسرو سلطان پسران اسکندر سلطان هراول پیر محمد خان بودند - و عبد الله را گفتند که بیست و پنج ساله است - و ازان تاریخ که جنگ شد چهل و سه سال است - حاجی محمد سلطان برگشته بملازمت سرافراز گشت - چون حضرت ملاحظه تردد حاجی محمد فرموده بودند بحسین قلی سلطان مهرداد فرمودند

جنگ شد - کابلی مذکور در جنگ کشته شد - و سرِ مشار الیه را بریده به بلخ بردند - و اوتکن^(۱) بهادر از نوکران شاه محمد سلطان را گرفته بملازمت حضرت آوردند - زخم شمشیری بر بالای بینی اش بود - و وقتی که اوتکن بملازمت حضرت آوردند بایزید ملازم حسین قلی سلطان مهرداد دران معرکه حاضر بود - حضرت از اوتکن پرسیدند که چه کس بود که تاخت بر اردو آورده بود - اوتکن بعرض رسانید که شاه محمد سلطان پسر برونقد سلطان حصاری بود - حضرت فرمودند که دیوانه شده بود - عرض کرد که جوان است و بخود مغرور و از حصار که برآمد - هنوز پیر محمد خان را ندیده خواست که دست برد نموده به بلخ رود - و در فرود آوردن اوتکن - محمد^(۲) جان ترکان و سید محمد پکنه مناقشه داشتند - حضرت از اوتکن پرسیدند که ترا که فرود آورده - محمد جان را نمود که این بمن اول شمشیر انداخت - من ملاحظه نمودم که شمشیر او بمن نرسد - از باد^(۳) شمشیر مشار الیه از اسپ افتادم - برخواسته در پیش اسپ خود ایستاده بودم که این جوان دیگر آمده شمشیری بروی من انداخت - و زخمی که دارم از شمشیر اوست - حضرت بسید محمد خطاب کردند و فرمودند که هرگاه بباد شمشیر محمد جان افتاده باشد و پیاده شده ایستاده باشد

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۸۸ «اویکن اغلان» ه

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۸۸ «میان محمد خان ترکان و سید محمد پکنه

مناقشه شد - هرکدام نسبت این دستبرد بخود می کرد» ه

(۳) در اکبرنامه صفحه ۲۸۸ «از هول شمشیر این مرد از اسپ جدا شدم» ه

و نوروز بی قونجی و خان مرزا و طوطی مرزا و ایل مرزا و سلطان محمد میر آب و قدش اوغلان و پوری دیوان بیگی و این جماعه که در قلعه ایبک بدست افتاده بودند و آسامی ایشان در بالا ذکر کرده شده بکابل فرستادند - و اتالع را در اردو نگاه داشتند - و خود بدولت کوچ کرده از راه خلم متوجه بلخ شدند - و از موضع خلم گذشته در مقام بابا شاهو نزول فرمودند - و آن شب سپاهی جیبه^(۱) پوش و اسپان بکیچم بودند - چون قراولان سیاهی اوزبک دیده بودند اردو را حکم فرود آمدن نشد - و صباح قراولان خبر رسانیدند که اگرچه پیر محمد خان از بلخ برآمده اما هنوز از تخته پل نگذشته - بندگان حضرت باستانه شاه اولیا متوجه زیارت شدند و تا یکپاس روز در آستانه بودند - و بخادمان آستانه نذر که داشتند گذرانیده متوجه اردو شدند - و هنوز بارگاه بنوعی که توان نشست برپا نشده بود در غسل خانه درآمده بغسل مشغول شدند - و اردو و بازار در کنار جوی و فالیز آستانه فرود آمده بود - مردم اردو از غنیم غافل بودند که آواز غوغای از جانب اردو و بازار برخواست - و جماعه از سپاهیان سوار شدند - معلوم شد که شاه محمد سلطان ولد برونقد سلطان حصارى با چند نفر بر اردوی بازار ریخته - کابلی برادر محمد قاسم موجی و سید محمد پکنه و محمد جان ترکان با جمعی با سلطان مشار الیه روبرو شده

(۱) در بهار عم نوشته که جیبه بالفتح در ترکی زره را گویند - فرهنگ اندراج

روز دیگر امان طلبیده همه به پابوس سرافراز گشتند - و رخصت یافته پهلوی چادر قرجه خان فرود آمدند *

روز دیگر ایشان را با جمعی دیگر از امرای خود طلبیده کنگش پرسیدند که بلخ را چه نوع میگیریم - خواجه^(۱) باغ اتالغ عرضه کرد که ما یاغی ایم از ما چون کنگش می طلبند - حضرت فرمودند که اوزبکان مردم راس اند و ما ترا در میان اوزبکان شنیده ام از همه راس تری - و درین کنگش می آزمائیم - او برخاسته بعرض رسانید که اگر میل گرفتن بلخ دارید مایان را گردن زنید - و حضرت بدولت الغار کنند که بلخ از ایشانست - حضرت فرمودند که شما مسلمانید این قدر مسلمان را چون بکشم - بعد ازان اتالغ عرض کرد که هرگاه این معنی را قبول نفرمودند شقّ دیگر هست - اگر فرمائید عرض کنم - پیر محمد خان از سخن من بیرون نیست - از خلم این جانب را بشما پیشکش کند و خطبه و سکه بنام نامی حضرت در سمرقند و بخارا و بلخ خوانده شود - و هزار نفر چیده از لشکر سمرقند و بخارا و بلخ وقتی که بهندوستان روان شوند در ملازمت باشند - این التماس را هم قبول نفرمودند - اخ کوچک بی درمن و محمد قلی بی و عرب بی و حیدر قلی بی

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۸۷ حضرت جهانبانی جشن خسروانه ترتیب داده

از اتالیق در باب تسخیر ماوراء النهر کنگاش طلبیدند - اتالیق بموقف عرض رسانید که امثال این امور از ما پرسیدن چه گنجایش دارد * *

پلنگی زده آورده بود - اوزبکان بر زانو زده عرضه کردند که ما را باین لشکر رفتن مناسب نیست و لشکر را برطرف کردند - حضرت فرمودند که ایشان دشمن اند و هرچه که بر ایشان بد است بما نیک است - دیگر کسی را مجال دم زدن نماند ^(۱) - و چادرِ قرجه خان ظاهر شد که برپا شده - حضرت برآشفتنند - دو سه گروه گذشته فرود آمدند - روز دیگر بدولت متوجه ایبک شدند - چون هراولان بنزدیک ایبک رسیدند خواجه باغ اتالغ که اتالغ پیر محمد خان و ایل مرزا و طوطی مرزا و سلطان محمد میر آب و بوری دیوان بیگی و نوروز بی ^(۲) و خدا بردی اغلن و آخ کوچک بی درمن و محمد قلی و عرب بی و حیدر قلی بی و خان مرزا و جمعی دیگر از اوغلانان و امرای پیر محمد خان در قلعه ایبک در آمده بودند - و هم چنان معلوم می شود که خبر نداشته اند که حضرت باین تعجیل متوجه بلخ شده اند - هراولان قلعه را درمیان گرفته کس بحضرت فرستادند که این جماعه در قلعه اند - ایشان را دیگر محل از قلعه برآمدن نشد - زمان حضرت رسیده قلعه را تنگ قبل کرده - چون در قلعه آب و ذخیره نبود و این هم دانسته بودند که پیر محمد خان نمی رسد و کومک هم نمی تواند فرستاد -

(۱) ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۳۵۵ (نوت ۵ - ۴ - ۳) برای

تحقیقات این اسما ای بیرم اغلن کستن قره جچکتو ببینید *

(۲) بیورج در ترجمه اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۶۶ نوت (۱) نوشته که «بی»

و «خان» یک معنی دارد، *

کامران و مرزا عسکری از کولاب و مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم از کشم و مرزا هندال از قندوز متوجه موضع نازن شده باردوی ظفر قرین ملحق شوند - چون حضرت بدولت بنارن نزول فرمودند مرزا سلیمان و مرزا هندال و مرزا ابراهیم بشرف ملازمت مشرف شدند - و مرزا سلیمان بعرض رسانید که مرزا ابراهیم را رخصت شود که بجهت بعضی خدمات ضروری بدخشان در کشم باشد - و هراولی نیز نماید - حضرت رخصت فرمودند - و ازان جا متوجه بلخ شدند - خواجه^(۱) دوست خاوند را که قبل ازین بطلب مرزا کامران و مرزا عسکری بکولاب فرستاده بودند - در همین منزل عرضه داشت مشار الیه رشید که مرزایان ساختگی لشکر خود نموده درین زودی بملازمت می‌رسند - چون این عرضه داشت رسید دیگر حضرت بهیچ یک مقید نشده بدولت کوچ بر کوچ متوجه بلخ شدند - چون بدهنه خرم و سار باغ رسیدند حضرت بجهت تجدید وضو از راه بکنار فرود آمده بودند - شیر محمد پکنه یکی از تواجیان حضرت بود - پلنگی را به تیر زده بود آورد - حسین قلی سلطان مهر دار بعرض رسانید که وقتی که مرا بیرم اغلی^(۲) مقید ساخته پیش کستن قره سلطان حاکم بلخ آورده بودند و او در جچکتو و میمنه^(۳) بود و میخواست که بر سر خراسان رود - شخصی همین نوع

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۸۵ «بالتوبیگ را پیش میرزا کامران فرستاده پیغام دادند

که بموجب قرار داد بعزیمت بلخ متوجه شدیم»

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۸۷ «بیرم اوغلی»

(۳) در اکبرنامه صفحه ۲۸۷ «پیش کیستن قرا حاکم بلخ آورد و جچکتو میمنه استعداد

رفتن هری می نمود»

ازان جا روان شدند - و بامداد بکوتل اشترگرام که رسیدند راه گم شد - او علیدوست و عبد الوهاب یساولان که پیش بودند تردد بسیار نمودند راه نتوانستند یافت - بعد از ساعتی پیاده بنظر درآمد - حضرت فرمودند که چه کسی - آنکس در جواب گفت که بنده خدا - حضرت فرمودند همه کس بنده خدایند - نام خود را بگو - آن شخص گفت که خاکی - حضرت فرمودند نام خود را بگو - خاکی چه معنی دارد - بعد ازان شخص گفت هرچه خواهد - چون راه گم شده بود و حضرت بقدر اعراضی^(۱) شده بودند فرمودند که گیدی یا کوه دلال - کدام یکی خوانم - و بایزید بیات تا آن تاریخ پنج شش سال بود که در گردِ حضرت خدمت میکرد - و بندگان حضرت بآن اعراض هرگز ندیده بود - بعد ازان پیاده رهبری نموده ایشان را بموضع اشترگرام رسانید - و بر لب آب پنجره نزول فرمودند - و ازان جا کوچ کرده بقره باغ و روز دیگر بکابل تشریف بردند - و آن سال تیره ماه سنه ۹۵۵ بود *

ایام زمستان را بدولت در کابل گذرانده سامان لشکر بلخ نموده اوایل بهار^(۲) متوجه بلخ شدند - و فرامین بمرزایان صادر شد که مرزا

(۱) اعراض غالباً اینجا بمعنی خشناک است - گیدی - کسی را که رجولیت و غیرت و حیت نباشد گیدی گویند - ببینید برای مزید تحقیق تاریخ شاهی مصنفه احمد یادگار مطبوعه رایل ایشیائیک سوسائتی صفحه ۲۸۵ *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۸۵ در اوایل سال (۹۵۶) نهد و پنجاه و شش که هوا رو باعتدال آورده بود ++ بعزیمت بلخ متوجه شدیم *

کابل شدند - و مرزا سلیمان متوجه کشم - و مرزا هندال متوجه قندوز شدند - بندگان حضرت چون در سرآب که یکی از دیهای اندرابست نزول فرمودند بخاطر شریف ایشان رسید که سیر قلعه پریان کنند - وقتی که حضرت صاحب قرانی با کافران کتور جنگ کرده بودند در سرحد به دره پنجهر آن قلعه را ساخته بودند به بینند - روز دیگر چون بقلعه رسیدند چند خانه بدستور سموجهاء که صحرا نشینان بجهت روانات خود در کوهها ترتیب می دهند ظاهر شد - و سواد قلعه فی الجمله بنظر درآمد - روز دیگر در قلعه نزول فرمودند - چون آب بسیار دران جاری بود و هوای خوش داشت بندگان حضرت را بخاطر رسید که آن قلعه را مرمت نمایند - و بدستور صاحب قرانی جاگیردار و حاکم گذارند - پهلوان دوست میربر و معماران و گلکاران و بیلداران را جمع ساخته حکم فرمودند که بامرا قسمت نمایند - و در ده روز باتمام رسید - و بنده درگاه با یزید هم دران قلعه کار کرده - بیگ میرک را جاگیردار و حاکم آن قلعه ساخته جمعی دیگر کومک به مشار الیه گذاشتند - و ذخیره از دیهای خوست و اندراب و پنجهر تعیین فرمودند - در روز یازدهم بدولت کوچ کرده متوجه کان نقره شدند - از قلعه دو سه گروه بجانب دست راست راه کابل بود - چون بکان رسیدند آنجا پهلوان دوست را طلبیده حکم فرمودند که پاره بیلداران آورند که کار کنند - جماعه که از حاصل کان اطلاع داشتند بعرض رسانیدند که حاصل کان بخرچ وفا نمیکند - بدولت بیک پاس شب بود که

روز دیگر نیم روز بود که حسین قلی سلطان مذکور و میر
 اصغر منشی و بالتوبیگ بجبهت مبارک‌بادی کولاب باردوی مرزا
 کامران رفتند - مرزا نماز پیشین را ادا کرده بیرون آمدند -
 و این جماعه مرزا را ملازمت نموده پروانه کولاب رسانیدند -
 مرزا در جواب گفتند که من صاحب کابل و بدخشان بودم - کولاب
 یکی از پرگنت بدخشان است باین جاگیر نوکری چون قبول می‌کنم -
 حسین قلی سلطان عرض کرد که شما را پادشازاده بعقل شنیده بودم - و میدانم
 این تقصیرات که از شما واقع شده و بفراغ خاطر سیر می‌کنید - عجب است
 که باوجود آن جاگیر میدهند و شما مضایقه میکنند - مرزا کامران را این
 سخن بسیار اثر کرد و دانست که آنچه می‌گوید بیان واقع است - برخاسته
 بجانب حضرت تسلیم کردند - و روز دیگر در محل کوچ مرزا بملازمت
 حضرت آمده باسپ و سروپا و ولایت کولاب سرفراز گردیدند - و مرزا
 عسکری و چاکر خان را بمرزا همراه نموده بکولاب تعین فرمودند -

توئی و کهنه رباطی فتاده بر سر راه

ز هر که خواه ستان و بهر که خواهی ده

و اکثر نوکران چاکر (علی) خان درین منزل از مشار الیه جدا شده
 و بمرزا کامران همراه شدند - و مرزا بخوشی و خوش حالی تمام رخصت یافته
 متوجه کولاب شدند - باوجود این همه تقصیرات در ثانی الحال نوازشها
 و جاگیرها یافتند - و حضرت بدولت و اقبال باردوی ظفر قرین متوجه

رخصت طلبیدن بمکه فرستادند - حسین قلی مهرداد عرض کرد که اگر
 درین خدمت حضرت بمن شریک همراه نمیکشند من بجهت مرزا جاگیر
 پیدا کرده ام - حضرت فرمودند که شما را دایم بی شریک خدمت فرموده ایم
 و می فرمائیم - اما نوعی باید که مرزا تسلی شده از اردوی ما بیرون رود -
 و به بایزید هم در حینی که حضرت جلال الدین محمد اکبر پادشاه
 او را بکاول بیگی و ایشک آغای حرم می ساختند - و حکیم ابوالفتح
 پروانه می رساند مشار الیه هم التماس کرده بود که هر خدمتی که حضرت
 بی شریک می فرمایند چاره ندارم - و حکیم التماس مشار الیه را بعرض
 رسانیده بود - و در سنه ۹۹۹ روزیکه (به) برکس حضرت بود بایزید را
 منصب و سروپا و عصا عنایت کردند و فرمودند که هر خدمتی
 که بتو فرمائیم بی شریک خواهی بود - حسین قلی سلطان عرض کرد که
 میر اصغر منشی و بالتویگ را بمن همراه کنی که هرچه بمرزا بگویم
 و مرزا جواب فرمایند و من بشما عرض کنم اینها گواه باشند - حضرت
 التماس او را قبول فرمودند - حسین قلی سلطان عرض نمود که جاگیر
 چاکر (علی) خان حاکم کولاب را بمرزا عنایت کنی که نه نوکر حضرت است
 و نه نوکر مرزا سلیمان - صلاح دولت درین است - و چاکر علی مذکور
 همراه مرزا نمایند تا نوکر خود سازد - یا هرچه بخاطر مرزا رسد عمل نمایند -
 و آسپ و گوسفند و آدمی دران ولایت بی نهایت و بی شمار است -
 حضرت تجویز فرمودند - در منزل نازن مرزا کامران از اردو نیم گروه
 دورتر فرود آمده بودند *

یک لشکر لشکر دیگر نکرده - و ما بواسطه مهم مرزا کامران آمده بودیم - چون آن بقیصل رسید صلاح دولت آنست که بکابل مراجعت کنیم - و سرانجام لشکر خود کرده سال دیگر بر سر بلخ متوجه شویم - سخنان سلطان مذکور را پسندیدند و تصدیق نمودند - حضرت حکم کردند که چون بنارن برسیم باز کنگش دیگر خواهیم کرد هرچه صلاح باشد - نارن موضعی است از ولایت بدخشان که از آنجا یک راه به بلخ میرود و یک راه بکابل *

روز دیگر حضرت کوچ کرده شب در میان بچشمه بندکشا که (نزدیک) اشکمش باشد آمدند - و استاذان آهنگران را طلب فرمودند که قلمهای فولاد راست سازند - و فرمودند که وقتی که فردوس مکانی از سمرقند مراجعت فرموده بودند تاریخ آمدن خود را نوشته اند - و از مردم که در ملازمت ایشان قزاق بوده اند چه کسان بوده اند - مناسب آنست که ما هم بهمان طریق تاریخ امروز را بنویسم که از برادران و امرا همراه کیست - حضرت تاریخ را به تفصیل بدست مبارک خود کردند - و روز سیم کوچ کرده شب در میان بنارن رسیدند - چون در کنگش تالیقان یافته بودند که درین سال بر سر بلخ نمی توان رفت حسین قلی سلطان مهردار را طلبیدند که هرچند مرزا کامران از ما رخصت مکه طلبیده باشد تا آنکه او را از روی شفقت جاگیر نکنیم اگر بمکه رخصت فرمائیم مردم عالم چه خواهند گفت - بلکه بخاطر خواهند رسانید که از بدی که بمشار الیه داشتند بمجرد

و ماوای خود رفتند - بعد ازان حضرت حکم فرمودند که چون مدتیست که از مرزا جدائیم خیمه جهت رهائش^(۱) مرزا آورده در نزدیک درگاه برپا کنند که نزدیک یکدیگر باشیم - و اردوی مرزا را حکم شد که هر جا که مرزا فرمایند فرود آیند - و سه روز در همین منزل مقام شد - روز چهارم کنگش رفتن بلخ در میان آمد - مرزا سلیمان گفتند که زمین بلخ قابو ست - مرزا هندال فرمودند قابو خوباله در - یعنی قابو خوب است - و حسین قلی سلطان مهردار که در دنگل نشسته بود عرض کرد که حضرت سلامت باشند - معنی سخن مرزایان را نفهمیدم - حضرت فرمودند که از مرزایان باید پرسید - مرزایان در جواب گفتند که درین مدت برادران یکجا جمع نشده بودیم الحال چون یکجا جمع شدیم ازمین سبب قابو می نماید - حسین قلی سلطان عرض کرد که ازمین که ما یکجا جمع باشیم این قابو نمی تواند بود اگر همان اوزبک است که من دیده ام - و پدر من که در گرد هری با بیرم اغلن جنگ کرد و شکست خورده کشته شده بود - و من بدست قونور بهادر افتاده بودم - و مرا در میمنه و جچکتو پیش کستن قره سلطان آورده بودند - من جمعیت اوزبک و لشکر بلخ را دیده بودم و تا غایت لشکر بیگانه بر سر ایشان نیامده - و روز بروز جمعیت ایشان زیاده شده - و تا غایت هیچ پادشاهی در

(۱) در اصل نسخه خیمه جهت یائش خانه مرزا آورده «و در اکبرنامه جلد اول

صفحه ۲۸۲» چون میرزا بسرعت آمده بود خیمه و خرگاه و بارگاه برای میرزا از سرکار پادشاهی نزدیک دولتخانه ایستاده شد «»

قُبْصی^(۱) و محمد جان قانونی و بجک غچکی و طوفان ربابی و قاسم چنگی و طوفان نی و از گویندها حافظ سلطان محمد رخنه و حافظ کمال الدین حسین و حافظ مهری و ملا میرجان پیوندی (و) جلایران در عقب^(۲) قور بموجب حکم نشسته بودند - و در مجلس بعضی سخنان گذشته ازان جمله یکی درین تذکره توانست نوشت *

حسین قلی سلطان مهردار از مرزا کامران پرسیدند که در مجلس عبید الله خان می گذشته^(۳) که کسی را که برابر نارنج بغض علی ابن (ابو) طالب در دل نباشد او را مسلمان^(۴) نتوان گفت و این سخن یک وقتی در مجلس شما می گذشته - و شما فرمودید که خدای را بنده باشد که برابر هندوانه داشته باشد - مرزا جواب دادند پس مرا مردم خارجی تصور میکرده اند - حسین قلی سلطان مهردار عرض کرد که بنده آنچه شنیده بودم عرض کردم - نقل کفر کفر نباشد - و این مجلس تا نماز عصر بود - هر کس را آنچه بخاطر می رسید عرض می کردند - و بعد از نماز عصر مرزایان و امرا و هر کس بمنزل

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۸۱ «مخلص قیوسی» *

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۸۲ «و سایر این گروه جادو منش نزدیک بقور نشسته نغمه پردازی نمودند» *

(۳) برای این قصه ببینید ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۵۳۷ نوٹ (۲) این نوٹ خیلی محققانه نوشته شده *

(۴) در اصل نسخه «مسلمان توان گفت» *

بر برانغار جا نمودند - اما از مرزا کامران دورتر نشست - بعد ازان مرزا
 عسکری را طلبیدند - و بعد ازان مرزا هندال - و مرزایان را بترتیب که
 طلبیده بودند در برانغار جای بجای خود نشستند - بعد ازان سلاطین
 اوزبکیه را طلب فرمودند - قاسم حسین سلطان پائین دست مرزا کامران
 دورتر نشست - بعد ازان خضر خواجه سلطان و اسکند سلطان و علیقلی
 و بهادر و قوندق برادر بیرم اغلن - و بعد ازان از خوانین و سلاطین چغته
 و امرا هر کس در سر دیوان حاضر بود و لایق مجلس بود طلب
 فرموده - در جرانغار و برانغار جای بجای خود قرار گرفتند - و در^(۱) دنگل
 حسین قلی سلطان مهرداد و میر اصغر منشی و حیدر و مقصود بیگ آخته
 (و) بیگیان نشستند - بعد از مجلس قرار یافتن طعام کشیدند -
 و بعد از طعام میوه‌های گوناگون آوردند آن مقدار که بتمام مردم مجلس
 و سر دیوان فراوان رسید - از قوربیگیان که در عقب قور نشسته بودند
 سلطان حسین بیگ پسر بایزید بیگ و محمد بیگ ولد بابا بیگ
 جلایر و از یکها مثل کاکر علی بیگ ولد سید علی بیگ و شاه بیگ
 جلایر ولد شیخ علی بیگ و تولک قوچی و شاه محمد بابا قشقه
 و محمد جان ترکان و لطفی سرهندی و عطا بیگ و از سازندها مخلص

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۸۱ «جمعی از نزدیکان بساط دولت (مثل حسن قلی مهرداد

و میر محمد منشی و حیدر محمد و مقصود بیگ آخته) در دنگل قرار یافتند - و جشنی عظیم
 انتظام یافت»

بودند اراده نشستن کرد - چون حضرت متوجه بودند حسن علی ایشک
آغا را حکم کردند که مرزا را بطلبد - حسب الحکم روان شد - علی دوست
و عبد الوهاب یساولان دور ایستاده بودند - از روان شدن حسن علی
فهمیدند که مرزا را طلبیده اند - اینها روان شدند - چون بمرزا رسیدند
مرزا یک کفش موزه را برآورده بودند باز پوشیده متوجه ملازمت
حضرت شدند - و مرزایان و امرایان که قرارداده بودند جا بجا
تعظیم نموده - در ته شامیانهای خود بودند - چون نزدیک فرش رسیدند
کورنش کردند - حضرت بترکی فرمودند کیلشک - یعنی بیا - مرزا سه تسلیم
کرده آمد - در پای تختی که حضرت نشسته بودند زانو ته کرده
خواستند که پای حضرت بگیرند - حضرت ایشان را از روی شفقت
در بغل گرفته بالای تخت کشیده گریه بسیار کردند - چنانکه حضار مجلس
و ارکان دولت بتمامتر در گریه در آمدند - بعد ازان مرزا برگشته کفش
خود را پوشیدند - رفته بجائی که اول سه تسلیم کرده بودند ایستادند و سه
تسلیم دیگر کردند - و حضرت فرمودند که کیلب اولتر یعنی بیائید و بنشینید -
و مرزا تسلیم کرده - حضرت بجانب جرانغار حکم نشستن فرمودند - مرزا
چون نشستند^(۱) حضرت فرمودند با اوقراق یعنی نزدیک تر - بندگان حضرت
سه مرتبه تکرار کردند - و هر بار مرزا تسلیم کرده نزدیک تر نشستند -
مرزایان و امرا را حکم شد که بمجلس طلبند - اول مرزا سلیمان آمدند

سلطان مهرداد را طلب فرموده در باب ملاقات مرزا مشورت فرمودند -
 مشار الیه بعرض رسانید که مطلوب بود احتیاج توقف نیست * مصراع *
 در کار خیر حاجت هیچ استخاره نیست

همان زمان بقلم مبارک نوشته فرستادند که هرگاه شما را اطمینان خاطر
 شده باشد بملازمت آمدن هیچ مانع نیست - و قرار داد شد که اگر مرزا
 بیایند چه کسان باستقبال خواهند رفت - سه دفعه مردم نوشتند - دفعه اول
 میر اصغر^(۱) منشی و حسین قلی سلطان مهرداد و تردی بیگ اتاوه و منعم
 بیگ ولد میرم بیگ اندجانی و بالتو بیگ تواچی باشی (و) تاقچی بیگ^(۱)
 کاشغری - دفعه دوم قاسم حسین سلطان شیبانی و خضر خواجه سلطان
 و اسکندر سلطان و علیقلی و بهادر فرزندان حیدر سلطان شیبانی -
 دفعه سیم مرزا سلیمان و مرزا عسکری و مرزا هندال هر سه جماعه
 مرزا را استقبال نموده ملازمت کردند - مرزا آمده باردو درآمد -
 و بجهت آمدن مرزا شامیانها را بر در دولتخانه برپا کرده بودند -
 و در سر دیوان برای مرزایان دیگر و امرا شامیانها برپا کرده بودند -
 و هر یک در ته شامیانهای خود قرار گرفته بودند - و حضرت
 بدولت و اقبال در ته چتر و اوراق شاهی در بالای چارپائی
 تشریف داشتند که مرزا را بخت یاری و دولت همراهی کرد -
 با پنج شش کس آمده در ته آن شامیانه که جهت او ایستاده کرده

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۸۱ «میر محمد منشی» و «تاقچی بیگ»

و محمد قلی شیخ کان و لطفی سرهندی و چندی دیگر از تواچیان تعیین نمودند که در دروازه تالیقان ایستاده شوند - و جماعه که در یاغی گری اتفاق کرده بملازمت حضرت بیاوردند - و بعد ازان مرزا بگذارند که بمکه روند - و مرزا مع یساهی از قلعه که حکم شده بود برآمده متوجه آب بنگی^(۱) شدند - و در اثنای این یک اسپ نوکر مرزا ابراهیم یکی از خدمتگاران مرزا سوار شده بیرون می رفت - آنکس بمرزا ابراهیم گفت که فلان اسپ مرا یکی از دایان^(۲) مرزا سوار ست - مرزا ابراهیم فرمود که بگیرند - آن اسپ را گرفتند - و این خبر بحضرت رسید ایشان ازین سخن برآشفستند و فرمودند که مرزا کامران هرچه قدر دشمن ما باشد اما برادر ما ست - یک اسپ چه باشد که شما خدمتگار او را پیاده کرده اید - و مرزا ابراهیم چون این کار از نادانی کرده بود از شرمندگی بی رخصت متوجه کشم شده - آن روز مرزا کامران مع بسی خود در لب آب بنگی منزل کردند - و دو پاس شب بود که عرضه داشت مرزا کامران آمد - مضمون آنکه آنچه نهایت عنایت بود نسبت باحوال من بجا آوردید - الحال اراده و مطلوب آنست که بشرف ملازمت مشرف گردم - و حضرت چون بجای پدر اند از ایشان بحلی حاصل کرده متوجه مکه شوم - حضرت بهمان ساعت حسین قلی

(۱) مشر بی - پی - سکینه در ترجمه خویش که در آله باد یونیورسٹی استڈیز

جلد چهارم حصه اول - سنه ۱۹۳۰ع طبع شده در صفحه ۱۰۹ «آب نیکی» نوشته اند - اما ارسکن در ترجمه خویش در صفحه ۱۹ سطر ۶ «آب بنگی ارقام فرموده» *

(۲) در اصل نسخه «داهان» *

بشمشیر آوردند - و حضرت از گناه او نیز گذشته در پائین دستِ قرجه خان جا نمودند - و بعد ازان سردار بیگ ولد قرجه خان را با ترکش و شمشیر آوردند - و چون بیای مشعل که قرار داده بود رسید حضرت فرمودند که گناهی که کرده‌اند کلانان کرده‌اند - خردان را چه گناه - و از گناه او گذشته ترکش و شمشیر از گردن او برداشته - بپابوس سرافراز شد - نزدیک مصاحب بیگ جا فرمودند - و بعد ازان حیدر بیگ مغل قانجی و چندی دیگر که همراه قرجه خان بودند همه را با ترکش و شمشیر بملازمت آوردند - و حضرت همه را بخشیدند - و بعد ازان حسین قلی سلطان مهردار این بیت را خواند

* بیت *

چراغی را که ایزد بر فروزد هراں کو تف زند ریشش بسوزد
و قرجه خان چون ریش دراز داشت این بیت بمحل واقع شد -
و حضرت ازین سخن کمال خوشحالی نمودند - و جماعه که حراخواری نموده بودند ازین مضمون بغایت درهم شدند - و بعد ازان قربان قراول به پابوس حضرت مشرف شد - بندگان حضرت از قراول پرسیدند که چرا چنین کردید - گفت که پادشاهم جماعه را که خدا تعالی روی ایشان سیاه کرده باشد ازیشان اینها را پرسیدن چه - یعنی سوال و جواب بعبارت ترکی گذشت - حضرت تبسم فرمودند و بدیوانیان عظام حکم شد که اگر جاگیر او تغیر شده باشد باو مرحمت فرمودیم *

بعد ازان بدولت اقبال در منزل میر تولک که در همین باغ بود متوجه شدند - روز دیگر علی دوست یساول و عبد الوهاب و سید محمد پکنه

و بابوس دیوس - فرمودند که دیوس در اردوی ما نباشد - روز دیگر قرجه و مصاحب و غیره که یاغی شده بودند بعد بابوس همه را مرزا بمردم سپرده و از قلعه بیرون فرستادند - پنج گه‌ری شب گذشته بود که حضرت بدولت از دولتخانه برآمدند و بر کرسی که در پیش‌خانه که در باغ میر تولک برپا کرده فرش بیانداخته بودند^(۱) نشستند - و به بخشیان و میر عرض قرارداد داده بودند که ایشان را بچه نوع آورده پابوس نمایند - و قرجه خان را شمشیر در گردن کرده آوردند - چون بمشعل که نزدیک دربار بود رسید حکم کردند که چون مرد ریش سفید است و پدر هم گفته‌ایم شمشیر از گردن او بردارند - برداشته آوردند - و پابوس مشرف شد - و گناه او را بخشیده فرمودند که عالم سپاه‌گریست - و این عبارت را بترکی بیان فرمودند - و در مجلس^(۲) پائین دست تردی بیگ اطاوله^(۳) حکم ایستادن کردند - و بعد ازان مصاحب بیگ را آوردند و چون بهمان جای که شمشیر قرجه خان را برداشته بودند رسیدند ترکش را از گردن او وا کرده

(۱) این واقعه حسب روایت اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۷۹ روز جمعه دوازدهم رجب

سال (۹۵۵) نهصد و پنجاه و پنج واقع شد *

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۸۰ «و در پایان دست چپ تردی بیگ خان حکم شد که

بایستد و بعد ازان مصاحب بیگ را ترکش و شمشیر بگردن بسته آوردند - چون نزدیک

بمشعل رسید حکم فرود آوردن ترکش و شمشیر فرمودند» *

(۳) در بعضی مقام درین کتاب لفظ «اطاوله» بتای قرشت ای «اتاوه» نیز

سرافراز گشت - و بمشار الیه فراخور حالت او مرچل دادند -
و چون مرچلها باتمام رسید مرزا از عنایت حضرت مایوس گشته
به پیر محمد خان حاکم بلخ کس فرستاد و کومک طلبید - و او اوزبکان پیر
را طلبید که در باب کومک بایشان مصلحت کرده فرستد - اوزبکان بعرض
رسانیدند که اینها پسران حضرت بابر پادشاه اند و هر چهار دشمن مایند -
از ما کومک فرستادن چه نسبت دارد - ایشان هرچند نزاع کنند فایده
ما ست - چون مرزا از کومک اوزبکان ناامید شد التجا بدرگاه جم‌جاه
آورده از روی تضرع و زاری بعرض رسانید که قلم عفو در تقصیرات
من کشند و مرا رخصت مکّه معظمه فرمایند - و حضرت چون همه وقت
شفقت و مهربانی به برادران کرده بودند خصوصاً بمرزا کامران - التماسات
مرزای مذکور را قبول فرمودند و حکم کردند که قرجه خان و جماعه که
در یاغی‌گری اتفاق کرده بودند مرزا پیش ما فرستند - و بعد ازان ایشان
را رخصت مکّه کنیم - ازان جماعه بابوس را مرزا التماس نمودند که بمن
شفقت کنید که در راه مکّه همراه باشد و خدمت کند - چون در اول
تربیت کرده من است و پسران او را در کابل کشته‌ایم بجلی حاصل کنم -
حضرت التماس مرزای مذکور را تجوین فرمودند - و قبل ازیں حضرت این
سه کس را بخط مبارک نوشته بودند که قراجہ بدبخت^(۱) ؟ و مصاحب منافق

(۱) در اصل نسخه این لفظ بوجه کرم خوردن کاغذ مشکوک است - ارسکن در ترجمه

بادشاه نیز مردم مرزا را تاراج نمودند - و بر سر اسباب الجه گفت و گو شد -
 حضرت فرمودند که هورل^(۱) باشد - دران میان جمعی بودند که دو هزار
 روپیه ازیشان رفته بود یک روپیه نیافتند - و مردمی که ده روپیه نداشتند
 صاحب ده هزار روپیه شدند - و بعلی قلی ولد حیدر سلطان شیبانی اندک
 زخمی رسید - دیگر از لشکریان بهیچ کس آسیب نرسیده بود - و آن
 روز در بالای^(۲) حلق ناق فرود آمدند - و روز دیگر قلعه تالقان را تنگ
 قبل کرده مورچل قسمت کردند - و یک روز از مرچل دروازه که بمنعم
 بیگ و حیدر قلی برلاس و حسین قلی سلطان مهردار تعلق داشت
 و تفنگ بقلعه می انداختند مبارز بیگ ولد خواجه کلان بیگ را در
 بالای قلعه تفنگ رسید - و او ازان مردم بود که بقرجه خان اتفاق
 کرده بودند بدار بقا رحلت نمود - و حضرت از کشته شدن او تأسف
 خوردند و فرمودند که کاش مصاحب بیگ بجای او کشته می شد *

بعد از چند روز مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم از سر درهای
 بدخشان آمده حضرت را ملامت کردند - و بایشانان نیز در گرد قلعه
 مرچل دادند - و بعد از چند روز دیگر چاکر خان ولد سلطان
 اویس قبیچاق با مردم و سپاهیان کاری از کولاب آمده به پابوس

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۷۷ «آنحضرت حکم هرل فرمودند یعنی آنچه

هر کس را بدست افتد ازو باشد و دیگری طمع دران ننماید» *

(۲) در اصل نسخه «بالان» از ترجمه ارسکن صفحه ۱۸ سطر (۱) اصلاح کرده شد *

باغی شده بود او را نیز دستگیر کرده بودند و بپایه سریر اعلی رسانیدند -
 و حضرت بترکی فرمودند که ای دیوانه قلتاق ما بتو چه بد کرده بودیم -
 او در جواب گفت که از روزی که از کابل متوجه بدخشان شدم دیگر بکابل
 روی به بدی نه کردم - حضرت را ازین جواب خنده دست داد -
 درین اثنا منعم بیگ بعرضه رسانید که پادشاه امرای کلان شما ست -
 هرگاه خاطر مبارک خواهد بقصاص می توان رسانید - حضرت گناه
 او را بمنعم بیگ بخشیدند و حکم نگاه داشتن شد - و بعد ازان متوجه
 بالای حلق ناق شدند - فتح الله بیگ برادر روشن کوکه هراول جزو بود -
 و بنده درگاه بایزید دران هراولان داخل بود قریب به پنجاه کس بودند -
 هراولان چون بر بالای حلق ناق برآمدند مرزا کامران با علم خود
 و شصت هفتاد کس ظاهر شدند - چون دیدند که از عقب ایشان جمعی
 ظاهر شد روی علم خود را گردانیده متوجه این جماعه شدند - و جمعی از
 مردم مرزا جدا شده باین مردم تاختند - بیک مرتبه هر دو هراول به
 یکدیگر شمشیر انداختند - و فتح الله کوکه سردار هراول حضرت بود از
 اسپ افتاد - و جماعه بآن مشغول شدند که او را سوار کنند علمهای
 حضرت ظاهر شد - چون چشم مرزا بر علمهای حضرت اوفتاد تاب
 مقاومت نتوانستند کرد - قرار بر فرار نموده متوجه قلعه تالیقان شدند -
 و بهمان طریق که مردم ایشان مردم پادشاه را تالان^(۱) کرده بودند مردم

(۱) تالان بمعنی تاراج است .

که از نماز فارغ شدند ازان روبرو^(۱) میخواستند که بگذرند - جمعی آمده بعرض رسانیدند که دران طرف آب جمجمه^(۲) است و سوار نمی تواند گذشت - مناسب است که بالاتر آسیائست و سنگ لاخ - بفرغت لشکر می تواند گذشت - و حضرت متوجه بهمان راه که خوب بود شدند - قریب نیم کروه رفته از آب گذشتند - و نزدیک بآن آسیا رسیده بودند که شیخم خواجه خضری که دران اوقات کلانتر خواجه خضریان بود - همراه قرجه خان باغی شده بود - هراولان در جنگ گرفته بودند بملازمت حضرت آوردند - و حضرت فرمودند که بزنید - بمرتبه شمشیر و چوب و قنداغ تفنگ پیادها که در جلو بودند بر سر او ریختند که همه را گمان شد که آثار ازو نمانده باشد - چون افتاده بود یسل پادشاهی زیر کرده گذشت - بقدر رمقی داشته - آسیابان او را بخانه خود برده محافظت نمودند - بعد ازان چند سال دیگر کلانتری خواجه خضریان کرد - بعد از چند وقت باجل خود مرد -

اگر تیغ عالم بجنب ز جای نبرد رگی تا نخواهد خدای

چون چند قدم حضرت بدولت رفته بودند اسمعیل بیگ دولدی ولد ابراهیم احمد جانی او نیز از امرای کلان حضرت بود که همراه قرجه خان

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۷۷ «برکنار آب رسید خواستند که روبروی

مخالف از آب عبور فرمایند»

(۲) ارسکن در ترجمه خود صفحه ۱۷۷ بمعنی «خندق» نوشته

در همین منزل رخصت فرمودند و بمرزا سلیمان فرمان صادر شد که لشکر و اویماق بدخشان را جمع ساخته مستعد باشند - چون حضرت نزدیک تالیقان رسند ایشان نیز آمده باردو ملحق شوند - و حضرت بدولت منزل بمنزل از راه کوتل پنچهر گذشته در اندرآب نزول فرمودند - و نواب مرزا هندال و لشکر قندوز بیابوس سرافراز گشتند - و بیچند منزل دیگر اردوی ظفر قرین در نواحی تالیقان فرود^(۱) آمدند - و روز دیگر مرزا هندال و حاجی محمد کوکی را و جمعی دیگر از امرا و یگه جوانان را به هراول ساخته متوجه قلعه تالیقان شدند - چون صبح هراول از آب تالیقان گذشته اردو نیز نادانسته از دنبال هراولان گذشت - و حضرت بنماز بامداد فرود آمده بودند - مرزا کامران و قرجه خان و جماعه که از کابل فرار نموده در کشم بودند و همین سحر بحلق ناق که جلکه ایست در لب آب تالیقان رسیدند - و مرزا عبد الله مغل که حاکم تالیقان بود با لشکریان بمرزا ملحق شده - و مرزا هندال و حاجی محمد سلطان رو برو شده - مرزا هندال و حاجی محمد سلطان را برداشته از بالای حلق ناق بلب آب فرود آوردند - و اردوی حضرت را مردم مرزا کامران دست انداز نموده هر کس فراخور حال خود الجه کرده متوجه تالیقان شدند - و حضرت با مردمی که درین طرف آب بنماز مشغول بودند آن صحبت را مشاهده می نمودند - بعد ازان

(۱) از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۷۶ معلوم می شود که این واقعه در اواسط

جمادی الاخری نهمصد و پنجاه و پنج واقع شده

قوربند می گذشته پل را ویران کردند - هراولان حضرت مراجعت نموده در قره باغ بشرف ملازمت مشرف شدند - و قرار یافت که بکابل مراجعت نمایند - و یک ماه مهمسازیی سپاهی نموده متوجه بدخشان شوند - و روز دیگر باز در اورته باغ بدولت نزول فرمودند - و بمهمسازی لشکر مشغول شدند - و قرجه خان و جماعه براه پنجهر متوجه بدخشان شدند - تمر قلی شغالی که آغولق مشار الیه بود در پنجهر گذاشته که روز بروز کیفیت کابل را می نوشته باشد - و خودها در کشم بملازمت مرزا کامران مشرف شدند - و بندگان حضرت بدولت یکماه در کابل مهمسازیی لشکر نموده متوجه بدخشان شدند *

چون در جلسکه قره باغ بدولت نزول فرمودند نواب مرزا ولد مرزا سلیمان که از جانب سر درهء خوست براه قلعه پریان که در سرحد پنجهر واقع شده در زمانی که حضرت صاحب قرانی بکفارکتور جنگ کرده بوده اند راست کرده حاکم گذاشته بودند - ازان جا گذشته بموضع تاوه که تمر علی شغالی بوده رسیده خبر یافته بر سر تمر علی ریخته - آن باغی را بقتل رسانده سر او را جدا کرده بتحفه بملازمت آورده مع ملک محمد بیابوس حضرت سرافراز گشته - و اول ملازمت مرزا ابراهیم همین بود - و سر تمر علی را در گرد اردو گردانیدند - و مرزا را حضرت بفرزندی قبول نموده بدامادی قبول نموده سرافراز گردانیده با ملک محمد اتکه به اسپ و سروپا سرافراز ساخته -

و محمد قاسم موجی و علیقلی و بهادر پسران حیدر سلطان شیبانی و قاسم حسین خان شیبانی برادر حیدر سلطان و حیدر قاسم و محمد قاسم کوه بر و قنبر بیگ ایشک آغای کاشغری و بعضی از خوانین و سلاطین و غیره و از یکه جوانان هر کس در کابل بود با اسباب سپاهگری مکمل و مسلح جمع شده از عقب مخالفان متوجه شدند - و در قره باغ^(۱) هراول لشکر حضرت بقرجه و جمعی دیگر چنداول بسی خود شده بودند؟ رسیدند کس نتوانستند نمود؟ بتعجیل تمام روان شدند - نماز شام در سر جوی موری بقرجه خان اندک دست بردی نمودند - چون جوی موری متصل به پل قوربند ست که از آنجا گذشته اگر خواهند بکوتل سارو اولنگ و یا کوتل پنجهر روند چون شب شده بود و مخالفان که از پل

(۱) عبارت کتاب اینجا صاف در فهم این کمترین نیامد لهذا از اکبرنامه صفحه ۲۷۲ و از ترجمه انگلیسی کتاب هذا مصنفه ارسلن نقل کرده شد - و نزدیک به نیم روز (که ساعت مسعود درآمد) حضرت جهانبانی خود بدولت و اقبال سوار سمند نصرت شدند - جمعی از یکه جوانان پیش رفته در حوالی قرا باغ چنداول آن خودسران گریز پای رسیده دستبردی نمایان نمودند - و آخرهای روز در سر جوی موری بهراچه خان دست و گریبان شدند - درین هنگام شب در میان جان این تاریک دلان درآمد - در پناه ظلمت شب گریخته پریشان شدند - و از پل غوربند گذشته پل را ویران کردند - و جمعی (که تعاقب این فرقه بخت برگشته کرده بودند) مراجعت نموده در قرا باغ بشف آستان بوس استسعاد یافتند .

Arskin, fol. 16, line 5, translates "At Qara-bagh the Harāwāl of the Emperor overtook Qarachah's Chandawal, but were unable to seize any of them as they hastened their speed. At night-progress, they had a slight skirmish with him near Jui Muri. As Jui Muri is near the bridge over the Qur-band after passing which they take the Pass of Saru Auleng or that of Penjehr, the enemy on passing the bridge broke it down, which compelled Humayun's Harāwāl to return and they met H.M. in Qara-bagh."

پیش انداخته متوجه بدخشان شدند - چون این خبر در اورته باغ بحضرت رسید - ساعت بجهت سواری نیک نبود - چهار پنج گهڑی در سواری توقف افتاد - استرلاب در دست مبارک ایشان بود تا ساعت نیک شدن - حسین قلی سلطان مهردار بعرض رسانید که پادشاهم آن حرام خواران دور رفتند - حضرت فرمودند که حسین قلی خان اینها مرا پادشاه نکرده اند می رفته باشند - و این نوع سخن را بنده درگاه بایزید بیات قریب بسی سال قبل ازین بندگان حضرت جلال الدین محمد اکبر پادشاه در حضرت دهلی در منزل ماهم بیگه که آغه انکه ایشان بود شنیده در محلی که خانخانان منعم خان و خواجه جهان بعرض رسانیدند که مهم خان زمان در میان است - بهر نوعی که حکم فرمائید مهم سازی کنیم - حضرت فرمودند که شما پدر مائید بهر نوعی که لایق دانید مهم سازی بکنید - اما این قدر دانید که خان زمان و دیگری ما را بادشاه نکرده است - خان خانان و خواجه جهان چون این سخن از حضرت شنیدند مناسب دولت قاهره مهم سازی خان زمان نموده - فرمان عالی شان صادر فرموده - مرزا عرب زرگر را که ایلچی ایشان بود رخصت فرمودند - و قریب بدو پاس و یک گهڑی که ساعت نیک شد بندگان حضرت بدولت و اقبال سوار شدند - و امرائی که بانها اتفاق نداشتند مثل تردی بیگ اطاوله و منعم بیگ ولد میرم بیگ اندجانی و محمد قلی برلاس و عبد الله سلطان داماد قاسم برلاس و حسین قلی سلطان مهردار و بالتو بیگ تواچی بیگی و تاخچی بیگ قاشغری

بدخشان رسانیدند - و آنچه قلعه و دیر (ده) در همواری بدخشان بود تمام بتصرف مرزا کامران درآمد *

چون در همین سال قرجه خان و جمعی از امرا دولتخواهی‌ها کرده بودند و مغرور بر خدمت خود بودند و قرجه خان را پدر گفته بودند و چون قد دراز را عقلی نباشد و مشار الیه ریش دراز هم داشت و برداشت کلانی نداشت بحضرت عرضه داشت نمود که خواجه غازی که شما مُشرفِ دیوان ساخته اید بمن بفرستید که بکشم - و خواجه قاسم بیوتات را دیوان سازید - حضرت فرمودند که اگر گناهی بخواجه غازی ثابت شود ما بکشیم - و خواجه قاسم هرگاه دولتخواهی بکند دیوان خواهم ساخت - چون اراده قرجه خان بدرجه قبول نافتاد بابوس گفت غلط کردی و حکایت بی‌صرفه گفتی بتو ضرر خواهد رسید - گفت چه باید کرد - مصاحب بیگ و اسمعیل بیگ دولدی و بابوس و حیدر دوست چغلقانچی و جمعی دیگر که اتفاق داشتند قرار دادند که بر سر بادشاهی می‌رویم - بابوس گفت که بادشاه بزرگست - و مردم بسیار در اطراف و جوانب همیشه حاضر اند - این قرار داد خوب نیست - یاران و دولت خواهان مشار الیه صلاح دیدند که گله حضرت که در جلسته خواجه ریواس است رانده ببدخشان برده بمرزا کامران پیشکش کنیم - و مشار الیه را گرفته بر سر کابل بیائیم - یکپاس روز بود که قرجه با جمعی که قرار داد شده بود رفته گله را

بیلداران جمع ساخته در همون شب خندق کنند - مردم شامیانها در مرچل خود برپا کردند - و دیگر مردم قلعه بکول و میدان محبت بجفت جدل نتوانستند برآمد - و سردار بیگ ولد قرجه خان را مرزا در قلعه در برابر کوه عقابین نگاه داشتند و گفتند که پسر ترا خواهم کشت - تدبیر کن که من از قلعه بیرون روم یا آمده مرا ببین و یا حضرت را چنان کن که کوچ کنند - قرجه خان جواب فرستاد که من دولتخواهی حضرت را قبول کرده‌ام که تواند که بمردم من نگاه کند - حالا شما در قلعه کابل بدست من اید - هرچه شما بفرزندان من کنید من بشما و فرزندان شما خواهم کرد - شما را چه بخاطر رسیده - میرزا چون از جمیع شقوق قلعه و قلعه‌داری ناامید شد رجوع بمرزا هندال کرد که دروازه دهلی مرچل ایشان بود - مرزا را رحم برادری بخاطر رسیده و چهار گهژی شب بود که دروازه را وا کرده برآمده بجانب جلکه مصاحب بیگ فرار نموده - و پیادهای که دران نواحی دیدبانی می‌کردند مرزا را گرفتند شناخته دولیان را نشانی گرفته گذاشتند - و مرزا از آنجا بجانب سنجدره متوجه شد - و رئیس موضع مذکور بمرزا اسپی داده - از آنجا متوجه بلخ شدند - و با پیر محمد خان ملاقات کرده عهد و شرط نمودند که بعد از میسر شدن کابل - بدخشان را باو گذارند - و تا گرفتن غوری و بقلان پیر محمد خان همراهی نمودند - بعد ازان وداع کرده - مرزا متوجه تالیقان شدند - و مرزا سلیمان و مرزا ابراهیم تاب مقاومت نیاورده خود را بسر درهای

عرض کردند و حکم شد که برابر قلعه این جماعه را گردن زنند - در پیش مرزا پسر تردی گاو این جماعه را بقصاص رسانیدند - و ضربی اغولق بابوس درمیان این جماعه بود - حکم شد که بابوس و ایستد تا این جماعه را گردن زنند - این نوع شکست بمرزا کامران روی داد - و بعد ازان که از هیچ جانب کومک بمرزا کامران نرسید بظلم و تعدی دست برآورد بلکه باین نوع مردم بیرون را بقلعه درآرد - چنانکه دو پسر بابوس را که در سن ده دوازده بودند بقتل رسانیدند - و مادر ایشان را بمردم نامناسب سپرد - و زن محمد قاسم موجی را در دروازه آهنی از پستان^(۱) آویخت - و مردم حضرت آنچه دران قلعه بودند بهمه مشالقت رسانید - و بعد از چند روز نواب الغ مرزا که حاکم زمین داور بود و نواب قاسم حسین خان شیبانی که حاکم قلات بود و خواجه غازی که در اردوی حضرت شاه مانده بود بجهت بعضی مهمات و شاه قلی سلطان قرابت بیرم خان که در قندهار بود بجملاً این جماعه قریب بهزار نفر سپاهی آمده در باغ دابن درّه که متصل بدامنه خواجه شمو و تخت شاه است فرود آمدند - همه حضرت را در بالای کوه عقابین پابوس نمودند - روز دیگر حضرت بدولت از کوه فرود آمدند - و جانب دروازه بارک مابین دروازه دهلی و نحاس که قبل ازیں نشده بود باین جماعه مرچل قسمت کردند - و پهلوان دوست میربر جمیع

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۶۵ زن محمد قاسم خان موجی را پستان بسته آویخت ، ۵

برآمد او را جلوگیر کردند و بملازمت حضرت در کوه رسانیده مشار الیه را مقید ساختند - و اسپ کرنگی سوار بود که مرزا یادگار ناصر از قندهار آورده بود بعد از کشتن مرزا یادگار ناصر از کسان مرزا مذکور خریده بود بکوچک علمدار خواجه کلان بیگ که دران ولا نوکر قرجه خان بود عنایت کردند - و روز دیگر شیر علی که سابقاً نوکر مرزا یادگار ناصر بود از قلعه برآمده - جنگ بسیار شد - چنانکه تا مزار بابا شمو مردم پادشاهی را رانده آوردند - و تاش بکرک که پسر یوسف تغائی مرزا یادگار ناصر بود و دران میان یکهای حضرت بود در میان گورستانها جلد بسیار کرد و آخر بشهادت رسید - و سر او را جدا کرده بقلعه بردند *

و روز دیگر خبر بمرزا کامران رسید که موازی پانصد اسپ از بلخ آمده در چاریک کار فرود آمده اند - شیر علی را با صد نفر خوب تعیین نمودند که رفته اسپان سوداگران بقلعه درآرد - این خبر بحضرت رسید - مصاحب بیگ پسر خواجه کلان بیگ و اسمعیل بیگ دولدی را با جمعی دیگر از سرداران و یگه جوانان از عقب شیر علی تعیین کردند - چون خبر بمشار الیه رسید بچاریک کار نتوانست رفت و بقلعه هم نتوانست درآمد - از آنجا متوجه غزنین شد - مصاحب بیگ با جماعه در کوتل بجاوند باو رسیده و جنگ شد - آخر شیر علی فرار نموده بجانب خانه مرزا خضر خان هزاره رفت و قریب بسی کس از نفران مرزا دستگیر شدند - بعد از دو روز بندیان را بملازمت حضرت آورده

بدارالبقاء رحلت نمود - و مردم همه در مرچلهای خود کار می کردند -
و دروازه دهلی مرچل مرزا هندال شد - و بابا دشتی مرچل قرجه خان
و بابوس شده - و جانب جلکه بمصاحب بیگ ولد خواجه کلان بیگ
و بمبارز بیگ برادر مشار الیه و حاجی محمد سلطان بابا قشقه مرچل
رسید و جانب کول چون پناهی نبود و از مردم پادشاهی هم آن
طور کسی نمانده بود که مرچل بخش توان کرد و در کول هم آب
نبود - آن بود که هر روز سواران مرزا کامران آمده بمردم حضرت چچقلش
میکردند - و محمد قاسم و محمد حسین خواهرزادهای پهلوان دوست
میر بر^(۱) از برجی که مابین دروازه آهنی و برجی که خانه قاسم برلاس بود
خود را از قلعه انداخته - بایزید بیات چون دران اوقات ملازم حسین قلی
سلطان مهردار بود و دروازه آهن را نگاه می داشت ایشان را همراه گرفته
در عقابین به پابوس حضرت رساند - و اول ملازمت ایشان همین بود -
هر بار که مردم مرزا کامران از دروازه بارک بیرون می آمدند مردم
پادشاهی از پیش انداخته تا دامن خواجه خضر می بردند - یک روز
مرزا سنجر پسر سلطان جنید برلاس که در میان قلعه بود تاخت - چون
اسب او شخ جلو^(۲) بود بدرّه باغ بنفشه رسیده بود که کوچک علمدار و جمعی

(۱) میر بر - بمعنی ناظم جنگها - ببینید ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۵۰۸

نوٹ (۱) *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۶۲ «سیخ جلو» نوشته اما بیورج در ترجمه

اکبرنامه جلد اول صفحه ۵۰۷ نوٹ (۳) تحریر کرده که صحیح «شخ جلو» است *

از نیام او کشیده تاخت و او را در میان گرفتند - و همان زمان بغایت آلهی مشار الیه را دستگیر کرده بملازمت آوردند - و قرچه خان چون باو ناخوش بود توقف در حیات او لایق ندید و حضرت بمردم که در رکاب همایون بودند حکم فرمودند که بزنند - در ساعت آن نمکحرام را بان دنیا فرستادند - و در دستگیر کردن او میانه شاه مرزا برادر الغ مرزا و جمیل بیگ برادر خورد بابوس بحث شد - آخر از گواهی سپاهیان جلدوی بجمیل بیگ قرار یافت *

حضرت از راه خیابان متوجه قلعه کابل شدند - و هراولان حضرت با مردم مرزا جدل کردند - از دروازه خیابان شهربند درآمدند - و زده زده از دروازه آهنی بقلعه در آوردند - و مرزا خضر خان هزاره و بعضی از امرای ارغون که از بکر همراه مرزا آمده بودند از راه دریا از عقب باغ شهر آرا بجانب هزارجات متوجه شدند - و حالا مرزا مذکور را خبر شد که حضرت از بدخشان تشریف آورده اند و شیر افکن هم کشته شد - و بندگان حضرت بدولت و اقبال بکوه عقابین برآمده نزول فرمودند - و گرد قلعه را بعد دروازه بارک بسپاهیان مرچل قسمت کردند - و دروازه آهنین بحسین قلی سلطان مهردار و جمیل بیگ رسید - در حین مرچل راست کردن جمیل بیگ سر خود را از مرچل برآورده فریاد زد و نام خود را می گفت که از بالای قلعه تفنگ آمده بر پیشانی جمیل خورد که همان ساعت

کوتل شیرتو^(۱) - در اول بهار از کوتل ریکک^(۲) که بالای چاریک کار واقع شده فرود آمدند^(۳) - و در خواجه سیاران نزول فرمودند - و روز دیگر ازان جا بالغار بگرد قلعه کابل رسیدند - و در پشته سیاه سنگ آن شب تشریف داشتند - و علی الصباح از جانب پوستین دوزان گشته از بی بی ماهرو گذشته بده افغانان که مزاریست که او را بابا شیر گویند رسیدند - شیر افکن نمک بحرام که دران ولا بکه مرد که جاگیر مشار الیه بود و از قلعه ظفر رخصت جاگیر یافته رفته بود - جانی بیگ اوزبک که با او جهت داشت مشار الیه را وسوسه نموده - و مرزا کامران هم از کابل بمشار الیه فرمان فرستاده و وعده وعید بسیار کرده بود شیطان گریبان گرفته بکابل آورده بود - و بتمن وتوغ و نقاره مرزا کامران او را فریفته ساخته در حمام تردی گاو مست بود - خبر آمدن حضرت را از بدخشان شنیده همون زمان از حمام برآمد - و بمرزا کامران خبر ناکرده متوجه جنگ حضرت شد - به بازار بابا لولی رسیده بود که از بیدولتی که داشت علم او بچوب ببازار خورده شکست - چون نزدیک بابا شش پر بهراولان حضرت رسید - سید علی نام قورچی داشت - شمشیر را

(۱) در ترجمه ارسکن صفحه ۱۳ « شیرتو » *

(۲) ارسکن در ترجمه « ریکک » یا « ریکک » هر دو ذکر کرده *

(۳) در اصل نسخه « فروز آمدند » و در هر جا در این کتاب بجای « فرود » ارقام

او را بشهادت رسانیدند - و پهلوان غلام تونقطار ملقب باشت که دروازه آهنی باو سپرده بودند دروازه وا کرد - مرزا را بدرون قلعه درآورد - و آمدن مرزا کامران از بکر و گرفتن کابل در اواخر سنه ۹۵۴ (نصد و پنجاه و چهار) واقع شد - مرزای مذکور چون بارک رسیدند شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا و معظم سلطان تغائی مرزا مذکور که قاتل خواجه رشیدی بود مقید ساختند - و فضایل بیگ و مهتر و کله و مهتر و اصل را چشمهای ایشان بیشتر زده کور کردند - و محمد قاسم موجی را که کومک گذاشته بودند او بطرف جاله فرار نمود - چون این خبر از مضمون عرضه داشت مرزا و بیگان و امرا که در کابل بودند بصحت پیوست حضرت همان زمان میر اصغر منشی را طلب فرموده فرمان بمرزا سلیمان نوشتند که بغیر^(۱) قندوز که جاگیر مرزا هندال واقع است جمیع ولایت بدخشان را بتو ارزانی فرمودیم - و حالا شما را چون حجایی شده هر محل خاطر اطمینان شود در کابل ملازمت خواهی نمود - و صباح بدولت و اقبال از قلعه ظفر برآمده متوجه کابل شدند - و چند روزی در تالیقان بجهت برف و بارندگی توقف فرمودند - و از آنجا متوجه قندوز شدند - چند روز در قندوز بواسطه مہائی^۲ مرزا هندال در باغ میر خسرو شاه توقف نمودند - و عید قربانی آنجا گذرانیده متوجه کابل شدند از راه

(۱) در اصل نسخه «بعد قندوز» و در هر مقام «بعد» بمعنی بغیر درین کتاب

قلی سلطان مذکور بمشار الیه میل تمام پیدا کردند - و ازین منزل شکار نهم که عبارت از شکار توسقاو^(۱) است و بزبان بدخشان نهم می‌گویند شدند - حسین قلی سلطان مهرداد این شکار را سر کرده حضرت را از بالای آب ککچه گذرانیدند - و نیم شب بود که بآن کوه که توسقاو بود رسیدند - صبح بود که بنوعی آهو ریز کرد هیچ یک را فرصت تیر انداختن نشد - چنانکه مردم دست دراز کرده آهو را از پا می‌گرفتند - و تندی کوه بمرتبه بود که شرح نتوان کرد - و بنده درگاه بایزید هم یک آهو همین نوع گرفته بود - و یکپاس روز از شکار فارغ شده متوجه قلعه ظفر شدند - روز دیگر از طرف کابل خبر رسانیدند که مرزا کامران از بکر الغار کرده بغزنین رسیده - و عبد الرحمن قصاب و قصابان دیگر از درون قلعه اتفاق نموده مرزای مذکور (را) بقلعه بالا کشیدند - زاهد بیگ که حاکم غزنین بود در همون شب از ارک فرود آورده مقید ساخته در کابل آورده نشانه تفنگ ساختند - و یک روایت آنکه در غزنین بشهادت رسانیدند - چون صبح ببازار طاقیه دوزان می‌رسند خبر می‌یابند که محمد علی تغائی که حاکم کابل بود در حمام تردی گاو است - علیقلی لعلی^(۲) که یکی از قورچیان مرزا بود بدرون حمام درآمده میر مذکور را مع لنگی بیرون آورده - و مرزا

(۱) ببینید ترجمه اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۹۶ نوٹ (۳) *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۵۸ علی قلی اوغلی درون حمام درآمده محمد علی را

برهنه از حمام درآورده *

اسپ سلطان مذکور بسیر تیز رفته بود - و اسحاق سلطان پیاده در ته سنگ درآمده بوده - و پیادهای قلعه چار طرف او را گرفته بودند - من دانستم که تا کومک بمشار الیه نرسد خلاص نمی شود - من هم ازان گذر که ایشان گذشته بودند خود را به پیادهای قلعه رسانیدم - و ملازمان سلطان اسپ کشیده او را سوار کردند - من مشار الیه را گرفته برگشتم - حضرت فرمودند که بر پدر تو رحمت - عجیب کار نمایان کرده - مقصود حضرت ازین مقدمات آن بود که خاطر جوئی او ز مستی او کنند * بیت *

کرم بین و لطف خداوندگار گنه بنده کرد ست او شرمسار

عنایت و مرحمت و مروت آنحضرت ازین قیاس باید کرد *

و بعد ازان ضحاک و بامیان و کاه مردویکه اولنگ و ایمان احشام که دران نواحی بود بجایگیر او مرحمت فرمودند - و امیدوار ساختند که چون بکابل خواهم آمد قوربند را که بجای پدر تو بوده بتو عنایت خواهم فرمود - و اسپ و سروپا داده رخصت فرمودند - و در عین منزل مهتر و کیله و سمندر فرمودند که ببایزید که دران اوقات که ملازم سلطان قلی حسین مهردار بود بگوئید که چرا در خدمت ما نمی باشی - بایزید عرضه داشت که من در زنکان در اردوی حضرت شاه پای حضرت را گرفتم - و تا غایت در رکاب ظفر قرین ام - و خدمت مهر حضرت می کنم - و این که حضرت حالا مرا تکلیف خدمت می فرمایند نا امیدی تمام دست داده - و حضرت جواب او را پسندیدند و تحسینیا فرمودند - و حسین

بدر رفتند - و از پیشکشهای شاه طهماس چتر و اوتاق را که در تخت سلیمان همراه اسباب دیگر گذرانده بودند از قلعه بیرون آورده از پل ککچه گذرانیده روی بروی خم لنکان که ارک قلعه ظفر است باغی بود آنجا برپا کردند - و حضرت بدولت و اقبال عید رمضان را در همان منزل میمون گذرانیدند - و یک روزی در همین منزل شیر افکن پسر قوچ بیگ مست بدریخانه آمده - و حضرت از عقب چیق او را دیدند - و از مستی او حاضر شدند - مهتر وکیل را فرستادند که شراب خوری ترا دانسته‌ام لازم نیست که مست بدریخانه آئی - چون پسر قوچ بیگ از امرای کلان بغیرتی بود ازین سخن درهم شده ذولچه (زیلوچه) خود را برداشته متوجه منزل خود شد - و تا چند روز بدریخانه نیامد - حسین قلی سلطان مهردار که باو جهت تمام داشت بمنزل او رفته نصایح بسیار نموده همراه خود بدریخانه آورد - و چون بندگان حضرت از عقب چیق ملاحظه نمودند که او بدریخانه آمد اُلش جهت او مرحمت نمودند - و حکم فرمودند که باشد که می‌خواهیم که جنگی که در قلعه بندان، قلعه ظفر که مرزا کامران بر سر مرزا سلیمان آمده بوده جنگ کرده بعرض ما رسیده است حقیقت آنرا خواهم پرسید - حضرت نماز عصر برآمدند و آنجا که جنگ کرده بودند روبروی آن منزل بود فرمودند که تقریر کن که بچه عنوان بوده - مشارالیه عرض کرد که اسحاق سلطان قرابت خضر خواجه سلطان با جمعی کثیر از بالای آب ککچه گذشته بودند - و در پیش این سنگ جدل نموده -

کرده بخواجه مشار الیه فرمودند که اسباب طبخ بیار تا بغرا پزند - خواجه مذکور اسباب را مهیا ساخته حاضر کردند - میر عبد الحی و خواجه حسین مروی و خواجه ایوب (و) ابوالبرکه و میر عبد الله بخشی احسن و خنجر بیگ و عارف بیگ این جماعه که اهل نشست بودند مصالح بغرا پاک می کردند - و خواجه ایوب بادفتح داشت و نخود پاک می کرد - ازو سخنی پرسیده متوجه بودند - و جواب میداد - و در اثنای حکایت کردن گاهی دست بفتح خود می رساند - حضرت از نزاکتی که داشتند بخواجه جلال الدین محمود فرمودند که این نخود را از پیش خواجه بردارند و نخود دیگر بسازند - و خود بدولت بمحل تشریف بردند و حکم فرمودند که حصه خاصه را بدرون فرستند و ما باقی را بامرا تقسیم کنید - بموجب حکم عمل نمودند - و شب رمضان همین سال بود که خواجه معظم و کرچه حسین ولد مردان بیگ جلودار باشی شاه اسمعیل حسین که میر آخور باشی سام مرزا بود - و از زمانی که بکومک قندهار تعیین کرده بودند تا غایت در ملازمت بود - و برادر کلان او که حمزه بیگ نام داشت بطریق مصاحبت همراه حسین قلی سلطان خان مهردار بود - و میر محمد قره کوز بخواجه مذکور اتفاق نموده بخانه خواجه رشیدی در آمده و در سر طعام مشار الیه را بضرب شمشیر بآن دنیا فرستادند - و درین مجلس خواجه انبیا و خواجه قاسم بیوتات و خواجه ابوالقاسم مشهدی و اسد مشرف و جمعی دیگر حاضر بودند - و در همان شب این جماعه فرار نمودند - بجانب کابل

بدر رفتند - و از پیشکشهای شاه طهباس چتر و اوتاق را که در تخت سلیمان همراه اسباب دیگر گذرانده بودند از قلعه بیرون آورده از پل ککچه گذرانیده روی بروی خم لنگان که ارک قلعه ظفر است باغی بود آنجا برپا کردند - و حضرت بدولت و اقبال عید رمضان را در همان منزل میمون گذرانیدند - و یک روزی در همین منزل شیر افکن پسر قوچ بیگ مست بدریخانه آمده - و حضرت از عقب چیق او را دیدند - و از مستی او حاضر شدند - مهتر وکیل را فرستادند که شراب خوری ترا دانسته‌ام لازم نیست که مست بدریخانه آئی - چون پسر قوچ بیگ از امرای کلان بغیرتی بود ازین سخن درهم شده ذولچئه (زیلوچئه) خود را برداشته متوجه منزل خود شد - و تا چند روز بدریخانه نیامد - حسین قلی سلطان مهردار که باو جهت تمام داشت بمنزل او رفته نصایح بسیار نموده همراه خود بدریخانه آورد - و چون بندگان حضرت از عقب چیق ملاحظه نمودند که او بدریخانه آمد اُلش جهت او مرحمت نمودند - و حکم فرمودند که باشد که می‌خواهیم که جنگی که در قلعه بندائی قلعه ظفر که مرزا کامران بر سر مرزا سلیمان آمده بوده جنگ کرده بعرض ما رسیده است حقیقت آنرا خواهم پرسید - حضرت نماز عصر برآمدند و آنجا که جنگ کرده بودند روبروی آن منزل بود فرمودند که تقریر کن که بچه عنوان بوده - مشار الیه عرض کرد که اسحاق سلطان قرابت خضر خواجه سلطان با جمعی کثیر از بالای آب ککچه گذشته بودند - و در پیش این سنگ جدل نموده -

کرده بخواجه مشار الیه فرمودند که اسباب طبخ بیار تا بغرا پزند - خواجه مذکور اسباب را مهیا ساخته حاضر کردند - میر عبد الحی و خواجه حسین مروی و خواجه ایوب (و) ابوالبرکه و میر عبد الله بخشی احسن و خنجر بیگ و عارف بیگ این جماعه که اهل نشست بودند مصالح بغرا پاک می کردند - و خواجه ایوب با دفتح داشت و نخود پاک می کرد - ازو سخنی پرسیده متوجه بودند - و جواب میداد - و در اثنای حکایت کردن گاهی دست بفتح خود می رساند - حضرت از نزاکتی که داشتند بخواجه جلال الدین محمود فرمودند که این نخود را از پیش خواجه بردارند و نخود دیگر بسازند - و خود بدولت بمحل تشریف بردند و حکم فرمودند که حصه خاصه را بدرون فرستند و ما باقی را بامرا تقسیم کنید - بموجب حکم عمل نمودند - و شب رمضان همین سال بود که خواجه معظم و کرچه حسین ولد مردان بیگ جلودار باشی شاه اسمعیل حسین که میر آخور باشی سام مرزا بود - و از زمانی که بکومک قندهار تعیین کرده بودند تا غایت در ملازمت بود - و برادر کلان او که حمزه بیگ نام داشت بطریق مصاحبت همراه حسین قلی سلطان خان مهردار بود - و میر محمد قره کوز بخواجه مذکور اتفاق نموده بخائۀ خواجه رشیدی در آمده و در سر طعام مشار الیه را بضرب شمشیر بآن فرستادند - و درین مجلس خواجه انبیا و خواجه قاسم بیوتات و خواجه ابوالقاسم مشهدی و اسد مشرف و جمعی دیگر حاضر بودند - و در همان شب این جماعه فرار نمودند - بجانب کابل

شهرت کرد - و مرزا هندال که در رستاخ که پیش لشکر بودند مراجعت نموده بسر پل یسر که خندق قلعه ظفر است رسیده بودند که خبر یافتند که مزاج شریف بحال آمده منفعل شده برگشتند - باز برستاخ رفتند - بابوس که قلعه تالیقان را داشت و بعضی امرای که پرگنات بدخشان را بایشان سپرده بودند انداخته باندراب جمع شده بودند و امرای مرزا سلیمان که هر جا گریخته بودند سر برداشتند - چون بزودی خبر صحت بندگان حضرت بهمه رسید باز بهر جانب فرار نمودند - و بابوس و آن جماعه که جمع شده بودند بدرگاه آمدند - و قرچه خان و حسین قلی سلطان مهردار درین ورطه کمال دولخواهی بتقدم رسانیدند - مرزا عسکری را در بند نگاه داشته بودند - و از همین منزل فضایل بیگ برادر منعم بیگ را بکومک کابل تعین نمودند - و ملا بابزید طبیب که معلم مرزا جلال الدین محمد اکبر بود در لشکر بدخشان همراه بود - و درین بیماری بحضرت خدمتگاری بسیار بجا آورد - و بی بی فاطمه که اردو بیگی محل بود او نیز در خدمتگاری تقصیر ننمود - چون حضرت را بقدر قوتی شد در محقه درآمد - متوجه قلعه ظفر شده نزول فرمودند - و مزاج مبارک ایشان صحت تمام یافت *

در عین زمستان بجهت صحبت داشتن حضرت - جلال الدین محمود اوپی که میر بیوتات بود خانه کافی^(۱) ترتیب داده - و حضرت ساعت خوش

(۱) برای معنی ببینید ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۳۹۶ نوت (۲) *

داشتند - و خسرو^(۱) پادشاه که قاسم چنگی غلام او بود و از شاه طهماس گریخته آمده بود - ظاهرا که در مجلسی حضرت شاه را ناسزا گفته بوده - و قریب بده دوازده قورچی بود که در ملازمت حضرت شاه دعوی شمشیر کرده بودند - و حضرت شاه ایشان را بملازمت حضرت فرستاده بودند که در ملازمت ایشان که تردد نمایند - حقیقت را ایشان بمحضرت شاه نویسند - و ازان جمله جعفر بیگ و حسین بیگ و توغان بیگ این سه کس در بازار کشم خسرو مذکور را در ته شمشیر کشتند - و چند روزی آن سه کس را حضرت بند کردند - و بعد از چند روز حسین قلی سلطان مهرداد گناه ایشان را التماس نمود - و حضرت جهت ملاحظه خاطر حضرت شاه از گناه ایشان درگذشتند - و نور چنگی که تولک قورچی از قاسم چنگی ... بوده است خسرو پادشاه بود *

و بعد ازان کنگش چنین شد که بدولت و اقبال قشلاق در قلعه ظفر کشند - حکم شد که سپاهیان را آنچه از غله و غیره درکار باشد سامان نمایند و منزلها ترتیب دهند - و بعد از چند روز دیگر بندگان حضرت بدولت متوجه قلعه ظفر شدند - پائین قلعه ظفر و کشم شاخدان نام وضعیست چون بآنجا رسیدند مزاج مبارک حضرت را تغییری شد - و ازیں سبب دران منزل دو ماه توقف نمودند - و یکماه را بیماری گذراندند - چنانکه از تکسیر ایشان مقدمات دیگر

بدره خوست درآمدند - و چند روز درپیش نانهای خوست صحبت
 داشتند - و شکار مرغابی و کبک و ماهی آن سر درها کرده متوجه
 ورسک شدند - چون ورسک رسیدند شکار کنجشک دام نمودند - و شکار
 کنجشک دام باین نوع است در میان دره دیواری کرده اند و در پهلوهای
 کوه که در برابر دیوار است دو کس دوتها بدست گرفته ایستاده می باشند -
 یکی درین کوه و یکی دران کوه - و دران طرف دیوار که کنجشک می آید
 جای قرار داد ست - چون کنجشک بآنجا می رسد دو کس که در کوه
 ایستاده اند دوپته (ته) می گردانند و آن چند کس که درین طرف دیوار مطرب
 گرفته نشسته اند - چون دوپته (ته) گردانند ایشان را دیدند بیک مرتبه
 بر سر دیوار مطرب میاندازند و از خیلی یک هزار و دو هزار باشد
 اندکی در می رود - و دیگر کنجکشها بمطرب در می آیند - و بایزید بیات
 دران زمان ملازم حسین قلی سلطان خان مهردار بود - و حضرت طلب
 طعام فرمودند - دیگقرن و رکیب پیش رفته بود - و راه کنار دریا که
 اردو می رفت بنوعی تنگ بود که تواچیان دیگقرن و رکیب را نتوانستند
 آورد - و بایزید بعرض رسانید که کباب کبک و بونده و مرغابی در رکیب
 سلطان طیار است - حضرت فرمودند که بیار - بعد از تناول نمودن سر و پای
 هم بایزید عنایت فرمودند - و بعد ازان متوجه فرخار شده نزول فرمودند -
 و از میوهای آنجا تناول فرموده - روز دیگر در کلاوکان نزول فرمودند -
 و روز دیگر بکشم تشریف بردند - و سه چهار ماه در کشم تشریف

و مرزا سلیمان^(۱) قریب به بیست هزار کس از سپاهی و ایماق و غیره جمع ساخته به تیرگران که از موضعهای اندرابست فرود آمده صف راست کرد - و لشکر حضرت نیز قریب به پنج شش هزار کس بود صف آراستند - هنوز حضرت بدولت سوار نشده بودند که حاجی محمد سلطان بابا قشقه و بعضی دیگر از سلاطین و امرا و یکه جوانان که سردار هراول بودند متوجه یسل مرزا گشته - در اندک زمانی لشکر مرزا را درهم شکستند - و مرزا با معدودی چند از راه نارن^(۲) و اشکمش و تالیقان متوجه سر درهای بدخشان شدند - و مرزا بیگ برلاس که حاکم غوری بود و چند دیگر مثل مالوس^(۳) سلطان از سلاطین قزاق و از امرای مرزا سلیمان و محمد قلی برلاس هم درین منزل حضرت را ملازمت نموده بعنایات پادشاهانه سرافراز گشتند - لشکریان ایماق را اسپ و یراق گرفته بتصدیق حضرت گذاشته - هیچ یک را نکشتند - و بایزید بیات یک قطار اشتر مایه مع اسباب الجه کرده بکابل فرستاد - و از ملازمان حضرت میرک حکیه را تیری رسید از دارالفنا بدارالبقا شتافت - و بعد از دو روز حضرت از کوتل مشاشان

(۱) ببینید اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۵۱ برای واقعات این جنگ .

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۵۲ «مرزا سلیمان را پای ثبات برجا نماند - و از

راه ناری و اشکمش متوجه تنگی خوست شد» .

(۳) در اکبرنامه «اوئیس سلطان که از نژاد سلاطین مغولستان بود» .

سواران می دهند - و در میان میدان چوب قبق - و در یک برنج
 خوب تالاری ساخته - و در درون تالار دو صورت دیگر دران
 جانب حوض در پیش منقلی دارند - یکی مرغ کباب می کند - و در عقب
 تالار چهار صورت ایستاده و دو صورت نشسته - و در بالای مخارجه -
 در دور بام طره مداخلی - و در درون حوض نارنجی - و در یک
 خشخاش سواری کشیده - و دیگر از هنرمندان نادر مولانا نقر صحاف
 است که خشخاش را بست و پنج سوراخ کرده - و نادره کار بی بدل
 استاد ویس زرکش - سیم و طلا را بنوعی ساخته که بیست
 و پنج سیم را ملا نقر در سوراخهای خشخاش کشیده - این چند
 چیز از هنرهای این جمله فرستاده شد - و یکسر پنج؟ صفحه از
 کارهای زنگیانست فرستاده شد - و یک صفحه تصویر قلم سیاهی از کار
 فضایل مآب نادر العصر مولانا دوست مصور که نسبت قدم ملازمت
 دارد - و در تصویر مانی زمان - و در تذهیب نادره دوران - و در
 خط بری و تحریر بی شبه و نظیر است فرستاده شد - و یک صفحه
 از کارهای میر سید علی مذکور - و یک صفحه از کارهای مولانا
 عبد الصمد که روز نوروز ساخته - و یک صفحه تصویر کار
 مولانا درویش محمد - و یک صفحه کار مولانا یوسف فرستاده شد -
 انشاء الله تعالی بعد از این هزار کارهای هنرمندان و هنرهای بیبدلان
 فرستاده خواهد شد *

مصنّف این مختصر است دادند - و کاتب آن مسوده را بحس درین مختصر نقل کرده برین موجب جمعی از بی‌بدلان و هنرمندان دوران که در عراق و خراسان بخدمت رسیده بودند و بالطاف بیکران سرافرازی یافته در شهر شوال سنه ۹۵۹ (نه صد و پنجاه و نه) بملازمت آمدند - و اکنون بانواع نوازشها سرافراز شدند و دایم الاوقات بجز مجالست از اقران و امثال امتیاز تمام دارند - از انجمله سیادت مآب فضیلت ایاب نادر العصری میر سید علی مصوّر است و در تصویر نظیر ندارد - و در یک میدان جوگان بازی ساخته و دو سوار برو ایستاده و در یکسر یک سوار جولان کرده می‌آید و بر یک سر سوار دیگر ایستاده و پیاده چوگانی بدست او میدهد - و بر هر سر برنج دو میل چوگان^(۱) بازی و بر هر گوشه برنج این بیت را نوشته -

درون دانه صد خرمن آمد جهانی در دل یک ارزن آمد

و در پایان العبد سید علی فی شهر رجب سنه ۹۵۹ *

دیگر فضایل مآب فرید الدهر مولانا عبد الصمد مصوّر شیرین

قلم است که گوی سبقت از اقران برده - در یک برنجی میدان وسیعی ساخته که جمعی چوگان بازی می‌کنند - دو میل در یک طرف و دو میل دیگر در یک طرف - و هفت سوار چوگان بازی می‌کنند - و سر پیاده در جلو سواران که چوگان بدست

(۱) در اصل نسخه دو بر سر هر برنج دو میل چوگان *

و سبق بخوانند - و آخر بمشار الیه بموجب قرار داد عمل فرمودند -
و حکیم مشار الیه در سلک سپاهیان درآمده در هند بجایگزین خوب
سرفراز گشت - و پیش از لشکر بلخ میر عبد الکریم جفری که از صنعت
کیمیا هم وقوفی داشت و ملا برج علی که او هم از نجوم صاحب وقوف (بود)
بکامل آمده در لشکر بلخ در رکاب بودند - و چون در مجلس در باب
فتح ماوراءالنهر بعضی سخنان بلند گفته بودند و در ثانی الحال برعکس
ظاهر شد - بعد از مراجعت بلخ ملا برج علی ظاهر نشد که بجای رفت - میر
عبد الکریم در بدخشان چند وقتی در ملازمت حرم بیگم حرم
مرزا سلیمان بود - و آن جا هم بعضی سخنان خلاف گفته بوده و آخر
ظاهر شد که حرم بیگم - مشار الیه را بسته در آب ککچه انداخته - چون
خود را سید می گفت و این جا و آن جا دروغ گفته بود و دروغ گو
دشمن خدا ست حرم بیگم بر مضمون این بیت عمل نموده -
تو نکوئی کن و در آب انداز

و میر سید علی و ملا عبد الصمد شیرین قلم و نثر مجلد کاری و صنعتی
که دران ایام کرده بودند بنظر کیمیا اثر در آوردند - و حضرت چون
غایبانه بنواب رشید خان پادشاه قاشغر خصوصیت داشتند لایق دیدند
که آنچه آنجماعت بنظر اشرف درآورده بودند برشید خان مذکور فرستد -
و کتابتی که بخان مذکور نوشته مع اسباب از کابل فرستاده بودند - ملا
عبد الصمد شیرین قلم در لاهور در تاریخ نه صد و نود و نه به بایزید که

جماعت را بکابل بیارد - و بعد آن ملا محمود شیروانی که آمدن او را بکابل اقبال نکردند بسبب آنکه از علم ریاضی که حضرت را درکار بود او را وقوف چندانی نبود - و در قندهار مانده نوکر بیرم خان شد - و میر سید علی و ملا عبد الصمد و ملا نضر مجلّد بعد از مراجعت لشکر بلخ چهل روز گذشته بود که مع خواجه جلال الدین محمود بکابل آمده بیابوس سرافراز شدند و بانواع عنایات همگنان ممتاز گشتند - و آن زمان در میان مصوران سرآمده ملا دوست بود که بجهت شراب که شاه توبه کرد خود را نتوانست گذراند - بی رخصت بملازمت مرزا کامران آمده بود - و آنهایی که درکار وقوفی داشتند ملا دوست را قرار داده بودند که کوه و درخت به از^(۱) ... مانی کشید - وَ اللَّهُ أَعْلَمُ - و ملا نضر مجلّد بعد صفت صحافی که خوب میدانست برنجی را صورت سواری کننده بود طبل بازی در پیش زین و جانوری در دست سوار و خشخاش را بیست و پنج سوراخ کرده بود و از همه سیم^(۱) ... گذرانده بود که مردم در محل تماشا سیمها را مشخص می شمردند - و در هم امسال فرمان عالی شان باسم شیخ ابو القاسم استرآبادی که علم ریاضی را خوب می دانست صادر شده بود - ملا عبد الصمد و این جماعه بیچند روز مع برادر خود که او از حکمت وقوفی داشت بیابوس سرافراز شد - و حضرت تعظیم شیخ ابو القاسم هم بجا آوردند بجهت این که قرار داده بودند که شاگرد او شوند -

شمشیر بزنید - هرچه ایشان نویسند شمشیر هر یک شما از سفارش ایشان معلوم خواهد شد - و قورچیان یک روز پیشتر ازان که حاجی محمد کوکی بهراولان مرزا سلیمان در اندراب جنگ کند - سرکرده این قورچیان خواجه معظم تغائی میرزا جلال الدین محمد اکبر بود - بهراولان میرزا سلیمان چند مرتبه جنگهای مردانه کردند - و بعضیها زخمی شدند - بعد از گرفتن بدخشان قورچیان را در قلعه ظفر حضرت - بحضرت شاه سفارش نموده رخصت فرمودند و ولد بیگ را از مواضع استالف که در بالا گذشته مشار الیه بعد ازان که اسپ بدو سپرد بانعامات پادشاهانه سرافراز شده رخصت یافت *

در حین رخصت دو فرمان بمشار الیه سپردند - یکی میر سید علی و ملا عبد الصمد مصور را طلب فرموده بودند - و یکی دیگر باسم ملا قطب الدین پدر قاضی علی بخشی صادر شده بود - مشار الیه بجهت ضروریات که داشته نتوانست که احرام ملازمت بندد - و میر سید علی و ملا عبد الصمد چون بر مضمون فرمان سرافراز شدند در روز بلکه در ساعت متوجه پابوس گشتند - و ملا محمد شیروانی و ملا غفر مجلد نیز بایشان همراه شد - و چون بقندهار رسید عرضه داشت ایشان در کابل بپایه سریر اعلی رسید - و خواجه جلال الدین محمود اوپهی که او را دران وقت از میر سامانی برآورده تربیت نموده بخشی بیگی ساخته بودند - و جمعیت خوب داشت - و راه قندهار مخاطره بود بنابراین مشار الیه را تعیین فرمودند که این

رستم و مستی فراق را به پیش دولتخانه آوردند - و بجهت این گناه و تقصیرات که در هند کرده بودند حضرت از پیش خانه برآمده تیری بشاه رستم انداختند و فرمودند که هر که مرا دوست می دارد بزند - خواجه معظم و حسین قلی سلطان مهردار که نزدیک بودند در ته شمشیر گرفتند - و مستی فراق را حکم شد که در ته پای فیل مرزا یادگار براندازند - او فریاد کرد که در بغل من کلام الله است بگیرد - حضرت فرمود که به بینید که راست می گوید - چون دست در بغل او کردند کلام الله ظاهر شد و به برکت کلام الله او از کشتن خلاص شد - و بعد از فتح هند قنبر دیوانه مشار الیه را در بداؤن کشت - و بعد ازان حضرت از خواجه ریواس کوچ کرده در قرا باغ فرود آمدند - و ازان جا کنار آب قوربند فرود آمده - صیادان آب ماران جمع شده شکار ماهی فرمودند - و از آنجا کوچ کرده از کوتل هندو کوه از راه نو در اندراب چار باغ علیقلی اندرابی نزول فرمودند - و در محل گذشتن کوتل بقدری رسوس شد اما بنخیر گذشت - و در هم امسال ولد بیگ قورچی تکلو اسپ و سراپا از برای حضرت از پیش حضرت شاه آورده بود - و سراپا را در باغ مواضع استالف که یکی از دیهای کوه دامن از کابل است حضرت بدولت پوشیدند - و دلو قاسم برادر ولد بیگ مذکور با چند قورچی مثل جعفر بیگ و حسن بیگ و توغان بیگ و غیره در پیش حضرت شاه دعوی شمشیر کرده بودند - و حضرت شاه آنها را بولد بیگ سپرد و فرموده بودند که بروید پیش برادر من همایون بادشاه

خواجه کلان بیگ و حسین قلی سلطان مهردار و خوجه ایوب و بالتو بیگ بودند - نیم شب گذشته بود که بندگان حضرت بجهت طهارت برخاستند - و پای مبارک ایشان درهم پیچید و پشت بایوان داده ساعتی ایستادند - و خواجه جلال الدین محمود میر سامان بود عرضه داشت کرد که حیف باشد که مثل شما پادشاهی لطیفی چیزی بخورد که در رنگ اطفال پای درهم پیچد - حضرت فرمودند که رحمت باد - دیگر نخواهم خورد - دیگر در مجلس نه نشستند - و صبح بملا عبد الباقی و میر برکه اعتراض فرستادند که این سخن که جلال الدین محمود بما عرض کرد از شما لایق بود - و ازان تاریخ چندانکه حیات بود مکینفی که نشه داشت هرگز نخوردند - و خلق و انصاف بندگان حضرت را از نصیحت خواجه جلال الدین می توان فهمید که تا چه مرتبه بوده است - آخر الامر چون معلوم شد که مرزا سلیمان بهیچ وجه بیابوس حضرت نخواهد آمد بندگان حضرت در جوزای^(۱) همین سال متوجه بدخشان شدند - از کابل برآمده در خواجه ریواس نزول فرمودند - روز دیگر حضرت خواجه خان محمود در همین منزل تشریف آوردند و فاتحه خواندند - حضرت را رخصت بدخشان کردند - و شاه رستم لنگ و شاه بداغ و مستی فراق که برفتن بدخشان اتفاق کرده بودند - شاه بداغ را یکجا پنهان ساختند - و شاه

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۵۰ حضرت جهانبانی اوایل (۹۵۳) نهصد و پنجاه

و سه عنان عزیمت بصوب بدخشان منعطف فرمودند ، ه

بطورۀ پادشاهی بی ادبی بود - و یک گناه دیگر این بود که در بکر مرزا شاه حسین بشما گفته فرستادند که اگر شما جمعیت کرده بر سر پادشاه بروید و ایشان را بکوچانید من بکر را بشما میدهم - و شما از بیروی عقلی این معنی را قبول کردید - ما بجهت آن بی‌شفقتی که از شما واقع شد بعراق رفته منت ترکان کشیده کومک بر سر قندهار و کابل آوردیم - امثال این گناهان نوشته بودند - آخر قرار یافت که مرزا را درین مرتبه بهیچ وجه نمی‌توان گذاشت - به محمد علی تغائی که حاکم کابل بود فرمودند که میرزا را بکشد - محمد علی گفت من که تا غایت چغکی نکشته باشم - مرزا یادگار ناصر را چون می‌کشم - منعم بیگ بعرض رسانید که بمحمد قاسم^(۱) موجی بفرمایند - بمشار الیه چون فرمودند همان شب بچله‌کان مرزا را کشت - و در برابر دروازه^(۲) ارک طرف کول - بلندی بود مرزا را در خاک کردند - و از آنجا بعد از مدتی بر آورده بقزوین بگورخانه ناصر مرزا بردند *

یک شبی بندگان حضرت با جمعی در ایوانِ ارته باغ - یوسفی تناول فرمودند - و هم مجلس خواجه^(۳) دوست خاوند و میر برکه و ملا عبد الباقی صدر و قرجه جان و مصاحب بیگ و مبارز بیگ پسران

(۱) ارسکن در ترجمه انگلیسی «موجی» نوشته *

(۲) در اصل نسخه «و در برابر دروازه ان بارک طرف کول» *

(۳) در اصل نسخه «خوجه» *

* بیت *

سلطان چغتی بود گل گلشن خوبی
 ناگه اجلش سوی جنان راه نمود شد
 در موسم گل عزم سفر کرد ازمین باغ
 دل غنچه صفت در غم او غرقه بخون شد
 تاریخ وی از بلبل ماتم زده جسم
 در ناله شد و گفت گل از باغ برون شد

۹۵۲

چون چند مرتبه بنواب مرزا سلیمان که در بدخشان بود فرامین فرستادند که آمده حضرت را در کابل ملازمت کند - و او هر بار بوعده و وعید میگذرانده بملازمت نیامده بود بکنگش شاه قاسم تغائی خود و مظفر کوکه مرزا عسکری - که هر دو فرار نموده بودند و بمرزای مذکور گفته بودند که بمجرد رفتن بکابل تغیر بدخشان خواهند داد و شما را مقید خواهند کرد *

فصل دوم

در آخر سته نه صد و پنجاه و سه بود که بندگان حضرت قریب بسی گناه بمرزا یادگار ناصر نوشتند - از جمله گناهان یکی این بود که در فتح قلعه چمپانیر بخزینه درآمده بودیم و حکم کرده بودیم که کسی بیحکم بدرین خانه نیاید و شما بی حکم آمده از بکاولی که بما آتش خاصه آورده کورنش فرستادند - ما از هر جنس خزینه در خوانی گذاشته بشما آتش فرستادیم - و شما همت نموده یک مظفری از آنجا برداشتید و خوان را بتمام به بکاول دادید - و این نظر

و اقبال در ایوان ارته باغ نزول فرمودند - و بعد ازان حکم شد که
 امرا چار باغ را آئین بندند - و بیگان و عوراتِ امرا ارته باغ را
 تا چهل روز آئین بندی برداشت - و در همین آئین بندی حضرت مریم مکانی
 مع اورو و مرزا یادگار ناصر از قندهار تشریف آوردند - سبب این
 آئین بندی محض از برای ختنه^(۱) سوری شاهزاده عالمیان جلال الدین
 محمد اکبر مرزا بود - و دران ولا مرزای مذکور چهار ساله بودند و پنج
 ساله نشده بودند - و بعد از چند روز متوجه سیر خواجه ریگ روان
 شدند - و در بالا دو کس دو کس را کشتی می انداختند و خود
 بدولت بامام قلی قورچی کشتی گرفتند - و مرزا هندال و مرزا یادگار ناصر
 هم یکدیگر کشتی گرفتند - و امرا و سلاطین همه دو کس دو کس کشتی
 گرفتند - و ازان جا بدولت بسیر ارغوان زار بخواجه سیاران رفتند -
 و آئین بندی در اوایل نه صد و پنجاه و سه بود که چغتای سلطان که
 یکی از سلاطین مغل بود و در کمال حسن و لطافت - و حضرت را
 باو تعلق خاطر بود - و مرزا هندال و مرزا یادگار ناصر اظهار رقابت
 می نمودند - و از کمال لطافتی که داشت همه کس را توجه قلبی بمشار الیه
 بود - در فصل گل از دارالفناء بدارالبقاء رحلت نمود - و مرزایان
 و جمیع امرا در تکفین و تابوت او حاضر بودند - و میر امانی مغبچه
 جهت او تاریخ گفته - این است -

حضرت بدولت و اقبال در درون قلعه کابل نزول فرمودند - و بعد ازان شهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا را انکها بملازمت آن حضرت رسانیدند - و همشیرها و بیگمان و هرکس ازان جماعت که نسبت بندی آنحضرت داشت بیابوس سرافراز شدند - روز دیگر در خرگاه دیوانخانه مرزا کامران که در ارک برپا کرده بودند قرار گرفتند - امرای مرزا که دی روز بملازمت سرافراز گشته بودند و خوانین که در رکاب همایون بودند و جمعی دیگر از امرای مرزا کامران که بملازمت مشرف نشده بودند امروز آمده بیابوس حضرت سرافراز شدند - و بانواع التفات و عنایات پادشاهانه ممتاز گشتند - باقی زمستان را در ارک بصحبت گذرانیدند - و بعد از فتح کابل ده روز بلکه یک هفته نشده بود که موید بیگ دولدی در حویلی برج قاسم برلاس از دارالفناء بدارالبقاء رحلت نمود - و جمیع سپاهی و رعیت متفق اللفظ گفتند که نفاق بتام از دربخانه همایون بادشاه بر طرف شد - و حالا هند بزودی مسخر خواهد شد - و هند که از دست رفته بنفاق مشار الیه رفته و بنفاق مرزایان - و در حینی که خود را از قلعه قندهار انداخته بیابوس مشرف شدم ده هزار ترکان که بکومک آمده بودند همه متفق اللفظ گفتند که شیطانی که در میان مردم عالم می گویند موید بیگ بوده است - امید که منکیر و نکیر بخلاف سخنان مردم عالم - آشنائی کرده باشند *

و اول بهار اسباب کارخانها بارته باغ فرستادند - و اهل حرم نیز بدین ترتیب متوجه باغهای خود شدند - و حضرت بدولت

و التماسات که مرزا کامران کرده بود بعرض رسانیدند - هیچ یک بدرجۀ قبول نیفتاد - و خواجها برگشته بملازمت مرزا کامران رفتند - و لشکرها از هردو طرف معطل بود که شاید صلح شود - و حضرت بدولت نشسته بودند و انتظار جواب خواجها می بردند - بار دیگر که خواجها بملازمت حضرت مشرف شدند و حکم که حضرت بمرزا کرده بودند بخود قرار نداده و التماس که مجدداً مرزا کامران نموده حضرت قبول نفرمودند - و قرار یافت که این مرتبه خواجها بروند اگر مرزا حکم قبول نکند دیگر نیابند - آخر الامر چون بحضرت رسید که آنچه حضرت بخواجها فرموده بودند مرزا قبول نکردند - حضرت بدولت سوار شده متوجه لشکر مرزا شدند - چون لشکر مرزا از صلح مایوس گشتند همان زمان فوج فوج متوجه پابوس حضرت شدند - از نماز عصر تا نماز شام - غیر از بلبل آفتابچی ازین پنجهزار کس که مرزا داشتند هیچکس همراهی نکرد - و چون شام شد مرزا فرار را غنیمت شمرده بارک کابل درآمده مرزا ابراهیم ولد خود را همراه گرفته از راه بینی حصار متوجه غزنین شد - و ازان جا به بکر رفتند - چون خبر بحضرت رسید بابوس را طلبیده حکم فرمودند که تو در شهر برو و منادی کن که سپاهی وغیره دست انداز نکنند - و این فتح در دهم رمضان آخر سنه ^(۱) ۹۳۲ واقع شد - و نماز خفتن بود که

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۳۳ ارقام یافته که در شب سیزدهم آذر ماه جلالی

موافق شب چهارشنبه دوازدهم شهر رمضان (۹۳۲) نصد و پنجاه و دو بتائید آسمانی فتح کابل (که مقدمه فتوحات بی اندازه است) روی داده *

عقب قراولان رسیده - بابوس فریاد کرد که چه مردم آید و بجای میروید -
 جواب دادند که مردم حضرت همایون بادشاهیم و بر سر میرزای رویم -
 بابوس در جواب گفت رخصت می شود که من بملازمت حضرت مشرف
 شوم - ایشان گفتند چرا نه - از آمدن بابوس همه را یقین شد که گرفتن
 کابل میسر شد - و بابوس همان زمان در تنگی خواجه بسته ببابوس حضرت
 مشرف شد و سرافراز گشت - دلداری یافت - مرزا هندال را
 ملازمت نمود ❖

چون حضرت نماز اشراق را باتمام رسانیدند بابوس بموقف
 عرض رسانید که وقت توقف نیست بدولت سوار باید شد - حضرت
 اسپ طلبیده سوار شدند و اردو را حکم کوچ شد - چون حیدر سلطان
 شیبانی در یورت شیخ علی فوت شده بود علیقلی و بهادر پسران
 مشار الیه هنوز از تعزیت برنیامده بودند - و علیقلی دران وقت سفرچی
 بود و بهادر پروانچی - حضرت در محل سوار شدن ایشان را طلبیده
 عنایت پادشاهانه فرموده از تعزیت برآوردند - و لشکر بعد از قراول
 و هراول در یسل درآمده متوجه کابل شدند - و در لشکر حضرت تب سیک
 (تب سبک) بسیار بود و اکثری بر شتر سوار بودند - چون نزدیک بموضع
 قرغه رسیدند فاصله میان لشکر حضرت و مرزا کامران به نیم کروه بیش
 نبود که حضرت خان محمود و خواجه عبد الحق و خواجه دوست خاوند
 و جمیع خواجه ها که دران وقت در کابل بودند بملازمت حضرت آمده

از امرای چند بیاید از خون او گذشتیم اما از مال او نخواهیم گذشت -
و جمیل مذکور التماس گناه قاسم مخلص میر آتش نیز نموده - باو فرمان عنایت
آمیز صادر شد - و سید عباس از ولایت حصار شادمان بود و دران ولا
میر عرض مرزا کامران بود - و از امرای مقرب مرزا بود - باو نیز فرمان
عنایت آمیز صادر شده بود - این سه فرمان عبد الله تغلقچی آورده بود
که در بالا ذکر کرده شده - و یکپاس شب بود که شاه بردی بیات که
به بابوس جهت تمام داشت مشار الیه را طلب نموده (با) فرامین که عبد الله
آورده بود - سید عباس و قاسم مخلص در چادر بابوس بیگ حاضر
شدند - و مضمون فرامین که باسم ایشان صادر شده بود فهمیدند
و بخود قرار دادند و اتفاق نمودند که بملازمت حضرت میرویم - چون
صبح قراولی نوبت بابوس بیگ بود و حضرت از تنگی^(۱) خواجه بسته
در نواحی ارقندی فرود آمده بودند - و بابوس علی الصباح با جمعیت
خود و شاه بردی بیات و بنده درگاه بایزید دران جمعیت همراه بود -
چون بموضع دوری که دران ولا جاگیر قربان قراول بود رسیدند وقت
طلوع آفتاب بود که قراولان حضرت پیدا شدند - و جمعی دیگر هراولان
لشکر حضرت مثل الغ مرزا و شیر افکن ولد قوچ بیگ و حاجی
محمد سلطان بابا قشقه و فضایل بیگ برادر نواب منعم بیگ ولد
میرم بیگ اندجانی و سید برکه و جمعی دیگر از خوانین و سلاطین از

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۳۳ «تنگی خواجه بسته» ۵

بهرام سقا نام نهاده - صاحب دیوان است - و آن دیوان مقبول خاص و عام است - و دیوان فارسی شاه قاسم انوار و دیوان ترکی شاه نسیمی را تتبع نموده متوجه ترکستان شد - آنصوبه را ازو گرفته بمرزا خضر خان هزاره داده بودند که محافظت راه قندهار و غزنی نماید - بمشار الیه غوربند و ضحاک و بامیان که آن هم ولایت کابل است عوض داده بودند - چون در جلگه دوری بملازمت مرزا کامران مشرف شد فرمودند که در رفتن غوربند آن مقدار توقف ننماید که تا مهم لشکر صورت یابد بعد ازان خواهی رفت - و بنده درگاه دران وقت ملازم کسی نبود - در ملازمت برادر سقا می بود - درین لشکر همراه بود - و روز دیگر عبد الله نام خانه زاد جمیل بیگ آمده نیز فرمان حضرت که از یورت شیخ علی نوشته بودند همراه داشت *

در حینی که خبر حضرت شهرت کرد که از قندهار بدولت متوجه کابل شده اند حسن دوله سلطان ملقب باقی سلطان قرابت خضر خواجه سلطان که داماد حضرت فردوس مکانی بود و مرزا کامران داماد خود ساخته ولایت غزنین را باو عنایت فرموده بودند و جمیل بیگ برادر بابوس را اتالیق مشار الیه ساخته - چون بحمیل بیگ خبر تشریف آوردن حضرت در یورت شیخ علی رسیده - از غزنین فرار نموده خود را بملازمت حضرت رسانید - و گناه بابوس را التماس نمود - حضرت فرمودند که اگر پیش از امرای مرزا بیاید خون و مال او را بخشیدم - و اگر بعد

چون بدولت و اقبال متوجه کابل شدند در اندک زمانی در یورت
 شیخ علی که از نواحی پغان و ارقندی واقع شد که از دیهای کابل است
 نزول فرمودند - و این خبر بمرزا کامران رسید - قاسم برلاس در آن وقت
 حاکم کابل بود او را طلب فرموده بقراولی تعیین نمودند - و (به) قاسم مخلص
 تربتی که میر آتش میرزا کامران بود حکم فرمودند که توپخانه را بجلکه
 دوری که نزدیک بخانه بابوس بیگ بود برآوردند - و سپاهی^(۱) و مردم که
 در بیرون قلعه کابل و نواحی بود فرمودند که همه را بقلعه در آرند - بعد
 از استحکام این امور مرزا کامران خود از قلعه کابل برآمده در پیش خانه
 بابوس بیگ فرود آمدند - و بخشیان - غول (و) التمش و هراول و برانغار
 و جرنغار ترتیب داده جای بجای فرود آوردند - و روز دیگر مرزا سوار
 شده سان لشکر دیدند - قریب بچهار و پانچ هزار سوار مکمل و مصلح
 که در آن اوقات در اردوی کم پادشاهی پیدا می شد بنظر در آوردند -
 بخشیان عظام نام ایشان را بتجدید در دفتر ثبت نمودند - هر یک بجای
 خود قرار یافتند - روز دیگر قاسم برلاس که بقراولی رفته بود باردو
 درآمد - خبر آمدن حضرت به یورت شیخ علی بصحت پیوست - گردیز
 و نفر و بنگش که بشاه بردی بیات داده بودند که در آئین بندگی کابل
 بمشار الیه جذبه رسیده سقا شد - و ترک سپاه گری نموده و خود را

(۱) در اصل نسخه «سپاهی مردم که در بیرون قلعه» ارقام یافته در متن از ترجمه

حسن علی ایشک آغه بحضرت سفارش مهتر رفیق طوسکی
 سلطان محمد قراول ملقب کرده بودند و یکی دیوان شلقدار
 ببق از خدمتگاران نزدیک مهتر هریه آبدار
 سلطان محمد کان لعل شاه بود بایزید کونانی
 مهر محمد قراکوز سمندر ایرج
 ملا اسد مشرف شاه ولی بکاول ترسون برلاس
 مهتر واصل خواجه عبدالمجید مشرف شاه قلی مرزا عسکری
 مهتر وکیل باورچیخانه که در بیگ محمد آخنچی تحویلدار
 سید عارف توشکچی هندوستان بخطاب محمد قلی آخنچی
 مهتر سکهای که بخطاب آصف خانی سرفراز غلام علی شش انگشت
 فرهاد خانی سرفراز گشت سنبل میر هزار که
 شد کومش بخطاب صفدر خانی
 مهتر انیس خزینه دار کوچک سرفراز شد
 مهتر سباکه رکابدار اشرف ملقچی ؟ مهتر آتش
 مهتر چولی فراش که محب سرتاهی پهلوان محب خف عسس
 در زنگان در مجلس مهتر بابا جان فراش قندهار
 اول حضرت شاه مهتر جوهر آفتاوچی خواجه عنبر
 جمعی دیگر از بیگچها و یکّه جوانان قریب بدو هزار کس در ملازمت
 بودند *

چند روز بقندهار رسیدند - و امرای مرزا کنگش دادند که قندهار را
از بیرم خان بگیرند - مرزای مذکور باین راضی نشد - و مرزایان و امرا
که در محل روان شدن کابل در ملازمت بودند بموجب تفصیل ذیل :-

مرزا هندال	شاه قلی بیگ قرابت	محمد علی میر خاكا كه
مرزا الغ	نارنجی سلطان	بخشی بود
مرزا عسکری	حیدر محمد آخته بیگی	ساقی طوق بیگی
خواجه معظم	مقصود بیگ آخته بیگی	شیخ بهلول چولی
قاسم حسین سلطان شیبانی	ولد زین الدین سلطان	نظر شیخ چولی
شیر افغن ولد قوچ بیگ	شاملو	مرزا قلی چولی
موید بیگ دولدی	ملا عبد الباقي صدر	شاهم بیگ ولد بابا بیگ
فضایل بیگ	ترکستانی	جلایر
اسمعیل بیگ	میر نور الدین محمد ترخان	سلیمان قلی ولد شیخ علی
میر سید برکه	قاضی حامد قاضی اردو	جلایر
عافل سلطان	خواجه جلال محمود او بهی	تولک قوچی
حیدر سلطان شیبانی	چغتائی؟ اوزبک	عطا بیگ برادر مشار الیه
علیقلی و بهادر فرزندان	ابراهیم ایشک آغا	درویش محمد خلیج حاکم
مشار الیه	محمد قاسم موجی میر بخشی	قلعه بست
حسین قلی سلطان برادر	خواجه رشیدی دیوان	علی دوست یساول ولد
احمد سلطان شاملو	بابا دوست بخشی	حسن علی گرد

نخواهد بود - و عهد و شرط و خصوصیت همانست که در محل ملاقات قرار یافته - و بعد ازان هندال مرزا و الغ مرزا و جمیع خوانین و سلاطین جمعیت نموده بدر قلعه قندهار رفتند - و امرای قزلباش چون کومک بودند و حکم نداشتند که بمردم حضرت نزاع کنند از طرف دیگر از قلعه برآمده برفتند و متوجه اردوی شاه شدند - و از امرای کومک چندی که برضای خود بطریق ملازمت بیاپوس سرفراز گشتند حسین قلی مرزا شاملو برادر احمد سلطان حاکم سیستان بود که در همان مجلس حضرت - مشار الیه را مهرداد ساختند - و شاه قلی نارنجی و مقصود مرزا آخته بیگی شاملو پسر زین الدین سلطان - و بندگان حضرت بدولت و اقبال در ارک قندهار نزول فرمودند - و این فتح در سنه ۹۳۱^(۱) بود - و بعد از چند روز قندهار را بنواب بیرم خان بهارلو عنایت فرمودند - و قلات و نواحی را بنواب قاسم حسین خان شیبانی عنایت کردند - و زمین داور و آن حدود را قبل ازیں بمرزا الغ که از مرزا کامران از کابل گریخته آمده بود عنایت فرموده بودند - و اورق و بسپی را بحضرت مریم مکانی سپرده در قندهار گذاشتند - و خود بدولت و اقبال با جمیع لشکر نصرت مآثر متوجه کابل شد - و منعم بیگ در بدخشان بود بمرزا یادگار ناصر همراه شد - بعد از

(۱) در اصل نسخه در هندسه سنه ۹۳۱ داده اما این صحیح نیست در سنه نهصد و پنجاه و دو

قندهار فتح شد و بعد قندهار تشریف بکابل بردند و در دوازدهم ماه رمضان نهصد و پنجاه و دو فتح کابل روی داد - ببینید اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۳۳ و ایضا تاریخ شاهی برای واقعات قندهار صفحات ۳۱۱-۳۰۹ *

چند روزی آسوده شوند و از سپاهی نیز جمعی دیگر باو همراه شوند
 چند روزی توقف نمودند - و مرزا هندال بهیچ چیزی مقید نشده کوچ
 بر کوچ متوجه قندهار شدند - چون مرزا الغ و آن جماعه از راه گردیز متوجه
 قندهار شده بودند - در اندک زمان بملازمت مشرف گردیدند و بعیایات
 و التفات خسروانه سرفراز گشتند - و ولایت زمین داور را بمرزا الغ
 عنایت فرمودند - و مرزا هندال هم از راه تیری بیابوس سرافراز
 گشت - و جمعیت حضرت روز بروز افزون می شد - و مردم قلعه را
 برعکس این - محنت روی می داد - و نواب خونزاده بیگم که بایلچی گری
 رفته بود مرزا عسکری را نصایح بسیار نموده - قرار بر صلح شد که
 قلعه را بسپارد - و قلعه قندهار را به پسر شاه و امرای ترکان سپردند -
 بعد از اندک فرصتی مرزا مراد ولد حضرت شاه از عالم رفتند -
 و دولتخواهان حضرت چنین صلاح دیدند که امرای حضرت شاه را رخصت
 داده قندهار را بگیرند - و اوراق^(۱) را گذاشته بکابل بروند - و بشاه
 چیزی بنویسند که چون هنوز غزنین و کابل میسر نشد و جای دیگر که
 کوچ و اوراق خود را توان گذاشت نبود بنابراین قندهار را چند روزی
 بطریق عاریت بجا گذارند - و امرائی که بغیر رضا بملازمت آمده اند اگر آنچه
 خلاف آن مقدمات که در ملازمات قرار یافته بعرض رسانند مسموع

(۱) اوراق - اوروک - اوراق بمعنی خرگاه - ولس - لیکسیکو پرسیکو لیشیم جلد اول

لایق ندید و حرم بیگم کوچ مرزا مشار الیه را مع مرزا ابراهیم رخصت فرمودند - و بعد از چند روز دیگر الغ مرزا بشیر افغن بیگ و فضایل بیگ سپرده بودند که هر هفته یک کدام نگاه میداشتند بیکدیگر اتفاق نموده مرزای مذکور را برداشته براه گردیز قندهار گریختند - از باز ناگشتن مرزا سلیمان و رفتن شیر افغن و غیره بطرف قندهار هراس بسیار پدید آمد - و در فکر رفع کردن این کلفت بود که بعد از چند روز دیگر مرزا یادگار ناصر بطریق سیر بطرف پای مناره رفته - نماز خفتن خبر رسید که مرزای مذکور متوجه بدخشان شد که از نواحی دیهای قور - و براه گریو و زمین داور بجانب قندهار پیابوس حضرت مشرف گردد - مرزا کامران از استماع این خبر کلفت بسیار کشیده در صدد این شد که جماعه فرستند که در مابین کابل و بدخشان بمرزا رسیده برگردانند - یا مرزا راشکست دهند که بجمعیت بجانب قندهار نتواند رفت - آخر نواب مرزا هندال را تعیین نمودند که از دنبال مشار الیه رفته برگرداند - و مرزای مذکور هم از کوتل منار گذشت - خبر بمرزا کامران رسید که مرزا هندال هم مثل مرزا یادگار ناصر متوجه قندهار شدند - مرزا کامران را چون بخت ^(۱) بمخالفت حضرت جنت آشیانی برگشته بود هر کار که می کردند موافق نمی آمد - چون تیره شود مرد را روزگار همه آن کند کش نیاید بکار چون مرزا یادگار ناصر به بدخشان رسیدند و خواستند که اسپان لشکریان

(۱) اصل نسخه « بخت مخالفت حضرت بخت برگشته » مرقوم است »

مقید دارم چه باید کرد - ملا عبد الخالق که معلم مرزا کامران بود و بابوس که
 در کار و امور دخیل تمام داشت بعرض رسانیدند که اینها را اسپ و سروپا
 و قسم داده باید گذاشت - مرزای مذکور به رای دولتخواهان عمل نمود -
 و مرزا سلیمان و مرزا هندال را از بند برآورده و اسپ و سروپا
 داده گذاشتند - و در باب مرزا الغ حکم شد که هر هفته یک امرا
 نگاه دارد - و حرم بیگم کوچ مرزا سلیمان از جواهر و زر آنچه در وسع
 می گنجید بارکان دولت مرزا انسانیت کردند و برشوت همه را از راه
 او بردند - و این جماعه متفق اللفظ بعرض رسانیدند که مرزا سلیمان را
 رخصت بدخشان باید کرد که اگر روزی مهمی روی دهد به بدخشان
 درآمده بکومک و زور مشار الیه باز بر سر کابل می توان آمد - این معنی
 مرزا را بسیار پسندیده افتاد - و بعد از چند روز مشار الیه را رخصت
 دادند - و حرم بیگم و مرزا ابراهیم را نگاه داشتند - و چون مشار الیه بپای
 منار که ده معموره باشد رسید که از کابل دو میل باشد مرزا کامران از
 رخصت مرزا سلیمان پشیمان شده کس بطلب مشار الیه فرستادند - بعضی که
 سخنان زبانی مانده که در حضور باید گفت - مرزا سلیمان این معنی را یافته
 که از رخصت ما پشیمان شده اید عرضه داشت کرد که چون در ساعت نیک
 برآمده ام مراجعت نمودن لایق نیست - اگر سخنان زبانی را تفصیل داده
 و مهر کرده فرستید بموجب حکم عمل خواهد کرد - مرزا سلیمان ازان جا
 کوچ نموده متوجه بدخشان شدند - و مکرر کس از عقب مشار الیه فرستادن

شدند - چون مرزا کامران رخصت فرموده بودند که بیرم خان
 بمرزایان ملاقات نماید مرزا سلیمان را اندرون قلعه در خانه قاسم مخلص
 نگاه میداشتند بیرون آورده بباغ جلال الدین بیگ که در پهلوی باغ
 شهر آراست بردند - نواب مذکور آنجا ملازمت نموده فرمان و سروپای
 حضرت و کتابت حضرت شاه را گذرانیده قضیه اسپ بونی جیق را بعرض
 رسانید - و رخصت حاصل کرده روز دیگر به جلگه^(۱) سیاه سنگ رفته -
 مرزا یادگار ناصر که از بکر آمده بود رفته ملازمت کردند - و تا سه پاس
 شب در ملازمت مرزا بودند - و سبب بیشتر بودن در ملازمت این
 بود که در هند بیکدیگر خصوصیت داشتند - و بعد از چند روز
 جواب فرمان حضرت شاه و کتابت نوشته بنواب بیرم خان حواله
 کردند - و نواب خوانزاده بیگم را از قبل خود بطریق ایلچی گیری
 همراه بیرم خان نموده بقندهار بملازمت حضرت فرستادند -
 و بنده درگاه بایزید دران اوقات در خدمت برادر درویش بهرام سقا
 در گردیز بود - چون خبر قبیل قندهار و جمعیت حضرت و زور کومک
 قزلباش در کابل شهرت تمام یافته سپاهی و رعیت را دغدغه ملازمت
 حضرت شد - تذبذب^(۲) در لشکر مرزای مذکور پیدا شد - مرزا کامران از
 امرای خود کنگش طلبیدند که مرزا سلیمان و مرزا هندال و مرزا الغ را که

(۱) جلگه بالضم و سکون لام و کاف فارسی مرغزار - فرهنگ اندراج جلد اول

صفحه ۸۳۱ و جلگه سیاه رنگ مرغزاریست در مشرق کابل - بیورج - جلد اول صفحه ۳۶۲

نوٹ (۳) °

(۲) در اصل نسخه «مزبذب» °

انکه^(۱) نواب ایشان بود و جیجی انکه که کوچ میر شمس الدین محمد غزنوی که انکه مرزا مذکور بود مرزا را از حرم بیگم مذکور برآوردند - و بیرم خان و جمعی که همراه بودند کورنش کردند - همه حضرت مرزا را ملازمت نموده - حضرت مرزا همه را دلداری دادند - و انکه مذکور باعث این سخنان بود - بعد از تسلیات خان مذکور را نشستن حکم شد - و شاهزاده عالمیان را کنار گرفتند - و مردم که همراه خان مذکور بودند تسلیات بجای آورده بیابوس سرافراز گشتند - و بندۀ درگاه دران جماعت بود - تا یکپاس در ملازمت حضرت مرزا بودند و اسپ و سروپا و فرمان که آورده بودند گذرانیدند - نواب بیرم خان پرسیدند که مرزا ام چند ساله شدند - ما هم بیگه عرض کرد که شب^(۲) دوشنبه ششم نهصد و چهل و شش در عمرکوٹ حضرت تولد کردند تا این تاریخ سه ساله و شش ماهه شده‌اند - و این تاریخ بخط حضرت جنت آشیانی هم نوشته بودند که در کابل بنظر درآمده - بعد ازان رخصت یافته متوجه منزل

(۱) انکه بمعنی دایه برای مزید تحقیق ببینید ترجمه انگلیسی آئین اکبری از بلاخن

صفحه ۳۳۱

(۲) در اکبرنامه صفحه ۱۸۳ شب یکشنبه پنجم رجب (۹۴۹) نهصد و چهل و نه تاریخ ولادت داده و نیز در همایون نامه مصنفه گلبدن صفحه ۵۹ نوشته که بتاریخ چهارم شهر رجب نهصد و چهل و نه وقت سحر روز یکشنبه اکبر متولد شد - برای مزید تحقیق ببینید جرنل ایبائیک سوسائتی اف بنگال سنه ۱۸۸۶ صفحات ۸۸-۸۰ و هسٹوریکل استڈیز ان مغل نیومسمٹیک مصنفه هودیوالا و ترجمه طبقات اکبری جلد دوم صفحه ۸۹ نوٹ ۴

می‌گذشت کس دیگر بران مطلع نبود - و در سر دیوان قراجه خان و مصاحب بیگ که دران ولا برادر گفته باو پوستین داغو داده بودند و مبارز بیگ که برادر مشار الیه و سید عباس و بابوس و جمیل^(۱) و خالق بردی و حیدر^(۲) دوست مغل قانچی و کلّی و غیره از امرا و دیوانیان و یگّه جوانان همه در سر دیوان نشسته بودند - سه چار گهری بلکه یکپاس بصحبت گذشت - و بیرم خان بعرض رسانید که بجهت مرزایان اسب و سروپا و فرمان آورده‌ام چه حکم می‌شود - و بابوس را طلب نموده فرمودند که فردا بیرم خان بدیدن مرزایان میرود تو همراه باش - روز دیگر بابوس بباغی که نواب بیرم خان فرود آمده بودند آمده همراه شد - بملازمت نواب مرزا هندال که در حویلی دلدار آغچه که در نواحی خواجه عبد الصمد کابلی تشریف داشتند ملازمت نمودند - و فرمان و اسب و سروپا که همراه داشتند از حضرت گذرانیدند - تسلیات بجای آورد - و دران اوقات مرزا مذکور را بچشم بند نگاه میداشتند - روز دیگر باتفاق بابوس مذکور متوجه ملازمت شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا که منزل شریف ایشان در باغ مکتب در خانه خونزاده بیگم همشیره حضرت فردوس مکانی آنجا می‌بودند متوجه شدند - میان شام و خفتن بود که ماہم بیگه که آغا

(۱) در اصل نسخه «جمیل» بجای خطی مرقوم است *

(۲) در اصل نسخه «حیدر دوست مغل مقل قانچی و کلّی و غیره» مرقوم است *

و سایر خادمان ایشان را ملازمت نموده سه روز در روضه توقف نمودند - و از آنجا کوچ کرده در موضع شنیر فرود آمدند - و از آنجا کوچ نموده بموضع میدان آمدند - روز دیگر ازان جا متوجه کابل شدند - چون بنواحی موضع اوزبک کلتکی رسیده بودند بابوس بیگ با ملا مقبول که دران وقت بخشی بیگی نواب مرزا کامران بود و رمزی هزاره که یساول مرزا بود و لطفی سرهندی که از ینکهای مرزا بود آمده نواب بیرم خان را ملازمت نمودند - و راه سر کرده ایشان را در سر خیابان در باغ کلبی سلطان فرود آوردند که یک جانب باغ بباغ خواجه دوست خاوند متصل است و جانب دیگر بباغ چغتای سلطان و جانب دیگر بباغ خواجه معین و جانب دیگر بدریا - و این جماعه بعد بابوس در باغ چادر زده بودند که از امرای مرزا کامران کسی به بیرم خان آشنائی نکند - و بعد از سه روز که از کوفت راه برآمدند مرزای مذکور و خان مذکور را بچهار باغ طلب نموده و جمعی که در خدمت نواب بیرم خان بودند همه تاج پوش بهمان وضعی که در میان قزلباش بودند بچهار باغ درآمدند - و در خرگاه که دیوان خانه مرزا بود ملازمت کرده مصحف پیشکش نموده - و چون مرزا بجهت کلام الله تعظیم کردند در اثنای این فرامین و کتابتهای که از حضرت شاه و حضرت داشتند بیرم خان بایشان داد - و ایشان نشستہ مطالعه می فرمودند - و جواب و سوال که میان نواب مرزا و بیرم خان

بجا آوردند - و چندی از هزارها بقتل رسیدند - و حسین آقا ایلچی
 سنجاو سلطان را زخم تیری برویش رسید - و محمدی مرزا اسپى که
 بورنی حقیق نام داشت و رنگ اسپ گهر^(۱) بود و شاه طهماسب بمرزا سلیمان
 فرستاده بودند و محمدی مرزا آن روز سوار بود - و آن هزاره که حسین
 آقا را تیر زده بود جمعی دیگر را زخمی کرده نیزه خود را حواله او نموده
 تاخت - چون نزدیک او رسید جری^(۲) پیش آمده است - آن جر را آزاد
 جست - و ازان طرف جر - محمدی مرزا هزاره را بنیزه بخاکدان دهر
 انداخت - چون نواب مذکور آن جر را پیمودند هژده عرج^(۳) بود تعجبها
 نمودند - و هزاره آن تیر که در کان داشت کشاده داد - برسیه آن اسپ
 رسیده بود با وجود آن زخم ده میل راه آمده اسپ افتاد - روز دیگر
 نماز عصر بموضع منکیر که از دیهای غزنین است رسیدند - و دران
 وقت رئیس خفرالدین والد رئیس شمس الدین آنجا بود - مهبانی لایق
 نموده کیفیت تشریف آوردن ایشان را بمرزا کامران عرضه داشت
 نمود - همان روز آنجا مقام کردند - روز سیوم از آنجا کوچ
 نموده بروضه حضرت سلطان محمود فرود آمدند - و شیخ شاهی

(۱) در اصل نسخه کهر اما صحیح گهر برون سفر - رنگی باشد مر اسپان را که بعری

کیت گویند - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۱۱۵۷ *

(۲) جر بفتح اول و سکون ثانی فارسی - شکاف عوماً و زمین شکافته خصوصاً -

فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۸۱۱ *

(۳) عرج شاید این لفظ آرش است مقداری باشد معین و آن از سر انگشت دست باشد

تا مرفق که پندگاه ساعد و بازو است - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۱۳۲ *

چون این جماعت رسیدند و جنگ واقع شد و بنده درگا بایزید هم دران لشکر بود - رفیع کوکه مذکور بدست افتاد و اسباب و اشیای که بود بتمام و کمال بتصرف این جماعت درآمده - و بعد از دو روز دیگر باز باردوی ظفر قرین ملحق شدند - گوسفند بیشمار و غله بیحد باردو درآمد - یک روز احمد سلطان شاملو حاکم سیستان و حیدر سلطان شیبانی و علیقلی و بهادر فرزندان مشار الیه و مقصود بیگ آخته بیگی شاملو پسر زین الدین سلطان و دوست باباء قوریگی و حیدر محمد آخته بیگی و مهتر یوسف خزینه دار و میرک مارستانی و حیدر ... تبریزی ملازمان حیدر سلطان شیبانی همه مکمل و مصلح شده انگیز^(۱) جنگ قلعه قندهار نموده چند مرتبه چقلشهای^(۲) مردانه به پیادهای قلعه کردند - خیلی از پیادهای قلعه ضایع شدند - به علیقلی ولد حیدر سلطان شیبانی و میرک مارستانی زخم تیر رسید - و باباء دوست قوریگی و مهتر یوسف بشهادت رسیدند - و هر در چند روز پیادهای قلعه برآمده و سوارهای اردو چقلش می کردند - و بعد از چند روز نواب بیرم خان بچوب بادام تلخ که از روضه حضرت امام آورده بود حربه خود ساخته تاخت - و محمدی مرزا و سید محمد پکنه و جمعی که در خدمت نواب مذکور بودند فراخور مردانگی خدمت

(۱) انگیز برای معجمه بمعنی برانگیخته - و در بعضی فرهنگ بمعنی اراده نوشته فرهنگ

انندراج جلد اول صفحه ۳۱۳ *

(۲) در اصل نسخه چقلش اما لفظ صحیح چقلش است بمعنی جنگ و در غیاث نوشته که

بمعنی جنگ شمشیر است *

حال دیگر که در نواحی قلعه بود فرود آمدند - و این در آخر سنه ۹۴۳^(۱) بود - و بعد از پنج روز حضرت با اردوی و باقی لشکر تشریف آوردند - و قلعه را تنگ قبل نموده مرچل قسمت کردند - و در همان چند روز موید بیگ و اسمعیل بیگ دولدی خود را از قلعه انداخته بیابوس مشرف شدند - بعد از چند روز دیگر که قبل بود در اردوی ظفر قرین بقدری عسرت واقع شد - خبر رسید که رفیع کوکه مرزا کامران در جانب زمین داور در کوهی که در لب آب ارغنداب از قندهار واقع شده مع جمعی از هزاره و نکدری سنکر^(۲) نموده اند - نواب بیرم خان را و نواب محمدی مرزا که نبیره جهانشاه پادشاه باشد که نواب بیرم خان بهارلو خود را ازان سلسله می گوید - و حیدر سلطان شیبانی مع فرزندان علیقلی و بهادر و مقصود مرزای آخته بیگی پسر زین الدین سلطان شاملو و شاه قلی بیگ نارنجی و سید محمد پکنه و جمعی کثیر را بر سر سنکر رفیع کوکه فرستادند -

(۱) این سنه ۹۴۳ غالباً ۹۴۰ که در کتاب نوشته صحیح نیست زیرا که در روز شنبه هفتم محرم الحرام سنه نهصد و پنجاه و دو محمد همایون پادشاه در قندهار نزول نمودند - ببینید مآثر رحیمی جلد اول صفحه ۵۹۶ - پس اغلب که در آخر سنه نهصد و پنجاه و یک در ماه ذی الحجه این واقعه پیش آمد *

(۲) سنکر بروزن لنگر - چیزست که برگرد لشکر یا خانه ها از خار و سنگ توپ خانه وغیره ساخته میبای جنگ باشند از عالم مورچال - فرهنگ انندراج جلد دوم صفحه ۴۶۳ در اصل نسخه « لب آب از قندهار واقع » و در مآثر رحیمی جلد اول صفحه ۵۹۶ نوشته « درین حال خبر رسید که رفیع کوکه میرزا کامران در زمین داور در پس کوهی در پشت ارغنداب با جمعی از هزاره و نکدری جمع شده نشسته اند » و در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۹ ارقام یافته « رفیع کوکه میرزا کامران بجانب زمین داور پس کوهی (که در لب آب ارغنداب واقع شده) با جمعی از هزاره و نکدری مجتمع شده نشسته » *

قبول کردند - روز دیگر^(۱) قلعه را بامان گرفتند و کیفیت را بحضرت شاه عرضه داشت کردند - و فرمان جهان مطاع صادر شد که ولد مشار الیه را که تابعان^(۲) به بزرگی بجای پدر او قبول نموده اند همان طریق جاگیر باو ارزانی داشتیم - و بعد از دو روز از فتح قلعه بندگان حضرت در نواحی قلعه نزول فرمودند - و در سلک بندگان آستان ملایک آشیان درآمده بدعای دوام دولت اشتغال می نمود - و در همین منزل جمعی از خوانین و سلاطین را بطریق یلغار قریب پنجهزار کس بر سر قلعه قندهار فرستادند - و فاصله میانه قندهار و قلعه بیست قریب به بیست میل باشد - و روز سیم این جماعت بدروازه ماشور رسیدند - و قبل ازان چون قراولان خبر کرده بودند جمعی برآمده جنگ کردند - و جماعتی از جانبین کشته و زخمی شدند - اما از جانبین کسی نامی که درین تذکره توان نوشت کشته نشد - آخر مردم کومکی پادشاهی زور آورده آن مردم فرار نموده بقلعه آمدند - و مرزا عسکری خود بر بالای دروازه نشسته تماشا می کرد - چون توپ و تفنگ بسیار شد تاب مقاومت نیاورده مردم کومکی نیز برگشته در باغ کامرانی و بعضی

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۲۷ «رفته رفته چون کار بر اهل قلعه تنگ شد و مدد از جایی نرسید متحصنان قلعه فریاد الامان برآورده در تضرع و زاری کشودند و بمقتضای عواطف خسروانی امان یافته قلعه را سپردند» *

(۲) در اصل نسخه «ناپان» به بزرگی، مرقوم است، *

و یک شبی حضرت در آستانه مقدسه منوره در طواف بودند که بخاطر شریف ایشان رسید که من هم در آستانه در میان خادمان خدمتی کرده باشم - میر عبد العظیم را که دران اوقات خادم باشی بود طلب داشته - مقرّاضی که در دست میر مذکور بود حضرت گرفتند - و میر مشار الیه کاسه آب بدست خود گرفته در ملازمت حضرت میگشت - و حضرت سر شمعهای که در روضه و دارالحفاظ و دارالسیار و گنبد میر علیشر و غیره بود همه را گرفته در کاسه^(۱) آب که میر عبد العظیم داشت می انداختند - بعد از چند روز حضرت بدولت و اقبال متوجه اردوی ظفر قرین بجانب قندهار شدند - چون بلب آب هلمند رسیدند علی سلطان باشی بیوک را که پانصد نفر همراه داشت و جمعی دیگر از یکتا باو همراه کرده بر سر قلعه بیست^(۲) فرستادند - بنده درگاه یازید دران لشکر بود - ملازم نواب مرزا عسکری - درویش محمد خلیج جاگیردار و شقدار آن قلعه بود - و چون این جماعه مذکور بنواحی قلعه مذکور رسیدند قلعه مذکور را محاصره کردند - و درویش محمد مذکور آماده جنگ شد - در اثنای جنگ تفنگی بعلی سلطان مذکور رسید و همان زمان بدار عقی رحلت نمود - و پسر او که دوازده ساله بود بجای پدرش - نوکران بکلانی

(۱) در اصل نسخه «کاسبه» *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲ «قلعه بست که داخل ولایت گرم سیر و متعلق

بقندهار است نوشته - برای مزید تحقیق ببینید ترجمه بیورج جلد اول صفحه ۴۵۷ نوت (۱) *

بود که حضرت جمعی را بگواهی پیش سادات و قاضی فرستادند که ماه را در کوتل ذق دیده بودند - چون گواهی دادند علمهای آستانه را بر آورده متوجه عیدگاه شدند - و کمینه بایزید در عیدگاه بود در ملازمت - و چند روزی بندگان حضرت در باغ پائین پا تشریف داشتند - و بعضی اسباب و مردم و اردو از راه طرق و مشهد همراه شدند - و جمعی از نزدیکان چند روزی که در مشهد بودند در ملازمت تشریف داشتند - حکم شده بود که در نیشاپور لشکر زیادی بکنار هلمند بردند - و سلطان مراد پسر حضرت شاه و خوانین کومک در همان منزل جمع شدند - درین چند روز سادات و مردم اعیان که قابل مجالس بهشت آئین بودند صحبت داشتند - و ملا^(۱) حیرتی یک روزی این غزل را در ملازمت ایشان میگذارند که مطلعش اینست

که دل از عشقِ بتان که جگرم می سوزد

عشق هر لحظه بداغِ دگرم می سوزد

همچون پروانه بشمعی سروکار است مرا

که اگر پیش روم بال و پر می سوزد

بندگان حضرت این دخیل فرمودند که چنین بهتر باشد

« میروم پیش اگر بال و پر می سوزد »

(۱) ملا حیرتی در کاشان در سنه ۹۰۰ هـ و شصت و یک هجری داعی اجل را لبیک گفت - برای مزید احوال ببینید فهرست کتب فارسی قلمی از داکتور ریو جلد دوم صفحه ۸۷۳ *

شده بود باز بعمل آرند از گرگ دوانی^(۱) و ارمنی مسلمان و چوگان^(۲) باختن و غیره - و بندگان حضرت - حضرت شاه را وداع کرده متوجه سیر تبریز شدند - و بنده درگاه بایزید در ملازمت سید محمد عرب که امام شاه بود که آن سال زر نذر آستانه حضرت امام رضا را باو سپرده بودند که آورده بان مردم رساند همراه شده بملازمت پدر در آستانه مشرف شده - و بندگان حضرت سیر تبریز نموده از آنجا متوجه کابل و قندهار شدند - و ده هزار کس کومک متعاقب ایشان بلب آب هلمند باردوی ظفر قرین آمده ملحق شدند - و در شب عید رمضان سنه ۹۳۰^(۳) بدولت و اقبال از راه کوتل ذی بشهد مقدسه رفتند - و این بنده درگاه بطلب علمی مشغول بود و بالاخانه^(۴) که در پشت گنبد حضرت امام واقع است نزول فرمودند - چون در مشهد باران و برف شده بود و هوا ابر داشت ماه را ندیده بودند - یک پاس روز

(۱) مسٹر بیورج در ترجمه اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۳۳ نوت ۷ معنی گرگ دوانی

و ارمنی مسلمان داده - اما معنی ارمنی مسلمان تشفی بخش نیست *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۹ نوشته که «لوازم مهمانی بتقدیم رسانید و گرگ دوانی و چوگان بازی پیاده که در تبریز مشهور و معروف بود و دران وقت از اندیشه شورش ممنوع شده بود بجهت مزید انبساط خاطر اقدس بامر شاهی بازی در گرد آمد» *

(۳) در اصل نسخه عید رمضان سنه ۹۳۰ در عدد ارقام یافته اما این صحیح نیست زیرا که حسب روایت اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۶ در جمادی الاولی (۹۵۱) نهصد و پنجاه و یک شاه طهماسب خود استقبال فرموده ملاقات حضرت جنت آشیانی محمد همایون پادشاه فرمودند - پس ۹۳۰ از سهو کاتب ارقام یافته - نهصد و پنجاه و یک بخوانید بجای نهصد و چهل *

(۴) در اصل نسخه «بالاخانه او در پشت گنبد» ارقام یافته *

حسین قلی سلطان شاملو حیدر سلطان شیانی محمدی مرزا نبیره جهان
 برادر احمد سلطان علی قلی و بهادر پسران شاه بادشاه
 حاکم سیستان مشار الیه سلطان حسن روملو
 آدم (ادهم) مرزا ولد دیو مقصود مرزا آخته بیگی و دیگر^(۱) بیگچها و یک
 سلطان
 تهمتن مرزا برادر دیو ولد زین سلطان شاملو جوانان
 سلطان

و بعد از مهمانی دو سه روز توقف نمود باز طرح شکار
 انداختند که در آق زیارت که آخر منزل ییلاق سلق^(۲) است قرغه
 را آنجا جمع سازند - و بدولت متوجه شده شکار سیم با تمام رسید -
 و بنده درگاه بایزید در شکارها و طوئی تحت سلیمان در ملازمت
 بود - و خلیفه الخلفای^(۳) حضرت شاه را تیری از غیب رسیده بعالم
 عقبی شتافت - و از همان جا حضرت را رخصت سیر تبریز فرمودند -
 و بمردم تبریز حکم شد که از کارهایی که سابق می شده که بمرور ایام منع

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۱۸ و در مآثر رحیمی جلد اول صفحه ۵۹۲ بتفصیل اسامی
 سرداران نیز ذکر کرده اما در بعضی اسماء اختلاف است برای مزید تحقیق ترجمه انگلیسی اکبرنامه
 از بیورج جلد اول صفحه ۳۳۱ ببینید *

(۲) در اکبرنامه «ییلاق سلق» نوشته ببینید ایضا ترجمه بیورج صفحه ۳۳۲ *

(۳) در اکبرنامه صفحه ۲۱۸ «درین اثنا بهرام میرزا که با ابوالقاسم خلفا بد بود در میان
 شکار گاه دانسته تیری برو زد و او رخت هستی بر بست و بملاحظه خاطر میرزا کسی این سخن
 را بشاه نگفت» *

فرمودند - و در همین روز طومار ده^(۱) هزار کس سوار مع مرزا مراد ولد شاه که بحضرت - کومک^(۲) نوشته بودند مع طومار اسباب پادشاهی که از هر کارخانه که لایق دیده جدا کرده بودند بوکلای حضرت سپرده اشیا را بنظر حضرت گذرانیدند - و یعقوب مرزا را که نفائی سلطان محمد خدا بنده ولد حضرت شاه بود مهرداد حضرت کرده و خواجه رشیدی را دیوان و این هر دو کس داخل سرداران ده هزار کس کومک اند و نام^(۳) سرداران ده هزار کس بموجب تفصیل ذیل :-

مرزا مراد ولد شاه	محمد خلیفه حاکم	قراة محمد خان شرف
بداغ خان قجج ^(۴) للہ	سیستان	الدین اوغلی تکلو
مرزای مذکور	سنجاو سلطان افشار	حاکم هری
شاه قلی سلطان افشار	حاکم فرخ ^(۵)	ایقوب (یعقوب) خواجه
علی سلطان تکلو کدول	علی سلطان بابنی بیوک	رشیدی مرزا نفائی
اوغلی	تکلو	سلطان محمد خدا بنده
احمد سلطان شاملو ولد	علی سلطان قورچی باشی	ولد شاه طهماس

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۱۸ «دوازده هزار سوار»

(۲) در اکبرنامه «میرزا مراد بکمک نامزد شده بودند»

(۳) در اصل نسخه «ده هزار کس کومک اند و نام ده هزار کس بموجب تفصیل ذیل»

ارقام یافته در اکبرنامه صفحه ۲۱۸ نوشته «اسامی اجله که درین کک عالی مقرر شدند بدین تفصیل است» لهذا در متن کتاب از اکبرنامه اصلاح کرده شد

(۴) در اکبرنامه «بداغخان قاچار کله (معلم) مرزای مذکور»

(۵) در اکبرنامه صفحه ۲۱۸ «سنجاو سلطان افشار حاکم فره»

سیاست فرمودند - چون قرغه بهم دست داد حضرت و حضرت شاه و نواب سام مرزا و بهرام مرزا و (از امرای شاهی) امثال عبد الله خان استجلو که داماد حضرت شاه اسماعیل بود و سوندک سلطان قوریچی باشی افشار و بدر خان استجلو و شاه قلی سلطان مهردار و از ملازمان حضرت مثل خواجه معظم و بیرم بیگ و حاجی محمد کوکه و روشن کوکه و حسن کوکه - از خوانین حضرت و حضرت شاه بموجب حکم در قرغه درآمدند - و از هر جنس شکار که خوش می آمد بزخم تیر برخاکدان دهر می انداختند - چون از شکار فارغ شدند در همین منزل اردوها فرود آمدند - و بجعت جشن^(۱) حضرت درین منزل توقف فرمودند - قریب بده دوازده روز در نزدیک حوض و تخت سلیمان پیغمبر قبق^(۲) برپا کردند - و روز دیگر بطریق سیر متوجه زندان و طویله حضرت سلیمان شدند - بعد از سه روز که درین منزل تشریف داشتند بچوگان بازی و قبق انداختن مشغول شدند - و در همان روز قبق انداختن بیرم بیگ را خطاب خانی و حاجی محمد کوکی را سلطانی ارزانی

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۷ مرقوم است که حضرت جهانبانی در روز جشن عالی الماس گران بها که خراج ملکها و اقلیمها بود و دویست و پنجاه لعل بدخشان بالکای شاهی تا زمان برآمدن بهر اسم و رسمی (که از سرکار خاصه و منتسبان شاهی خرج شده بود) زیاده ازان باضعاف مضاعفه پاداش شد - ببینید ایضا ترجمه اکبرنامه از بیورج صفحه ۴۳۰ نوت (۳) °

(۲) قبق - در ترکی کدو را گویند در زمانه قدیم ترکان کدوی از چوب آویخته نشانه می زدند و حالا بجای کدو طشت را می زدند - ببینید دوزی جلد دوم صفحه ۳۰۳ و ایضا قانون همایونی مطبوعه رایل ایشیائیک سوسائتی صفحه ۸۷ °

از وحش چندانی که بقلم در نیاید جمع ساخته قرغه نموده بشکار متوجه شدند - یکپشته دران منزل بودند تا علف آن منزل و گوشت شکاری بکار رفته و ازان جا طرح شکار دیگر انداخته که لشکر را ده روزه رخصت دادند که شکار را رانده در تخت^(۱) سلیمان قرغه شود - چون قرغه باتمام رسید بشکار مشغولی نمودند - و از وحش و طیور آن مقدار بهم رسیده بود که عدد آن درین مختصر نمی‌گنجد - و پاره آهو سرخه که از قرغه بیرون آمده در رودخانه که عقب قرغه بود ریختند - و قورچیان و قلقچیان لشکری آنها را به تیر و شمشیر کشتند چنانچه یکی جان بیرون نبرد - با وجود این حال ازان طرف که شکار بیرون رفته بود و چل^(۲) جماعه که بود غضب نموده چندی از مردم اعیان را

شدند - بیورج در ترجمه اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۳۹ نوت نمبر ۵ نوشته که شاید سوج بلاق صحیح باشد سوج بمعنی سرد و بلاق بمعنی چشمه است و بیلان و بیلان بمعنی باغ است .

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۱۸ «حوض سلیمان» و در منتخب التواریخ جلد دوم صفحه ۹۲ بدآونی در خصوص معنی شکار قرغه می‌نویسد «و همدین ایام در پنج گروهی ++ شکار قرغه انداختند تا مقدار چهل گروه راه از هر جانب نخچیر صحرائی را در دایره کشیدند و آن را روز بروز چون دایره دهان خوبان تنگتر ساختند - و پانزده هزار جانور تخمینا از هر قسم دران صیدگاه بشمار آمد و خاص و عام را بتدریج حکم شکار فرمودند، انتهی و در فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۹۹۱ - قرغه - بفتح اول و ضم ثانی و سکون ثالث و فتح غین معجمه - ترکی - شکارگاه که امرا و سلاطین در احاطه کلان آهو و گوزن و غیره می‌گذارند - ولر - در لغت خود جلد دوم صفحه ۳۲ بفتح ثانی نوشته و قرغه و قرقا و قورقا این هر سه لفظ یک معنی دارد»

(۲) چل - فارسی - بندی که از چوب و کاه و سنگ و علف در پیش رودخانه

و جوی به بندند - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۸۸۹ .

استانته امام نموده ^(۱) نزول اجلال ارزانی فرمودند - و بعد از چند روز به نیشاپور تشریف بردند و ازان جا سبزوار و حاکم سبزوار شمس الدین علی سلطان سبزواری بود و جاگیردار نیشاپور شاه قلی سلطان حاکم مشهد بود و از سبزوار بدمغان و از دمغان بسمنان و از سمنان بقزوین و پیش ازان بچند روز که حضرت بقزوین تشریف آرند حضرت شاه برآمده متوجه ییلاق سلق شده باشند که بجهت تماشای حضرت طرح شکار اندازند - چون بناوی زنکان رسیدند خبر رسید که نواب بیرم بیگ را پیش حضرت شاه فرستاده اند - و بشرف ملازمت مشرف گردیده و کتابت حضرت را گذرانیده - در همان منزل جواب یافته مراجعت نموده - بعد از چند روز حضرت و حضرت شاه در همان منزل با یکدیگر ملاقات نمودند - و باتفاق متوجه شکارگاه شدند - چون پیش از آمدن حضرت قازیان ^(۲) عظام را حکم کرده بودند که شکار را از ده روزه راه رانده بیارند - در چمنستانیکه او را ساوق یلاق ^(۳) گویند که اول منزل ییلاق سلق است

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۵ «پانزدهم محرم (۹۵۱) نهصد و پنجاه و یک مشهد مقدس رسیده زیارت روضه رضویه فایز گشتند»

(۲) در اصل نسخه قازیان مرقوم است شاید این لفظ «قاز چران» باشد - آنکه بطها را چراند - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۹۳۱

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۸ «از ده روز راه لشکر شاهی جانوران صحرائی را رانده در چشمه (که او را ساوق یلاق گویند که اول منزل ییلاق بیلوق است) شکار مجتمع

پیشکش نمایند - و حاکم غوریان و نوسخ^(۱) و کوسو در ولایت خود مهبانی نمایند - و حاکم خاف و ترشیز و زاوه و محولات در سرای جام فرهاد خسرو که پنج فرسخی مشهد اقدس باشد مهبانی نمایند - در تاریخ سنه ۹۹۰ نقل - در تاریخ سنه الف نقل گرفته شده *

و چند روزی که میل بودن هری داشتند^(۲) توقف فرمودند - و از اهل نغمه و غیره جمعی در رکاب ظفر قرین متوجه مشهد مقدس شدند - و احمد سلطان را چون مدتی در خدمت بود رخصت سیستان فرموده متوجه اردو شدند - چون نزدیک مشهد مقدس رسیدند شاه قلی سلطان ولد قازق بهادر استجلو که دران وقت حاکم مشهد بود معه سادات و اهالی و موالی و علما استقبال نموده ملازمت (نمود) و حضرت زیارت

(۱) در اکبرنامه و مآثر رحیمی «حاکم غوریان و فوشنج و کرشو در ولایت خود» *

(۲) در مآثر رحیمی جلد اول صفحه ۵۸۷ در خصوص سال ورود حضرت جهانبانی بهرات می نویسد «که در روز نو روز غره ذی قعدہ نهصد و پنجاه در باغ جهان ارای هرات نزول اجلال فرمودند» و در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۳ نوشته که در مجلس اول صابر قاق که در خوانندگی یگانه خراسان و عراق بود غول امیر شاهی را خواند که ارکان وجود اهل وجد و حال در تزلزل آمد و مطلعش این است: —

مبارک منزلی کآن خانه را ماهی چنین باشد
همایون کشوری کآن عرصه را شاهی چنین باشد
و چون باین بیت رسید که

در رنج و راحت گیتی مرینجان دل مشو خرم
که آئین جهان گاهی چنان گاهی چنین باشد

حضرت جهانبانی را رقت شد و بغایت متأثر شدند - و انعامها در دامن امید او ریختند *

از بد و نیک که در مجلس بهشت آئین آن الطّفِ خواقین بگذرد بقلم گرفته بمر آن شوکت دستگاه رسد - و بدست مردمان روزگار دیده و صاحب وقوف روانه درگاه معلی گرداند که بر جمیع اوضاعِ نوابِ همایون ما را اطلاع حاصل شود - و همه روز آن حکایات متصور و معمول باشد *

مهمانی آن ایالت پناه بدین دستور باشد که طعام و حلاوه و مربّا و میوه سه هزار طبق کشیده شود و یراق مذکور بدین دستور سر براه نمایند - اول پنجاه چادر و بیست سائبان و چادر بزرگی که جهت خاصه ما ترتیب نموده عرض کرده بود با دوازده زوج قالی^۱ پنج دوازده ذرعی و ده ذرعی و هفت ذرعی و هفت زوج قالی پنج ذرعی و نه قطار مایه و نود قطار فرشته کردار و دویست و پنجاه طبق چینی بزرگ و کوچک و بیست و یک طباق مذکور و دیگر تمامی سرپوش قلعی کرده پاکیزه داشته باشد و قطار شتر دو^(۱) تقوز در مهمانی خود آن ایالت پناه پیشکش نماید - و امرای مذکور که امر شده بود که مهمانی نمایند بدین طریق طعام و حلاوه و پالوده یک هزار و پانصد طبق بکشند - و سه اسب پیشکش نمایند - و یک قطار شتر و یک قطار استر که اول آن ایالت پناه دیده و پسندیده باشد

(۱) در اصل نسخه « قطار شتر دو دو قر » نوشته در اکبرنامه صفحه ۲۱۳ و مآثر رحیمی

صفحه ۵۸۷ « پاکیزه داشته باشد و قطار استر دو تقوز در مهمانی خود » ارقام یافته *

ما دران بلدۀ طیبہ جهت بودن و خواندن و مشق کردن تعمیر یافته بود و الحال مشهور است بباغچہ شاهی ایشان را دران منزل نزول فرمایند - و حمام چهار باغ و دیگر حمامات را سفید و پاکیزه سازند - و بگلاب و گل خشک^(۱) و هر خوشبوی سازند که هرگاه میل فرمایند آسوده خاطر شوند - روز اول فرزند مذکور ایشان را بطعام لطیف لذید وافر مہانی نماید - و شب چون ایشان ب فراغت متوجہ خواب شوند^(۲) آن ایالت پناه امرای عظام را بحضور خود طلبیدہ مقرر دارد کہ هر یک ایشان یک روز آن پادشاہ لطف آلہ را در یکی از باغات مہانی فکر کند - و دو روز دیگر فرزند مذکور مہانی کند - بعد ازان ایالت پناه خود بدین دستور مہانی کند کہ مذکور خواهد شد - چون ایشان بشہر درآیند همان روز عرضه داشت نماید و روانہ درگاہ معلی کند - مقرر شد کہ معز الدین حسین مکال کلانتر دارالسلطنہ ہرات شخصی خوش نویس صاحب وقوف تعین نمایند کہ از روزی کہ آن پانصد نفر استقبال نمایند تا آن روزی کہ ایشان در دارالسلطنہ ہرات باشند روزنامچہ منقح نوشتہ^(۳) بہ ثبت مہر آن ایالت پناه رسانند - و جمیع حکایات و روایات

(۱) در مآثر رحیمی جلد اول صفحہ ۵۸۶ و در اکبرنامہ جلد اول صفحہ ۲۱۲ و پاکیزہ

سازند - و بگلاب و مشک خوشبو کنند - کہ هرگاه میل فرمایند محل آسایش بدنی باشد »

(۲) در اکبرنامہ صفحہ ۲۱۲ « متوجہ خواب شوند - آن ایالت پناه خود بدین دستور

مہانی کند کہ مذکور خواهد شد »

(۳) در اصل نسخہ « روزنامچہ منقح نوشتہ شہابان امان ایالت پناه رسانند » و در متن

از اکبرنامہ و مآثر رحیمی اصلاح کردہ شد »

چارطاق و خیابان شهر و صفا دادن چار باغ فراغ خاطر روی نموده باشد حاجبان^(۱) و منادی گران را در شهر و محلات و حدود و مواضع نزدیک شهر مقرر دارند که چار نمایند که تمامی زن و مرد روز چهارم در سر خیابان حاضر گردند - و چون هر کس دکان و بازار که آئین بسته بفرش قالی و پلاس ضرور ست راس سازند همه جا عورات بنشینند^(۲) چنانکه قاعده آن شهر است - و در محله و کوچه بی گمان صاحب نغمه بیرون می آید که در بلاد معظم عالم مثل او نباشد - تمام آن مردم را استقبال نمایند - بعد ازان آن پادشاه عالم پناه را بعزت و ادب گویند که پای دولت در رکاب سعادت در آورند - فرزند مذکور در پهلوی آنحضرت چنانکه یکسر اسپ و گردن اسپ ایشان پیش باشد براه روند - و آن ایالت پناه خود از عقب ایشان نزدیک نزدیک آید - از عمارات و منازل و باغات هر چه پرسند جواب دانسته و سنجیده عرض نمایند - و چون بسعادت بشهر در آیند و چار باغ را بنور ذات پاک بابرکات خود بهتر از روضه خلد سازند - و در باغچه که در هنگام سکن نواب همایون

(۱) در مآثر رحیمی جلد اول صفحه ۵۸۵ و در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۱ بجای

« حاجبان » ارقام یافته « چارچیان »

(۲) در مآثر رحیمی جلد اول صفحه ۵۸۶ « عورات بیگها بنشینند - و چنان که قاعده

آن شهر است عورت بآینده و رونده در مقام شیرین کاری و شیرین گوئی در می آمده باشند -

از هر محله و کوچه صاحبان نغمه بیرون می آمده باشند که در بلاد عالم مثل آن نباشد - تمامی

آن مردم را باستقبال بفرمایند - بعد ازان پادشاه را «

دارند - که بوقت حاجت بطلب ایشان ببايد فرستاد - بهر نوع باشد اوقات فرخنده ساعات ایشان را خوش دارند - و سه روز در سرِ خیابان باغات و کاریزگاه ایشان را سیر میفرموده باشند - و درین سه روز از درِ باغِ چهار باغِ شهر که منزل لطیف بادشاهانه است تا سرخیابان که در باغِ عیدگاه است بفرمانید که محترفه اصنافِ چهارطاق بندی بآئین شیرین بسته بهر صنف یکی از امرا را شریک سازند - تا بتعصب یکدیگر هر صنعت و شیرین کاری که مقدور باشد و دانند بعمل آورند که انساب آنست که چون آن پادشاه جمجاه آن مرز و بوم را بقدم فرخنده لزوم مشرف ساخته اند اول بشهری که ^(۱) آن نور چشم عالمیان بوجود شریف خود رشک بهشت برین خواهد فرمود آن بلدۀ معموره خواهد بود - می باید که بنظر کیمیا اثر آن قدوۀ سلاطین و ارشدِ خواقین بسیاری از مشاهیر که از مردم نا فرجام ^(۲) واقع خواهد بود بهر نوع همزبانی و ملائمت رفع ملال خاطر آن پادشاه جمجاه نمایند - روز سیم که از این

(۱) در اکبرنامه «اول بشهری (که آن نور چشم عالمیان است) بوجود شریف خود مشرف خواهند ساخت بنظر کیمیا اثر ایشان از مردم خوش طبع و شیرین گوی (که در شهر هستند) در آورند که باعث سرور باشد - روز سیوم» - و در صحایف شرائف مؤلفه محمد عسکری حسینی بلغرای (نسخه خطی* سوسائتی نمبر ۱۲۳۵ III) در صفحه ۱۰۸ نوشته که «چون پادشاه آن مرزبوم را از قدم میمنت لزوم مشرف سازد و آن مکان از غبار ستمد آن پادشاه رشک فردوس گردد از مردمان خوش طبع و لطیفه گو که در شهر هستند تمامی را در نظر کیمیا اثر در آورند که باعث سرور باشد - روز سیوم» *

(۲) در اصل نسخه «نا فرجام» مرقوم است شاید «با فرجام» باشد *

و ملازمان^(۱) ایشان را تمام خلعتهای ابریشم لطیف از هر جنس بدهند با بالاپوش درخور آن کس - چون بمنزل خود روند ایشان را بنظر فرخنده اثر فرزند ارجمند در آورد - و آن فرزند بخلق عظیم که میراث آبا و اجداد اوست با ایشان معاش نموده بهر یک از ایشان اسپ و سروپا و زر درخور هر کس بدهد - انعام کم^(۲) از سه تومان نباشد - و دوازده قسم^(۳) در فر پارچه ابریشم از مخمل و اطلس و کمخا رنگین فرنگی و یزدی و تافته شامی و غیره که بغایت الغایت لطیف باشد و سیصد تومان زر نقد^(۴) در سی کیسه مقالی مساوی کبود با قماش مذکور بکشند - و بلشکر ایشان در هری سه تومان^(۵) که سی صد شاهی باشد بدهند - و در مجلس ایشان همه وقت از اهل ساز و نغمه و آواز که موجب سرور و جلای ضمیر منیر ایشان باشد و از صنایع و بدایع ایشان انتعاش طبعی آنحضرت را بهم رسد جمعی که باشد همه را دایم حاضر

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۱ «و ملازمان ایشان را تمام خلعتهای ابریشمی از هر جنس و هر رنگ علحده علحده فراخور آن کس از الوان مخمل و خارا و تکه کلابتون و طلا باف بپوشانند»

(۲) در اکبرنامه «انعام زیاده از سه تومان نباشد»

(۳) در اکبرنامه «دوازده تقوز پارچه ابریشمی از مخمل» - و کمخا مخفف کنخاب است ای خاب کم دارد و خاب بمعنی آنست که آن را بپندی رُوَنا گویند یعنی پشم باریک - برای مزید تحقیق لفظ کمخا و اطلس ببینید قانون همایونی مصنفه خواند امیر مطبوعه سوسائتی صفحه ۵۱

(۴) در اکبرنامه «زر نقد در سی کیسه با قماش مذکور بکشند»

(۵) در اکبرنامه «سه تومان تبریزی که ششصد شاهی باشد بدهند»

نمایند فی الحال ^(۱) سیصد طبق طعام الوان بطریق ماحضر بمجلس ^(۲) آن مذکور شاهوار سلطنت آورند - و بین الصلوتین یک هزار و دویست طبق طعام لطیف الوان بر طبقهای لنگری که مشهور است بطبق محمدخانی و دیگر اطباق چینی و طلا و نقره و سرپوشهای طلا و نقره بر بالای آنها نهاده بمجلس آورند - و مربیات خوش و لطیف لذید و ثمرات آنچه ممکن باشد و حلاوه و پالوده بکشد - و بیست ^(۳) و هفت راس اسپ لایق از طوایل آن فرزند ارجمند آن ایالت پناه جدا نموده جلّهای مخمل و اطلس بر ستوران مذکوران پوشانیده تنگ قصب باف و ابریشم که بر جلّ مخمل منقش و تنگ سفید بر جلّ مخمل سرخ و تنگ سیاه بر جلّ مخمل سبز بکشد و بدین عنوان رعایت مناسب رنگ نموده پیشکش نمایند - و حافظ صابر قاق و مولانا قاسم قانونی و استاد شاه محمد و دیگر گوینده و سازنده مشهور که در دارالسلطنه مذکور باشد همه وقت حاضر باشند - که هرگاه آن پادشاه عالیجاه خواهند فی الحال بنغمه و ترنم آنحضرت را مسرور و خوشحال سازند - و شنقار و باز و چرخ و باشه و شاهین و بحری و آنچه در سرکار فرزند مذکور و آن ایالت پناه و اولاد عظام او باشد پیشکش نمایند -

(۱) در اکبرنامه «سه صد طبق»

(۲) در اکبرنامه «بمجلس بهشت آئین آورند»

(۳) در اکبرنامه «پس ازان هفت راس اسپ» و در اصل نسخه «بیست هفت»

التماس نماید که آن گوهرِ معدنِ سلطنت و اقبال از اسب زیر نیاید -
 اگر قبول کنند فیها - در ساعت باز گردد - و فرزند^(۱) مذکور را از
 اسب پیاده ساخته بتعجیل روانه خدمت ساخته فرزند مذکور را
 و رکاب آن پادشاه را ببوسد - و قواعد خدمت و عزت آنچه ممکن باشد
 بظهور^(۲) آورد - و آلا که نواب کامیاب قبول نفرمایند و پیاده بشوند^(۳)
 اول فرزند مذکور را از اسب بزیر آورد و بخدمت آنحضرت برد که
 دست آن عالیجناب را بوسیده بعد از سوار شدن آن حضرت سوار
 شود - و بدستور متوجه اردوی خود و منزل مقرر شوند - و آن
 ایالت پناه خود نزدیک نزدیک فرزند^(۴) مذکور در خدمت نور موفور السرور
 دیوان دولت و عزت توجه نماید که اگر آن پادشاه - خلاق و ممالک
 پناه - سخن و حکایتی از فرزند مذکور استفسار نمایند و آن فرزند
 بواسطه صغر سن جوابی آن چنانکه باید نتواند داد یا بی وقوف باشد آن
 ایالت پناه جواب لایق و موافق عرضه نماید - و در منزل مذکور آن
 فرزند پادشاه عالم پناه را مهابانی نماید باین دستور که چون چاشت گاه نزول

(۱) در اصل نسخه «فرزند مذکور آن و رکاب»

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۱۰ «بظهور آورد و اگر نواب کامیاب»

(۳) در اصل نسخه «پیاده نشوند»

(۴) در اکبرنامه «نزدیک نزدیک فرزند مذکور در خدمت پادشاه باشد» که (اگر پادشاه

سخن و حکایتی از فرزند ارشد استفسار نمایند و آن فرزند بواسطه حجاب جواب آن چنانکه
 باید نتواند داد) آن ایالت پناه جواب لایق عرض نماید»

از منزل مذکور که فردا نواب بشهر خواهد آمد رخصت طلبیده متوجه ملازمت فرزند مومی' الیه گردد - و صباح آن روز فرزند اعزّ ارشد ارجمند برخوردار سعادت یار را بسرعت تمام باستقبال آن صاحب دولت و جلال از منزل بیرون آورد - و سروپای مکمل که در نو روز^(۱) پارسال جهت آن فرزند ارسال داشته بود پوشانیده و یکی از سفید ریشان اویماق تکلو که پسندیده و معتمد آن ایالت پناه باشد در دارالسلطنه مذکور گذاشته فرزند مذکور را سوار کند - در وقت توجه بدارالسلطنه مذکوره ایالت پناه قرا^(۲) سلطان را در خدمت نواب دارد - و چادر و شتر و اسب را گذارد که چون فردا نواب کامیاب سوار شوند اردو نیز کوچ کنند - و ایالت پناه و مشار الیه نواب را هادی باشد - و چون فرزند مذکور از شهر بیرون آید قدغن نماید که جمیع لشکریان بسان مقرر شده متوجه استقبال^(۳) شوند - و چون بنزدیک آن پادشاه عظمت دستگاه رسند چنانچه میدان میانه ایشان یک تیر^(۴) پرتاب باشد آن آیالت پناه پیش رفته

(۱) در اصل نسخه «سروپای مکمل که در موریاء و ارسال جهت آن فرزند ارسال داشته بود درو پوشانیده و یکی از سفید ریشان» مرقوم است از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۰ اصلاح کرده شد *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۰ «قزاق سلطان» مرقوم گشته *

(۳) در اصل نسخه «اقبال» *

(۴) در اصل نسخه «یک سر پرتاب» *

از هدایای آلهی مهان ما و ایشان شده - گلیست رنگین و شریف از گلستان
سلطنت و لطافت - قمر صورت فرشته خاصیت - در ملازمت و خدمت
آنچه نهایت تردد باشد بجای آورید - و تقصیر ننمائید - که هر نوع
جانسپاری و خدمتگاری که نسبت بآن نهال چمن عزت و اقبال بجا آورند
بغایت پسندیده و مستحسن خواهد بود - و موجب قدر آن ایالت پناه
خواهد گردید - و چون فردا بشهر خواهند رسید مقرر دارند که امروز
در درون باغ عیدگاه سرخیابان^(۱) چادرهای درون اطلس قرمزی و میان
کرباس طبعی و بالا مقالی^(۲) اصفهانی که درین ایام اتمام داده عرض نموده
بود ترتیب دهند - و ملاحظه نماید که هر جا خاطر خاطر فیض مآثر
آنحضرت مسرور گردیده باشد بجبهت آب و هوا - در خدمت آن حضرت
دست ادب ملازم وار بر روی سینه نهاده پیش رود - از زبان نواب همایون
عرض نماید که آن اردو و لشکر و اسباب تمام پیشکش نواب کامیاب
است - چون در سر راه و کوچ بدین نوع کسان همزبانی کردن
لایق و خوشنما است تقصیر نکند - و دم بدم خاطر خاطر آن
بلند قدر فلک عزت و جلالت را ازین نوع همزبانیها که در
کمال استحکام باشد آسوده و مسرور سازند - و خاطر دریا مقاطر آن
حضرت و ملازمان را ازین حکایات مسرور سازند - و خود

(۱) در اصل نسخه «عیدگاه سر خانان چادرهای» *

(۲) در اکبرنامه «بالا مشقالی اصفهانی» *

یزدی و دارائی^(۱) مشهدی و خانی باشد مخّلع سازند - مجموع را بالاپوش^(۲) مخمل که خوش رنگ باشد بدهند - بهر یک از لشکریان و ملازمان ایشان دو تومان تبریزی جهت یوم الجمع^(۳) بدهند - و طعامهای الوان لطیف بدستوری که مقرر شده سربراه نموده مجلس ملوکانه بگذارند که زبانها بتحسین آن گویا شود - و آفرین بگوش^(۴) هوش رساند - و تفصیل لشکر ایشان داده روانه درگاه عرش اشتباه نماید - و مبلغ دوهزار پانصد تومان تبریزی از تحویلات سرکار خاصه شریفه دار السلطنه مذکوره و ولایات که اجناس آنجاها جهت ملاحظه دارالسلطنه مذکوره می باشد باز یافت نمایند - و صرف ضروریات کند - و آنچه نهایت بندگی و خدمت باشد بجان منت داشته بظهور آورد - از منزل مذکور تا شهر بچهار روز آیند - و هر روز مهمانی و طعام بدستور روز اول که مذکور شده نمایند - می باید که در هر مهمانی اولاد عظام آن ایالت پناه عالیمقام مانند چاکران و خدمتگاران کبر خدمتگاری بر میان جان بسته آداب ملازمت بعمل آورند - و شکر بجا آورند که این نوع بادشاهی که هدیه ایست

(۱) دارائی - نام قاشی ابریشمین که الوان باشد - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۷ *

(۲) بالاپوش - پوششی که در وقت دراز کشیدن بر سر کشند بعضی آن را لحاف

و بفارسی شادیچه برون بازیچه و جامه خواب و زیرپوش و بالاکش گویند - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۳۷۳ *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۹ «یوم الخرج» مرقوم است و یک تومان

تبریزی قریب سی و سه روپیه هندی می باشد ببینید ترجمه اکبرنامه جلد اول صفحه ۳۲۳ توت ۸ *

(۴) در اکبرنامه صفحه ۲۰۹ «و افرینها بگوش عالمیان رسد» *

آن ایالت پناه یکی از اویماق^(۱) خود را که مردِ کاردان و صاحبِ وقوف باشد در خدمت فرزند ارجمند ارشد سعادت‌یار گذارد که بهر خدمت آن فرزند خبردار باشد - باقی لشکرِ ظفر اثر از شهر و ولایت و سرحدات از هزاره و نکدري وغيره تا ^(۲) سی هزار سوار که بشمارهٔ صحیح ملازم آن ایالت دستگاه شوکت پناه است همراه برداشته استقبال نمایند - و چادر و سایبان و اسباب ضروری و قطار شتر و استر همراه برند - چنان اردوی آراسته بنظر کیما اثر آن پادشاه سیاره سپاه در آورد که موجب سرور گردد - چون بملازمت آن حضرت سرافراز گردد پیش از جمیع حکایات از جانبِ نوابِ کامیاب همایون ما دعای بسیار بسیار عرض نمایند - و در همان روز که بملازمت ممتاز گردد و از دو^(۳) جای نزول نماید و بتوزوک و قاعده لشکر و اردو نزول نمایند - و بخدمت ایستاده رخصت مهمانی طلبیده سه روز دران منزل که جای باشد خوش هوا مقام کنند - روز اول جمیع لشکریان ایشان را خلعتِ فاخره که کمنخای^(۴)

(۱) اویماق بمعنی قوم و قبیله - فرهنگ انندراج جلد اول صفحه ۳۲۵ *

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۰۹ «تا سی هزار کس (که بشمار صحیح رسد) از ملازمان کومک^۱ آن ایالت پناه همراه برداشته استقبال نماید» *

(۳) در اکبرنامه «ممتاز گردد بترک و قاعدهٔ لشکر، ارقام یافته و عبارت «و از در جای نزول نماید» که در کتاب ارقام یافته در اکبرنامه مرقوم نیست و شاید بجای لفظ «دو» دور باشد *

(۴) کمنخا - مخفف کمنخاب است در رشیدی نوشته که بالکسر صحیح نیست چرا که کمنخاب دارد و کمنخاب بمعنی آنست که آن را بهندی رُونُوا گویند بضم یعنی پشم باریک و در عربی کمنخاو گویند - ببینید قانون همایونی مطبوعه ایشیاتک سوسائتی صفحه ۵۱ *

دستور که مقدور باشد ملازمانِ رکابِ ظفر انتساب آن بارگاهِ فلک
 اشتباه را مسرور دارند - و آنچه نهایت غمخواری و یاری باشد بایشان
 بظهور آورند - و خاطر آن^(۱) جمیع را که از گردشِ روزگارِ ناهموار بقدر
 غباری دارد بدلداری و غمخواری که درین نوع اوقات لایق
 و خوشنما است مسرور و پر حضور گردانند - و آن دستور همه
 وقت منظور باشد تا نواب همایون بما رسند - بعد ازان آنچه لایق باشد
 از جانب ما معمول خواهد گشت - بعد از طعامِ متفرقات حلوا و پالوده
 که از شکر سفید لطیف و بنانه‌ای بصفای سفید طبخ نموده باشند و مرباهای
 لطیف داشته رشته^(۲) خطائی خاصه که بگلاب و مشک و عنبر اشهب
 خوشبوی و لذید شده باشند بمجلس برند - و حاکم ولایت بعد از مهمانی
 و خدماتِ مذکوره خاطر از ولایت و قلعه آنجا جمع نموده تا دارالسلطنه
 هرات هرکه رفیق خدمت و ملازمت بود دقیقه از دقایق خدمت و ملازمت
 نامرعی نگذارند - و چون بدوازده فرسخی دارالسلطنه مذکور رسند

(۱) در اکبرنامه «خاطر آن جماعت را» ه

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۰۹ «رشته خطائی خاصه» در اصل نسخه «خطابی خاصه»

رشته خطائی از اهل زبان بتحقیق پیوسته از باب ماهیچه است و آن را در قالب می ریزند
 بروی آتش و پر باریک باشد مثل نخ ابریشم و از آرد برنج می سازند و با مغز بادام و فستق
 و نبات و عرق بیدمشک و گلاب می خورند - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۱۹۷ -
 ماهیچه آنست که خمیر را بباریکی ریسان مالند و پزند - فرهنگ اندراج جلد سوم صفحه
 ۱۳۸ - برای مزید تحقیق ببینید ترجمه بیورج جلد اول صفحه ۳۲۳ و ولس در لغت خود
 که مستی است به لکسیکو پرسیکو ایشان در جلد دوم صفحه ۳۹ عبارت مرقومه بالا را نقل کرده ه

بنوعی که در خدمت پادشاه خود کسی خدمت نماید خدمت نمایند - و آنچه نهایت ملاحظه باشد منظور داشته بعمل آورند - و بهر ولایتی که رسند همین فرمان را بوالی آن ولایت نموده مقرر دارند که آن نیز خدمت نماید - و مهمانی بدین دستور بظهور آورد که مجموع طعام و حلاوه و اشربه کمتر از یک هزار و پانصد طبق نباشد - و خدمت و ملازمت آن گوهر سلطنت تا مشهد مقدس اقدس معلی مزگی تعلق بان ایالت پناه دارد - و چون امرای مذکور بملازمت رسند هر روز یک هزار و دوست طبق طعام الوان لطیف که لایق پادشاهان است در مجلس نامی آن پادشاه گرامی کشیده شود - و هر یک از امرای مذکور در روز مهمانی خود نه راس اسب پیشکش نمایند^(۱) که سه اسب اعلی لایق بخاصه آن گلبرگ بوستان عدالت و شهریاری گردد - و یکی بامیر معظم محمد بیرم خان بهارلو شود - و پنج دیگر بامرای مخصوص آن درگاه فلک اشتباه هر که لایق باشد بدهند - و نه اسب را تمامی از نظر خجسته اثر آن گوهر دریای سلطنت و کامرانی گذرانیده ذکر نمایند که کدام کدام اسب از نواب کامیابست - و هر یک که قبل از این قرار یافته باشد که از فلان فلان امیر باشد بگویند که آن حکایت هر چند طوری^(۲) نماید لایق خواهد بود و بد نخواهد بود - و بهر

(۱) در اصل نسخه «پیشکش نمایند که سواری اسب اعلی لایق بخاصه» و در متن

از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۸ نقل کرده شد.

(۲) در اکبرنامه «هر چند بدنام است لایق».

سه روز لشکریان و امیران مذکور را یک بیک بنظر در آورده -
 اسپای توپچاق و تازی^(۱) مقرر دارد که بملازمان خود بدهد که هیچ
 زینت و زرق سپاهی را از اسپ خوب بهتر نیست - و سروپای
 آن هزار کس را نیز پاکیزه و رنگین ساخته باشند که همراه
 هر یک از امراء هزار کس باشند - و چنین قرار دهند که چون
 امرای مذکور با لشکر منصور بملازمت آنحضرت رسند - زمین
 خدمت و عزت را بلب ادب بوسیده یک بیک خدمت نمایند -
 و قدغن نمایند که در سر سواری و غیره ناگاه میان ملازمانِ اُمرا
 و ملازمانِ آن پادشاه جمجاه گفت و گوئی واقع شود^(۲) - و بهیچ وجه
 من الوجوه آزاری بنوکرانِ پادشاه نرسد - و در وقت سواری
 و کوچِ لشکر امرا از دور دور در فوج خود خدمت کنند -
 و نوبت کشیک^(۳) هر یک از امرای مذکور که باشد در نزدیکترهای محلی که
 قرار یافته باشد خدمت نمایند - و گُتسگ^(۴) خدمت در دست گرفته

(۱) در اصل نسخه «اسپان توپچاق تازی بدوی لطیف که پسندیده باشد مقرر دارد»
 در متن از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۸ نقل کرده شد *

(۲) در اصل نسخه «واقع نشود و بهیچ وجه من الوجوه آزاری چاکران دودمان
 عالی شان داخل نشوند» - در متن از اکبرنامه نقل کرده شد *

(۳) کشک - بکسر اول و ثانی در ترکی بمعنی پاسبانی - فرهنگ انندراج جلد دوم

صفحه ۱۰۸۲ *

(۴) کتک - بضم اول و فتح ثانی چویدست قلندران را گویند و باضافه واو یعنی

کوتک هم درست است - فرهنگ انندراج جلد دوم صفحه ۱۰۳۳ - در اصل نسخه دکتک
 مرقوم است *

کردن آن در نان لطیف و نافع است مکمل نموده جهت آنحضرت میفرستاده باشد - و جهت مقربان آن پادشاه عالیشان - و ملازمان درگاه جهان پناه فرداً فرداً ارسال می نموده باشد - و آنچنان قرار دهد که فردا در منزل و مقامی که نزول فرمایند امروز چادرهای مصفای لطیف سفید و منقش و سایبانهای مخمل و اطلس و رکاب خانه و مطبخ و جمیع کارخانهای ضروری ایشان را مهیا ساخته باشند - چون ایشان آنجا نزول نمایند شربت بگللاب و آب لیمو خوش طعم ساخته ببرف و یخ سرد نموده بکشند - و بعد از شربت مرباهای سیب مشکان مشهدی و هندوانه و انگور و غیره با نانهای سفید میدهند بدستوری که مقرر نموده و مذکور شده بکشند - و سعی نمایند که اشربه تمامی از نظر آن ایالت پناه بگذرد - و گللاب و عنبر اشهب داخل نمایند که لذیذ و خوشبوی باشد - و هر روز پانصد طبق طعام الوان پاکیزه و لطیف مقرر دارند که مهیا ساخته می کشیده باشند - و ایالت پناه قرا^(۱) سلطان و امارت دستگاه تاتار سلطان و ایالت انتباه جعفر سلطان فرزندان و اقوام خود را نیز^(۲) بعد از سه روز که آن پانصد کس رفته باشند باستقبال آن دُرِ دریای عظمت و اجلال فرستد - و دران

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۰۷ ایالت پناه قزاق سلطان و امارت مال جعفر سلطان

و فرزندان *

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۰۷ «قوم خود را تا هزار کس بعد از سه روز که آن

پانصد کس رفته باشند باستقبال فرستد» *

آن ایالت پناه نیز از طوایل خود شش راس اسپ بدو افزوده
 پر زور خوش رنگ قوی جُسه که لایق سواری آن شهبسوار معركة
 سلطنت و کامگاری باشد انتخاب نموده زینهای لاجوردی منقش مصور
 با عباهای زرباف و زردوز که لایق اسپان مذکور و سواری آن پادشاه
 جمجاه باشد بر بالای اسپان مذکور نهاده هر اسپ را بدو نفر از
 ملازمان خود داده روانه گرداند - و کمر خنجر خاصه شریفه که
 از ثواب کامیاب مغفوری مرحومی جنت آشیانی شاه بابام بنواب همایون
 ما رسیده و بجوهر نفیس لطیف مکتل است مع شمشیر طلای^(۱) مرصع
 جهت فتح و نصرت و شگون آن پادشاه سکندر سپاه فرستاده شد -
 و موازی چهار صد ثوب جامه مخمل و اطلس فرنگی و یزدی فرستاده
 شد که یکصد و بیست جامه جهت خاصه آنحضرت است - تتمه جهت
 ملازمان رکاب ظفر انتساب آن عالیجاه کامیاب - و قالیچه مخمل دو خابۀ
 طلا باف و نمد تکیه گرگی استر اطلس و نه^(۲) زوج قالی دوازده زرعی
 گوشکافی خوش رنگ خوش قماش و دوازده چادر قرمزی و سبز
 و سفید نیز فرستاده شد - بسرعت بدیشان رسانید - و روز بروز
 حلاوه و اشربه لذیذ و لطیف سربراه نموده با نانهای سفید که با روغن
 و شیر خمیر کرده باشند و رازیانه و خشخاش و تخمهای که داخل

(۱) در اکبرنامه صفحه ۲۰۷ مع شمشیر طلا و کمر مرصع .

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۰۷ سه زوج قالین .

باشد آن روز که در بزمِ وصالش یکدم

بنشینم. مرادِ دلِ خود همدمِ دوست

اقدامِ بی ملام - و توجه آن بادشاهِ عالی مقام - برابر فرشته احترام را غنیمت دانسته بداند که بمشلق^(۱) آن خبر خجسته اثر ولایت سبزوار را از ابتدای حمل^(۲) توسقانیل^(۳) بدان ایالت پناه عنایت فرمودیم - داروغه و وزیر خود را دران جا فرستد - و مالِ واجبی و وجوهاتِ دیوانی آنجا را از ابتدای سنه مذکور تصرف نماید - و بموجب لشکرِ ظفر اثر و ضروریاتِ خود صرف نماید - و بدستوری که درین نشان مذکور گردیده فصل بفصل و روز بروز عمل نموده از مضمونِ مامور انحراف نوردد - و در روزی که بر مضمون پروانچه مطاع و فرمان قضا جریان اطلاع حاصل نماید پانصد کس از مردمِ عاقل روزگار دیده که اسپ کوتل داشته رکاب و یراق درخور آن داشته باشد تعیین نماید که باستقبال آن بادشاه صاحب دولت و اقبال توجه نموده سه^(۴) راس اسپ که از درگاه معلیٰ معه زین طلا جهت آن حضرت فرستاده شد -

(۱) در اصل نسخه «که مشعل آن ولایت سبزوار» و در متن از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۶ نقل کرده شد - مُشَلَّق در فرهنگ ترکی بمعنی شکرانه و از اهل زبان بتحقیق پیوسته که بمعنی مزدگانی است - فرهنگ اندراج جلد دوم صفحه ۳۳۳ *

(۲) در اکبرنامه صفحه ۲۰۶ «تشفان ائیل» *

(۳) برای تحقیق این لفظ ببینید ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۴۲۰ نوت ۲ *

(۴) در اکبرنامه صفحه ۲۰۷ که باستقبال آن بادشاه صاحب اقبال رفته با صد راس

اسپ بدو که از درگاه معلیٰ زین طلا جهت آنحضرت فرستاده شد ، *

توجه توأب کامیاب - سپهر رکاب - خورشید تاب - فلک جناب - در
 دریای سلطنت و کامگاری - نهال چمن آرای دولت و جهانداری - نور
 پر سرور بوستان^(۱) سلطنت و جلال - سرو سرافراز جویبار عز و اقبال -
 گلبرگ رنگین گلشن سلطنت و شوکت و عظمت - ثمره لذیذ نخل خلافت
 و نصفت و اہت - بادشاہ البرین و البحرین - آفتاب عالماب فلک کامرانی -
 بدر بلند قدر آسمان خلافت و جهانبانی - صاحب دیوان عالیشان دولت
 و سلطنت - مہتر و بہتر خواقین صاحب تمکین - گوہر عالی نسب - سلطان
 تخت سروری - پادشاہ ایوان عدل گستری - صاحب دیو و پری -
 خاقان سکندر نشان - جمجاہ عالیشان - کوکب رفیع قدر آسمان جلال
 و خلافت - گوہر شاہوار بحر سلطنت و نصفت - سلیمان تخت نشین -
 پادشاہ صاحب اعزاز و تمکین - جهانبان صاحب دیوان و تخت - بادشاہ
 مالک عالم و بخت - نیر اعظم - صاحب قران معظم - نور چشم سلاطین
 روزگار - تاج سر خوانین نامدار - المؤید من عند اللہ تعالیٰ نصیر الدین
 محمد ہمایون پادشاہ خلد اللہ تعالیٰ عزہ الی یوم الامال نوشتہ بودند -
 چہ گوید چہ مقدار سرور و حضور روی نمودہ ،

مژدہ ای پیک صبا از خبر مقدم دوست

خبرت راست بود ای ہمہ جا محرم دوست

فرمان شاه طهماسب بجاکم خراسان

فرمان همایون شرفِ صدور یافت آنکه ایالت پناه شوکت دستگاه
شمس الایاله و الاقبال محمد خان شرف الدین^(۱) اوغلی تکلوی لله فرزند
ارجمند^(۲) ارشد حاکم دارالسلطنت هرات میر دیوان بجز^(۳) عنایت بیغایت
شاهی و شرفِ مراحم و شفقت پادشاهی امتیاز یافته بانواع اعطاف
و الطاف سرافراز گشته بداند که مضمون واجب العرض او که درین
ولا مصحوب کمال الدین شاه قلی بیگ^(۴) حاجی طفایلو برادر امارت پناه
قرا سلطان شاملو روانه درگاه جهان پناه نموده بود - در تاریخ
دوازدهم شهر ذی الحجه سنه ۹۳۹ نه صد و چهل و نه (رسید) و مضامین
فرخنده آئین من اوله^(۵) الی آخره واضح ولایح گردید - و آنچه که در باب

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۶ و صحائف شرافت مسی بدرالمنثور مؤلفه
محمد عسکری بلگرامی (نسخه خطی سوسائتی نمبر ۱۲۳۵ III) صفحه ۱۰۳ این فرمان نقل شده -
ارسکن در تاریخ هندوستان که در زبان انگلیسی است در جلد دوم صفحه ۲۷۷ و میجراستورات
در میموایرس اوف همایون صفحه ۵۳ نیز ذکر این کرده *

(۲) از فرزند ارجمند مراد سلطان محمد میرزا پسر بزرگ شاه طهماسب است - ایشان
بنام نامی محمد خدا بنده بر تخت سلطنت نشستند و از سنه نه صد و هشتاد و پنج تا سنه
نه صد و نود و شش (۹۹۶-۹۸۵) سلطنت کردند *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۶ این فرمان ارقام یافته - و دران کتاب
نوشته «میر دیوان بانواع اعطاف و الطاف شاهی سرافراز گشته بداند» و همچنین بعضی
اختلافات لفظی یافته می شود *

(۴) در اصل نسخه «شاه قلی بیگ حاجی طفایلو» اما در اکبرنامه صفحه ۲۰۶
«شاه قلی بیگ برادر امارت پناه» *

(۵) در اصل نسخه «من اوله و الی آخر» *

و براه قلعه اوک متوجه هرات شدند - چون بنواحی قلعه مذکور نزول فرمودند علی سلطان قورچی‌باشی تکلو که از خویشان نزدیک محمد خان شرف الدین اوغلی بود از هری با جمعی از امراء سلطان خدا بنده باستقبال حضرت فرستاده بودند در همین منزل بشرف ملازمت مشرف گردیدند - و باتفاق احمد سلطان متوجه هرات شدند - چون خبر آمدن حضرت بسطان محمد خدا بنده رسید خود با محمد خان شرف الدین اوغلی^(۱) که دران وقت لله مرزا بود مع فرزندان لله مذکور و امرا متوجه ملاقات حضرت شدند - و همه بیابوس سرافراز گشتند - و بندگان حضرت بدولت و اقبال در شهر هری نزول فرمودند - و از پیشکشهای خسروانه آنچه لایق بود بنظر درآوردند - و چون احمد سلطان از سیستان بخدمت حضرت شاه عرضه داشت کرده و محمد خان شرف الدین اوغلی از هرات - در جواب مشار الیهما فرمان صادر شد - در تاریخ بستم شهر رجب المرجب سنه الف نقل فرمان درپیش میر مراد جوینی داروغه دفاتر حضرت ظاهر شد - همان نقل را بجنس درین مختصر نوشته شد *

(۱) شرف الدین اوغلی حاکم هرات بود و بعد از وفات او پسرش قزاق خان لله میرزا حاکم خراسان گردیده - و در سنه نهصد و هفتاد و دو (۹۷۲) هجری وفات کرد جعفر خان پسر قزاق خان از خراسان بخدمت شهنشاه اکبر آمد و مورد عنایت و رعایت گشت و در سنه یک هزار و یک هجری وفات کرد - ببینید مآثر الامرا جلد اول صفحه ۷۰۷ و منتخب التواریخ جلد دوم صفحه ۱۶۱ و ترجمه آئین اکبری از بلاخن مطبوعه ۱۹۳۹ صفحه ۳۷۰ - کله بمعنی اتالیق و معلم است ببینید اسامین گیس صفحه ۱۱۲۸ و شاید این لفظ مخفف لالا باشد - اسامین گیس صفحه ۱۱۱۲ ه

و ملت از مشار الیه پرسیدند - بعرض رسانید که پنج سال است که در مشهد مقدسه بطالب علمی مشغول شده و فقه حنفی و فقه شیعه را مطالعه نموده - چنانکه در مذهب شیعه این است که اگر کسی اصحاب را نَعُوذُ بِاللّٰهِ لعن کند صواب می برد - و حنفی گوید که اگر لعن کند کافر می شود - و مرزای مذکور گفت که بواسطه گمان صواب کافر نمی توان شد - بندگان حضرت را این حکایت پسندیده افتاد و عنایات بسیار فرمودند - و تکلیف ملازمت نمودند - مشار الیه بعرض رسانید که انشاء الله زیارت خانه متبرکه نموده از راه دریا در هند یا کابل بندگی مشرف خواهد شد - بندگان حضرت را چون بودن آن ولایت خوش آمده بود چند روزی اقامت فرمودند - و بعد از آن^(۱) به احمد سلطان در باب ملاقات حضرت شاه مشورت نمودند - مشار الیه بعرض رسانید که لایق آنست که فقیر در ملازمت شما بوده از راه تبس کیلکی بملاقات حضرت شاه رسانم - حضرت فرمودند که چون بر عمر اعتماد نیست و تعریف هری بسیار شنیده شده سیر هری نموده متوجه اردو شویم - چون احمد سلطان مذکور همگی رای خود را برضای آن حضرت داده بود درین باب مبالغه ننمود -

(۱) از اکبرنامه جلد اول صفحات ۲۰۵ - ۲۰۴ معلوم می شود که حاجی محمد بابا قشقه و حسن کوکه - جنت آشیانی همایون بادشاه را صلاح دادند که عنان توجه بصوب زمین داور و قلمه بست منعطف سازند - اما چون احمد سلطان معلوم کرد که اوشان از سفر عراق مانع می آیند بمخدمت اقدس شاهنشاهی عرض کرد که این هر دو بغیر از غدر و خدیعت غرضی ندارند - پس احمد سلطان قبول کردند و متوجه عراق گشتند *

ازان جمعی که در ملازمت حضرت بودند می ماند - و بعد ازان بدولت و اقبال بقصبة سیستان تشریف شریف ارزانی فرمودند - و احمد سلطان والده و عورات خود را بملازمت حضرت مریم مکانی فرستاد - و جمیع اموال خود را با ولایت خود پیشکش بندگان حضرت نمود - و بندگان حضرت بعضی اسباب ضروری و شاگرد پیشه که درکار بودند قبول فرمودند - تتمه را بمشار الیه بخشیدند *

در همین منزل خواجه جلال الدین محمود اوبهی که دران اوقات ملازم مرزا عسکری بود و در قلعه بابا حاجی که در لب آب هلمند واقع است تحصیل میکرد خبر یافته با ملازمان خود بعتبه بوسی بندگان حضرت مشرف شد - و یک قطار استر^(۱) که اسباب نفیس بار داشت پیشکش نمود - مشار الیه را در همان منزل میر سامان نموده عنایت و شفقت بسیار فرمودند - و در همان منزل حاجی کوکی که از امرای میرزا عسکری بود از قندهار فرار نموده خود را بعتبه بوسی رساند - و حسین قلی مرزا برادر احمد سلطان از مشهد بدیدن والده و برادران آمده بود که رخصت مکه معظمه حاصل نماید - بندگان حضرت را ملازمت کرد - کتاب چندی که داشت پیشکش نمود - از کتابها آنچه خوش آمد گرفتند - و تتمه را باو بخشیدند - و در آخر صحبت از وادی مذهب

(۱) آستر بفتح اول و ثالك و سکون رای مهمله نام حیوانی که از جفتی خر نر

و اسپ ماده پیدا می شود و بهندی خجّر گویند - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۱۷۹ *

از امراء مرزا عسکری بود تاخته رسیده خبر کرد که مرزا عسکری رسید - ایشان را فرصت آن نشد که نواب شهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر مرزا را بخود همراه سازند - و حضرت مریم مکانی که والده مرزا باشند و خواجه معظم برادر مریم مکانی مذکور و میر قالی و مقصود بنگالی و خواجه عنبر و بعضی دیگر از خدمتگاران گرفته بحضرت ملحق شدند - و لحظه دیگر مرزا عسکری رسیده شاهزاده عالمیان را گرفته متوجه قندهار شدند - و حضرت متوجه خراسان و عراق گشتند - در اندک زمانی از آب هلمند^(۱) عبور فرموده در ولایت سیستان در لب کول که دریای هلمند دران جا در می آید اما معلوم نیست که از جکا بیرون می رود نزول نمودند - و دران منزل چند روز مقام فرمودند - و احمد سلطان شاملو که حاکم سیستان بود با توابع خود آمده ملازمت نمود - چند روز بجهت شکار قشقلداغ^(۲) سوار شده که به ترک شکار میکنند توقف فرمودند - وزورق را بزبان سیستان طوطی گویند - و احمد سلطان هر روز چند رنگ طعام لایق مهیا نموده با شیر و شربت و میوه های گوناگون آورده می کشیدند که زیاده

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۰۳ «آب هیرمند» برای مزید تحقیق ببینید ترجمه

اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۴۱۵ و نوت (۱) *

(۲) در اصل کتاب «قشقله داغ» نوشته و قشقلداغ بمعنی مرغابی است - ببینید اکبرنامه

صفحه ۲۰۳ و ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۴۱۵ نوت (۳) و ترک بمعنی

نیزه است *

مهر و کله کومش فوقنطار مهر قالی
 مهر کوچک فتح مقصود بنگالی^(۱) عاقل سلطان
 دیگر از بیگچها و یک^(۲) جوانان *

چون حضرت همایون پادشاه از ولایت بکر برآمده متوجه قندهار شدند - در نواحی شال^(۳) و مستون خبر رسید که مرزا عسکری با جمعی بموجب حکم میرزا کامران قصد گرفتن حضرت نموده از قندهار برآمده متوجه شده - در منزل دیگر که رسیدند چای^(۴) از یک که یکی

(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۲ نوشته - دیگر درویش مقصود بنگالی است او از زیارتگاه هرات است - مردی ساده ضمیر درست جوهر بود - او را در بنگاله همراه جهانگیر قلی بیگ گذاشته بودند (و جهانگیر قلی با شیر خان در بهار جنگ کرد و کشته شد) و از تمام آن مردم او تنها سلامت برآمده ادراک سعادت ملازمت نمود - حضرت جهانبانی جنت آشیانی باو عنایت خاص داشتند و بعد از آن بمزید التفات حضرت شاهنشاهی (اکبر بادشاه) امتیاز یافت و عمری دراز در طبقه دعا گوینان میزیست انتهی *

(۲) در اکبرنامه فهرست ملازمان رکاب همایونی طویل است - ببینید جلد اول صفحات

۲۲۳-۲۲۱ *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۱۹۰ «چون موکب عالی بمحدود شال (که از قندهار قریب سه فرسخ است) نزول فرمود» - و در طبقات اکبری جلد دوم صفحه ۷۵ «نزدیک قصبه سال زمستان رسیدند» - در منتخب التواریخ جلد اول صفحه ۴۴۲ «در هنگامی که قصبه شال مشانک منزل او بود» - و در تاریخ شاهی صفحه ۱۶۸ «نزدیک قصبه سال زمستان رسیدند» - و در تاریخ فرشته جلد اول صفحه ۴۱۱ «سال و هستان» و برای مزید تحقیق ببینید ترجمه منتخب التواریخ از رینکن جلد اول صفحه ۵۶۷ نوٹ ۹ *

(۴) در اکبرنامه صفحه ۱۹۱ «بی بهادر» و در منتخب التواریخ صفحه ۴۴۲ «چولی بهادر از یک» ارقام یافته - ارسکن در تاریخ هندوستان که در زبان انگلیسی است در جلد دوم صفحه ۳۶۹ در حاشیه (نوٹ) چپی بهادر از یک نوشته *

خواجه جلال الدین محمود	شیخ نظر ترکستانی	حسن علی ایشک آغه ^(۴)
اوبهی ^(۱)	ابراهیم ایشک آغه	شاه ولی بکاول
شیخ یوسف جولی ^(۲)	سامی طوق بیگی	علی دوست یساول
محمد علی المحتسب	بابا دوست قور بیگی	علی محمد قندوزی
بابا دوست بخششی ^(۳)	میر یوسف خزینه دار	مهرت واصل ^(۵)

عراقی بالتزام رکابِ سلطانی مشمول عاطفت والا بود - در سنه نهصد و هشتاد و سه (۹۸۳) هجری سفر گزین ملک نیستی شد - در اکبرنامه صفحه ۲۲۳ نوشته که از خدمتگاران قدیم این درگاه بود *

(۱) خواجه جلال الدین محمود اوبهی در ابتدا نوکر میرزا عسکری بود و حسب طلب همایون پادشاه بملازمت آمد - جنت آشیانی میر سامانی سرکار خود باو مفوض فرمود - در سال سیوم جلوس اکبرشاهی خواجه را با برادر خرد او جلال الدین مسعود بیگناه بحکم منعم خان کشتند - عرش آشیانی از استعاض این قضیه فروش باطنی نمود چون هنوز پرده بی اختیاری بر نداشته بود مکافات آن را بمنتم حقیقی حواله فرمود - مآثر الامرا جلد اول صفحات ۶۱۸-۶۱۵ *

(۲) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۳ مرقوم است - «دیگر شیخ یوسف چولی است که خود را از اولاد شیخ احمد یسوی می گفت - مردی وارسته پسندیده اخلاق بود» شیخ احمد یسوی صاحب آیات و کرامات جلیله و مقامات رفیعه بوده اند وفات ایشان در سال پانصد و شصت و دو (۵۶۲) هجری در یسی بوده رحمه الله علیه و یسی شهرست مشهور از بلاد ترکستان - سفینه الاولیا مطبوع آگره سنه ۱۸۵۳ع صفحه ۱۲۸ و خزینه الاصفیاء جلد اول صفحه ۵۳۱ *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۲ نوشته - بابا دوست بخششی بعلم سیاق نماز و بحسن کفایت موصوف بود - و پیوسته باشتغال مهمات دیوانی صنوف کاردانی بطور می آورد *

(۴) حسن علی ایشک آقا در شجاعت و جلاذات امتیاز داشت و خدمات پسندیده کرده بود - در عراق ماند چون کابل مستقر سریر سلطنت شد باستان بوسی فایز گشت - ملخصا از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۳ - ایضا ببینید ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۳۴۹ نوٹ سوم *

(۵) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۳ نوشته - و از بندگان خدمتگار و غلامان وفادار مهرت وکیل خزانچی و مهرت واصل بودند *

کوکة حسن^(۱) محمد قاسم موجی بخشی بیگی^(۲) محمد حیدر آخته بیگی^(۳)

(۱) حسن بیگ برادر محرم کوکة است - با آنکه او کوکلش کامران میرزا بود بدوام ملازمت حضرت جهانبانی (محمد همایون پادشاه) قیام داشت - کریم طبع و خوش خلق بود - و محرم - در گذر چوسا غریق رحمت شد - اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۲ - و واقعه گذر چوسا که بر ساحل کنار آب گنگ است در نهم صفر سنه نهصد و چهل و شش (۹۳۶) از ممکن تقدیر پرده کشا گشت - بسیاری از امرا و افاضل غریق بحر فنا گشتند - ببینید اکبرنامه جلد اول صفحه ۱۵۹ حسن بیگ یا کوکة حسن در نهصد و چهل و شش در گذر چوسا وفات کرد پس درین سفر که در سنه نهصد و چهل نه واقع شد نام ایشان که در اکبرنامه نوشته از سهو کاتب است *

(۲) محمد قاسم موجی در بدخشان بخدمت حضرت جهانبانی جنت آشیانی قیام می نمود - خویش میر محمد جالهبان بود - در بدخشان خدمت جالهبانی داشت - و در هندوستان در ایام دولت ابد قرین حضرت شاهنشاهی میر بحر شد - و بر کنار آب جون منزل دلگشا داشت - و هاجنا سفینه عمر بساحل فنا رسانید - اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۳ - از منتخب التواریخ مصنفه بداونی جلد سوم صفحه ۳۲۲ معلوم می شود که موجی تخلص محمد قاسم بدخشی است - بداونی نوشته که از امرای نامی پادشاه غفران پناه بود - فنون شعر را خوب می دانست و می گفت - مثنوی در تتبع یوسف زلیخا دارد مشتمل بر شش هزار بیت - آخر عمر ترک سپاهگیری کرد و استعفا نموده گوشه عزلت گردید - وفات او در آگره در سنه نهصد و هفتاد و نه (۹۷۹) بود - و ایضا ببینید مآثر الامرا جلد سوم صفحات ۲۰۲-۲۰۳ - برای میر محمد جالهبان ببینید ترجمه با پرنامه در زبان انگلیسی مصنفه مسز بیورج صفحه ۷۸۷ - جالّه در فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۷۹۳ نوشته که چوپی چند بیکدیگر بندند و مشکى چند پر باد کرده بزر آن تعبیه کنند و بران نشسته از دریا عبور کنند *

(۳) در متن نسخه محمد حیدر آخته بیگی - اما ارسکن در ترجمه انگلیسی کتاب هذا که در برتش میوزیم (نمبر ۱-۲۶۶۱۰ - ببینید فهرست کتب فارسی از داکتور ریو جلد سوم صفحه XX) موجود است و رتوگراف آن در سوسائتی آمده دران جا حیدر محمد آخته بیگی تحریر کرده - و در مآثر الامرا جلد اول صفحه ۵۵۳ نام ایشان حیدر محمد خان آخته بیگی نوشته و نیز ارقام یافته که از قدیمان همایون پادشاه است - در سفر

و کابل را در سنه ۹۴۲ از مرزا کامران گرفته باز بتخت جلوس نمودند -
اسامی ملازمانی که در رکاب ظفر قرین باردوی حضرت شاه رفته بودند
بدین تفصیل

خواجه معظم^(۱) نفاهی بیرم بیگ^(۲) حاجی محمد کوکه^(۳)
نواب جلال الدین روشن کوکه^(۴)
محمد اکبر میرزا

می نویسد که میرزا کامران بارک کابل تحصن جست و از آنجا شبشب بغزنین گریخت
و این فتح در دهم ماه رمضان المبارک سال نهصد و پنجاه و دو (۹۵۲) روی نمود و این
مصرع تاریخ یافتند -
ع *

بی جنگ گرفت ملک کابل از وی

پس هر دو تاریخ که در هندسه در کتاب مذکور است از سهو کاتب باشد و الله اعلم *
(۱) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۱ نوشته دیگر خواجه معظم است که نسبت اخوت
اخیانی بحضرت مریم مکانی داشت - در مآثر الامرا جلد اول صفحات ۶۱۸-۶۲۲ احوالش
بطوالت ذکر کرده - در سنه نه صد و هفتاد و یک هجری (۹۷۱) از حکم عرش آشیانی
همایون بادشاه در قصاص خون زن بیگانه خود بقتل رسید *

(۲) محمد بیرم خان در روز جمعه چهاردهم جمادی الاول سنه نهصد و شصت و هشت
(۹۶۸) هجری ازین عالم در گذشت و بسعادت شهادت فایز گردید - مآثر الامرا جلد اول
صفحات ۳۸۳-۳۷۱ و مآثر رحیمی جلد دوم *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۲ مرقوم است «دیگر روشن کوکه است که
کوکلتاش حضرت جهانبانی جنت آشیانی بود - درین راه باو جوهر سپرده بودند - دران ودیعت
چون خیانتی ظاهر کرد لاجرم چند روز در بند بود و بوسیله عفو خلاصی یافت ، »

(۴) حاجی محمد کوکه از امرای عظام حضرت گیتی ستانی فردوس مکانی بود
و حاجی محمد در مردانگی تفرّد داشت شاه مکرر می گفت که پادشاهان را این طور خدمتگاری
باید - در روز قیق اندازی او بقی زد و از شاه جلدو گرفت - اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۲۲ *

متوجه خراسان و عراق و ملاقات شاه طهماسب^(۱) ولد شاه اسمعیل شده -
و طواف روضه مقدسه سلطان علی موسی^(۲) رضا نموده و در زنکان^(۳)
که مابین سلطانیه و تبریز ست ملاقات حضرت شاه دست داد - و شاه
مذکور سلطان مراد نام ولد خود را با ده هزار سوار قزلباش جایگزیندار
مردانه که اسامی سرداران در ذیل تفصیل یافته و از اسباب سلطنت از
هر کارخانه که لایق این پادشاه عالی شان دانسته بطریق تحفه و هدایا گذرانیده -
و سیر تبریز که پای تخت آذربایجان است و هرات کرده - و از آنجا
مراجعت نموده قندهار را در اوائل^(۴) سنه ۹۴۹ از میرزا عسکری -

(۱) شاه طهماسب صفوی از سنه صد و سی (۹۳۰) تا نه صد و هشتاد و چهار (۹۸۳) هجری سلطنت کرد - حامدن دانستیز از لین پول صفحه ۲۵۹ *

(۲) الامام ابو الحسن علی الرضا بن موسی الکاظم رضی الله عنهما در سنه (۵۲۰۲) دو صد و دو هجری و بقولی بعضی در سنه (۵۲۰۳) دو صد و سه هجری در طوس از دارفانی بعالم بقا تشریف بردند - برای مزید احوال ایشا ببینید ابن خلکان مطبوعه و ستنفیلڈ جلد اول نمبر ۴۳۳ *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۱۶ مرقوم است «از آنجا توجه بسلطانیه واقع شد - نجیم شاهی میان اهر و سلطانیه بود» و در بداونی جلد اول صفحه ۴۴۳ «در بیلاق سورتق هر دو پادشاه باهم براسم تعظیم و اجلال ملاقات نمودند» و در طبقات اکبری جلد دوم صفحه ۶۰ «تا در بیلاق سورتق حضرت جنت آشیانی و شاه طهماسب را بهم ملاقات واقع شد» ایضا ببینید ترجمه اکبرنامه از بیورج جلد اول صفحه ۴۳۶ نوٹ ۸ *

(۴) از اکبرنامه جلد اول صفحه ۲۳۵ معلوم می شود که بتاريخ روز پنجشنبه بیست و پنجم جمادی الاخری سال مسطور (نه صد و پنجاه و دو) میرزا عسکری از راه تضرع و ندامت از قلعه قندهار بیرون آمد بیرم خان بموجب حکم پادشاهی میرزا عسکری را شمشیر در گردن انداخته بملازمت آورد - و بداونی در منتخب التواریخ جلد اول صفحه ۴۴۹

به بایزید بیات بی بضاعت رسانید - در ایامی که بکول بیگی^(۱) بود
 مشار الیه میگفت و کاتب شیخ مذکور می نوشت - و خدمت باورچیخانه
 هم فیصل می رسید - با آنکه بایزید را خطی و سواد^(۲)ی نبود و مسوده
 هم ندانست - و سخنان سنه ۹۴۹ (نه صد و چهل و نه) که در زنکان در
 اردوی حضرت شاه واقع شده در سنه ۹۹۹ (نه صد و نود و نه)
 در بلده لاهور نوشته است - و چون ایام جوانی گذشته و ایام پیری
 در آمده بود و حافظه را قوت چندانی نمانده - اگر سهوی و نسیانی
 واقع شده باشد مطالعه کنندگان قلم عفو بر جریمه کشند - و این مختصر
 منقسم بر چهار فصل شده وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ *

فصل اول از تاریخ سنه ۹۴۹ (نه صد و چهل و نه) که حضرت

همایون پادشاه بسبب بی مهری برادران و بیوفائی لشکریان از بکر^(۳) برآمده

(۱) بکول بیگی در اصل این لفظ بکاول بیگی است - بکاول بمعنی داروغه مطبخ
 و باورچیخانه - فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۴۷۳ - و بیگ بالكسر و کاف فارسی بمعنی امیر -
 فرهنگ اندراج جلد اول صفحه ۵۲۲ - بایزید منتظم مطبخ شاهی بود و وزیر ایشان بکاولان دیگر
 بودند - در آئین اکبری لفظ میر بکاول استعمال شده - ببینید آئین اکبری - آئین مطبخ -
 صفحه ۵۳ *

(۲) در اصل نسخه «خطی و سواد» مرقوم است و شاید «خطی و سواد» باشد *

(۳) در اکبرنامه جلد اول صفحه ۱۸۵ مرقوم است «لاجرم دل از حدود بکر سرد
 ساخته اراده توجه بجانب قندهار مصمم ساختند - در خلال این ایام هفتم محرم (۹۵۰) نهصد
 و پنجاه بیرم خان از حدود گجرات تنها خود را بیایه سریر مقدس رسانید، گاهی «بکر» را
 «بهکر» هم می نویسد - و در همایون نامه مصنفه گلبدن بیگ صفحه ۵۹ «بهکر» نوشته *

بسم الله الرحمن الرحيم

و به نستعين

چون جم‌جاه جلال‌الدین محمد اکبر بادشاه فرموده بودند^(۱) که از بندهای درگاه هر یک را که سلیقه تاریخ باشد نویسند - بلکه از ایام سلطنت^(۲) حضرت جنت‌آشیاں همایون بادشاه اگر کسی را در خاطر چیزی مانده باشد درج نمایند - و بنام نامی ما تمام سازند - و این پروانه را نواب شیخ المشایخ شیخ ابوالفضل^(۳) ولد شیخ مبارک

(۱) در همایون نامه تصنیف گلبدن بیگم بنت بابر بادشاه در صفحه ۱ در خصوص حکم جلال‌الدین محمد اکبر شاه برای جمع نمودن حالات محمد همایون بادشاه می‌نویسد که «حکم شده بود که آنچه از واقعه فردوس مکانی (محمد بابر بادشاه) و حضرت جنت‌آشیاں (محمد همایون بادشاه) می‌دانسته باشید نویسید - وقتی که حضرت فردوس مکانی از دارالفنا بدارالبقا خرامید - این حقیر هشت ساله بود و بیان واقع شاید کمتر بخاطر مانده بود - بنابر حکم بادشاهی آنچه شنیده و بخاطر بود نوشته می‌شود» - در اکبرنامه جلد اول صفحه ۹ نیز مرقوم است «باطراف مالک مناشیر عالی شرف صدور یافت که نقل مسودات و یاد داشتهای خود را ببارگاه حضور فرستادند» *

(۲) همایون بادشاه از سنه نه صد و سی و هفت هجری (۹۳۷هـ) تا سنه نه صد و شصت و سه هجری (۹۶۳هـ) سلطنت کرد - ببینید محامدن دانستیز از لین پول صفحه ۳۲۸ *

(۳) ابوالفضل علای در سنه نه صد و پنجاه و هشت هجری (۹۵۸هـ) ولادت یافت و در سنه یکهزار و یازده هجری (۱۰۱۱هـ) وفات کرد - برای احوال او شان ببینید صفحات XXIV-LIX در ترجمه انگلیسی آئین اکبری از بلاخن که بتصحیح کرنل فیلات در سنه ۱۹۳۹ شایع شده *

۲۹۲	ملاقات خواجه جهان و خانخانان
۲۹۸	توجه نمودن علی قلی بطرف بنگاله
			تاریخ صفه که بایزید مرمت کرده عمارت نیر راست کرده بود
۳۰۳
			کتابت اسکندر خان بخانخانان برای آمدن بدرگاه اکبر بادشاه
۳۰۴
۳۰۹	تشریف بردن خانخانان بقلعه جونپور
۳۲۴	خبر یافتن لودی از آمدن خانخانان بغازی پور
۳۳۲	فتح قلعه سورت در سنه ۹۷۸ هجری بوده
۳۳۹	فتح پتینه و فرار نمودن داؤد
۳۴۱	توجه نمودن خانخانان بجانب ادیسه
۳۵۳	حالات بایزید و رفتن ایشان برای حج
			باز آمدن بایزید از حج و سرفراز شدن ایشان در فتح پور
۳۶۳
			بپایوسی حضرت جم جاهی
			بعد استماع خبر وفات نواب محمد حکیم مرزا بندگان
۳۶۴
			حضرت بکابل تشریف بردند
۳۷۱	تاریخ فوت میر فتح الله و دیگر حالات بایزید
۳۷۹
			فهرست اسماء الرجال
۴۲۶
			فهرست الاماکن
۴۴۷
			غلطنامه

(ج)

- ذکر محاصره کردن و تصرف نمودن مرزا سلیمان با ولد
 خود مرزا ابراهیم حصار کابل را و برگشتن ایشان بصلح ... ۲۰۰
 رسیدن خبر فتنه انگیزی هیمو و نهضت موکب اقبال
 حضرت پادشاه جهان و جهانیان در محاربه با هیمو و دستگیر
 شدن و بیاسا رسیدن او ... ۲۱۲
 متوجه شدن منعم خان از کابل بطرف نیک نهار و دیگر
 سوانحی که روی نمود ... ۲۱۳
 رفتن بیرم خان بقلعه کافران و توجه نمودن حضرت
 جهانبانی و منعم خان و دیگر سرداران بان سو و واقعات
 دیگر که روی نمود ... ۲۲۸
 حالات درویش بهرام سقا ... ۲۳۳
 وزیدن بادتند در آگره و آتش افتادن در فراش
 خانه ماهم بیگه ... ۲۳۶
 متوجه شدن بایزید از حکم خانخانان بر سر
 راجه مستو ... ۲۵۳
 توجه فرمودن خانخانان بطرف کابل و دیگر واقعات ... ۲۵۵
 فتنه انگیزی شاه ابوالعالی بار دیگر و بیاسا
 رسیدن او ... ۲۷۷
 توجه نمودن بایزید بطرف جونپور ... ۲۸۵
 ملاقات خان زمان با خانخانان و سوگند خوردن خان
 زمان برای دولت خواهی پادشاه جلال الدین محمد اکبر ... ۲۹۰

(ب)

فصل سوم برآمدن مرزا کامران و مرزا عسکری

از کولاب و خبر یافتن همایون بادشاه از بغاوت ایشان
و متوجه شدن دره قبیچاق بجهت دفع و رفع مرزا کامران

و دیگر سوانح ۱۲۵

آمدن مرزا کامران بملازمت همایون پادشاه و دیگر

واقعات ۱۵۴

توجه موكب مقدس همایونی بقندهار و مراجعت

بدولت و اقبال ۱۶۵

فصل چهارم در فتح هندوستان ... ۱۷۶

اسماء ملازمان که در رکاب ظفر پیکر همایون بادشاه

بودند ۱۷۶

اسماء ملازمان شاهزاده عالمیان جلال الدین محمد اکبر که

در رکاب ظفر قرین بودند ۱۸۳

اسماء ملازمان نواب بیرم خان بهارلو که در رکاب

میمون بودند ۱۸۵

یورش حضرت همایون بادشاه بتسخیر هندوستان و فتح آن

بتائید ایزد متعال ۱۹۰

وفات همایون بادشاه در سنه ۹۶۳ و انتقال سلطنت

هندوستان بیادشاه جهان و جهانیان جلال الدین

محمد اکبر بادشاه ۱۹۵

مندرجات الكتاب

فصل اول در سفر همایون پادشاه از بکر (بهرک)

بطرف خراسان و عراق و طواف روضه مقدسه سیدنا امام
ابوالحسن علی الرضا بن موسی الکاظم علیهما السلام و آنچه
درین سفر روی نمود

۲

ذکر اسامی ملازمانی که در رکاب ظفر قرین باردوی

حضرت همایون پادشاه رفته بودند

۳

فرمان شاه طهماسب بحاکم خراسان

۱۲

مراجعت حضرت همایون پادشاه از عراق و آمدن ایشان

از قندهار بکابل و ذکر اسامی مرزایان و امر که در محل روان

شدن کابل در ملازمت بودند

۵۱

فصل دوم در بیان واقعاتی که در سنه ۹۵۳

بظهور آمد

۶۱

آمدن میر سید علی و ملا عبد الصمد شیرین قلم و دیگر

صاحبان کمال بدربار همایون پادشاه

۶۵

ورود مرزا کامران بملازمت همایون پادشاه

۹۶

نهضت موکب مقدس همایون پادشاه از کابل ببلخ و رجوع

عالی از بی اتفاقی مرزا کامران

۱۰۶